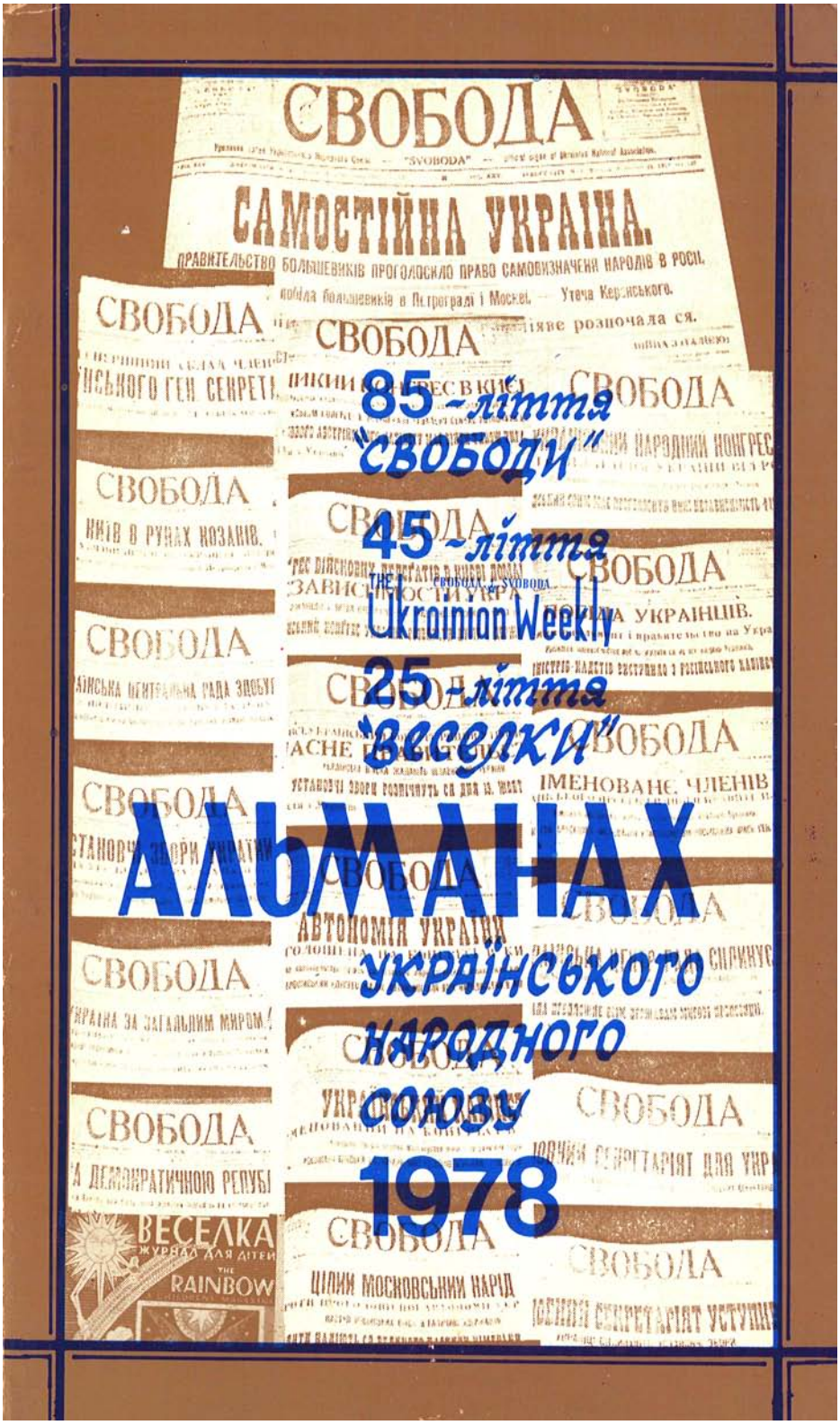
СВОБОДА
САМОСТІЙНА УКРАЇНА.
85-ліття
"СВОБОДИ"
45-ліття
THE Ukrainian Weekly
25-ліття
"ВЕСЕЛКИ"
АЛЬМАНАХ
УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДНОГО
СОЮЗУ
1978
ВЕСЕЛКА
ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ
THE RAINBOW

ALMANAC of the Ukrainian National Association

FOR THE YEAR

1978

SVOBODA PRESS
Jersey City — New York

АЛЬМАНАХ УНСОЮЗУ — 1978

У 60-РІЧЧЯ ДЕРЖАВНОГО АКТУ 22 СІЧНЯ 1918 В КИЄВІ
У 60-РІЧЧЯ ЛИСТОПАДОВОГО ЧИНУ У ЛЬВОВІ
У 85-РІЧЧЯ ЩОДЕННИКА УНС „СВОБОДА"
У 45-РІЧЧЯ АНГЛОМОВНОГО „УКРАЇНСЬКОГО ТИЖНЕВИКА"
У 25-РІЧЧЯ ЖУРНАЛУ УНС ДЛЯ ДІТЕЙ „ВЕСЕЛКА"

РІЧНИК 68-ий

ВИДАВНИЦТВО „СВОБОДА"
Джерзі Сіті — Ню Йорк

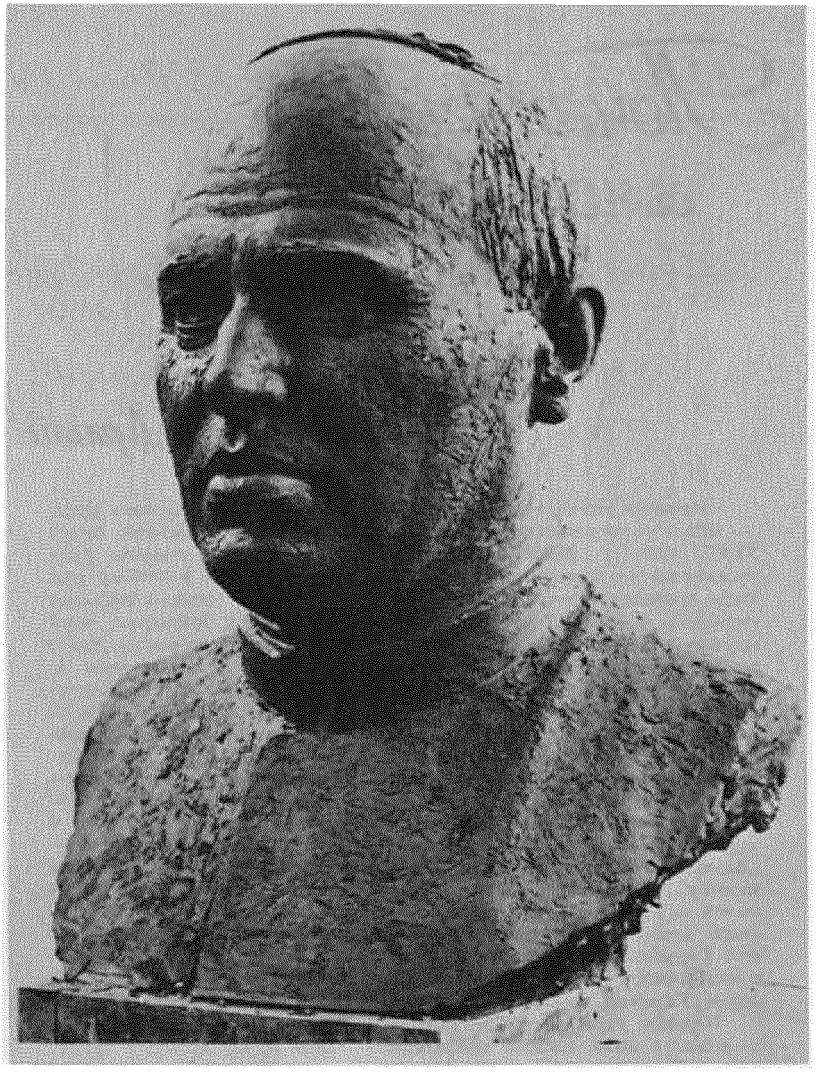

Отець ***Григорій Грушка****, основоположник „Свободи" і УНС*
(Погруддя з пам'ятника у виконанні Михайла Черешньовського)

Обкладинку оформив мистець-маляр
ПЕТРО СИДОРЕНКО
(Канада)

Printed in U.S.A.

"Svoboda" — 30 Montgomery St. Jersey City, N. J. 07303

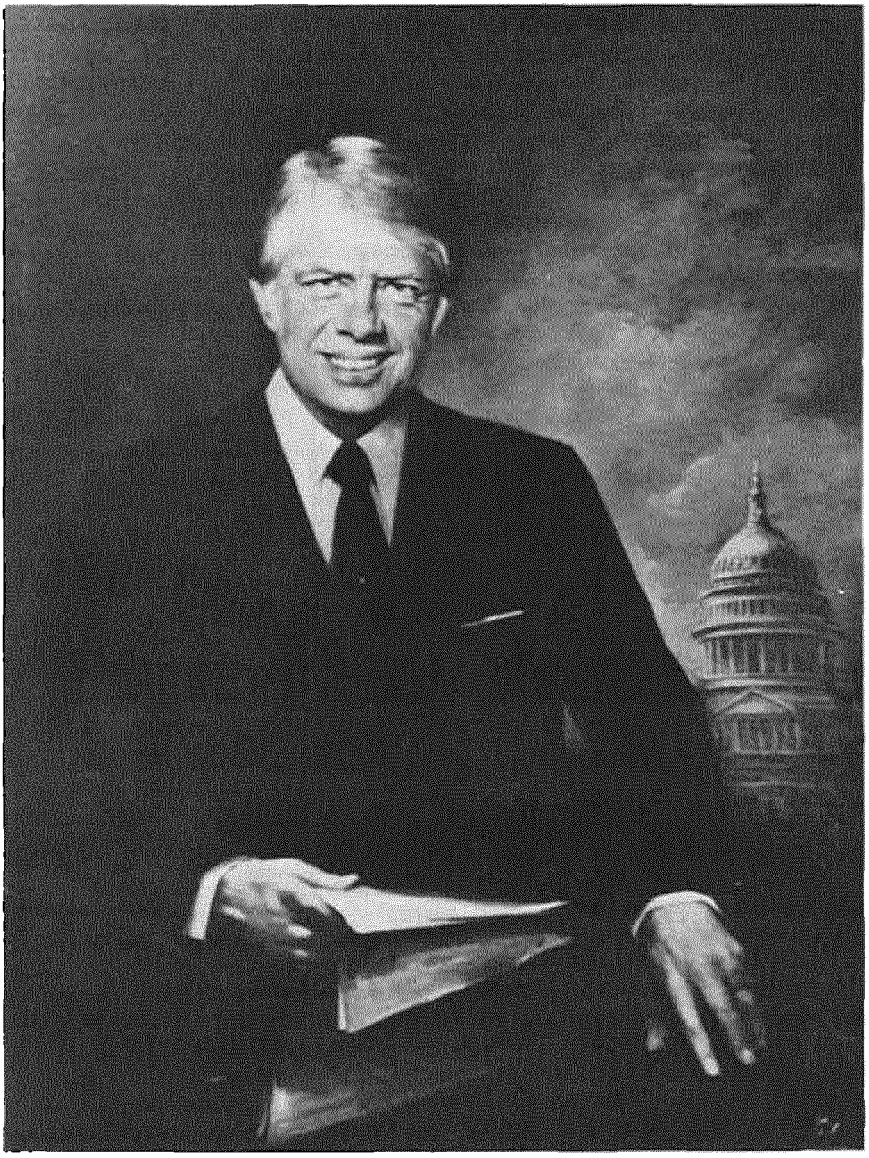

ДЖІММІ КАРТЕР
Президент З'єднаних Стейтів Америки

П'ЄР ТРУДО
Прем'єр Канади

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ 1974-1978

Головний Уряд Українського Народного Союзу під час річних нарад 1975-го року. Сидять (зліва): почесні члени Головного Уряду д-р Ярослав Падох і Роман Слободян, редактор „Свободи" Антін Драган, головні контролери д-р Іван Скальчук і проф. д-р Богдан Гнатюк, головний касир мгр Уляна Дячук, головний секретар Володимир Сохан, заступник головного предсідника д-р Іван Флис, головний предсідник Йосип Лисогір, директор УНС для Канади сенатор Павло Юзик, заступниця головного предсідника пані Марія Душник, головний організатор Степан Гавриш, головні контролери мгр Іван Винник і о. Іван Ващук та почесні члени Іван Іванчук і Володимир Дідик.

Стоять (зліва): головні радні Євген Репета, інж. Мирослав Кальба, пані Текля Мороз, Іван Іванців, інж. Анатолій Дорошенко, Володимир Запаранюк, д-р Мирон Куропась, проф. Тарас Шмагала, Іван Одежинський, д-р Богдан Футей, Василь Дідюк, Андрій Джула, Анна Гарас і д-р Анна Чопик.

Немає на фотознімці головного контролера мгра Івана Геврика та почесних членів інж. Степана Куропася, д-ра Володимира Галана і Миколи Давискиби.

ДО ЧИТАЧІВ „АЛЬМАНАХУ УНСОЮЗУ — 1978"

Зберігаючи одну з давніх цінних традицій, Український Народний Союз і цього року опублікував накладом майже 20,000 примірників „Альманах", який Ви взяли до рук. Очевидно, „Зміст" допоможе Вам швидко зорієнтуватися в автурі і тематиці цього видання, яке, як Ви напевно зауважите, має особливо великий вахляр видатних авторів, різноманітну тематику та чимало унікальних ілюстрацій-фотодокументів.

*В „Альманаху" знайшли відображення видатні річниці: 60-річчя проголошення віднови Державности в Києві Актом 22 січня 1918 р., 60-річчя Листопадового Чину у Львові, а також ювілеї видань Батька-Союзу: 85-*річчя щоденника УНС „Свобода", *45-річчя англомовного „Українського Тижневика" та 25-річчя журналу для дітей „Веселка". Відмічено також окремими статтями 80-річчя з часу народження талановитого письменника д-ра Миколи М. Аркаса та 70-річчя народження одного з найвидатніших українських поетів сучасности — Василя Барки (обоє живуть в Америці), а з поетів-клясиків — вшановано великого співця Української Національної Революції Олександра Олеся в 100-річчя з часу його народження.*

Українська історія, література, образотворче мистецтво, кіно, включно з оперою, як найвищим виявом людської культури і таланту, — всі ці теми мають відгук на сторінках „Альманаху". Ви знайдете тут статті і на такі рідкісні теми, як українська нумізматика, або польські мистці-малярі — про Україну, філософський есей на тему національної культури — і докладний огляд історії української преси в Америці.

А коли, Шановний Читачу, забажаєте приємного відпочинку, прочитайте тоді розповідь про подорож двох цариць по Україні, або ж цікаву оповідь про те, де поділися скарби Запорізької Січі, чи репортаж про мандри по Європі.

Є в цім виданні і спеціялізовані статті, наукові розвідки. До таких належать, напр., праця про великого українського композитора Дмитра Бортнянського.

Ваш „Альманах" не забув і про ворожий стан, даючи матеріяли про Леніна, про Росію тощо.

Англомовний читач, крім резюме, знайде тут також статті англійською мовою, в тому й цікаву синтетичну розповідь про українців у Америці.

Бажаємо приємної науки і розваги!

Леонід Полтава
Редактор цього випуску

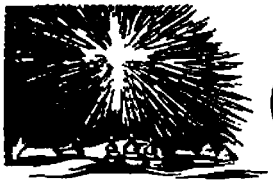

Січень – January

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	**19**	**Н**	**Н. ПЕРЕД РІЗДВОМ,** Боніф.	**НАЙМЕН. ХР., ВАС. ВЕЛ.**
2	20	П	Ігнатія священомученика	Сильвестра папи
3	21	В	Юліяни, мч.	Малахії пр., Гордія, мч.
4	22	С	Анастасії, мч.	Собор 70 Апостолів
5	23	Ч	10 мучеників у Криті	Навечір'я Богоявлення
6	24	П	Навечір'я Різдва, Євгенії	**БОГОЯВЛЕННЯ ГОСП.**
7	**25**	**С**	**РІЗДВО ХРИСТОВЕ**	Собор Івана Хрестителя
8	**26**	**Н**	**Н. по РІЗДВІ. Собор Пр. Бог.**	**Н. ПО ПРОСВІЧЕННІ**
9	**27**	**П**	**Степана, первомуч.**	Полієвкта, мч.
10	28	В	Мучеників у Никодимії	Григорія з Нісси, Домет.
11	29	С	Дітей убитих у Вифлеємі	† Теодосія пр.
12	30	Ч	Анісії, мч., Зотіка, пр.	Тетяни, мч.
13	31	П	Меланії Римлянки, пр.	Єрмила і Стратоніка, мч.
14	**1**	**С**	**НАЙМЕНУВАННЯ ХР.,ВАС.**	Отців із Синаю і Раїфи
15	**2**	**Н**	**ПЕРЕД ПРОСВІЧЕННЯМ**	**Н. про МИТАРЯ І ФАРИС.**
16	3	П	Малахії пр., Гордія, мч.	Поклін оковам Ап. Петра
17	4	В	Собор 70 Апостолів	† Антонія Великого, пр.
18	5	С	Навечір'я Богоявлення	Атанасія і Кирила св.
19	**6**	**Ч**	**БОГОЯВЛЕННЯ ГОСПОДНЄ**	Макарія з Єгипту, пр.
20	7	П	Собор Івана Хрестителя	† Євтимія Великого, пр.
21	8	С	Юрія, Омеляна, Домніки	Максима,ісп., Неофіта
22	**9**	**Н**	**ПО ПРОСВІЧ.,** Полієвкта	**Н. про БЛУДНОГО СИНА**
23	10	П	Григорія з Нісси, Дометіяна	Климента, свщм.
24	11	В	† Теодосія Вел., пр.	Ксені Римлянки, пр.
25	12	С	Тетяни, мч.	† Григорія Богослова
26	13	Ч	Єрмила і Стратоніка, мч.	Ксенофонта і Марії, пр.
27	14	П	Отців із Синаю і Раїфи	† Перен. мощів Івана З.
28	15	С	Павла і Івана, пр.	Єфрема із Сирії, пр.
29	**16**	**Н**	**30 п. ЗШЕСТЯ.** П. ок. Ап. П.	**М'ЯСОПУСНА.** П. м. Ігн.
30	17	П	† Антонія Вел., пр.	**ТРЬОХ СВЯТИТЕЛІВ**
31	18	В	Атанасія і Кирила, Олекс.	Кира й Івана чуд.

Лютий – February

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні	Юліянський:	Григоріянський:
1	19 С	Макарія преподобного	Трифона, мч.
2	20 Ч	† Євтимія Вел. пр.	**СТРІТЕННЯ ГОСПОДНЄ**
3	21 П	Максима, ісп., Неофіта, мч.	Симеона й Анни, прор.
4	22 С	Тимотея, ап., Анастасія, прм.	Ісидора, пр.
5	**23 Н**	**31 після ЗШЕСТЯ.** Климента	**СИРОПУСНА.** Агафії, мч.
6	24 П	Ксені Римлянки, пр.	Вукола, пр.
7	25 В	† Григорія Богослова	Партенія, пр.
8	26 С	Ксенофонта і Марії, пр.	Теодора Тирона, Вмч.
9	27 Ч	† Перен. мощів Івана Золот.	Никифора, мч.
10	28 П	Єфрема із Сирії, пр.	Харлампія, мч.
11	29 С	Перен. мощів Ігнатія Богон.	Власія, свщ.
12	**30 Н**	**32 п. Зшестя. Трьох Свят.**	**1 ПОСТУ.** Мелетія, свт.
13	31 П	Кира й Івана, чуд.	Мартиніяна, пр.
14	1 В	Трифона, мч.	† Кирила, ап. Слов'ян
15	**2 С**	**СТРІТЕННЯ ГОСПОДНЄ**	Онисима, ап.
16	3 Ч	Симеона й Анни, проро.	Памфила і Порфірія, мч.
17	4 П	Ісидора, пр.	Теодора Тирона, вмч.
18	5 С	Агафії, мч.	Льва, папи Рим.
19	**6 Н**	**про МИТАРЯ і ФАРИСЕЯ**	**2 ПОСТУ.** Архипа, ап.
20	7 П	Партенія, пр.	Льва Катанського, свт.
21	8 В	Теодора Тирона, вмч.	Тимотея, прп., Євстахія
22	9 С	Никифора, мч.	Відн. мощів у Євгенії
23	10 Ч	Харлампія, мч.	Полікарпа із Смирни, сщ.
24	11 П	Власія, свщ.	† 1 і 2 Найд. Гол. Ів. Хр.
25	12 С	Мелетія з Тнтіохії, свт.	Тарасія, свт.
26	**13 Н**	**про БЛУДНОГО СИНА**	**ХРЕСТОПОКЛІННА**
27	14 П	† Кирила, ап. Слов'ян	Прокопія Декаполіта, ісп.
28	15 В	Онисима, ап.	Василія, пр.

Березень — March

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	16	С	Памфила і Порфірія, мч.	Євдокії, прпмч.
2	17	Ч	Теодора Тирона, вмч.	Теодота, свщ.
3	18	П	Льва, папи Рим.	Євтропія, Клеоніка і Вас.
4	19	С	Архипа, ап.	Герасима, пр.
5	**20**	**Н**	**М'ЯСОПУСНА.** Льва, єп. К.	**4 ПОСТУ.** Конона, мч.
6	21	П	Тимотея, прп., Євстахія, свт.	42 Мучеників з Аморії
7	22	В	Відн. мощів у Євгенії	Василія й інших муч.
8	23	С	Полікарпа із Смирни, свщ.	Теофилакта, ісп. **Поклони**
9	24	Ч	† 1 і 2 Найд. Голови Ів. Хр.	† 40 Мучен. із Севасти
10	25	П	Тарасія, свт.	Кодрата й інших муч.
11	26	С	Порфірія з Гази, свт.	Софронія з Єрусалиму
12	**27**	**Н**	**СИРОПУСНА.** Прокопія, іс.	**5 ПОСТУ.** Теофана, прп.
13	28	П	Василія, пр.	Перен. мощів Никифора
14	1	В	Євдокії, прпмч.	Венедикта, пр.
15	2	С	Теодота, свщ.	Агапія й інших муч.
16	3	Ч	Євтропія, Клеоніка	Савина і Папи, муч.
17	4	П	Герасима, пр.	Олексія, пр.
18	5	С	Конона, мч.	Кирила з Єрусалиму, св.
19	**6**	**Н**	**1 ПОСТУ.** 42 мч. в Амарії	**КВІТНА (Вербна) НЕДІЛЯ**
20	7	П	Василія й інших муч. в Х.	Отців, уб. у ман. св. Сави
21	8	В	Теофилакта, ісп.	Якова, ісп.
22	9	С	† 40 мучеників із Севасти	Василія, свщ.
23	10	Ч	Кодрата й інших муч.	**ВЕЛИК. ЧЕТВЕР (Страсти)**
24	11	П	Софронія з Єрусалиму, свт.	**ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ**
25	12	С	Теофана, пр., Григорія	**БЛАГОВ. ПР. БОГОРОД.**
26	**13**	**Н**	**2 ПОСТУ.** Перен. м. Никиф.	**ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ**
27	14	П	Венедикта, пр.	**СВІТЛИЙ ПОНЕДІЛОК**
28	15	В	Агапія й інших муч.	**СВІТЛИЙ ВІВТОРОК**
29	16	С	Савина і Папи, муч.	Марка прп., Кирила, мч.
30	17	Ч	Олексія, пр.	Івана Лістничника, пр.
31	18	П	Кирила з Єрусалиму, свт.	Іпатія, преподобного

Квітень — Апрíль

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	19	С	Хризанта і Дарії, мч.	Марії Єгиптянки, пр.
2	**20**	**Н**	**ХРЕСТОПОКЛІННА**	**НЕДІЛЯ ТОМИНА**
3	21	П	Якова, ісп.	Никити, ісп.
4	22	В	Василія, сщмч.	Йосифа і Юрія пр.
5	23	С	Никона, прмч., учнів його	Теодула й Агатопода, мч.
6	24	Ч	Захарії, пр., Артемона, свт.	Євтихія, св., Методія, ап.
7	**25**	**П**	**БЛАГОВІЩ. ПР. БОГОРОД.**	Георгія, єп.
8	26	С	Собор Архангела Гавриїла	Іродіона, Агава й ін. ап.
9	**27**	**Н**	**4 ПОСТУ.** Матрони, мч.	**НЕДІЛЯ МИРОНОСИЦЬ**
10	28	П	Іларіона, пр., Стефана, чуд.	Терентія й ін. муч.
11	29	В	Марка, пр. Кирила, мч.	Антипи, свщ.
12	30	С	Івана Ліст., пр. **Поклони**	Василія, ісп.
13	31	Ч	Іпатія, пр.	Артемона, свщ.
14	1	П	Марії Єгиптянки, пр.	Мартина, папи рим., ісп.
15	2	С	Тита, чуд.	Аристарха й інших ап.
16	**3**	**Н**	**5 ПОСТУ.** Никити, ісп.	**Н. про РОЗСЛАБЛЕНОГО**
17	4	П	Йосифа і Юрія пр.	Симеона, пр., Акакія, єп.
18	5	В	Теодула й Агатопода, мч.	Івана, Віктора, пр.
19	6	С	Євтихія, св., Методія, ап. Сл.	Івана Староп., пр.
20	7	Ч	Георгія, єп.	Теодора Трихини, пр.
21	8	П	Іродіона, Агава й ін. апост.	Януарія, свщ.
22	9	С	Євпсихія, мученика	Теодора, пр. Віталія
23	**10**	**Н**	**КВІТНА (Вербна) НЕДІЛЯ**	**НЕД. про САМАРЯНКУ**
24	11	П	Антипи, свщ.	Сави Стратилата, мч.
25	12	В	Василія, ісп.	† Марка, ап. і еван.
26	13	С	Артемона, свщ.	Василія, свмч.
27	**14**	**Ч**	**ВЕЛИКИЙ ЧЕТВЕР**	Симеона, свщ.
28	**15**	**П**	**ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ**	Язона і Сосипатра, ап.
29	**16**	**С**	**ВЕЛИКА СУБОТА**	9 мучеників з Кизики
30	**17**	**Н**	**ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ**	**Н. про СЛІПОРОДЖЕН.**

Травень – May

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні	Юліянський:	Григоріянський:
1	**18 П**	**СВІТЛИЙ ПОНЕДІЛОК**	Єремії, прор.
2	**19 В**	**СВІТЛИЙ ВІВТОРОК**	Атанасія Вел., свт.
3	20 С	Теодора Трихини, пр.	† Теодосія Печ., пр.
4	21 Ч	Януарія, свщ.	**ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ**
5	22 П	Теодора Сикеота, пр.	Ірини, мч., Никифора, пр.
6	23 С	† Юрія Великомученика	Іова Многострадального
7	**24 Н**	**НЕДІЛЯ ТОМИНА**	**НЕД.Отців.** Поява Ч. Хр.
8	25 П	† Марка, ап. і еван.	† Івана Бог., ап. Арсенія
9	26 В	Василія, священомученика	† Перен. м. св. Миколая
10	27 С	Симеона, свояка Христа	† Симеона Зилота, п.
11	28 Ч	Язона і Сосипатра, ап.	† Кирила і Методія, ап.
12	29 П	9 мучеників з Кизики	Єпіфанія і Германа, свт.
13	30 С	† Якова, ап., брата Івана Б.	Глікерії, мч.
14	**1 Н**	**НЕДІЛЯ МИРОНОСИЦЬ**	**ЗШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА**
15	2 П	Атанасія Вел., свт.	**ПРЕСВЯТОЇ ТРОЙЦІ**
16	3 В	† Теодосія Печ., пр.	Теодора Осв., пр.
17	4 С	Пелагії, мч., Славомира	Андроніка й ін. апостол.
18	5 Ч	Ірини, мч., Никифора, пр.	Теодота, Петра і Дениса
19	6 П	Іова Многострадального	Патрикія, єп. й ін. муч.
20	7 С	Поява Чес. Хреста, Акакія	Талалея, мч.
21	**8 Н**	**НЕД. про РОЗСЛАБЛЕНОГО**	**НЕДІЛЯ ВСІХ СВЯТИХ**
22	9 П	† Перен. мощів св. Миколая	Василиска, мч.
23	10 В	† Симеона Зилота, ап.	Михаїла, ісп.
24	11 С	† Кирила і Методія, ап. Сл.	Симеона Дивногорця, пр.
25	12 Ч	Єпіфанія і Германая, свт.	**ПРЕСВЯТА ЄВХАРИСТІЯ**
26	13 П	Глікерії, мч.	Карпа, ап.
27	14 С	Ісидора, мч.	Терапонта, свщ.
28	**15 Н**	**НЕДІЛЯ про САМАРЯНКУ**	**2 п. ЗШЕСТЯ.** Никити, пр.
29	16 П	Теодора Осв., пр.	Теодосії, препмч.
30	17 В	Андроніка й ін. апостолів	Ісаакія, пр.
31	18 С	Теодота, Петра, Дениса, мч.	Єрмія, ап., Єрмея, мч.

Червень - липень

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні	Юліянський:	Григоріянський:
1	19 Ч	Патрикія, єп. й ін. муч.	Юстина философа, мч.
2	20 П	Талалея, мч.	**ХРИСТА ЧОЛОВІКОЛ.**
3	21 С	† Константина і Олени	СОСТРАД. ПР. БОГОРОД.
4	**22 Н**	**НЕДІЛЯ про СЛІПОРОДЖ.**	**3 після ЗШЕСТЯ.** Митроф.
5	23 П	Михаїла, ісп., Євфросинії П.	Доротея, свщ.
6	24 В	Симеона Дивногорця, пр.	Висаріона, Іларіона, пр.
7	25 С	† 3 Найд. голови Івана Хр.	Теодота, свщ. Богдана
8	**26 Ч**	**ВОЗНЕСІННЯ ХРИСТОВЕ**	Теодора Тирона, вмч.
9	27 П	Терапонта, свщ.	Кирила Олександрійськ.
10	28 С	Никити, пр.	Тимотея, свщ.
11	**29 Н**	**НЕДІЛЯ ОТЦІВ.** Теодосії пр.	**4 після ЗШЕСТЯ.** † Вартол.
12	30 П	Ісаакія, пр.	Онуфрія, пр., Петра Ат.
13	31 В	Єрмія, ап., Єрмея, мч.	Акилини, мч.
14	1 С	Юстина философа, мч.	Єлисея, прор., Методія
15	2 Ч	Никифора, ісп.	Амоса, прор., Єроніма
16	3 П	Лукиліяна й ін. мучеників	Тихона з Аматуни, свт.
17	4 С	Митрофана, свт.	Мануїла й ін. мучеників
18	**5 Н**	**ЗШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА**	**5 після ЗШЕСТЯ.** Леонтія
19	**6 П**	**ПРЕСВЯТОЇ ТРОЙЦІ**	† Юди Тадея, ап.
20	7 В	Теодота, свщ. Богдана	Методія Патар., свщ.
21	8 С	Теодора Тирона, вмч.	Юліяна з Тарсу, мч.
22	9 Ч	Кирила Олександрійського	Євсевія, свщ.
23	10 П	Тимотея, свщ.	Агрипини, мч.
24	11 С	† Вартоломея і Варнави, ап.	**РІЗДВО ІВАНА ХРЕСТ.**
25	**12 Н**	**НЕДІЛЯ ВСІХ СВЯТИХ**	**6 після ЗШЕСТЯ.** Февронії
26	13 П	Акилини, мч.	Давида, пр.
27	14 В	Єлисея, прор., Методія, свт.	Самсона, пр.
28	15 С	Амоса, прор., Єроніма, пр.	Перен. м. Кира й Івана
29	**16 Ч**	**ПРЕСВЯТА ЄВХАРИСТІЯ**	**ПЕТРА і ПАВЛА, В. Ап.**
30	17 П	Мануїла й ін. мучеників	† Собор 12 Апостолів

Липень — July

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст. дні			Юліянський:	Григоріянський:
1	18	С	Леонтія, мч.	Косми і Дам'яна, чуд.
2	**19**	**Н**	**2 після ЗШЕСТЯ.** † Юди Т.	**7 після ЗШЕСТЯ.**
3	20	П	Методія Патар., свщ.	Якинта, мч.
4	21	В	Юліяна з Тарсу, мч.	Андрея з Крети, свт.
5	22	С	Євсевія, свщ.	† Атанасія Атонського
6	23	Ч	Агрипини, мч.	Сісоя Великого, пр.
7	**24**	**П**	**РІЗД. ІВ. ХР. ХРИСТА ЧОЛ.**	Томи й Акакія, пр.
8	25	С	СОСТРАД. ПР. БОГОРОД.	Прокопія, вмч.
9	**26**	**Н**	**3 після ЗШЕСТЯ.** Давида, пр.	**8 після ЗШЕСТЯ.** Панкрат.
10	27	П	Самсона, пр.	† Антонія Печерського
11	28	В	Перен. мощів. Кира й Івана	Ольги, укр. кн., Евфимії
12	**29**	**С**	**ПЕТРА І ПАВЛА,** Верх. Ап.	Прокла й Іларія, мч.
13	30	Ч	† Собор 12 Апостолів	Собор Арханг. Гавриїла
14	1	П	Косми і Дам'яна, чуд.	Акили, Ап.
15	2	С	† Полож. Ризи Пр. Богор.	† Волод. Вел., кн. України
16	**3**	**Н**	**4 після ЗШЕСТЯ.** Якинта, мч.	**9 після ЗШЕСТЯ.** Аттин.
17	4	П	Андрея З крети, свт.	Марини мч., Богдана
18	5	В	† Атанасія Атонського, пр.	Якинта, Омеляна, мч.
19	6	С	Сісоя Великого, пр.	Макрини пр., Дія, чуд.
20	7	Ч	Томи й Акакія, пр.	† Іллі Пророка
21	8	П	Прокопія Вмч.	Симеона й Івана, пр.
22	9	С	Панкратія, свщ.	Марії Магдалини, мирон.
23	**10**	**Н**	**5 після ЗШЕСТЯ.** † Антонія	**10 після ЗШЕСТЯ.** Троф.
24	11	П	Ольги, кн. Київ., Евфимії	† Бориса і Гліба, кн.
25	12	В	Прокла й Іларія, мч.	† Успення св. Анни
26	13	С	Собор Архангела Гавриїла	Єрмолая, свщ., Параскевії
27	14	Ч	Акили, ап.	† Пантелеймона, влмч.
28	15	П	† Володимира Вел., кн. Укр.	Прохора, Никанора й ін.
29	16	С	Атиногена, свщ. і його уч.	Калініка, мч.
30	**17**	**Н**	**6 після ЗШЕСТЯ.** Марини	**11 після ЗШЕСТЯ.** Сили
31	18	П	Якинта, Омеляна, мч.	Євдокима, прав.

Серпень — Августъ

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	19	В	Макрини, пр.	7 Макавейських мучен.
2	20	С	† Іллі Пророка	Перен. мощів Стефана
3	21	Ч	Симеона й Івана, пр. Єзик.	Ісаака, Далмата і Фавста
4	22	П	Марії Магдалини, Фоки	7 молодців з Ефезу, мч.
5	23	С	Трофима, Теофіло й ін. мч.	Євсигнія, мч.
6	**24**	**Н**	**7 після ЗШЕСТЯ.** † Бор. і Гл.	**12 п. ЗШЕСТЯ. ПР. ГОСП.**
7	25	П	† Успення св. Анни	Дометія, прмч.
8	26	В	Єрмолая, свщ., Параскевії	Омеляна, ісп.
9	27	С	† Пантелеймона, влмч.	† Матія, апост.
10	28	Ч	Прохора й ін. апост.	Лаврентія, архид. і мч.
11	29	П	Каліника, мч.	Євпла, мч.
12	30	С	Сили, Силуана й ін. апост.	Фотія й Аникити, мч.
13	**31**	**Н**	**8 після ЗШЕСТЯ.** Євдокимэ	**13 після ЗШЕСТЯ.** Макс.
14	1	П	7 Макавейських мучеників	Міхея, прор.
15	2	В	Перен. мощів Стефана	**УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ**
16	3	С	Ісаакія, Далмата, Фавста, пр.	Діомида, мч.
17	4	Ч	7 молод. з Ефезу, Євдокії	Мирона, мч.
18	5	П	Євсигнія, мч.	Флора і Лавра, мч.
19	**6**	**С**	**ПРЕОБРАЖ. ГОСПОДНЄ**	Андрія Страт. й ін. мч.
20	**7**	**Н**	**9 після ЗШЕСТЯ.** Дометія	**14 після ЗШЕСТЯ.**
21	8	П	Омеляна, ісп.	Таддея, ап., Васси, мч.
22	9	В	† Матія, апост.	Агатоніка, мч.
23	10	С	Лаврентія, архид. і мч.	Луппа, мч., Іринея, свщ.
24	11	Ч	Євпла, мч.	Євтиха, свщ.
25	12	П	Фотія й Аникити, мч.	Вартоломея і Тита, ап.
26	13	С	Максима, ісповідника	Адріяна і Наталії, мч.
27	**14**	**Н**	**10 після ЗШЕСТЯ.** Міхея, п.	**15 після ЗШЕСТЯ.** Пімена
28	**15**	**П**	**УСПІННЯ ПР. БОГОРОД.**	Мойсея, пр., Августина
29	16	В	Діомида, мч.	† Усік. Голови Івана Хр.
30	17	С	Мирона, мч.	Олександра, Івана і Павла
31	18	Ч	Флора і Лавра, мч.	† Полож. Пояса Богород.

Вересень — September

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	19	П	Андрія Страт. й ін. з ним	† Початок церк. року
2	20	С	Самуїла, прор.	Маманта, мч., Івана Пост.
3	**21**	**Н**	**11 після ЗШЕСТЯ.** Таддея	**16 після ЗШЕСТЯ.**
4	22	П	Агатоніка, **мч.**	Вавили, свщ., Мойсея, пр.
5	23	В	Іринея, свщ.	Захарії, прор.
6	24	С	Єтиха, свщ.	Чудо арх. Михаїла
7	25	Ч	Вартоломея і Тита апост.	Созонта, мч.
8	26	П	Адріяна і Наталії, мч.	**РІЗДВО ПР. БОГОРОДИЦІ**
9	27	С	Пімена, пр.	Якинта й Анни, прав.
10	**28**	**Н**	**12 після ЗШЕСТЯ.** Мойсея	**17 після ЗШЕСТЯ.** Минод.
11	29	П	Усік. Голови Івана Хрест.	Теодори, пр.
12	30	В	Олександра, Івана і Павла	Автонома, свт.
13	31	С	† Полож. Пояса Богородиці	Корнилія, свщ.
14	1	Ч	† Поч. церк. року. Симеона	**ВОЗДВИЖ. Ч. ХРЕСТА**
15	2	П	Маманта, мч., Івана Постн.	Никити, влмч.
16	3	С	Антима, свщ., Теоктиста, пр.	Євфимії, влмч.
17	**4**	**Н**	**13 після ЗШЕСТЯ.** Вавила	**18 після ЗШЕСТЯ.** Софії
18	5	П	Захарії, батька Івана Хр.	Євменія, єп. і чуд.
19	6	В	Чудо арх. Михаїла, Євдок.	Трофима й ін. муч.
20	7	С	Созонта, мч.	Євстатія, вмч. й ін. з ним
21	**8**	**Ч**	**РІЗДВО ПР. БОГОРОДИЦІ**	Кодрата, ап.
22	9	П	Якима й Анни, Северіяна	Фоки, свщ., Йони, прор.
23	10	С	Минод., Митрод., Німфод.	Зачаття Івана Хрестителя
24	**11**	**Н**	**14 після ЗШЕСТЯ.** Теодори	**19 після ЗШЕСТЯ.** Теклі
25	12	П	Автонома, свт.	Євфрозини, пр.
26	13	В	Корнилія, свщ.	† Івана Богослова, апост.
27	**14**	**С**	**ВОЗДВИЖ. ЧЕСН. ХРЕСТА**	Калистрата і дружини
28	15	Ч	Никити, влмч.	† Харитона, пр.
29	16	П	Євфимії, влмч.	Кіріяка, пр.
30	17	С	Софії, Віри, Надії і Любови	Григорія, єп. Вірменії, сщ.

Жовтень — October

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	**18**	**Н**	**15 після ЗШЕСТЯ.** Євменія	**20 п. ЗШ. ПОКРОВ ПР. Б.**
2	19	П	Трофима, й ін. муч.	Кипріяна, свщ., Юстини
3	20	В	Євстатія, вмч., й ін. з ним	Діонисія Ареоп., свщ.
4	21	С	Кодрата, ап.	Єротея, свщ., Франциска
5	22	Ч	Фоки, свщ., Йони, прор.	Харитини, мч.
6	23	П	Зачаття Івана Хрестителя	† Томи Апостола
7	24	С	Теклі Первомучениці	Сергія і Вакха, мч.
8	**25**	**Н**	**16 після ЗШЕСТЯ.** Євфроз.	**21 після ЗШЕСТЯ.** Пелагії
9	26	П	† Івана Богослова, апост.	† Якова Алфея, ап.
10	27	В	Каллістрата і друж. його	Євлампія і Євлампії, мч.
11	28	С	† Харитона, пр.	Филипа, діяк. Теофана пр.
12	29	Ч	Кіріяка, пр.	Прова й ін. муч., Косми
13	30	П	Григорія, єп. Вірменії, свщ	Карпа й ін. муч.
14	**1**	**С**	**ПОКРОВ ПР. БОГОРОДИЦІ**	Параскевії з Тернова, пр.
15	**2**	**Н**	**17 після ЗШЕСТЯ.** Кипріяна	**22 після ЗШЕСТЯ.** Євтим.
16	3	П	Діонисія Ареоп., свщ.	Лонгина сотника, мч.
17	4	В	Єротея, свщ., Франциска	Осії, прор., Андрія, прмч.
18	5	С	Харитини, мч.	† Луки, ап. і євanг.
19	6	Ч	† Томи Апост.	Йоіла, прор., Івана Рильс.
20	7	П	Сергія і Вакха, мч.	Артемія, вмч.
21	8	С	Пелагії, пр.	Іларіона Вел., пр.
22	**9**	**Н**	**18 після ЗШЕСТЯ.** † Якова	**23 після ХШЕСТЯ.**
23	10	П	Євлампія і Євлампії, мч.	Якова, свояка Христ., ап.
24	11	В	Филипа, діяк., Теофана, пр.	Арети, мч., Теофіла, мч.
25	12	С	Прова й ін. муч., Косми, пр.	Маркіяна і Мартирія, мч.
26	13	Ч	Карпа й ін. муч.	† **Димитрія Великомуч.**
27	14	П	Параскевії з Тернова, пр.	Нестора, мч.
28	15	С	Євтимія, пр., Лукіяна, прмч.	Параскевії, муч.
29	**16**	**Н**	**19 після ЗШЕСТЯ.** Лонгина	**24 після ЗШЕСТЯ.**
30	17	П	Осії, прор., Андрія, прмч.	Зеновія і Зеновії, мч.
31	18	В	† Луки, ап. і євanг.	Стахія й ін. ап.

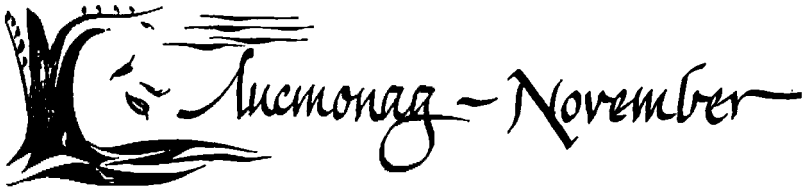

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	19	С	Йоіла, прор., Івана Рильськ.	Косми і Дам'яна, чуд.
2	20	Ч	Артемія, влмч.	Акиндина й ін. муч.
3	21	П	Іларіона Вел., пр.	Акемпсима й інш. муч.
4	22	С	Аверкія, чуд. Прибислава	Йоаннікія Веел., пр.
5	**23**	**Н**	**20 після ЗШЕСТЯ.** Якова, ап.	**25 після ЗШЕСТЯ.**
6	24	П	Арети, мч., Теофіла, мч.	Павла, свт.
7	25	В	Маркіяна і Мартирія, мч.	Лазаря, пр.
8	**26**	**С**	**† ДИМИТРІЯ ВЕЛИКОМУЧ.**	**† СОБОР МИХАЇЛА АРХ.**
9	27	Ч	Нестора, мч.	Матрони, пр.
10	28	П	Параскевії, мч.	Ераста, Олімпа, Родіона
11	29	С	Анастасії, прмч., Артемія	Теодора Студ., Віктора
12	**30**	**Н**	**21 після ЗШЕСТЯ.** Зиновія	**26 п. ЗШ. ЙОСАФАТА**
13	31	П	Стахія й ін. ап.	† Івана Золотоустого, свт.
14	1	В	Косми і Дам'яна, чуд.	† Филипа, апост.
15	2	С	Акиндина й ін. муч.	Гурія, Самона й Авіва, іс.
16	3	Ч	Акемпсима й ін. муч.	† Матея, ап. і євангр.
17	4	П	Йоаннікія Вел., пр.	Григорія Неокес., чуд.
18	5	С	Галактіона й Єпістимії, мч.	Платона і Романа, мч.
19	**6**	**Н**	**22 після ЗШЕСТЯ.** Павла, св.	**27 після ЗШЕСТЯ.** Авдія
20	7	П	Лазаря, пр.	Григорія, пр., Прокла, св.
21	**8**	**В**	**† СОБОР МИХАЇЛА АРХ.**	**ВВЕД. В ХРАМ ПР. БОГ.**
22	9	С	Матрони, пр.	Филимона й ін. апост.
23	10	Ч	Ераста, Олімпа, Родіона, ап.	Амфілохія і Григорія, єп.
24	11	П	Віктора, мч., Теодора Студ.	Катерини, влмч.
25	12	С	**ЙОСАФАТА,** свщ., Ніля	Климента, папи і свщ.
26	**13**	**Н**	**23 після ЗШЕСТЯ.** † Івана З	**28 після ЗШЕСТЯ.** Алипія
27	14	П	† Филипа, апост.	Якова, мч., Палладія, пр.
28	15	В	Гурія, Самона й Авіва, іспов.	Стефана, прмч.
29	16	С	† Матея, ап. і євангр.	Парамона, мч.
30	17	Ч	Григорія Неокес., чуд.	† Андрія, ап.

Грудень – Десетбер

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

н. ст.	дні		Юліянський:	Григоріянський:
1	18	П	Платона і Романа, мч.	Наума, прор.
2	19	С	Авдія, прор., Варлаама, мч.	Авакума, прор.
3	**20**	**Н**	**24 після ЗШЕСТЯ.** Григорія	**29 після ЗШЕСТЯ.**
4	**21**	**П**	**ВВЕД. В ХРАМ ПР. БОГОР.**	Варвари, влмч., Івана Д.
5	22	В	Филимона й ін. апост.	† Савви Осв., про.
6	23	С	Амфілохія і Григорія, єп.	**МИКОЛАЯ Чудотв. свт.**
7	24	Ч	Катерини, влмч., Меркурія	Амвросія, свт.
8	25	П	Климента, папи, Петра, єп.	Патапія, пр.
9	26	С	Алипія стовпника, пр.	† **НЕПОР. ЗАЧ. БОГОР.**
10	**27**	**Н**	**25 після ЗШЕСТЯ.** Якова	**30 після ЗШЕСТЯ.** Мини
11	28	П	Стефана, прмч.	Даниїла стовпника, пр.
12	29	В	Парамона, мч.	Спиридона, пр.
13	30	С	† Андрія	† Ореста, Євгена й ін. мч.
14	1	Ч	Наума, прор.	Тирса, Левкія й ін. мч.
15	2	П	Авакума, прор.	Єлевтерія, свщ., Павла
16	3	С	Софонії, прор.	Аггея, прор.
17	**4**	**Н**	**26 після ЗШЕСТЯ.** Варвари	**НЕДІЛЯ ПРАОТЦІВ**
18	5	П	† Савви Осв., пр.	Севастіян, мч. й інших
19	**6**	**В**	**МИКОЛАЯ Чудотворця, свт.**	Боніфатія, мч.
20	7	С	Амвросія, свт.	Ігнатія Богоносця, свт.
21	8	Ч	Патапія, пр.	Юліянії, мч.
22	**9**	**П**	† **НЕПОР. ЗАЧ. БОГОРОД.**	Анастасії, влмч.
23	10	С	Мини й ін. мучеників	10 мучеників у Криті
24	**11**	**Н**	**НЕД. ПРАОТЦІВ.** Даниїла	**Пер. Різдв. Отц.** Нав. Різд.
25	12	П	Спиридона, пр.	**РІЗДВО ХРИСТОВЕ**
26	13	В	† Ореста, Євгена й ін. муч.	**СОБОР ПР. БОГОРОД.**
27	14	С	Тирса, Левкія й ін. муч.	**СТЕПАНА Первомучен.**
28	15	Ч	Єлевтерія, свщ., Павла, пр.	Мучеників у Нікомидії
29	16	П	Аггея, прор.	Дітей у Вифлеємі вбитих
30	17	С	Даниїла, прор.	Анисії, мч., Зотіка, пр.
31	**18**	**Н**	**ПЕРЕД РІЗДВОМ.** Отців	**НЕД. ПО РІЗДВІ.** Меленії

1918-ий

Крики ... усміхи привітні ...
Прапори ... пісні ...
Будьте мужні, непохитні,
Єдністю міцні!

Свято волі ... скрізь бенкети ...
Мрій, надій рої ...
— Зброю в руки! За мушкети!
Будуть ще бої! ...

Де дівались пута, ґрати ...
Люди, як брати ...
— Вартові, вночі не спати!
Пильно стерегти!

Розчинилися темниці ...
Друзі серед нас ...
—Будьте тверді, як із криці:
Бавитись не час.

Скільки сонця і блакиті —
В небі, на землі! ...
— Чи рушниці всі набиті,
Гострені шаблі?

Гей, стрільці, як слід влучати
І назад не йти! ...
Вартові, вночі не спати!
Пильно стерегти!

Олександер ОЛЕСЬ

Іван Кедрин

60-тиріччя самовизначення України

Можна сумніватися, чи багато українців докладно перечитали і затямили собі текст Четвертого Універсалу. Мова, очевидно, про вільних українців, бо в Україні під теперішнім окупаційним режимом 4-ий Універсал — це анатема і зберігання його тексту — це протидержавний злочин.

Проте, прославляючи проголошення 4-го Універсалу, як акту великої політичної мудрости, водночас з жалем треба ствердити, що не все, що сказано у тому документі, свідчить про політичну мудрість його авторів. Що більше, деякі постанови 4-го Універсалу є сумним документом тієї ліцитації, яка велася тоді — на переломі 1917-го і 1918 рр., між Українською Центральною Радою і новими в Росії большевицькими правителями — ліцитації лівими радикальними гаслами, що здебільшого оберталися у сфері фантасмагорій та глузували з реальної дійсности. Ось, наприклад, така заява великого, засадничого значення: „Велика тяжка війна, почата буржуазними правительствами, вимучила наш народ, винищили наш край, знівечила добробут. Тепер сьому треба покласти край. Одночасно з тим, коли армія буде демобілізуватися, поручаємо розпускати солдатів, а після затвердження мирових договорів розпустити армію зовсім, на місце постійної армії завести народну міліцію, щоб наше військо служило обороні робочого люду, а не забаганням пануючих верств..." Народна міліція замість регулярної армії, пацифізм, таврування буржуазних урядів та фраза про робочий люд. І все це зараз після того, як трохи вище у 4-му Універсалі стверджується, що „...петроградське Правительство Народних Комісарів виповіло війну Україні, щоби повернути вільну Українську Республіку під свою власть, і посилає на наші землі свої війська..." Коли проголошується накинену Україні, неспровоковану війну та водночас проповідується пацифізм, то це доказ невисокої політичної мудрости і зрілости тодішніх наших лідерів — у тому страхітливому часі, коли йшла проти України червона навала...

Ото ж з 4-го Універсалу треба виелімінувати всі постанови про народну міліцію, про націоналізацію всіх засобів продукції, про націоналізацію всієї торгівлі, про перетворення молодої української держави в країну із утопійним соціялістичним раєм, — треба відкинути всі ті демагогічно-експериментальні чи наївно-радикальні звороти, бо вони з історичної перспективи не є сутні. Це, так би мовити, тільки другорядні орнаменти, прикметні для того часу, коли соціялізм був модним і коли всі були соціялістами, включно з тими, які з соціялізмом не мали найменшого стику. Суттю, основним змістом 4-го Універсалу є одно речення:

„ВІДНИНІ УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛІКА СТАЄ САМОСТІЙНОЮ, НІ ВІД КОГО НЕЗАЛЕЖНОЮ, ВІЛЬНОЮ СУВЕРЕННОЮ ДЕРЖАВОЮ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ..."

Це одно речення з 4-го Універсалу було завершенням розвитку української політичної думки, щодо початків якої — зрештою — існують різні погляди: можна розпочинати її ще від давніх княжих часів і то від перших збережених торговельних договорів з Византією, можна розпочинати від „Руської Правди", чи від Листа Володимира Мономаха дітям, чи від народження Козаччини. Новітню українську політичну думку можна рахувати від „Енеїди" Котляревського, чи від „Кобзаря" Т. Шевченка, від Кирило-методіївського Брацтва чи від перших українських політичних партій, що постали в Наддніпрянській Україні і в Галичині на переломі минулого і теперішнього сторіч, від „Самостійної України" М. Міхновського і „Україна ірредента" Ю. Бачинського. Це неважно — це справа підходу істориків і це подробиці, які не змінюють суті речі: українська політична думка має за собою довгу історію, найтісніше пов'язану з історією України, яка переживала світлі і похмурі часи. Від злощасного Переяславського договору 1654 р. і від трагічної битви під Полтавою 1709 року — Україна підлягала щораз-то тіснішій контролі збоку російського царату, — Україна втрачала щораз-то дальші познаки власної не то державної, а будь-якої політичної і культурної самобутньости, — Україна ставала щораз-то більше предметом русифікаторських експериментів. Українські провідні мужі мусили боротися за визнання української мови, за право видати український переклад Святого Письма, за примітивні права друку, навіть за право влаштовувати пропам'ятні концерти-академії.

Здійснилося пророцтво Шевченка, що Україну „злії люди в огні окраденую збудять". Окрадену з її державницької свідомости, з її політичної традиції, з її розуміння потреби боротися за рідну волю, якої не може бути без власної держави. Тому нічого дивуватися, що українська революція в р.р. 1917-20 була такою, якою вона була — повна захоплення й ентузіязму, але й солом'яного вогню, повна ініціятивности і творчого конструктивізму, але й імпровізацій, що зраджували дилетантизм і аматорщину, повна героїзму, але й анархізму. Звідкіля міг взятися державницький конструктивізм, виявлюваний працею фахівців, коли з вибухом Першої світової війни не було в Україні ні однієї навіть народної школи, не було ні однієї газети, ні одного книжкового видавництва?! Звідкіля українські люди мали набратися політичного досвіду, коли єдиною поступкою, що її зробила царська реакція поступовим течіям — це були петроградські Думи, насправді карикатури новітнього парляментаризму, — а Петроград був далекий від берегів Дніпра.

Тому насправді напередодні революції в Росії, яка закінчила панування династії Романових, „від молдавина до фіна" все мовчало. Початок тієї революції рахують від 23 лютого (8 березня) 1917 року, коли у Петрограді вибухли робітничі страйки з вуличними демонстраціями. Можна теж рахувати вибух тієї березневої революції від 26 лютого (11 березня), коли висланий проти демонстрантів Волинський полк відмовився стріляти у демонстрантів та, повернувшись до касарень, перебив деяких старшин. Знову ж, в Україні початок революції можна рахувати від 7 (20) березня 1917 р., коли за почином Товариства Українських Поступовців (ТУП) вирішено створити Українську Центральну Раду, як керівний орган всього народу.

Перший Універсал Української Центральної Ради проголошено 10 червня 1917 р. Сказано в тому історичному документі: „...Хай буде Україна вільною. Не одділяючись від всієї Росії, не розриваючи з державою російською, хай народ український на своїй землі має право сам порядкувати своїм життям... однині самі будемо творити своє життя..."

Під тиском української стихії прибули з Петрограду делеґати російського Тимчасового Уряду і наслідком договорення між ними і Центральною Радою появився Другий Універсал 3 (16) липня 1917 р. У ньому знову підкреслюється державний зв'язок України з Росією: „... Ми, Центральна Рада, яка завжди стояла за те, щоби не відділяти України од Росії, щоб укупі з усіма народами прямувати до розвитку та добробуту всієї Росії і до єдности демократичних сил її, з вдоволенням приймаємо заклик Правительства до єднання..."

Але те договорення УЦРади, на основі якого орган УЦРади, Генеральний Секретаріят, формально підпорядкований російському урядові, насправді мав стати керівним органом автономної України, звуженої до 5-ох губерній, — те договорення перестало обов'язувати і діяти, коли російський Тимчасовий Уряд (Временное Правительство) перестав існувати, бо у внутрішній розгрі між російською демократією і большевиками виграли большевики та захопили владу. Тому Українська Центральна Рада проголосила 7 листопада 1917 року Третій Універсал, в якому заявила, що „Однині Україна стає Українською Народньою Ресупублікою". Проте вона далі запевняла, що „Не одділяючись від Республіки Російської і зберігаючи єдність її, ми твердо стоїмо на нашій землі, щоб силами нашими помогти всій Росії, щоб уся Республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів". Однак всі ті декларації вірности ідеї єдности Росії, перебудованій на федеративний лад, були наївними і нереальними, бо реальною і вирішною силою був рісійський імперіялізм, який на ділі не визнавав за Україною не тільки державної самостійности, але й широкої справжньої, від власного українського керівного центру залежної автономії. Тому, коли большевики, які спершу визнали були Українську Народню Республіку, швидко потім вислали проти неї війська, зформовані на московській території, проголошено 4-ий Універсал, в якому вже говориться тільки про прагнення „згоди і приязні" з усіма сусідами України, між ними Росією, але стверджується суверенність української держави, незалежної від будь-котрої іншої країни.

Багато українських людей закидували лідерам української революції у Києві, що вони зволікали з проголошенням української державної суверенности та наївно вірили у можливість порозуміння і співжиття з російською демократією. Закиди, на нашу думку — безпідставні. На тлі кромішньої пітьми, яка царила в Україні ще у березні 1917 року, на тлі існування в Україні могутнього російського державно-адміністраційного апарату, — на тлі повної непідготованости України до власного державного чи хоч би тільки автономного життя, бо ж не було українських службовицьких сил для однієї, а не то для 9-ти губерній, з яких мала складатися Українська Народня Республіка, — проголошення української держави зараз у квітні 1917 року мусило б скінчитися розгромом українства і було б тільки дискредитацією самої ідеї українського самостійництва. Адже у самому Києві стояв тоді 40-тисячний російський

військовий ґарнізон і вся економіка країни — велика земельна власність промисел, торгівля і фінанси — була в руках росіян. Тому проголошення повної української державної суверенности 4-им Універсалом 22 січня 1918 року (насправді закон про 4-ий Універсал прийнято на Малій Раді 25 січня) — це не був „пізній" акт, а подивугідний акт завершення політичної думки, що стомилевою ходою промандрувала за несповна сім місяців від неясного автономізму до свідомого самостійництва.

Розвиток української революції проходив у тісній залежності від подій на корінній Московщині, у Петрограді і Москві. І 4-ий Універсал постав теж під тиском дій нової большевицької влади у Москві. Йшлося про мирові переговори з центральними державами. Бо ж війна все ще тривала: існував „Південно-західній" (Юґо-западний) фронт — на території України. Одним з пропаґандивних і найбільш атракційних революційних гасел большевиків було „Мир без анексій і контрибуцій" — негайний мир з центральними державними. Йшлося про сепаратний мир Росії з Німеччиною (Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною), без уваги на західніх союзників Росії (Антанти). Тимчасовий уряд князя Львова, опісля Керенського-Мілюкова пробував бути льояльним супроти своїх західніх союзників і повів ще останню, так звану Брусіловську, офензиву, яка, проте, скінчилася для Росії трагічно і стала однією з найповажніших причин жовтневої — большевицької — контрреволюції.

Большевики поспішно переводили своє гасло „негайного" миру в діло: новопризначений на „воєнкома" матрос Криленко звернувся радіо-депешею до німецького командування з закликом до перемир'я і вже 2 грудня 1917 року прибули до Берестя Литовського з обох сторін делеґати, які до двох тижнів підписали договір про перемир'я. Таким чином перед Україною станула реальна загроза, що мир буде підписаний без неї і — за всією вірогідністю — її коштом. Щоби цьому перешкодити — Україна мусила виступати, як окремий суверенний партнер. Цей момент став вирішним у нарадах, що довели до схвалення 4-го Універсалу, яким Україна ставала суверенною державою. Негайно складено і вислано до Берестя власну мирову делеґацію, яку визнали представники чотирьох осередніх держав та з якими відбулися переговори, що закінчилися підписанням Берестейського мирового договору 9 лютого 1918 року — що, проте, становить вже окрему тему.

Цікаво, що 4-ий Універсал був неначе „вимушеним" актом під тиском зовнішніх подій, але з ходом часу свої і чужі забули це: 4-ий Універсал втратив характер тактичного акту, що дав українцям можливість переговорювати самостійно за мир з центральними державами, добитися від них визнання, як самостійної держави та дістати військову допомогу, що очистила Україну від большевицьких військ. Забулася ґенеза 4-го Універсалу, забулася його безпосередня ціль. Зате Четвертий Універсал дістав куди більше, куди тривкіше і глибше значення: державного самовизначення України, — здійснення ідеалу самостійности України, — завершення української політичної думки, що крокувала різними закарлючними шляхами та головно хиталася поміж концепціями політичнго польоніфільства і політичного русофільства, себто опертя України або на західнього польського, або північного московського сусіда. І тому 4-ий Універсал отим одним своїм вищенаведеним реченням „Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого

незалежною, вільною суверенною державою українського народу" — цим одним реченням 4-ий Універсал закінчив усі дотеперішні хитання української політичної думки та став наріжним каменем українського світогляду тепер і на майбутнє. І в цьому велетенська історична заслуга Української Центральної Ради. Вона зробила багато помилок — також уже після акту 22-го січня 1918 р. Запросивши німецьку армію на свою територію (німці й без такого формального запрошення були б туди вмаршували, коли південно-західній воєнний фронт насправді розлетівся) — та зобов'язавшись у мировому Берестейському договорі (у цілій низці його додатків) до постачання осереднім державам (плюс Туреччині й Болгарії) велетенських запасів збіжжя, інших харчів, вугілля й ін. сировини, (тому німці назвали були той договір „Бротфріден") — Українська Центральна Рада далі нараджувалася над практичним уведенням в життя соціялістичних реформ, передбачених у 4-му Універсалі — із скасуванням приватної власности на землю, скасуванням приватної торгівлі і приватного промислу, з удержавленням банків, словом, із заведенням в Україні політичного і соціял-економічного устрою, який суперечив устроєві західнього світу, однаково осередніх держав, як Антанти. Це мусило довести до катастрофи, і розігнання Української Центральної Ради німцями 28 квітня 1918 року було актом, що його тодішні її провідники повинні були передбачити. На жаль, коли вже після того насильницького акту над Центральною Радою її провідники зголосилися до фельдмаршала Айхгорна у Києві з заявою готовости до співпраці — той відповів їм коротко „Цу шпет" (запізно).

Українська Центральна Рада робила помилки, з яких найбільшою був, власне, той пацифізм, що віддзеркалений і в 4-му Універсалі. Закид декого з українських істориків-публіцистів, що УЦРада не вміла використати первісного ентузіязму широких верств народу — цей закид, мабуть, несправедливий, бо той первісний енузіязм саме й був солом'яним вогнем, не опертим на національно-державницькій свідомості. Цю національно-державницьку свідомість щойно прокидувано під час революційних подій — а тоді було і пізно, і трудно перевести блискавично той процес. Бо край потопав у хаосі, національне переплутувалось із соціяльним, діяла шалена большевицька пропаґанда, яка промовляла до сердець мало — і безземельного селянства, не було великої верстви освіченої свідомої інтеліґенції, не було просто ким будувати держави — ані на верхах, ані в низах. І тому збройна боротьба за українську державу — це було пручання жмені героїв — жмені у порівнянні до 40-мільйонового народного потенціялу. З перспективи 60-тиріччя треба ствердити, що всі помилки Української Центральної Ради бліднуть в обличчі насправжнього чуда, що його вона проробила за короткий час свого існування. Це було чудо, що з нічого, з пустки, з аморфної етнічної маси творено — за словами Ісаака Мазепи — „В огні і бурі революції" — новітню націю. Це було чудо, що з вогню і бурі революції таки, після сторіч неволі, проголошено власну ні від кого незалежну державу і таки постала Армія, яка кров'ю своїх вояків і старшин зросила широкі поля України в обороні рідної державности. І знову таки: коли під впливом Акту з 22-го січня у Києві постав у Львові Акт 1 Листопада 1918 року і первісний почин Українських Січових Стрільців у 1914 році дав поштовх до створення Української Галицької Армії, то хоч 31 серпня 1919 року був днем національного тріюмфу — вмаршу

об'єднаних Армій до Києва, — то українська держава таки провалилась. „Встоятись не було всилі" не тому, що було забагато ворогів і вони були сильніші, а тому, що були дві армії, два уряди, дві психіки сторіччями поділеного народу, була приспана національно-державницька свідомість, були десятки, ба сотні тисяч „невтральних".

Але не гудити нам Української Центральної Ради й української визвольної війни-революції, а прославляти їх, бо вони дали Україні державницьке самовизначення, вони створили легенду збройної боротьби, вони породили героїв, культ яких дає поштовх до плекання самостійницької думки. Між творцями 4-го Універсалу були й Михайло Грушевський — титан науки, обраний на президента Української Народної Республіки в останньому дні існування УЦРади, який одинокий сидів та не встав, коли в залю колишнього Педагогічного Музею (Центральної Ради) увійшов німецький поручник із чотою війська розганяти цей український революційний парлямент. Велика людина, яка все ж не зуміла зберегти свого понадпартійного загальнонаціонального престижу, підірвавши його своїм пов'язанням з одною лівою партійною групою. Між творцями 4-го Універсалу був Володимир Винниченко, великий письменник і Богом обдарований промовець, який, проте, в трагічному для України часі зачинявся у своїм помешканні і писав драму „Між двох сил", а на політичній еміграції писав пашквіль на революцію („Відродження нації") і видавав у Відні комуністичну газету „Нова доба"; скомпоромітувався також, поїхавши в Україну на пост „віце-прем'єра" — повірив наївно большевикам і щасливо врятувався втечею назад на Захід. І між творцями 4-го Універсалу був Симон Петлюра, журналіст за фахом, світська людина, яка в ході української революції виявила той розум, що наказував обов'язково творити військо і збройно боротися за свою державність — і він, недавній редактор видання „Украінская Жізнь" у Москві, силою своєї індивідуальности, силою свого самостійницького фанатизму піднісся на вершини державної ієрархії та став символом незламного українського самостійництва і збройної боротьби за нього.

Мала Рада, яка схвалила 4-ий Універсал, як звичайний закон, складалася з 80-ти членів і вони самі напевне не здавали собі справи з далекосяжного значення того акту, хоча подих історії повіяв по залі, коли Володимир Винниченко проголосив, що той закон прийнято і приявні вчинили йому овацію. Трудно було тоді передбачити, що молода українська держава триватиме коротко і що прийде новий етап ворожої окупації, але й що, після воєнної прогри, коли регулярний воєнний фронт перестав існувати 20 листопада 1920 року, збройну боротьбу будуть продовжувати нові військові формації — і Українська Повстанська Армія і Українська Дивізія, і Карпатська Січ. Трудно було передбачити у січні 1918 року, що постане цілий культ акту 22-Січня і що рік-річно впродовж наступних десятиріч українські патріотичні люди відзначатимуть роковини того акту, щоб маніфестувати свою вірність ідеалові державної незалежности України. Трудно було тоді, тому 60 років, передбачити, що 4-ий Універсал стане документом, який заперечуватиме всім пізнішим твердженням, що Україні треба ще „самовизначитись". Ось недавно, у репрезентаційному журналі польської політичної еміграції „Культура" у Парижі (травень 1977) появилася „Декларація в українській справі" — гарний документ, в якому гурт редакторів і політиків — поляки, чехи,

мадяри і росіяни — заявлялися за потребу існування України, як самостійної держави. Але у тій історичній декларації знаходиться таке речення: „...В усякому разі змагаємо до створення такої ситуації, в якій українці могли б свобідно висловитися, чи хочуть незалежно державного існування". Це речення справедливо породило застереження збоку української преси, бо воно подобає на ложку дьогтю у бочці меду. Українці не потребують ще „свобідно висловлюватися" щодо потреби своєї держави, бо вони це вже зробили 60 років тому. Україна вже самовизначилася, і коли прийде новий історичний момент, то Україна здіснюватиме своє державницьке самовизначення, покликавшись на Четвертий Універсал. Про нього не вільно тепер згадувати в уярмленій Україні, як не вільно згадувати про Івана Мазепу, ані про Симона Петлюру, як борців та основоположників української самостійницької думки. Але російсько-большевицька імперія не перша у всесвітній історії, яка постала силою своєї зброї і підступу. Була вже перед совєтською імперією довга черга могутніх і, здавалося, вічних імперіій, що сягали ген-ген поза межі одного агресивного народу — і всі вони провалилися. Всі ці прецеденти склалися на неписаний історичний закон, що імперія, побудована на уярмленні чужих народів і на зберіганні своєї влади над нами системою поліційного терору, така імперія мусить розвалитися. Як це станеться, коли, наслідком яких подій, внутрішніх потрясень, боротьби за владу у Москві і палатної революції, чи внаслідок міжнародних конфліктів, чи внаслідок зриву народів, яким увірветься терпець, внаслідок відродження національно-державницької гордости і гідности, — цього ніхто передбачити не всилі. Але це й не грає сутньої ролі. Сутня річ у тому, щоб до того часу зберігати українську самостійницьку думку — щоби плекати культ 4-го Універсалу, який тепер і в майбутньому так само актуальний, як був ним тому 60 років.

„Енциклопедія українознавства", Мюнхен — Ню Йорк, 1949, т. II.
Д-р Яків Зозуля: „Велика Українська Революція", Ню Йорк, 1967
„Берестейський мир", зладив І. Кедрин, Львів, 1928.
Альманах Українського Народного Союзу за 1968 рік.
Taras Hunczak: The Ukraine, 1917-1921, Cambridge, Mass., 1977.
„Kultura", Paryz, Maj 1977.

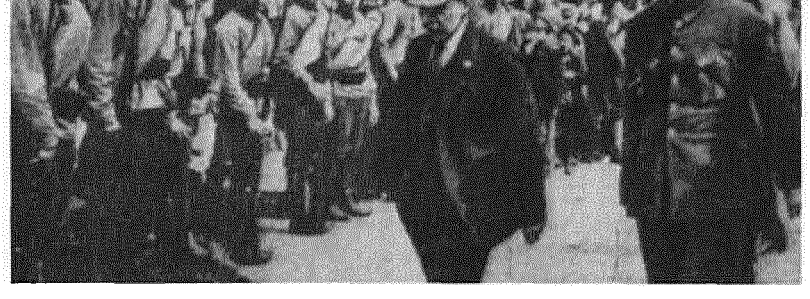

Ленін посилає загарбників в Україну

У ДЕНЬ ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА

І знов — который це вже раз?
Зійшлися ми в одній родині,
Щоб пом'януть той славний час,
Коли в офірy батьківщині
Себе принесли кращі з нас...

У бурях дикої війни
Валились трони і держави,
Народів славнії сини
Вже розбивали кайдани
В потоках крови, в блисках слави.

І наші лицарі у бій
Ішли за Волю України:
Замаяв прапор дорогий
В вогнях юнацьких буйних мрій,
В піснях червоної калини.

Але... ввесь світ повстав на нас,
Не дав загоїть навіть рани,
І хоч наш дух тоді не згас,
Та ніс уже лихий нам час
Нову неволю і кайдани.

Устав і знов упав наш Львів,
Над ним навис туман кривавий,
Покрив собою і бійців,
Вкраїни рідної синів,
Що впали там — на полі слави.

І от щорік, в ті самі дні,
Свої зміряємо ми сили...
Та не ридання вже, о ні!
Про перемогу лиш пісні
В нас викличуть святі могили...

Хай мертві сплять... Не ворушіть
Слізьми гіркими їх спокою!
В вогненній пісні розпаліть
Свої серця в цю славну мить
Бажанням помсти, чаром бою!

Прапор борців міцніш тримай,
Хто любить Волю, любі Друзі!
І заповіт святий сповняй:
Не трать гасу в даремній тузі
І не ридай, — а здобувай!

Іван ДУРБАК
(Листопадівець)

У 60-ЛІТТЯ ЛИСТОПАДОВОГО ЧИНУ

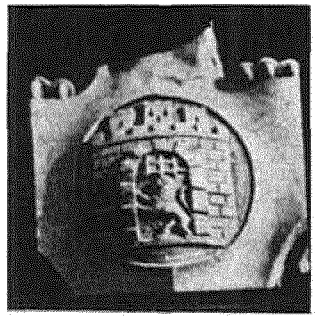

Герб міста Львова.

Перший Листопад 1918 року у Львові не впав метеором з неба. На нього склалися цілі віки історії західньоукраїнських земель, що проходили під знаком боротьби з поляками. Початки нашої державности оповиті сивою давниною, а джерела понищили займанці. Про них свідчать руїни княжих городів: Перемишль, Сянік, Звенигород, Червень, Теребовль, Пліснесько, Галич, Львів і багато інших, що існували вже довгі літа перед польською окупацією.

Наші предки переживали радісні й сумні події й доби. До перших належать: прилучення Червенських городів назад до Київської держави в 981 р. за великого князя Володимира, перемоги над мадярами й поляками, всенародний зрив за гетьмана Богдана Хмельницького в 1648 р., прилучення до Австрії 1772 р., „Весна народів" у 1848 р. До сумних подій: татарське лихоліття, наїзд поляків у 1340-49 роках, майже 600-літня польська неволя, спершу під шляхетською Польщею, а з часу прилучення до Австрії — під польською адміністрацією, що ситематично кривдила український нарід на всіх ділянках.

Та, незважаючи на всі війни, татарські лихоліття, ворожі окупації, перемарші ворожих військ, що пустошили наші землі, серед наших предків жевріла пам'ять про давню княжу славу, про велику Київську державу, про славну Козаччину. Варто пригадати, що засновник Запорізької Січі князь Дмитро Байда-Вишневецький, як і гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний та гетьман Богдан Хмельницький — походили з західньоукраїнських земель, що мало, безперечно, великий вплив і на їхніх земляків із вужчої батьківщини.

Коли пам'ятного 1648 р. гетьман Б. Хмельницький вів козацьку армію на Львів, а на чолі йшов Корсунський полк під проводом полковника Морозенка-Мрозовицького з Теребовлі, тоді піднялася вся Галицька Волость і проганяла ляхів за Сян.

Пам'ять про ці великі події жила серед народу, проявлялася в піснях, що звеличували Козаччину. Зв'язки між українськими землями, особливо культурні, ніколи не переривалися, хоча й був кордон на Збручі.

Під впливом творчости І. Котляревського, Т. Шевченка, П. Куліша й інших наших пробудителів українського духа на Великій Україні почалося відродження в Галичині. Наші владики й духовенство домагалися слушних прав для нашого народу. Молоді студенти богословії: Маркіян Шашкевич, Яків Головацький та Іван Вагилевич створили „Руську Трійцю", що започаткувала відродження Галицької Землі.

„Весна Народів" у 1848 р., створення Головної Руської Ради, поява української преси, створення товариства „Просвіта", Наукового Т-ва ім. Шевченка, українське шкільництво, вибори до парляменту й сойму, — все це остаточно розбудило український нарід на заході України з довговікового сну та започаткувало похід до волі тернистим шляхом, що ним ішли всі поневолені народи.

Заходом Головної Руської Ради по деяких галицьких містах організовано „Народну Гвардію", на Підкарпатті проти мадярських повстанців — „Народну самооборону" і „Батальйон руських гірських стрільців". Одначе австрійський уряд не здійснив домагання Гол. Руської Ради — поділ Галичини на українську й польську частини аж до кінця існування Австрійської монархії, хоч галицькі українці від 1848 р. постійно висували це домагання.

З вибухом Першої світової війни та в кінці липня 1914 р. у Львові постала Головна Українська Рада, що видала маніфест до українського народу з закликом стати по стороні Австрії проти царської Росії. Українська Головна Управа видала заклик вступати до українських Січових Стрільців. Постав Леґіон Січових Стрільців, що підняв меч гетьмана Мазепи і почав продовжувати Полтавський бій. До УСС зголосилося у Стрию біля 20 000 нашої молоді, але австрійська влада обмежила УСС до 2 500 осіб. Хоча наші стрільці билися по-геройськи на Маківці, над Стрипою й Золотою Липою, мали великі втрати, одначе австрійський уряд обіцяв Галичину полякам...

З вибухом революції в Петроґраді в березні 1917 р. і з відродженням українського життя над Дніпром настала нова доба. З Києва надходили радісні вістки про створення Української Центральної Ради, першого українського полку ім. гетьмана Б. Хмельницького, першого українського уряду. Універсали Української

Центральної Ради викликали захоплення серед галицьких українців, найбільше серед УСС і молоді.

Галицькі політики і старше громадянство зросли в дусі вірности австрійському цісареві, в надії, що він створить окремий український край зі Східньої Галичини й Буковини. Одначе, молодь зразу, після революції в Україні, переставилася на соборницьку ідеологію та зміряла до об'єднання з Українською Державою над Дніпром. У Відні постав революційний військовий гурток із стрілецьких старшин, що пропаґував соборницьку ідею. При кінці 1917 року підхорунжий Паліїв був за тим, щоб УСС перейшли на сторону української держави, але сотник Д. Вітовський уважав, що УСС мають виконати історичну ролю: бути зав'язком української армії в Галичині та прилучити її до соборної української держави.

Побут УСС і багатьох українських вояків з австрійської армії від березня 1918 р. в Україні причинився до скріплення соборницької ідеї, до взаємного ближчого пізнання українців з західніх і східніх земель, досі відділених Збручем, штучним австро-російським кордоном.

У вересні 1918 р. всім стало ясно, що центральні держави: Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина й Болгарія, програють війну. Чехи, поляки, серби, хорвати, румуни й італійці виступили явно за створення своїх національних держав чи прилучення своїх земель до існуючих національних держав. Тільки українські політики все ще чомусь вірили, що Антанта хоче зберегти Австрію як федеративну державу, складену з різних національних земель. Соборницька ідея ще не закорінилася в головах тодішніх наших галицьких політиків, її вживали тільки як святочну фразу: „Від Дону по Сян один буде лан", на святкових імпрезах. Коли політики інших народів, що належали до Австро-Угорщини, заздалегідь опрацювали пляни своєї діяльности на випадок розпаду Австрії, то в нас про це ніхто не подумав, не підготовлявся до такої можливості.

Щойно у вересні 1918 р. гурток наших старшин почав обмірковувати можливість захоплення влади в українські руки та прилучення до Великої України. Створено Центральний Військовий Комітет (інші звали його Український Генеральний Військовий Комітет), до якого належали: поручник Іван Рудницький, чотар Любомир Огошовський, чотар Вол. Караван, хор. Бараник, хор. Ватран, стр. В. Полянський, хор. Ілько Сендецький. Пізніше вступили ще інші, як сот. Сень Горук, чотар Мирон Коновалець (брат Євгена), поручник Петро Бубела, пор. Гарасимович, чотар Вол. Бабяк, поручник Теодор Мартинець, хор. В. Михайлів, чотар В. Старосольський, підхор. Дмитро Паліїв і ін. Дивно, що зразу не було голови цього Комітету. Загальним бажанням було, щоб його

очолив найпопулярніший старшина УСС, сотник Дмитро Вітовський, але його не було у Львові, бо УСС стояли тоді на Буковині. Спершу цей Комітет не вів систематичної праці, тільки обговорювано різні можливості нашої акції при розпаді Австрії. Щойно 15 жовтня призначено молодого підхор. УСС Дмитра Палієва на організаційного референта, і з того часу почалася ситематична організаційна праця над підготовою перебрання влади в українські руки у всій Галичині.

Підхор. УСС, д-р Михайло Гуцуляк, автор книжки „Перший Листопад 1918 року", ініціятор і голова „Комітету Виконавців Листопадового Чину", пише так у згаданій книжці (стор. 13) про підготову до Листопадової революції: „Ми чекали на такий момент від половини 14 сторіччя ,і той момент надійшов. Скільки то поколінь перейшло і скільки то задармо української крови полилося, і тільки нашому поколінню, і то не багатьом із них, було дано цей привілей. Про тайну організацію „Центральний Військовий Комітет" я довідався в половині жовтня 1918 р. від підхор. Дмитра Палієва, що втаємничив мене, бо потребував помочі... Віддаючи справедливість і правду історії, мушу тут ствердити як наочний свідок до вечора 31 жовтня 1918 р., що фактичним конструктором-архітектом Листопадового Чину був ніхто інший, а таки Дмитро Паліїв. І смію твердити, що якби не він, то хто знає, чи Листопадовий Чин був би відбувся, а якщо так, то чи був би вдався".

Дальше автор книги наводить спогади Д. Палієва „Листопадова Революція" (УГА, том 11), де написано: „18 жовтня 1918 р. у Львові зібралася Українська Національна Рада. Зударилися тоді два напрямки: один співпраці з Австрією і творення української держави в рамках австрійської федеації. Другий — приєднання західньоукраїнських земель до української держави, що його обстоювали представники соціял-демократів і студентства. За першим була велика більшість і він переміг. Ухвалено резолюцію: „Вся українська національна територія, Східня Галичина з граничною лінією Сяну враз з Лемківщиною, північно-західна Буковина й Угорська Русь уконституовуються як Українська Держава". На другий день, 19. X., у великій залі Народного Дому у Львові відбулася Конституанта. Її творили члени Української Національної Ради й мужі довір'я з цілого краю. Президія УНРади обмежилася тільки до відчитання резолюцій, які ухвалила попереднього дня Національна Рада. Це спричинило бурю протестів. Загал з таким вирішенням не погоджувався. „До України" — така була думка і воля багатьох... Старші й відповідальні тоді політики шукали компромісу з Австрією, а партія соціял-демократів, молодь і „голос народу" бажали йти революційними шляхами".

„19. X. вибрано президентом УНРади д-ра Євгена Петрушевича і три делеґації: виконавчу у Відні під проводом д-ра Є. Петрушевича, організаційну у Львові під проводом д-ра К. Левицького та буковинську з Омеляном Поповичем. Львівська делеґація зорганізувалася щойно 27. X., на 3 дні перед Першим Листопадом... Дійсно, цікаве було тоді відношення галицької політики до України за Збручем. Там існувала своя держава, гетьманська чи республіканська. Але держава, до якої тяготіла збірна думка цілого народу. Було ясним, що двох українських держав будувати буде годі. Парляментарна Репрезентація, ані потім Національна Рада не вважали потрібним з урядом України порозумітися. І ніхто з парляментарних послів, а вони вели тоді політику, навіть не був в Україні".

Дальше Паліїв подав причини, чому УСС не стали революційним осередком для підготови Листопадового Зриву. Перша причина: великі втрати в боях, багато найактивніших потрапили в російський полон і причинилися до створення київських Січових Стрільців. Друга причина: командантом УСС був архикнязь Вільгельм Габсбурґ, званий Василем Вишиваним. Сама його присутність серед стрілецтва вбивала всяку революційну, протиавстрійську атмосферу. Третя причина: перебування УСС на Буковині, далеко від Львова, спізнений приїзд УСС до Львова через саботажі польських залізничників — вирішив львівські бої на нашу некористь.

Паліїв пише так: „12 жовтня я приїхав до Львова і ввечорі взяв участь у засіданні Центрального Військового Комітету... Мій організаційний проєкт прийнято. Вирішено приступити до фактичної організації тих військових частин у Львові, в яких були українці, а край поділити на округи, вирішено для кожної округи створити Окружну Команду... Коли д-р О. Назарук відмовився бути орг. референтом, тоді Комітет запропонував мені, і я його прийняв. І поплила гарячкова праця днями й ночами. І ми не знали й не припускали навіть, що ця праця створить у житті народу цілу епоху... Головним завданям було цілий край пов'язати нитками організації з централею, а в першу чергу місцевості, де були розміщені українські частини, всі більші міста..."

Дня 29. X. приїхав до Львова сотник Д. Вітовський і прийшов на засідання Військового Комітету. Його вибрали вже перед тим головою ЦВКомітету.

Паліїв подає таку характеристику Вітовського:

„Літ тридцяти, середнього росту, кремезної постави, високе чоло, розумні очі. Один з гарячих провідників молоді, визначний член радикальної партії, у війні сотник Леґіону УСС, командант сотні і один з найкращих провідників стрілецтва. Сотня Вітовсько-

го була національно самостійницьким центром усього стрілецтва. Всі гляділи, що робить сотня Вітовського, що говорить Вітовський.

В Україні, в часі побуту там австрійського війська, був політичним референтом при 25 корпусі, згодом комендантом куреня УСС. У стрілецтві Вітовський займав місце його духового провідника... Серед українського суспільства Вітовський був незвичайно популярний. Всі його любили й поважали, тому не диво, що особу Вітовського в'язали з визвольним самостійницьким рухом. Тільки він одинокий мав дані стати керманичем революції. Популярний, глибокий, прегарний бесідник, чистий характер, добрий вояк. Але Вітовський був ще й поет-мрійник, і в нього, як революціонера, це була велика хиба. Бо поет-мрійник і керманич революції — це два протилежні поняття. Йому, як революціонерові, не доставало одної прикмети, але найважливішої, а саме: рішучости"...

Польська Ліквідаційна Комісія мала 1-го листопада перебрати владу у всій Галичині. Тому українська делеґація пішла 31. X. до австрійського намісника Галичини, ген. Гуйна, з домаганням, щоб передав владу Українській Національній Раді, одначе він відмовився це зробити, бо не мав ніякого наказу від цісаря.

Українська делеґація повернулася в залю засідань Народного Комітету, де вже чекала решта УНРади, і склала звіт. Д-р Льонгин Цегельський, котрий повернувся з Відня, запевняв, що 31. X. мало відбутися засідання ради міністрів у Відні, де мали ухвалити передачу влади у Східній Галичині українцям, а 1. XI. повинен урядовий кур'єр привезти цю постанову з цісарським підписом намісникові. Д-р К. Левицький і д-р Л. Цегельський були за тим, щоб чекати на кур'єра з Відня, але сот. Вітовський, голова ЦВКомітету, заявив, що до переведення перевороту вночі з 31. X. на 1. XI. вже все готове, тому неможливо відкладати. Зрештою, якщо ми не візьмемо Львова, то завтра візьмуть його поляки, а ми тоді можемо бути безсильні супроти польської переваги. Рішучість і самопевність Вітовського в потрібний момент — переконали всіх.

Дальше Паліїв описує події так:

„Біля 4 год. по пол. 31 жовтня відходили й від'їздили останні гінці чи кур'єри з наказами до всіх повітів Схід. Галичини. Були це з малими вийнятками студенти-богослови. Їх лиця були поважні... Хто ж не поважнів би в такій хвилині? Несли вони в край накази, про які впродовж соток літ українці могли мріяти тільки в уяві. Несли вони у своїх грудях накази Волі...

Центральний Військовий Комітет урядував у Народній Гостинниці. Звідси Д. Паліїв висилав накази до УСС, Окружних команд і до повітів. Наказ до УСС, висланий до сотника Букшова-

ного, що був вибраний старшинами командантом УСС, звучав так:

„Вночі з 31 жовтня на 1 листопада Українська Національна Рада переймає владу над українськими землями Австро-Угорщини. Цієї ночі українські військові частини займуть Львів. Те саме заряджено до всіх місцевостей Східньої Галичини. Всі частини УСС мають негайно переїхати до Львова".

Дальше Д. Паліїв пише: „Центральний Військовий Комітет, перейменований на Українську Генеральну Команду, перенісся до Народного Дому. Всіх, хто тільки був під рукою, вислано шукати по місті старшин українців, що перебували у Львові. Зійшлося в 7 год. веч. біля 40 старшин на останню нараду".

Сотник О. Кузьма, автор книжки „Листопадові Дні", згадує про це так:

„Говорив сотник Вітовський короткою і ядерною промовою, в якій з'ясував найновіші політичні події за кордоном і в краю та вказав на завдання, яке має виконати українське військо. Подавши потрібний стан львівської залоги, означив силу, якою розпоряджає Українська Генеральна Команда, числом 1 400 стрільців і 60 старшин ... Плян виконання перевороту: українські старшини мають заалярмувати вночі залоги касарень, при помочі українських вояків роззброїти вояків неукраїнської національности і взяти їх під варту, а потім, поодинокі відділи, відповідно озброєні, під командою українських старшин, мають податися на місто й обсадити визначені для них об'єкти. Початок виконання: 4 год. досвіта. Промова Вітовського зробила на зібраних нерівне враження. Багато старшин довідалося про плян військового перевороту вперше, і в них будився сумнів, чи переворот удасться ... Одначе Вітовський пригадав, що Польська Ліквідаційна Комісія вже в дорозі до Львова і тому мусимо зайняти Львів безумовно ще цієї ночі. Наша честь вимагає, щоб ми перші взяли владу в краю, хоч би навіть прийшлося зараз її втратити. Зрештою в край виїхали вже з наказами кур'єри, а в Перемишлі вже навіть почалося, і ми не будемо першими".

Учасник цієї наради, М. Заклинський, написав: „Вітовський подав, що Перемишль вже в наших руках, з поміччю 9 полку з Журавиці, та що він вислав наказ негайно висадити мости на Сяні, щоб перервати залізничий зв'язок з польською західньою Галичиною".

На жаль, цього наказу Вітовського не виконано, бо не було відповідних людей, ані вибухових матеріялів, що потім важко пімстилося на боях за Львів.

Після наради старшини розійшлися до своїх відділів, а на залі залишилися переважно УСС-и, що творили, як пише Паліїв,

„неначе зав'язок генерального штабу майбутньої оперативної дії". Там були: сот. Дмитро Вітовський, пор. Петро Бубела, сот. Сень Горук, пор. Богдан Гнатевич, пор. Ілько Цьокан і підхор. Д. Паліїв.

„У Нар. Домі запанувала тишина", — пише О. Кузьма. — „Дехто пробував спати на шкільній лавці, але не міг. Це ж була ніч, повна могутніх поривів збірної волі, широких надій і золотих мрій про свободу рідного народу, затроюваних тривожними побоюваннями невдачі та непевного завтра. П'ять чи шість годин очікування, коли кожна мінута здавалася роком, година — століттям. Таку ніч переживається тільки раз у житті".

УКРАЇНСЬКІ ВІЙСЬКА ЗАЙМАЮТЬ ЛЬВІВ

„Був сірий, вогкий досвіток того дня і місто вкрила осіння мряка. В такому сіро-темнуватому ранкові пам'ятної п'ятниці Першого Листопада 1918 року можна було бачити на порожніх площах і вулицях різної величини військові колони, маршуючі в різних напрямках, у повній зброї.

Але того осіннього дня досвіта, в п'ятницю Першого Листопада 1918 р., маршували не звичайні військові відділи, які населення Львова бачило майже щоденно. Це Українське Військо, по 578-му році неволі та служіння чужим займанцям, оце перший раз брало знову в своє посідання прастару західньоукраїнську княжу столицю ЛЬВІВ. Це були перші нечисленні горді воїни, що поважилися на цей ризиковний крок, щоб показати світові, хто тут є давнім і правдивим господарем" . . .

Дальше звітує Д. Паліїв: „Вернувся пор. І. Цьокан. Говорив з командантами німецького й мадярського куренів, і ті запевнили його, що остануть невтральними і не будуть нам перешкоджувати. Нам наче частина тягару усунулася з наших плечей . . .

Год. 4.40: знадвору чути гамір. Входить старшина й зголошує: два скорострільні і 50 стрільців з 19 полку піхоти стоять на подвір'ю. Це не сон . . . Стоять на подвір'ю, поважні, зі святочними обличчями, зі заквітчаними зеленню шапками, перші українські революційні вояки у Львові" . . .

Сот. О. Кузьма звітує: „Згодом приходить звідомлення на письмі: Намісництво зайняте! Хор. Сендецький з 75 вояками обсадив головний будинок і палату намісника графа Гуйна, якого на місці й інтерновано".

Дальші звідомлення: чот. Марак обсадив команду площі двома старшинами і 42 вояками. Чот. Северин Савицький (УСС) обсадив казарму при вул. Місіонарській. От. Витвицький обсадив австро-угорський банк. Пор. УСС Гриць Трух і чот. Яр. Гинилевич зайняли будинок військової команди II львівського корпусу, інтернували ген. Пфеффера.

„Входить старшина з 15 полку піхоти і зголошує, що касарні обсаджені, а частини вислані згідно з наказом. Що якийсь час вбігають все нові гінці і приносять самі гарні вісті", — згадує Паліїв.

Підхор. Зенон Русин пише у спогаді „Ніч з 31 жовтня 1918 р." так:

„І серед цієї радісної метушні в Нар. Домі сотник Вітовський дає наказ:

„Пане підхорунжий! Оцей прапор висітиме на ратушевій вежі!" — У цім моменті щось стиснуло мене під серцем... Якась дивна гордість витискала сльози. Беру прапор дрижачою рукою... Притьмом перебіг дорогу з Нар. Дому до Ратуша. Перед входом два скорострільні з обслугою на поготівлю. На подвір'ю те, що й у Нар. Домі: військо! Як у касарнях, розставлені кріси, скорострільні, навіть польова кухня. Голошуся в команди ратуша, сот. Мартинця. Відшукую дверника, щоб відчинив двері на вежу. Дверник, коли побачив у моїх руках прапор, зразу догадався, в чому діло, і ключа „не міг найти"! Каже, що ключ у вартового пожежної сторожі. І телефон на вежу не відзивався... Та револьвер — найкращий арґумент: ключ знайшовся! Але пожежний вартовий замкнув ще другі двері: від входу на плятформу. Не було іншої ради, як збігти безконечними сходами ратушевої вежі вділ, і коротка серія зі скорострілів сотника Мартинця по вікнах вежі промовила відразу до „патріотичного" розуму... І ці двері відчинилися, а пожежник за свою „службовосьць" дістав в нагороду декілька штурханців від стрільців...

І ось ми нагорі, і ось прив'язуємо до линовки машту український прапор. Тягнемо вгору, він лопотить таємничо і розгортається на морозному вітрі. Саме в цю хвилину продерлося крізь мрячний листопадовий досвіток сходяче сонце... Радуйся, небо і земле!.. Ні, не годен здержатись... Ми й не стидаємося, що до очей нам тиснуться сльози... А на подвір'ї ратуша цокнули сотні закаблуків: виструнчилися стрільці, салютують старшини, пливуть слова гимну"...

Початково на ратуші маяв тільки один прапор на вежі, а пізніше ще й на чотирьох рогах і на інших будинках.

„ЛЬВІВ НАШ! — дзвенів радісний голос, і почуття безмежної радости заливало свідомість.

На ратушевій вежі маяв наш національний прапор. Люди виходили з хат. Одні гляділи на цей прапор безумним зором радости, другі гнівно відверталися від нього та проклинали проспану ніч.

Українці Галицької Землі обходили велике свято ВОСКРЕСІННЯ!

Воскресіння проти волі всіх, завдячуючи його тільки самим собі, непереможній волі, яка зродилася тоді в нації, що хотіла бути вільною", — закінчує Паліїв.

Тодішні перші українські воїни на Західніх Землях України раділи своєю державою, разом з усіми українцями, хоч не мали навіть часу подумати, яка це для нашого народу заіснувала Велика Пора, і що здійснилися слова Франкової пісні:

„Не пора, не пора, не пора
Москалеві, ляхові служить,
Довершилась України кривда стара,
Нам пора для України жить!"

Сот. О. Кузьма звітує в „Листопадових Днях" (стор. 68):

„Коли стало розвиднюватися і розпочався хмарний, сірий день, ціле місто було вже в українських руках. Коло 7 год. ранку сот. Вітовський явився в голови Української Національної Ради, д-ра Костя Левицького, і як головний військовий комендант злożив йому звіт, що українське військо зайняло в порядку місто, обсадивши всі важливі точки без проливу крови і взагалі без жертв. Д-р К. Левицький подякував сот. Вітовському і побажав йому витримати на зайнятих становищах, після чого сот. Вітовський запевнив голову української влади, що українське військо буде добре держатися та що українське становище у Львові безпечне".

Дальше пише сот. О. Кузьма:

„Хто з очевидців забуде цей історичний день 1 листопада 1918 року, коли прастарий город Львів став знову столицею української держави? У чиїй тямці затерлися могутні враження надзвичайної картини, коли з високої ратушевої вежі, намісництва, сойму та всіх державних будинків, військових і цивільних, замаяли синьо-жовті прапори на знак, що тут влада не австрійська, але українського народу? Була це п'ятниця, свято латинського обряду, день Всіх Святих. Населення міста тим численніше висипалося на вулиці, гляділо здивовано на цей несподіваний переворот і власним очам не вірило. Навіть загал українців був заскочений цією величезною зміною, що викликувала переворот у їхніх думках і заповідала нові, далекосяглі в наслідках події. А дійсність була дуже поважна, наскрізь воєнна.

Сенсацію викликували численні тягарові авта, обсаджені українськими відділами. Переїздили по цілому місті, наїжені скорострілами та крісами, і розганяли більші юрби народу, накликували їх розійтися. Кріси звернені на всі боки, також у вікна горішніх поверхів, готові до стрілу у відповідь на всякий протинаступ. На

головному двірці йшов, як звичайно, оживлений рух. Українська залога обсадила всі входи й виходи, тунелі, що ведуть на перон, і урядові кімнати. Рух поїздів на захід припинено, зате залізничий рух на схід і південь ішов правильно.

Взагалі, українська військова влада вив'язалася із свого завдання знаменито. Справність українських старшин і вояків зразкова. Цілий плян перевороту проведено так прецизно, дальші розпорядки виконувано так бездоганно, що чужі військові старшини, яких у Львові було безліч, висловлювалися про це з найбільшим признанням. Для всіх львовян, без різниці національности, український переворот був великою несподіванкою. І тільки тому, що плян перевороту був тайною для всіх, за вийнятком невеликого гуртка українських політиків і старшин, він удався. Навіть не всі члени Національної Ради знали про нього".

Проф. д-р Микола Чубатий, тоді студент Львівського університету, що співпрацював з ЦВКомітетом, у спогаді „Перший Листопад 1918" пише так:

„Було великим риском українців з півтори тисячами старих австрійських ополченців-українців старатися опанувати обсаджений польською адміністрацією український Львів. Що це сталося, завдячити треба трьом обставинам. Перша — це велика ідейність та національна здисциплінованість західніх українців, зокрема у Львові. Друга — це польська зарозумілість та повне злегковаження українців поляками. Я сам мав нагоду ствердити цю дивносолідарну законспірованість українців Львова 1 листопада 1918".

На мурах Львова появилися дві відозви української влади.

Перша відозва повідомляла про створення Української Держави:

„ДО НАСЕЛЕННЯ МІСТА ЛЬВОВА!

Волею українського народу утворилася на українських землях бувшої австро-угорської монархії

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА.

Найвищою державною владою Української Держави — Українська Національна Рада.

З нинішним днем Українська Національна Рада обняла владу у столичнім місті Львові і на цілій території Української держави.

Дальші заряджения видадуть цивільні й військові орґани Української Національної Ради.

Взивається населення до спокою і послуху тим зарядженням. Під цією умовою безпечність публичного порядку, життя й маєтку, як також заосмотрення в поживу, вповні забезпечується.

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА".

Львів, 1 падолиста 1918.

Одночасно оголошено другу відозву, що вияснювала нове положення Галичини:

„УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Голосимо Тобі святу вість про Твоє визволення з віковічної неволі. Від нині Ти господар своєї землі, вільний горожанин Української Держави. Дня 19. жовтня Твоєю волею утворилася на українських землях бувшої австро-угорської монархії Українська Держава і її найвища влада, — Українська Національна Рада.

З нинішним днем Українська Національна Рада обняла владу у столичному місті Львові і на цілій території Української Держави.

Український Народе! Доля Української Держави у Твоїх руках! Ти станеш як непобідимий мур при Українській Національній Раді і відіпреш усі ворожі замахи на Українську Державу.

Заки будуть установлені орґани державної влади в законному порядку, українські організації по містах, повітах і селах мають обняти всі державні, крайові і громадські уряди та в імени Української Національної Ради виконувати владу. Де цього не зроблено, дотеперішні неприхильні Українській Державі уряди мають бути усунені.

Всі вояки української народности підлягають від нині виключно Українській Національній Раді і наказам установленої нею військової влади Української Держави. Всі вони мають стати на її оборону. Українських вояків з фронтів відкликається отсим до рідного краю на оборону Української Держави.

Все здібне до зброї українське населення має утворити боєві відділи, які або ввійдуть у склад української армії, або на місцях зберігатимуть спокій і порядок, особливо мають бути оберігані залізниця, пошта й телеґраф.

Всім горожанам Української Держави, без різниці народности й віроісповідання, запоручається горожанську, національну і віроісповідну рівноправність.

Національні меншости Української Держави, поляки, жиди і німці, мають вислати своїх відпоручників до Української Національної Ради.

Аж до видання законів Української Держави обовязують дотеперішні закони, оскільки вони не стоять у противенстві до основ Української Держави.

Як тільки буде забезпечене й закріплене існування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосереднього й тайного виборчого права установчі Збори, які рішать про дальшу будучність Української Держави.

Склад утвореного Українською Національною Радою уряду і його програму оголоситься.

Український Народе!

Всі свої сили, все посвяти, щоб укріпити Українську Державу!

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА".

Львів, 1 листопада 1918.

Сот. О. Кузьма описує так Листопадовий переворот (стор. 77):

„Цілий переворот відбувся зовсім спокійно, і без проливу крови, — явище в історії революційних актів дужі рідке. Не інтерновано ні одної людини, нікого не арештовано, не закрито ні одної польської газети.

А коли Вітовському доніс один очевидець, що польські студенти носять під плащами поховану муніцію, а польські панночки з навантаженими валізками спішать до костела Марії Магдалини, він заявив: „Ми перейняли владу у Львові не на те, щоб з населенням війну зачинати. Ми війни не хочемо. Нашим завданням є завести і держати лад".

Та події вже першого дня по полудні перекреслили всі сподівання на мир!

Для польського населення український переворот був подією дуже болючою. Свідчило про те велике пригноблення, що малювалося на лицях публіки, яка збиралася по каварнях або проходжувалася по вулицях. Бо спокійна постава українських військ витворила відразу довір'я до нової влади.

Жидівське населення держалося своєї вродженої тактики і, не знаючи, хто вийде переможцем, зайняло нейтральне становище. Національно освідомлені жидівські елементи склали комітет, який розліпив на мурах навіть відозву, взиваючи жидів до спокою та повідомляючи, що твориться окрема жидівська міліція, числом 200 людей, яка має дбати про порядок і безпеку життя й майна в жидівських районах міста.

Одначе мирна атмосфера тривала недовго, бо вже біля полудня почалися підозрілі рухи польського населення, головно молоді й міського шумовиння. Почалися напади на українські стежі, вбивства поодиноких українських вояків на вулицях.

Отаман Сень Горук, як комендант Львова, проголосив стан облоги. Заборонено всякі збори, не дозволено без окремої легітимації ходити по місті увечорі, наказано здати в поліції всю зброю й амуніцію.

Одночасно видано до українських вояків таку відозву:

„БРАТЯ!

Твердо стійте! Не випустіть зброї з рук! Згадайте, скільки разів могли Ви покласти голову за гужу справу. Постійте тепер за себе, за свій нарід, за своїх дітогок! Пам'ятайте, що вони попали б у тяжку неволю, якби Ви пустили зброю з рук!

На Вас дивиться весь український нарід: у Ваших руках доля Ваша і доля цілого народу. За справедливу справу стоїте в бою, за святу справу свободи народу, за земленьку святу, що належиться селянству.

Нехай же не буде між Вами таких, що далися б денебудь роззброїти, хогби більшій силі! Краща смерть зі зброєю в руках, ніж соромна неволя!

Боріться як леви, будьте завзяті і незломні, а побіда нашої справедливої справи певна!"

Вже 1 листопада по полудні почалися польські виступи проти наших стеж, поляки почали мобілізувати свої сили у школі Конарського та Сенкевича, в західній частині Львова. Українські військові сили були заслабі, щоб охороняти всі важливі об'єкти, нести службу, охороняти Народний Дім, ратуш, головний двірець і ліквідувати польські точки опору.

УСС замість 1 листопада приїхали аж 3-го листопада, коли вже поляки зайняли головний двірець. Прибуло всього 1 300 стрільців і старшин, отже українські війська у Львові зросли до 3 000, але мали проти себе біля 100 000 ворожого польського населення!

Наші вояки були переважно діти села, що зовсім не орієнтувалися в такому великому місті, як Львів. Натомість поляки знаменито орієнтувалися, знали всі тайни переходи, через пивниці, стрихи-підашшя, навіть канали. Поляки взяли до розвідки жіноцтво й підлітків, дали їм зброю, щоб несподівано стріляти в наших вояків, що були зовсім не приготовані на напади жінок і підлітків. Наші фронтові вояки звикли воювати в окопах, коли був зв'язок з обох сторін, а тут мусіли відстрілюватися від напасників, що атакували їх з усіх сторін, вживаючи нечесних підступів боротьби.

У Львові було багато польських старшин, легіонерів, жандармів і поліцистів, які добре знали Львів, були добре озброєні та діставали допомогу з Кракова й Варшави. На жаль, поміч українським військам з краю була замала.

Нерівна боротьба між українською залогою Львова і польською партизанкою тривала три тижні. Українські вояки доказували чудес геройства, витримуючи на стійках без харчів, зміни, без зв'язків з головною командою, серед найважчих обставин. Хоч поляки потім чванилися, що „польські жінки й діти оборонили Львів", але вони виконували тільки допоміжну ролю, а головну ролю у цій вуличній війні вели польські легіонери, колишні австрійські вояки, серед яких було багато старшин, а допомагали їм робітники, головно залізничники, та міські „батяри", що знали добре всі міські закамарки. Поляки дістали велику поміч з Кракова й Варшави: літаки, гармати, кінноту, а наші львівські оборонці дістали тільки невеликі частини з краю. З Великої України прибув отаман Долуд на чолі 45 козаків, т. зв. Гайдамацький Загін ім. Ґонти, що був пострахом поляків, одначе не помогло герейство його козаків. Треба було виставити бодай 10 000 війська, щоб утримати Львів. Одначе в останньому дні оборони Львова українське військо мало тільки 4 000 вояків і старшин, коли поляки мали вже 7 000, а дальші транспорти польських військ з заходу наспівали.

Велика Україна була тоді в огні повстання проти гетьмана Скоропадського, тому не могла дати помочі на оборону Львова й Галичини.

Врешті-решт, після трьох тижнів героїчних боїв за Львів, українське військо відступило на схід, щоб зараз приступити до облоги Львова, що тривала 7 місяців.

Головною причиною нашої невдачі тому 60 років у Львові була повна неприготованість нашого тодішнього проводу до будування своєї державности. Таке саме положення було і над Дніпром, коли після революції в 1917 р. наш тодішній провід не виходив поза автономію, а галицькі провідники мріяли тільки про український коронний край в австрійській монархії...

Ніхто з галицьких провідників не думав про польсько-українську війну, бо загально думали, що переможна Антанта не допустить до війни, і на мировій конференції у Версалі будуть справедливо вирішені всі контроверсійні проблеми.

Одначе, Перший Листопад, так блискуче здійснений, залишився навіки як світлий дороговказ на майбутнє. Він був надхненням для підпільників УВО й ОУН, для героїчної УПА, для багатьох поетів, письменників і мистців, які увіковічнили його у своїх творах.

Учасники Великого Листопаду свято вірять, що прийде другий Листопад і що він закінчиться нашою остаточною перемогою!

Ми докладніше розповіли про Львів. А що діялось у той час в усій Галичині?

На заклики Центрального Військового Комітету у Львові в усій Галичині наші Повітові Національні Ради, про помочі українських старшин і вояків, перебрали владу від австрійської адміністрації, що була майже всюди в польських руках. Перебрання влади відбулося переважно спокійно, тільки в Перемишлі, Яворові й Бориславі дійшло до боротьби і жертв. У деяких містах перебрано владу пізніше, в перших днях листопада.

Бережани. Сот. Вітовський намітив пор. УСС Жигмонта Олексина на команданта Бережанської округи, бо він тоді командував військовим відділом у Рудниках. Він приїхав до Бережан увечорі 3. XI. 1918 р. з 260 стрільцями і 4 старшинами, зайняв місто, а ранком 4. XI. перебрав владу в усіх урядах. Без труднощів роззброєно мадярський курінь, перебрано зброю й майно. Стан бережанської залоги збільшився до 8 старшин і 420 стрільців. Пор. Петро Бігус зорганізував команду доповнень, що мала вислати бойові частини, потрібні до оборони Львова. Головою УНРади був д-р Ковшевич.

Броди. 1. XI. українці перебрали владу в місті й повіті. Комендантом міста став пор. І. Олексишин, повіт. комендантом сот. Подоляк, старостою Левицький. Переворот проведено без жертв.

Галич. Дня 2.XI. молоді добровольці з Залукви під проводом десятника УСС, Василя Мирона, зайняли Галич, роззброїли жандармерію, взяли залізничу стацію та військові етапи.

Городенка. Дня 3. XI. пор. Іван Чайка з 15 добровольцями роззброїв жандармерію, перебрав владу у старості, скарбовому уряді, пошті й ін. урядах, що їх зайняли українці.

Дрогобиччина перебрала владу без перешкод, тільки в Бориславі поляки чинили опір, але скоро піддалися.

Жидачів. Вночі з 1. на 2.XI. військовики й добровольці під проводом чотаря І. Голембйовського зайняли Жидачів, роззброїли жандармів, перебрали табір поворотців з рос. полону та всю владу.

Золочів. Сот. Гнат Стефанів з 35 полку піхоти перебрав владу ранком 1. XI. без ніякого опору. Золочів перший вислав кілька сотень війська і 4 гармати до Львова.

Камінка Струмілова. Українські старшини під проводом чотаря УСС Юліяна Рабія роззброїли 31. X. австрійську школу під Камінкою, відтак 1.XI. зайняли Камінку. Ніякого опору не було. Головою Повітової Нац. Ради був о. шамб. М. Цегельський, повітовим комісарем суддя Роман Петрушевич, комендантом міста — чотар Омелян Косаревич.

Коломия. Роззброєння й обсада міста відбулися без перешкод уночі з 31.X. на 1.XI. В половині листопада виїхав до Львова курінь, потім щомісяця від'їздили похідні курені на фронт.

Монастириська. Ранком 1.XI. пор. УСС Євген Рибак з військовиками зайняв місто без опору, роззброїв австрійські залоги, обсадив усі уряди. Арештовано кількох поляків, котрі ставили опір. Потім пор. Є. Рибак відійшов на львівський фронт з сотнею піхоти і кінним відділом.

Перемишль. На вістку, що поляки плянують зайняти Перемишль 31.X., пор. Микола Федюшка з 9 полку піхоти в Журавиці, 8 км. від Перемишля, зформував курінь (600 стрільців), роззброїв ніччю на 31.X. чужинців і готов був зайняти Перемишль. Одначе, ген. Розвадовскі вислав проти нього два мадярські курені з артилерією. Національна Рада в Перемишлі не хотіла допустити до боротьби, занехаяла намір зайняти Перемишль, але поляки зайняли його вже 31.X. Українські старшини змобілізували села й зайняли Перемишль вночі з 2 на 3.XI. Поляки вбили двох наших стрільців. Українське військо здобуло величезні маґазини зі зброєю, яку роздали нашим добровольцям, але вони скоро розійшлись додому. Не було енерґійної команди, не зорганізовано бойових частин, не висаджено мостів на Сяні. Нац. Рада вела переговори з поляками, що змобілізували свої сили і вкінці зайняли Перемишль 11.XI. після кривавих боїв. Упадок Перемишля фактично перерішив й упадок Львова. Не створено сильного фронту над Сяном, і це була головна причина нашої невдачі Листопадової революції.

Самбір. Брак однозгідности між українцями довів до того, що наперед зформовано українську міліцію під проводом пор. Маційовича, а владу перебрано щойно 5.XI., найпізніше з усіх міст Ґаличини.

Стрий. Відділ добровольців під проводом сот. В. Колодницького перебрав владу 1.XI., роззброїв жандармерію й касарні. Пластуни взяли активну участь, як кур'єри і члени української міліції. У Стрийщині було багато військових маґазинів австрійської армії, для їх охорони треба було багато війська. Через Стрий переїздили поїзди з військом на захід і південь, як і російські полонені на схід. Вправді, у Стрию було 40 старшин і 1100 стрільців, але вони охороняли державне майно та втримували лад. З Відня приходили поїзди з українськими вояками, котрі повинні були відійти на оборону Львова, але так, на жаль, не сталося: вояки демобілізувалися, втомлені довгою війною.

Станиславів. Дня 1.XI. провідні члени Повітової Української Нац. Ради: д-р В. Янович, інж. І. Мирон, радник суду К. Кульчицький перебрали владу, представники військової влади обсадили всі уряди, касарні, військові маґазини, залізничий двірець. Посадником міста призначено проф. П. Чайківського, комісарем поліції пор. Ст. Калиновича. Від 5.XI. почав виходити „Станиславівський

Голос" за редакцією проф. М. Губчака. Це був урядовий орган Повітової Укр. Нац. Ради, що появлявся двічі в тиждень.

Теребовля. Повітова Нац. Рада (голова о. дек. Ст. Мохнацький, секретар о. С. Дурбак) вибрала Діловий Комітет у складі: пор. В. Шкварок, д-р А. Заплітний і чотар Р. Цегельський, що обсадив усі уряди й касарні вночі з 2-го на 3.XI. Владу перебрано 3. і 4.XI. Пластуни взяли активну участь, як кур'єри і члени міліції. Не було ніякого опору поляків. Мобілізація пройшла справно.

Тернопіль. Вночі з 31.X. на 1.XI. наші добровольці з сіл під проводом підхор. Гр. Лучанка зайняли залізничу стацію, інші відділи зайняли ціле місто. Головою Повіт. Нац. Ради був проф. П. Карманський, посадником проф. С. Сидорак, комендантом міста й повіту пор. В. Болюх. Через Тернопіль переїздили військові транспорти, які треба було роззброювати, що вимагало сильної залоги.

Чортків. Сот. Василь Оробко з добровольцями зайняв усі уряди й касарні, роззброїв неукраїнську залогу вночі з 31.X. на 1.XI., а другого дня українці перебрали владу в усіх державних установах.

Яворів. Польська жандармерія ставила опір уночі на 1.XI., в перестрілці згинув діяльний громадянин, кол. УСС, абсольвент богословії, Степан Британ. Дня 1.XI. українські військовики зайняли місто, обсадили всі уряди. Комендантом міста був Микола Хархаліс. Українці Яворівщини тримали фронт, бо з заходу й півночі наступали поляки.

***

Ці короткі інформації про Листопадовий переворот у всій Галичині подані на підставі „Листопадових днів" О. Кузьми, „Першого Листопаду 1918" д-ра М. Гуцалюка та деяких регіональних збірників. На жаль, вони дуже неповні, побіжні, немає прізвищ головних організаторів перевороту, виконавців і хто перейняв владу.

Більші міста, як Тернопіль, Коломия, Станиславів, Стрий і Самбір, мали великі клопоти з цілою „мандрівкою народів", коли переїздили австрійські військові транспорти на захід і транспорти російських полонених на схід. Деякі австрійські частини, головно польські й мадярські, не погодились на роззброєння. Наші команди згаданих міст мусіли втримувати великі залоги для роззброювання тих транспортів, тому не могли висилати підмоги до Львова.

Великі військові маґазини не було ким обсадити, тому їх розграбували, коли наша молода армія потребувала військового виряду, зброї й амуніції.

Місцеві клопоти й потреби часто переважали над загальними, крайовими, і тому мобілізація й висилки військових частин до Львова прийшли запізно.

Та, незважаючи на всі недоліки, на загальну перевтому Першою світовою війною, — українці Галичини виявили свою національну свідомість, зорганізованість, єдність, готовість до жертв в обороні рідного краю.

Коли порівняти становище загалу американського народу до його боротьби за незалежність 200 років тому і становище галицьких українців у 1918 році, то порівняння рішуче виходить на нашу користь.

До населення
міста Львова!
Волею українського народу утворюється на українських землях бувшої австро-угорської монархії
Українська Держава
УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА
ОБНЯЛА ВЛАСТЬ В СТОЛИЧНІМ МІСТІ ЛЬВОВІ
Українська Національна Рада

Проклямація Української Національної Ради з 1-го листопада 1918 року.

Товариства „Січ" і „Українські Січові Стрільці"

Національну свідомість на західньоукраїнських землях перед Першою світ. війною поширили руханково-пожарні (протипожежні) товариства „Січ".

Першу таку „Січ" заснував д-р Кирило Трильовський 5 травня 1900 р. в селі Завалє, пов. Снятин, в Галичині. Першу „Січ" на Буковині заснували в 1903 р. в містечку Кіцмань Сильвестер Яричевський й Остап Попович. Тогочасний режим не переслідував „Січей". Вже само слово СІЧ електризувало народні маси, а ще й назви членів старшини „Січі": кошовий, осавул, писар, обозний — пригадували славне Запоріжжя.

Походи „Січей" з прапорами, а декуди і з оркестрою, січові пісні до масових руханкових вправ підносили на дусі селянську молодь, викликали в неї національну гордість, самопошану, вчили її карности, коротко — виростав новий тип громадянина, котрий умів постояти за свої права перед ворожою австро-польською адміністрацією.

Одначе, „Січі" були тільки напіввійськовою організацією, а що заносилося на війну між імперіями, Австрії з Росією, то посол д-р Кирило Трильовський, перемігши великі перешкоди зі сторони поляків, заснував у Львові 18 березня 1913 р. вже чисто військового характеру товариство „Українські Січові Стрільці". Ця дата є великої історичної ваги, бо це вперше від віків українці почали відновляти власну збройну силу. Товариства УСС у Львові й на провінції вишколювали своїх членів у військовому ділі.

З вибухом війни з Росією в липні 1914 р. постав Леґіон Українських Січових Стрільців, а головою їх Бойової Управи став посол д-р Кирило Трильовський.

По революції в Росії полк. Євген Коновалець з іншими старшинами організував на Україні Січових Стрільців Київських, що були залізною ґвардією Української Центральної Ради. Між січовими старшинами до визначних належав полк. Андрій Мельник, як заступник Є. Коновальця, полк. Роман Дашкевич, організатор артилерії Січових Стрільців, та ін.

Перше Т-во УСС у Львові заснував посол д-р К. Трильовський 18 березня 1913 р.

К. Ч.-А.

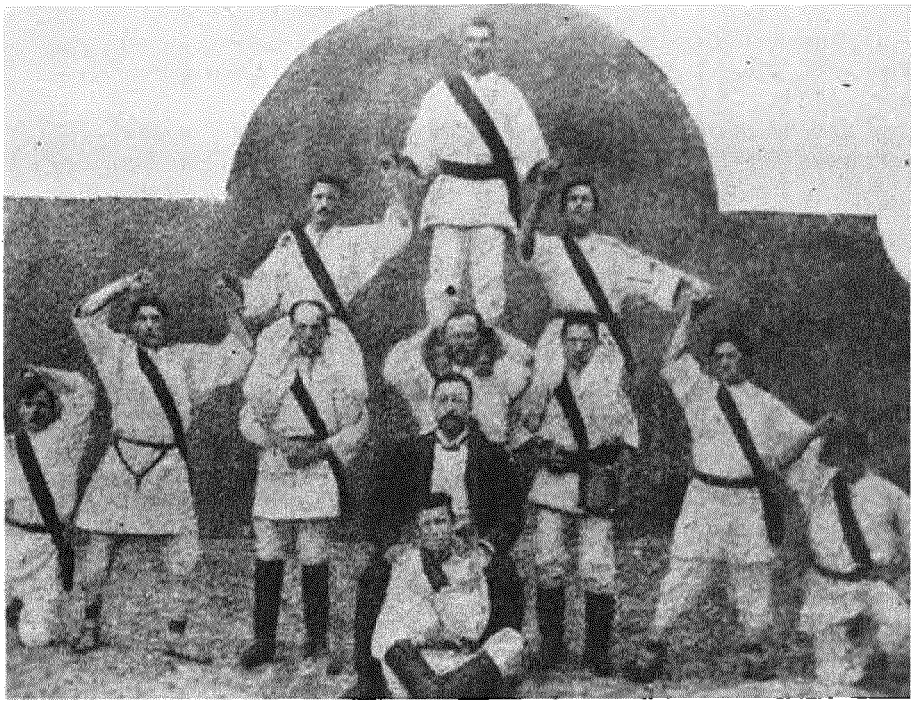

Вежа „Січі". Печеніжин на Коломийщині. Посередині д-р К. Трильовський

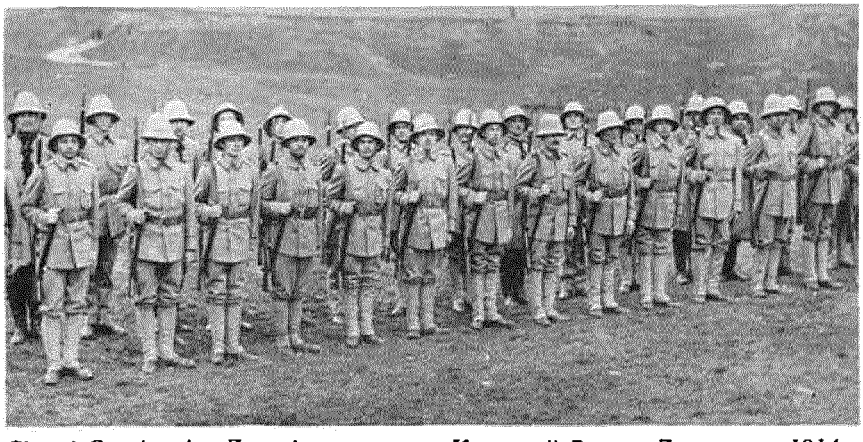

Січові Стрільці у Львові на вправах. Кошовий Роман Дашкевич. 1914р.

Василь АВРАМЕНКО

НА ХВИЛЯХ РЕВОЛЮЦІЙНИХ РОКІВ

(ІЗ СПОГАДІВ)

Перша світова війна...

Після поранення я приїхав до Петрограду. Ходив до опери, до театрів. Був такий порядок, що ті, які були ранені, мали нашивки — сиділи з дамами, а всі полковники чи генерали, доки світло не згаситься — стояли.

Пообіцяли мені відпустку на три місяці, а якби хотів женитися, то й маєток приписали б. Але я попросив дозволу, щоб відпустили мене поїхати на Білорусь, до Мінська.

Згодилася команда, дали мені досить грошей, навіть купили шубу (хутро). Маючи відпустку й гроші, я зажадав собі команду видужуючих, приїхавши до Мінська. Серед видужуючих був такий Варвак, мав трупу „малоросійську". Хоч був сам жид, знав нашу мову, умів ставити представлення українські. В трупі багато було також жидівських акторів. На представлення приходили й генерали і багато з генерального штабу.

Я дуже любив ставити для солдатів комедії. Але недовго довелося ними утішатися, бо одного разу прийшли й оголосили мені, що є революція, хоч вони й були з генерального штабу. Я спочатку не міг дізнатися, що таке революція? „Цар відрікся престола", — сказали. Я здивувався — як же ж: о 8-ій годині ми ще співали „Боже, царя храні"!..

Я розпитував більше про революцію, не міг зорієнтуватися, що то є демократи, а що соціялісти. Рішив стати соціялістом, наказав зняти прапор царський, а повісити червоний, хоч і не знав сам, що й чому. Сказав лише всім, і жидам, щоб ішли завтра рано до церкви, але щоб уже не співали „Боже, царя храні", а молились за „временное правітельство".

Вийшли з церкви, солдати взяли мене на руки і несуть по вулиці, а там, в „городском саду", вже „собраніе": тисячі людей! „Ми єсть дємократи, ми — за рабочій народ, зємля селянам, а фабрики й заводи для рабочіх"!.. „Ми — соціял-демократична партія! Ура-а-а!" А я ж сам із селян, я ж офіцер, то я й собі давай промовляти... Написав вірш про Росію. Як я їм той вірш прочитав, а один бідний до мене підступає і просить, щоб я йому дав „один хуторок", бо він має аж шестеро дітей...

На другий день я вже собі урядую, коли ж сповіщають, що делеґація прийшла, Яната і Ковердинський, перший — міністер якийсь. Звиталися і додали: „Ми чули, як ви гарно по-українськи говорили". Я здивувався, що вони сказали „по-українськи", а не „по-малоросійські", зрадів. Вони повідомили, що сьогодні в „Білоруській хаті" вечором буде зібрання кількох українців: там буде редактор Петлю-

ра, українець з Петрограду, буде Лебединець, Іляшевич, Приходько, Симоненко і ще якісь дві жінки.

Взяли мене в карету. Обставили „Білоруську хату" охороною, щоб ніхто зайвий не зайшов. Я приїхав з моїм ад'ютантом Іваненком, який згодився робити порядок при охороні.

На зібранні встав С. Петлюра і промовляв щось із годину, особливо про українську губернію. Я тоді підвівся і попросив через „Симоне Васильовичу": „Прошу мені подати назви губерній українських". Він подав мені щось 12, і сказав, що приїде Гучков та буде велика парада, та що вже є Українська Центральна Рада; приїде полковник Новохатський із Зеленого Клину, будуть хори. Ще він сказав так: „Як уже зачнеться парада і заспівають „Ми жертвою в бою"... по-українськи, всі українці мають зайняти свої позиції і щось сказати по-українськи". Все так і відбулось, і я там мав свою точку. Відбулася парада, за нами йшли жиди...

Але по параді зачалася Керенщина, почалися з'їзди. Ми ухвалили, зібрати українців у Мінську. Симон Петлюра тоді був у Земському Союзі урядником, военним чиновником. Він постарався про залю велику, і ми домовилися, що нас прийде щось 6-7, виберемо президію.

Прийшли з Ковердинським, а спостерігачі, включно з дамами, кажуть: „О, то малороси збираються", а хтось крикнув: „Комітет!" Коли саме тут Петлюра йде, слава Тобі, Господи! Ковердинський каже: „Ви будете председателем зборів, я буду відкривати, а всі інші — члени". Петлюра йде, ми за ним, а тут хтось знову кричить: „Комітет!" Ковердинський встає і не знає, як говорити: „Гаспада, я пропоную сьогодні обобрать головою ґаспадіна Петлюру". А всі на те: „Хорошо, хорошо" — поплескали.

Петлюра піднявся, вже, як голова, всі затихли, відбувалися збори. Потім полковник Жуковський встав і закричав: „Гаспадін голова, я маю українськоє серце й душу, я не вмію по-українські говорить, але я зараз умру за Украї-

Молода Україна в Америці: бандуристи Школи о. С. Кіндзерявого виступають у Рокефеллер Центрі в Ню Йорку, У білому — оперова солістка-зірка Галина Андреадіс, у центрі — акторка телевізії Лариса Кукрицька-Лисняк, і Священик-диригент. 1977 р.

ну!" — після того, як ми заспівали „Ще не вмерла Україна"... А я й собі кажу: „Дайте мені сказати", — і тільки перемінив замість сказати у вірші „до Росії", я замінив на Україну, а всі — „Ура-а!".

Уже ми маємо свою Центральну Раду, свій хор, а в Києві вже наші перші полки і т. ін., військовий з'їзд. Я вже поробив козацькі жупани, золоті погони, шапки з шликами, хоч Керенський і заборонив, ми ж були ще у федерації.

Зібралися: Петлюра, двадцять людей, три вагони , паровик, кулемети — і до Києва! Вони поїхали, а ми тут лишилися, полк. Новохатський і інші.

Згодом почали організуватися частини, прибували австрійські війська — полонені. Я дістав покликання з Києва, щоб їхав по деяких місцевостях і мав збори, говорив. Я приїхав до Орші. Там був якийсь шкільний професор, що мав образ Шевченка, хоч тоді й забороняли. Я представився, що їду до Центральної Ради, але хотів би скликати збори. Ми з ним порозкидали українські летючки і зорганізували збори українців у гімназії. Прийшло повно людей. Приходить якийсь кубанець, питається: „Де ті українські козаки?" Ми сказали, що ось ми два з професором, він відповів: „То і я буду з вами, я є кубанський козак Петренко, я сяду разом з вами в комітеті". Згодом прийшов ще якийсь професор з Буковини, назбиралося 5-6. Повна заля, поміж людьми багато якихсь військових, австрійці. Рано, як я приїхав і оголосив, що з комітету, мені сказали, що в Орші ще є якісь військовополонені, — я наказав їх розпустити.

Зачалися збори. Встав якийсь священик і сказав: „Добре, що ви це організуєте, ви — спасителі". А потім почав говорити військовий-австрієць. Він дякував, що офіцер Авраменко наказав звільнити полонених, і каже: „Ми не австрійці, ми є українці-галичани, в австрійській армії". Як гримнули „Ще не вмерла Україна"!..

Отак я, провадячи збори по дорозі, добився до Києва, Це був 1917 рік. Готель „Прага", число 10, де жив Петлюра. Я туди прийшов, а назустріч добродійка Ольга Петлюра і 6-тилітня донечка Леся. Пані сказала, що побачення з Петлюрою, то хіба чудом, бо вибрали Генеральним Секретарем, дуже зайнятий. Запропонувала чаю. Я згодився, коли ж сам Петлюра йде: „А-а, Василю!" Був у звичайнім убранню, тільки герб на руці, інших відзнак не було. Мав Отаман надзвичайну пам'ять, знав тисячі козаків і старшин.

Привіталися, а я й кажу:

— Ну, Симоне Васильовичу, ви тепер Генеральний Секретар, а я вже поручник, уже медалі маю, хрести і т. інше. Хочу бути генералом.

— Не будеш ти генералом, — сказав Петлюра.

— Чому? — запитався я.

— Ти підеш до Драматичної Школи, — відповів Симон Петлюра, — і зробиш більше, як генерал. І більше не балакай, ось тобі Русова, ось тобі Антонович, Гаєвський, Конор-Вілінська — йди до Драматичної Школи, там тебе перевірять.

Після поради Петлюри я подався до Драматичної Школи. Там я прочитав вірш „Чого задумались українці?". Там мене оцінили, що так якби рівнявся 6-7 клясам гімназії, освітою й здібностями, і я опинився в Драматичній Школі. Прийшов Верховинець, уділив мені три лекції з балету, показав кроки балетні. Він був у Садовського, як диригент і як капельмайстер, збирав і опрацьовував народні танки.

Беручи лекції в Драматичній Школі, я мав дозвіл оглядати в театрі Садовського хід проб до постав „Про що тирса шелестіла" і

інших, як грали актори.

Але почалися великі військові події, включно з Крутами. Посунула Москва. У Києві мало не застрілили Грушевського.

Як наступав Муравйов, мене призначили до телеграфу. Там були Андрій Кісь, головний сотник Приходько, Іляшевич і я, а Сирочинський, як технік телеграфу. Наша армія могла відступати, а ми мусіли лишатися до кінця.

Почалися місцеві повстання... Тут прийшов Гайдамацький кіш, курінь — привів Петлюра. Розпочався великий бій за „Арсенал", де комуністи спробували підняти повстання проти нашої законної влади. Билися, були бої. Зачалися страшні обставини, уже є війна!

Мені дали помешкання в Києві, у жидів, які мали двох синів. Я прийшов до них, ну, все нічого. Я мав відзнаки частини. А вороги бомбардують Київ, бої йдуть. Ми не маємо можности щось творити. Люди розбігаються... Не знаю докладно, хто тоді наступав, думаю, що Муровйов. І ось ті два сини кажуть: „Не чіпайте Авраменка". Ворог уже входив у Київ, нам дали приказ: „Розходіться, де можете". Ну, куди ж іти? Я шапку з відзнакою сховав, і прибіг додому, а жидівка каже (якраз набійснаряд вдарив у ріг хати, мій стіл перекинуло), вона каже: „Дорогий Авраменко, ми вас любимо — тікайте ж, скиньте це"... Та й дали мені цивільну одежу. Тут якраз ті її сини йдуть, треба втікати, а куди? А вона каже: „Лізьте під ліжко". Сини ввійшли, запитали про мене, а мати їм каже, що десь подався. Так вони й пішли, а жидівка й каже: „Ось, сини пішли до комуністів, Боже, Боже! . ."

Я тільки вийшов з дому, як мене зловили і повели туди, по Хрещатику, до Діміївки. Там така картина: зігнали большевики понад тисячу людей, стоїть велике вантажне авто і стоять один із сокирою, один з лопатою, два, що хапають за руки й за ноги; біля великого склепу стоїть великий стіл, за яким сидять комісари і хватають, кого за ноги, кого за руки — кого наліво, кого направо... Колодка і лопата — і один з них з одного розмаху відрубує голову й на той трак! Правдоподібно, що розправлялися вони з українцями-петлюрівцями. Серед наших хтось мав якимсь чудом гранату і кинув її прямо туди, на стіл комісарів, вибух був такий влучний, що їх всіх там розірвало, і люди кинулись втікати, а разом з ними і я подався вдолину, на Димиївку, де був якийсь монастир, де я сховався і таким чудом втік.

Десь вкоротці по цій пригоді я зустрів брата, і ми вже разом з ним пересувалися, втікали. Якраз тоді українці організувалися під проводом Петлюри до походу на Одесу. Тоді Пінькевича і мене, як його ад'ютанта, післали на Одесу, бо він говорив по-французьки. Але нічого з того не вийшло. Мене приділили ад'ютантом до полковника Луценка, я вже мав уніформу. Запам'яталося мені, як у Києві, біля будинку Центральної Ради Пащевський бив тих усіх руських попів, Чехівський також бив. Один час Петлюра і Винниченко були заарештовані, а потім їх звільнили.

Вернувся я до Києва, знову до школи Садовського, та лише на короткий час. Я був при охороні державних паперів. Почали вивозити папери державні з Києва до Винниці і Проскурова, архіви, та до Кам'янця-Подільського.

Приїхали ми до Кам'янця-Подільського, як військові. Потім знову я був у Драматичній Школі, чи в трупі Садовського.

Згодом, як зачали наступати большевики, то Огієнко, як головний, дав нам гроші, а сам утік. Таким чином я опинився у большевиків і, цікаво, що знову в жидів. Там, там також була ціла трупа.

У однієї з тих жидівок були два сини, які пішли до Петлюрівської армії, як не дивно. Коли зачали в'їздити большевики, я мусів передягнутися в чумарку. Питають вони мене: „Хто ти такий?", а я кажу „Артист". У трупі був також Певний.

Наїхало комісарів повний театр. Відбувалася імпреза в честь Шевченка, співали „Заповіт"...

Одного дня до Попеля в Кам'янці-Подільському прийшов большевицький шпіон, який мав підроблені документи, нібито від Отамана Петлюри.

Другого дня відбувалася вистава під назвою „Борці за мрії". Там виступало багато босяків, і я грав ролю одного босяка; там також брав участь дуже сильний бас Пухальський. Раптом почувся вистріл! Прибігає Борисоглібська та й каже: „Забили Попеля, втікайте!" Ми з Пухальським втікли, а тих інших позабирали (ще й тепер в Міннеаполісі живе Куценко, Нещадима і інші). Я втікав на долину, побіч Турецького моста.

Коли ж новина: Петлюра підписав умову з поляками, і вже йдуть на Київ. Вернулися ми до Кам'янця-Подільського.

Знову почались вистави. Я ще так добре не грав, хоч Садовський тренував мене, мало не бив. Коли ж прийшли на залю поляки-офіцери, музика була — жидівська оркестра. Я тоді мав вільний день, сиджу в льожі. А тут полковник Чижевський витягає шаблю та й каже: „Гопак!", а ті кажуть: „Мазурка!", а він знову — „Гопак!" та з револьвера — трах!; а жиди далі грають таки „Гопака", він пішов танцювати, а я вискакую з льожі і, хоч ніколи не танцював, як пішов і собі танцювати, і всіх перетанцював!

Незадовго по цім зачали знову відступати. Командувачем призначили Чоботарьова, і я з ним відступав через Турецький міст. Большевики дуже багато потопили наших на Дністрі, як переходили до Галичини; будьоновці завдали нам шкоди.

Половина трупи Садовського відступила, а половина чи сама там залишилась, чи її забрали силою...

У 1920 році опинився я на цім боці Тарнополя. Нас завезли аж до Тарнова, де був уряд, потім ще до одного міста, де були ми, артисти, з нами були ще такі добрі артисти з трупи Садовського, як Левицький, Чугай і інші. Не було грошей, а я мав з собою ту шубу, що мені купили в Петрограді. Мені за неї давали 12 тис. злотих, великі гроші. Артист Певний пальто продавав, хотів тисячу злотих, то я продав свою шубу, а в нього купив те пальто за 500 злотих, вже маю гроші та й поміг усім. Залишивши їх у Тарнові, я поїхав до Галичини, заїхав згодом до Тарнополя, щоб купити ноти.

Вертаюся я назад, а театру уже нема! Тоді я поїхав до Лодзя, винайняв театр. Привезли їх у костюмах, у яких тільки можна було, зачали виставу „Циганка Аза" й інші. Поїхав я ще за дечим, знову застав їх у Каліші, у таборі, та й я прилучився. Зачали там вистави. Аж приїхав Пілсудський подивитися та й пустив цю трупу артистів по всіх таборах. Це була перша школа танку, якою я керував. Я ще так добре тоді танку не знав, але було нас кілька, були з Буковини, комбінували разом. Потім приїхав Петлюра, символічно записався в члени, пожертвував щось п'ять тисяч.

Пізніше я втік з табору інтернованих до Кракова. Там був поміщик з України Лішнєвіч. Він організував для офіцерів кабаре, перемовили мене туди. Згодом я втікав і опинився в таборі знову, потім знову в Краків, і там лишився на деякий час. Кабаре для полковників і інших зачиналося аж у першій годині ночі. 30 музикантів

як урізали „гопака", а я як пішов танцювати — успіх і гроші мав відразу, ще й тим, другим посилав.

Одного разу запропонували мені переїхати до Відня, до Познані, виступати й для німців. Я вже мав сто тисяч злотих. Я поїхав до Тарнова, виробив за 50 тисяч злотих право їздити по всіх містах, крім Галичини. Як я приїхав до Кракова, то робили велике прийняття для Галлєра. (Я тоді не знав, що він бився проти нашого Львова в 1918 році). Він був великий приятель Лішнєвіча, і вони зажадали, щоб вислали танцюриста й оркестру в маєток. Понаїздили княгині і всяка-всячина, і мене викликали. Дали мені самому 100 тисяч. Я думаю, буду танцювати „Гонту", а скажу, що то запорізький герць. Як зачав танцювати, а ті всі полковники взяли шаблі, зачали й собі бити, носили мене на руках.

Ще мене запросили затанцювати в обід (бо вечером там була інакша публіка), а це для якоїсь польської княгині, яка по танцях просила мене лишитися, казала, що віддасть за мене доньку. Очевидно, не прийняв того, а поїхав до Бялобєльська, до кабарету та й виступаю, танцюю „Чумака". Там була вже якась артистка, здається, російська, танцювала „Умірающій лєбєдь". Їй за тиждень сказали, щоб вона змінила, а я танцюю українського „Чумака" — місяць те саме. Домовився з ними, оголошували мене тільки як українця. Як я робив присядку, мені кидали гроші, у присядці я їх збирав, і посилав потім до табору хлопцям у Каліш...

(З фонозапису переписала Галина Полтава)

Симон Петлюра

— Головний Отаман Військ і Фльоти Української Народньої Республіки, Будівничий Українських Збройних Сил і Української Держави.

Полковник Євген Коновалець

— Командир Корпусу Січових Стрільців, Комендант УВО і ГОЛОВА ПРОВОДУ Організації Українських Націоналістів.

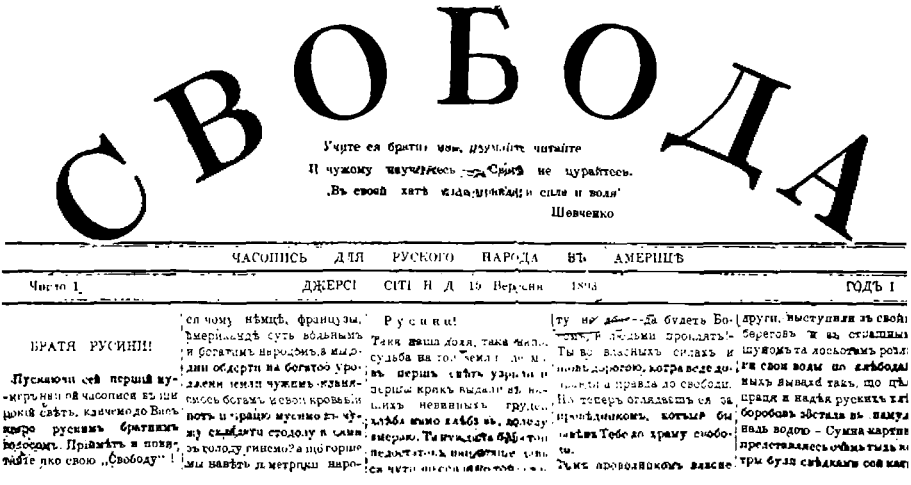

СВОБОДА

Учите ся брати мои, думайте читайте
И чужому научайтесь — Свого не цурайтесь.
Въ своей хатѣ владычайте и силе и волѣ
Шевченко

ЧАСОПИСЬ ДЛЯ РУСКОГО НАРОДА ВЪ АМЕРИЦѢ

Число 1. ДЖЕРСІ СІТІ Н Д 15 Вересня 1893 РОДЪ І

БРАТЯ РУСИНИ!

Пускаючи сей перший нумеръ нашої часописи въ ширший свѣтъ, кажемо до Васъ щиро руснимъ братнимъ зъ сердецъ. Приймѣть и повитайте яко свою „Свободу"!

Русини!

І. СВІТ

„СВОБОДА" ЗА 85 ЛІТ

Не було в житті українського народу, щоб його пресовий орган проіснував так довго, як американська „Свобода". 85 літ це великий реченець, а правдива свобода для української преси існувала дуже короткий час в самій Україні, і тільки поза її межами могла розвиватися наша преса, якщо мала підтримку серед нашого народу або працювала серед закинутих долею наших людей у далеких країнах.

Серед таких пресових органів, що пережили десятиліття, „Свобода" займала та займає особливе місце. Зазнавала вона різних змін, що їх вимагали обставини, але все з'являлася та ширила знання, пов'язувала разом розкинутих наших людей, і вони не забували її читати та піддержувати не тільки морально, а й матеріяльно. Як орган УНСоюзу пережила вона всі кризи та спроби ворожих груп її знищити. Минулося все, залишилося в спогадах наших діячів та патріотів і в оправлених річниках, де папір жовтіє і поволі нищиться. На щастя, вже є на довший час мікрофільми, які можна переглядати й вивчати.

Жаль тільки, що небагато є зацікавлених у тому, щоб поглянути на ті річники, де можна так багато чому навчитися, пізнати як та що треба робити для нашої справи, навчитися на невдачах і труднощах, що їх мали наші попередники, адже не даром говориться: „Щоб знати шляхи в майбутнє, треба знати минуле".

Не один раз доводилося нам користатися старими річниками „Свободи" та великою працею с.п. Л. Мишуги, який відредагував два томи — ювілейні книги УНСоюзу, і дав можливість нам оглянути пройдений шлях життя нашої української еміграції в Америці та її пов'язання з життям нашого народу на батьківщині. До цих двох томів є прекрасний додаток у формі щорічних альманахів УНСоюзу, що їх складає та видає „Свобода" вже дуже багато років, починаючи від календарів у 1897 р. (перший з них був зложений о. Н. Дмитревим), а від 1901 р. щорічні календарі з'являються регулярно аж до 1935 р. Шкода тільки, що цих видань збереглося дуже мало і слід було б зробити з них мікрофільми, що були б корисні для майбутніх дослідів.

У цій статті-огляді ми спробуємо переглянути головно річники „Свободи" за період від 1-ої світової війни до 1950 року. Обмежуємо себе цим періодом, через брак часу та й місця. Правда, доведеться зробити може кілька коротких нотаток поза цим періодом, головно в минулі-далекі роки.

Так, у 1890-их роках до „Свободи" присилали свої дописи про життя українців поза межами їх землі на Сибіру такі автори, як наш поет-засланець Павло Грабовський (ховав себе від царської поліції під псевдом Пало Граб), або листи з Каліфорнії нашого першого політичного емігранта о. Агапія Гончаренка і багатьох ін. Наприклад, ред. Л. Мишуга наводить більші уривки з листів українців-вояків, що перебували в американський армії. Написав довгого листа до свого брата Микола Миньо з далекої Африки-Тунісу, де в боях був важко поранений і там помер. Це були роки американської війни з піратами на берегах Середземного моря... Посмертно він дістав Конґресову медалю за геройські вчинки під час тієї далекої війни...

Були ще інші листи з Африки, а потім зі Соломонових островів, вже під час 2-ої світової війни, а пригадується, що були і з Філіппін. Тут не можемо не згадати, що нам довелося в 1920-их роках діставати подібні листи з джунґлів острова Мінданао, або з далекої подорожі нашого знайомого на північ від порту Перс у Західній Австралії, або з подорожі вітрильником у 1946-47 роках зі Шанґаю до Індокитаю та далі аж до Індонезії...

На сторінках „Свободи" друкувалися листи від українців-полонених з австрійської армії на Сибіру, наприклад, з Краясноярську в 1917 р., та багато інших. У 1899 р. „Свобода" приносить статтю про улаштування Шевченківського Свята в Томську, а мабуть у дрібних нотатках, розкиданих на її сторінках, можна знайти значно більш, як трапилося нам з 4-го вересня 1919 р., — повідомлення, що у Владивостоці існує Українська Далеко-Східня Рада, яка видає щоденник „Щире слово".

Окремі числа „Свободи" мандрують далеко поза Америку та Канаду, і їх можна знайти не тільки на Сибіру, або Далекому Сході, але також в Україні. Відомий український бізнесмен та діяч М. Данильченко в своїх спогадах пише, що він знайшов „Свободу" у Ташкенті, (Туркестан) у 1906 році восени, коли дістав від сестри з України збірку поезій О. Олеся і повіз їх показати своєму приятелеві, аґрономові Польовому. Було багато радости... а потім аґроном дістав з полиці часопис: то була американська „Свобода", яку він дістав нелеґально з Одеси!

Тут можна нагадати, що в ті часи в Одесі був гурток українців, студентів та старших, який займався поширенням української літератури. До його складу входили: Ніковський, здається, Єфремов, М. Коблянський, що

пізніше учителював у Владивостоці, та студент Д. Боровик, якого арештували, судили й заслали до Сибіру, в Туруханський край. У квітні 1917 р. він почав видавати тижневик „Українець на Зеленому Клині". В ті часи плавали по широких морях кораблі царської „Добровольної фльоти", на яких працювало чимало українців...

А в Полтаву в 1906 році також попадала „Свобода", її читали на сходинах селяни, разом із київською „Радою". Не без здивування оповідається, що 1905 року у в'язниці біля Іркутська була одержана пачка часописів (тоді дозволялося надсилання преси, очевидно, цензурованої), але в тій пачці, з Харбіну присланої, був „дивовожний" часопис — „Свобода" з Америки...

Однак, чи не найцікавішим періодом для „Свободи" і її читачів були роки Першої світової війни, коли вибухла в Росії революція в 1917 році та з нею з'явилася можливість для українців розпочати своє вільне політичне життя. Новинки про це знаходили найперше місце на сторінках „Свободи" і ми сьогодні можемо довідатися з її сторінок, напр., коли у Парижі відкрилася Версальська конференція для затвердження миру в Європі та коли прийшло до оголошення 14 принципів президента Вільсона...

„Свобода" надрукувала заяву Української Ради в Америці про її ставлення до питання незалежної України, стверджуючи, що її положення вимагає від українців у Америці спільної акції в обороні свобід України. Для цього українці шукали співпраці також із литовцями, латвійцями та естонцями, і їм вдалося таке об'єднання створити та спільно виступати. 26 вересня 1918 р. делегація українців відбула переслухання у президента Вільсона. Витворилась тоді важлива й трудна ситуація, бо московські старі дипломати старалися за всяку ціну зліквідувати українські заходи. Були спроби висунути ідею спільної акції з Московщиною, у формі федерації, але викликали сильну протиакцію українців у Америці. Тоді великий Народний З'їзд виніс рішення боротися за Українську Народну Республіку і проти всіх наїздів; у „Купер Юніон" в Ню Йорку відбулася велична маніфестація, в якій взяли участь біля 4 тисяч українців. А 19 березня 1919 року з Америки виїхали до Парижу конгресмен Джеймс А. Гемил та д-р Кирило Білик, як представники Українського Народного Комітету, щоб заступати інтереси американських українців та і допомагати Український Мировій Делегації у її праці.

„Свобода" від 27 травня друкує статтю про велику маніфестацію, що відбулася в „Карнегі Гол" у Ню Йорку, на якій прийняли резолюцію про необхідність визнання чотирьох національних демократичних республік, проти польського наїзду на українські землі й проти польських погромів над жидівським населенням. В цій маніфестації брали участь українці, литовці, латвійці та естонці. Через кілька днів „Свобода" надрукувала повідомлення, що в Парижі українську делегацію прийняла Велика Рада Мирової Конференції в резиденції президента Вільсона, заходами конгресмена Гемила, який перед тим відвідував кілька разів президента Вільсона.

Перед Великою Радою, в якій були Вільсон, Ллойд Джордж, Клемансо й Соннінон, були на зустрічі українські делегати: Сидоренко, Панейко, Білик, Шульгин, Лозинський і Вітовський, промовляв д-р Білик по-англійськи в імені делегації й української влади... „Свобода" зазначає, що це був найбільший успіх української делегації в той час. Ці переговори, труднощі та заходи ворожих організацій і держав є важливим для нас

періодом, який доцільно було б вивчити й видрукувати обширне обговорення. Є ще багато матеріялів і в архівах Стейт Департаменту, в Лондоні, в Парижі, й ми знаємо, що такі досліди вже провадяться та провадилися і раніше, хоча дуже обмежено.

Польська сторона та, зокрема, старе московське, ще з царських часів посольство, на чолі з Маклаковим, робили всі заходи, щоби усунути українську делеґацію з політичної арени. Врешті-решт їм це вдалося, бо був створений таємний комітет для антиукраїнської праці, який виготовлював різні „документи" і реферати. Ця таємна конференція нібито представників народів кол. Російської імперії висловилась за об'єднання всіх їх у відновленій імперії, на чолі якої стояв адмірал А. Колчак. Важливе, що постанови тієї таємної конференції стали основою дальшої політики альянтів за збереження царської імперії. Мабуть переважала також думка в американських політичних колах, що коли Америка є федеративною державою, то чому не може бути такою російська федерація?

Ця політика неподільної Російської імперії була в уряді Колчака настільки сильна, що він не хотів навіть говорити про незалежність Фінляндії. Не доводиться й згадувати про Денікіна і його погромницьку акцію в Україні та антисемітську акцію на окупованних його військами землях. Про це пише досить добре А. Марголін у книзі „Антанта й Україна".

А коли прийшли страшні роки голоду в Україні, 1932-33, „Свобода" була добре інформована. Провадилась велика акція можливої допомоги, Український Комітет нав'язав зв'язки з Г. Гувером, який турбувався тоді питаннями допомоги. Але Москва офіційно твердила, що такого немає, а французькому політикові Еріо навіть показували „щасливе життя в Україні"... і в той самий час наш добрий знайомий, французький журналіст Роберт Жіль, кореспондент „Парі Суар", бачив та описував спустошені українські села, за що й був висланий совєтською адміністрацією з СССР...

Щоб підкреслити болі, які переживав український нарід, треба тільки навести кілька речень зі статті у „Свободі" з 14 грудня 1894 року — „Руська доля". Автор писав: „Наша газета від днесь буде вірним речником ідеї независимости і волі українського (в оригіналі — руського) краю в Европі, і буде непідкупним вказателем дороги, по котрій українці в Америці мають ступати, щоб стати провідниками української свободи, і дати перші лепти на престіл вітчизни, котра зажадає від нас матеріяльної помочі в години повстання і боротьби за волю"...

Ці ідеали остались до сьогодні непорушними для всієї праці редакції „Свободи". Проти неї вживалися всілякі заходи, щоб її придушити, знищити, і слушно в дні ювілею 50-ліття, в 1943 р. — редакція обійшла мовчанкою ворожі заходи, а поширила свою активність за волю України.

Нагадаємо що „Свобода" добре освітлювала події, що були пов'язані з вбивством Шварцбардом у Парижі Головного Отамана Симона Петлюри та як українці у всьому світі відгукнулися на той злочин. Нам слідує пам'ятати про той злочин, бо вже пройшло 50 літ, а все ще зустрічаються такі ненависники українського руху, що пробують обезславити нашого великого борця за свободу-незалежність України. Таким був виступ якогось Саула Фрідмана з книжкою „Погромчік". Продаж тієї книжки не викликав зацікавлення, і через півроку після її видання — вона впала до одного доляра, бо так її продавали у кількох склепах.

Як у 1926 році українці рішуче відізвались на наклепи засліплених фанатиків, так і тепер авторові „Погромчіка" та видавництву вислано чимало листів-протестів. Автор в одному випадку не зумів спростувати фактів, що йому українець, видатний професор, написав, а тільки ствердив, що він стоїть за своє трактування справи...

У кінці травня та початку червня 1926 року, негайно після трагедії в Парижі, у „Ню Йорк Таймсі" з'явилося чимало жидівських листів, які пробували пояснити, чому Шварцбард так зробив та який „герой" він був... Почали кампанію за збірку грошей на його оборону в суді. В ті часи трудно було українцям дістатися на сторінки того та інших часописів, але „Н. Й. Таймс" все ж надрукував великого листа за підписом В. Кедровського та Л. Цегельського, з протестом за спроби знеславити ім'я великого політичного українського лідера та з викриттям ганебного вчинку Шварцбарда, що своїм актом погіршував взаємини між українським населенням і жидівською меншиною, що Шварцбард був комуністичним агентом... „Свобода" чомусь тоді не надрукувала перекладу того знаменитого листа, і про нього ніде не згадується у книжках про С. Петлюру. Очевидно, наші автори тих книжок не знають або не мали нагоди дістати тексту листа — він легкодоступний тут, у Ню Йорку.

В чисельних дописах з різних місць, де українці перебували, та в їх пресі друкувалися відгуки і належно насвітлювався й судовий процес. Цікаво, що в книзі американського професора з Колюмбійського університету, що вийшла тут минулого року, згадується одна, очевидно, мало відома книжка французького автора, надрукована в 1919 році, яка насвітлює події в Україні *) і яка дає правдиву картину положення в Україні в ті часи. Американський автор, В. Розенберг, однак, нотує на стр. 488: „Автор пише про С. Петлюру з симпатією".

А наш проф. І. К. зазначає у листі до автора „Погромчіка", що „Шварцбард був агітатором, вояком червоної армії". Підкреслюємо, що його адвокатом у паризькому суді був Торес, який пізніше грав визначну ролю у французькій комуністичній партії.

Проф. Розенберг наводить немало нотаток про ставлення московської преси, що тоді виходила на територіях, окупованих військами Денікіна, як „Великая Росія", а зокрема „Свободная Речь". Представник армії Соколов підкреслював, що політика російського командування є антисемітською. Названий часопис писав відкрито: „Рахуючись із традиційним московським (в оригіналі — русскім)недовір'ям до жидів, антисемітизм може викликати піддержку селянських мас", що він — це „творческа сила для національного об'єднання", а далі й вже цілком відкрито, що „для цього об'єднання немає чого турбуватися про цивільні права для жидів!"

Тут ми могли б навести навіть прізвища ідеологів того московського напрямку, але справа не пов'язана з цією статтею. Прізвища ті перераховані у великій праці Долгорукова під наг. „Великая разруха" та в ін. авторів.

Під час 2-ої світової війни „Свобода" святкувала 50 ліття свого існування. Час не дозволив як слід відзначити цю річницю. Всеж були надруковані дуже важливі матеріяли та перегляди її діяльности за ввесь період, та на стр. 295 ювілейної книжки, другий том. Вказується, що життя

---

* Dubreal C., "Deux Annies en Ukraine 1917-1919", Paris 1919.

часопису було дуже складне, затривожене різними провокаціями назовні та навіть декількома виступами своїх же, що піддалися тим провокаціям. Тоді головою УНСоюзу був Т. Мурашко. Велику статтю про „Свободу" написав редактор того другого тому, Л. Мишуга.

З рамени УНСоюзу та редакції „Свободи" вдалося влаштувати цикл лекцій в Колюмбійському університеті, головним предметом яких була українська культура; одночасно, здійснювалось видання англійською мовою „Історії України" акад. М. Грушевського, для чого було асиґновано в 1939 році понад п'ять тисяч долярів. Це видання було повторене кілька разів з рамени Єльського університету і причинилося дуже добре для поширення відомостей про нашу батьківщину, зокрема серед студентської молоді.

Тоді ж видала „Свобода" книжку про Богдана Хмельницького, авторства проф. Ю. Вернадського.

В ті часи УНСоюз мав тільки 42 тисячі членів, себто половину того що тепер, і майна всього 7,278 тисяч, і все таки спромігся вести активну працю для України. Цікаво, що тоді, в 1943 році, винесено важливе рішення перебрати видання „Свободи" від заснованого кілька літ перед тим окремого видавництва.

Треба трохи вернутися назад, до часів перед початком війни в Європі в 1939 р. У статтях та інформаціях „Свобода" старалася бути співзвучною з настроями українців за океаном. Тоді мали ще певні надії, що антикомуністичне наставлення Берліну зможе бути позитивним для української справи.

Події на початку 1939 р. — окупація Карпатської України мадярами — викликали в українців цілком неґативне ставлення до політики німців.

Трагедія Карпатської України викликала обурення серед українців у Америці, і це відбилося на статтях та новинках у „Свободі". Не маємо місця зупинитися на тому більше. Рівночасно прийшли новинки про підписання Гітлером, через Рібентропа, договору з Москвою. Той пакт дав можливість Німеччині Гітлера розпочати розгром Польщі.

Початок війни Гітлера проти Совєтського Союзу викликав певну кризу серед українських настроїв, а для „Свободи" створив надзвичайно складні та тяжкі умови праці і редаґування, бо в умовах розпочатої війни не було свободи вияву своїх настроїв та політичних думок (нам довелося про це говорити з О. Ревюком та С. Демидчуком).

Так прийшло до закінчення війни в Європі й на Тихому Океані і змін в американський політиці. Треба завважити, що під час війни в Америці велася велика пропаґанда про Росію, про її гарну армію, про „благородну" особу Сталіна. В Сан-Франціско відбулися великі промосковські демонстрації, і тоді не можна було виявити своїх антикомуністичних настроїв, бо їх трактувалося як „профашистівські". Тільки повільно ці відношення та настрої почали змінюватися, зокрема коли американські армії пізнали правду про події в окупованих червоною московською армією країнах. У „Свободі" тоді починається більш свобідне виявлення дійсного положення, приходять вістки про українців у концентраційних таборах, про насильне повернення до Совєтського Союзу, як результат клявзи в ялтинському протоколі.

В роках 1930-их складне положення українського питання привело до створення Українського Об'єднання в Америці, потім дало повід до скликання Всеукраїнського Національного Конґресу, що й відбувся 2

грудня 1939 року — для створення Верховного Репрезентативного Проводу Американських Українців. При цім було попередження, що основою для цього має бути визнання принципу, що американські українці „є проти всякого чужинецького панування над Україною".

В декларації, видрукованій у „Свободі", говорилося: „Наблизився час, у якому знову рішатиметься доля України, себто тої землі, з якою ми зв'язані кров'ю і духом. У тій важній хвилині ми, що є під опікою Американського Звіздистого Прапору, хочемо дати нову поміч Українському Тризубові, що несе волю нашому народові". Після Конґресу постав Український Конґресовий Комітет з 20 членів, на чолі якого став Микола Мурашко.

Конґрес американських українців, що відбувся у Вашінґтоні, був великою демонстрацією єднання українців у Америці. Там було 805 делеґатів від 168 місцевостей. На відкритті виступив зі знаменитою промовою сенатор Дейвис, який підкреслив, що тепер Україна „знаходиться під чужим правлінням і є предметом зазіхань багатьох імперіялістів, але в Україні горить полум'я волі". Тоді ж виступив і сенатор Джосеф Ґоффі, який сказав, що створення української держави було теж і в плянах Вільсона. Виступали ще кількох сенаторів та конґресменів, які підносили питання незалежности України та її важливість у забезпеченні свободи Европи й її народів. Були також змістовні доповіді С. Шумейка, Л. Мишуги та М. Січинського, зокрема останній підкреслив, що треба пам'ятати „про історичну правду, бо Україна бореться за самостійність її не тільки від Польщі, але від Росії теж, і Німеччини".

Переглядаючи сторінки „Свободи", де розповідається про ті події, знаходимо також вістки про надзвичайно успішний великий концерт під проводом Олександра Кошиця та гарну промову Дмитра Галичина, який нагадав, що цей Український Конґрес був другим таким важливим виступом американських українців (після Українського Сойму-конґресу в 1915 році).

„Все треба, — говорив Д. Галичин, — підкреслювати, що українці тоді, під час війни, наголосили про боротьбу українського народу за свою свободу-незалежність, а тепер, удругий раз — про те, щоби держави та народи піддержали законні права України на повну свою незалежність".

Щоб ясніше підкреслити вагу постанов того Конґресу, наведемо тут уривки з меморіялу, що його вислав Конґрес до американського уряду в справі визволення України: „Відсутність незалежної держави на українських землях це одна з причин неспокою в Европі, а тим самим і теперішньої війни. Поки український народ не буде господарем на своїй землі, доти природні багатства України будуть предметом боротьби між її сусідами, що далі будуть змагатись за своє поширення її коштом. Кінець тій боротьбі зможе покласти тільки український нарід, створивши на своїх землях власну державу".

І від часу тієї декларації, підтриманої повністю „Свободою", ідеали українського населення в Америці не змінилися, міняється тільки тактика, впарі з вимогами часу.

Роки Другої світової війни були роками настирливої боротьби українців у Америці за права України: передавалися меморіяли та різні документи до Сенату й уряду, пригадувалося про потребу піддержки незалежницьких змагань поневолених Німеччиною та Совєтським

Союзом народів. Але СССР у ті часи був „союзником" ЗСА у війні проти Німеччини, і не легко було українцям ставити тоді таку вимогу.

Війна прийшла до кінця, і тоді дісталися до УНСоюзу та „Свободи" вістки про недолю десятків тисяч українських скитальців, котрі опинилися в різних країнах Европи та в Азії... „УНСоюз почав пересилати „Свободу" до різних таборів та українських громад, що поставали в місцях скупчень українців. У пресі появився текст знаменитого слова Івана Багряного „Чому я не хочу вертатися на родіну?" Тей лист справив позитивне враження на українців. У той час червона навала вже захопила всі українські землі. „Смерчь" простягав свої брудні лапи повсюди, щоби викрасти більш відомих українських діячів, а тисячі засилав до сибірських таборів неволі. У трьох томах „Гулага" О. Солженіцин розповідає про ті табори та згадує також про стійкість українців у нелюдських умовах заслання.

Нова еміграція розпочинає творити різні свої нові організації, кладе основи під нові наукові та політичні установи. „Свобода" нотує їх у своїх статтях та новинкарських нотатках. Не маємо можливості їх перераховувати. Це все спричинилося до постання українських допомогових комітетів не тільки в Америці й Канаді, але і в Аргентині, Бразилії та інших країнах. З'явилися в пресі вістки про УПА. Так приходимо ми до періоду 1960-70 років, коли преса та зокрема „Свобода" починають друкувати багато статтів і матеріялів, що нотують постання в Україні руху „шестидесятників", якому с. п. Б. Кравців присвятив чимало часу в своїх статтях у „Свободі" (працював від 1955 року аж майже до останніх днів свого працьовитого життя).

У 1955 році відійшов назавжди з життя довголітній редактор та видатний громадсько-політичний діяч д-р Лука Мишуга. Серед його численних заслуг є, безперечно, найбільший пам'ятник — започаткування праці над виданням англомовної української енциклопедії, два томи якої згодом видав УНСоюз.

Нам особисто приємно згадати, як редактор Л. Мишуга запросив через ред. А. Драгана відвідати редакцію „Свободи" для розмов. Тоді він запропонував написати ряд статтів про українців у Азії. Це був початок нашої співпраці зі щоденником „Свобода", яка тривала довгі роки.

Наша співпраця зі „Свободою" фактично почалася раніше, ще перед приїздом до Ню Йорку: перші статті з'явилися тоді, коли ми з дружиною жили ще в Джуно на Алясці. Там ми одержали листа за підписом В. Чапленка, який редаґував літературний додаток при „Свободі".

Був зв'язок зі „Свободою" у нас від років середини 1920-их, коли вона почала приходити до нас пачками раз на тиждень, і приходила вона ввесь час аж до 1940 року. Правда, частину її чесел забирала цензура в Харбіні: москалі, що в ній працювали, переглядали всі часописи, які ми діставали. Труднощі почалися від 1938 року, коли наш часопис був закритий внаслідок провокативних заходів „Бюра Російських Емігрантів" та японської жандармерії, яка керувала й піддержувала „Російську фашистівську партію" і її щоденник „Наш путь" — антисемітський і антиукраїнський часопис.

„Свобода" надрукувала наші подорожні враження по Америці, під наголовком „Подоріж на Захід", коли нам вдалося відвідати кілька українських скупчень та познайомитися з життям наших громад. Пізніше, під час дворічного перебування в Сіятлі на Заході, наші статті знаходили

собі місце на сторінках „Свободи"; редакційний перегляд здійснював тоді наш краянин ред. В. Давиденко, котрий жив та працював до війни в Харкові. Там авторові цих рядків довелося жити в молоді роки, вчитися й виїхати в березні 1918 р. у далеку мандрівку через Сибір на Далекий Схід. А в 1951 р. дістатися до Америки (Аляски), а потім через Канаду — з доповідями, в різних місцях її організував КУК з ініціятиви ПАУК — до Ню Йорку. Та організація багато допомогла українцям у Шанґаї та Тяньтзіні й Ціндао, зокрема у справі евакуації, коли червоні хвилі почали заливати країну. Жалкую, що під час перебування на Формозі не посилав дописів до „Свободи".

Доводиться нам повертатися в цьому огляді до подій, які сталися в часі Першої світової війни, бо вони найкраще показують, як доводилося боротися за українські права. Наприклад, редактор Л. Мишуга запитував, чому американський уряд заборонив продаж різних матеріялів українському урядові? В часописі не було сказано, про які саме матеріяли мова, але з інших джерел знаємо, що йшлося про медичні і шпитальні устаткування, що залишилися у Франції після евакуації американських військ, отже непотрібних для них.

На той запит редактор „Свободи" дістав листа від міністерства війни у Вашінґтоні такого змісту: „Липня 12, 1920 р. На Ваш лист від 30 червня 1920 р. у справі розпорядження воєнними матеріялами, які первісно було передано Українському Урядові, повідомляємо, що ця продаж Україні уневажнена. Наслідком вирішення французьких суддів, що дають З'єднаним Державам юрисдикцію над цими матеріялами, їх передано іншим покупцям. Джордж В. Борр, полк, ген. штабу..." Треба нагадати, що Уряд УНР тоді вже заплатив за ті матеріяли, такі потрібні для нашої Армії, яка переживала гостру нестачу ліків та шпитального устаткування.

„Свобода" повідомляла 17 липня того року, що робляться заходи, аби дістати дозвіл на приїзд до Америки Української Республіканської Капелі.

Так, як у тій справі багато років тому, так і нині „Свобода" ставить на вирішення різні нові проблеми, як наприклад — захист т. з. дисидентів, ширення правди про їх діяльність та переслідування збоку московської влади. „Свобода" на своїх сторінках реґулярно друкує матеріяли з України, і тим зміцнює наш зв'язок із життям нашого народу під займанщиною.

Як стверджують активні громадсько-політичні люди, заходи українських організацій у важливих справах мають успіх, якщо їх підтримує часопис. Так було з заснованням українських катедр, а пізніше й Українського Наукового Інституту у Гарварді. „Свобода" не забуває і про працю наших двох наукових установ, як НТШ і УВАН, хоча їх праця ще не завжди знаходить повну оцінку. Тим часом, напр., „Аннали" УВАН, що видаються англійською мовою вже багато років, хоч не завжди реґулярно, проламують стіну бойкоту в наукових колах не тільки в Америці, але й у багатьох інших країнах; навіть деякі совєтські установи змушені рахуватися з тими публікаціями.

„Свобода" містила статті з приводу виходу першого тому англомовної енциклопедії, видання УНСоюзу, — її вихід змусив Москву видати однотомову „Енциклопедію України" англійською мовою (це дуже обмежене своїм змістом видання, що у більшості говорить про комуністичну партію та її „досягнення" в Україні).

У відповідь на видання „Української Енциклопедії" НТШ у Сарселі, Франція, Москва видала українською мовою на свій лад спрепаровану енциклопедію у 16 томах, де поруч українських матеріялів — є повно про московську „культуру" та її „досягнення"; про події 1932-33 років, коли провадилась колективізація, ні слова не сказано про страшенне спустошення внаслідок штучного голоду в Україні, зате підкреслюються „успіхи" колгоспів...

При цій нагоді звертаємо увагу на нову спробу совєтських пропаґандистів у Америці поширити відомості про неіснуючі „досягнення" совєтської влади шляхом видання англійською мовою совєтської енциклопедії, перші томи якої вже вийшли в Ню Йорку (має бути до 20 томів). На це треба ділово реаґувати.

Очевидно, що в довгому процесі появи „Свободи" траплялися й помилкові твердження або заходи,але вона завжди шукала тієї правди, яка допомагає Україні в її боротьбі за свободу та повну незалежність як держави українського народу. В цьому ніколи не було помилки.

Наші вороги перечислились, коли підсунули секретареві Стейт Департаменту думку, мовляв „Україна є часткою Росії". Тоді в Америці працювали українські дипломатичні місії від УНР та ЗУНР. Статті в „Свободі" спричинилися до успішного проведення збірки фондів на їх діяльність та для висилки делеґації американських українців у Париж в 1919 році.

Українська маса вже 100 літ творить у Америці свої організації, церкви, школи, клюби. Наша спільнота завжди простує дорогою служення своїй улюбленій далекій батьківщині,що перебуває в неволі. Значну ролю в цім відіграє „Свобода" — наш Ювілят.

Чого потребує „Свобода", так це складення показника статтів та іншого змісту своїх річників, про що мріяв с. п. ред. Б. Кравців. Якщо б редакція спромоглася на таку працю і ми одержимо у кількох томах такий показник змісту, то тим дамо до рук українських засоби шукати матеріялів для виготовлення праць про життя українського поселення в Америці і його пов'язання з долею батьківщини. Без такої фундаментальної праці — показника змісту — дуже важко провадити досліди над нашим минулим в Америці.Такий показник потрібний також для довгої серії альманахів Українського Народного Союзу, — щось подібне як тепер видрукував Бавнд Брук у „Календарі" Української Православної Церкви в Америці на 1978 рік — показник змісту календарів за 25 літ їх появи.

Вісімдесят п'ять літ промайнуло в житті „Свободи". Вона залишила свій вплив на житті українського народу поза межами рідних земель і завжди служила, як ми занотували, зв'язком між українцями у широкому світі і там, на батьківщині, бо навіть у сучасних умовинах вона дістається до окупованої нашої землі.

Віталій ЛЕХТЕР

ДО 85-ЛІТТЯ „СВОБОДИ"

„Свобода" і „Радянська Україна" — дві протилежності

Швидко минає час. Газета „Свобода" — орган УНСоюзу — відмічає своє 85-ліття. За увесь довгий час свого існування газета ніколи не міняла основного напряму, не змінювала свого курсу, не ставала ні лівою, ні правою. Мінялися редактори, мінялася політика президентів ЗСА, але газета завжди послідовно боролася за права людини, за право українського народу мати власну Державу.

Без перебільшення можна твердити, що ювілейна „Свобода" була і є найпоширенішою газетою на еміграції. Кожного року листоноші приносять її до передплатників не лише в ЗСА і Канаді, а і в Австралії, Аргентині, Німеччині, туди, де є поселення українців.

Багато читачів газети переконані, що „Свободу" можна вважати прототипом американської етнічної преси, яка відігравала і буде відігравати значну ролю в розвитку Америки. Свого часу представник уряду ЗСА на одній конференції для етнічної преси у Вашінґтоні привітав її представників проречистою пригадкою, що також президент Лінкольн був свого часу редактором „етнічної" німецькомовної газети в Іллінойс. 85 річників „Свободи" можуть послужити переконливим доказом, що всіх основних засад вільної американської преси вона додержувалася і їх практикувала відповідно до своїх сил і можливостей.

Вже понад 100 років живуть українці в Америці. Здавалося б, що подальші ґенерації (а ми вже маємо 4 ґенерацію) давно забули українську мову і асимілювалися. Але це не цілком так. Саме „Свобода" будить в людей національну гордість, стоїть в обороні української культури. Десятки тисяч українців, які народилися поза межами батьківщини, зберегли свою мову і культуру при рідних Церквах, школах, організаціях, і цьому також всіляко сприяла та допомагала „Свобода".

Прибулий із Карпатських гір наш нарід був залишений 100 літ тому в Америці сам на себе. Це був релігійний нарід і не міг обійтися без церков і своїх священиків. Але багато наших людей відразу потрапили під вплив словацьких священиків, які говорили мовою, близькою до говору українців із Закарпаття.

Для нас особлио важливе те, що в часі, коли українські поселенці в ЗСА були без усякого проводу, — поляки мали тут уже сотні інтеліґенції, яка мала ясний державницький ідеал. Та інтеліґенція здобувала між американцями симпатії для справи відродження Польщі.

Наша ситуація ускладнювалася ще й тим, що ті люди з нашого народу, які прибули до Америки, в своїй масі самі не знали ні своєї правдивої назви, ні свого роду, не мали вони і національного ідеалу. Тому

американці вважали їх за австрійців або поляків, чи навіть росіян... Цю фальсифікацію провадила ще й російська пропаґанда, що підтягала наших іміґрантів під російську назву і російський прапор (як зараз це робить московський уряд, а газета в окупованому Києві — „Радянська Україна" — допомагає в цьому, твердячи, що Київ це „мати городів рускіх" та пишучи про „єдиний совєтський" народ).

Національне, церковне й культурне життя іміґрантів з України розбудували греко-католицькі священики, які почали приїздити до Америки з Галичини й Закарпаття. В 1894-му році в Америці було вже 30 греко-католицьких священиків, 26 із них прибуло з Закарпаття, а 4 з Галичини.

Основоположником „Свободи" став отець Григорій Грушка. У тяжкі дні народилася „Свобода" — перший український часопис на американській землі. Щоб зрозуміти це сміливе на тодішні часи явище, треба взяти під увагу, що навіть тепер, у наш час, частина нашого народу заражена москвофільством. Та все таки, зараз якось аж не віриться, що в ті далекі часи доводилося бути обережними з назвами „український" і „Україна", щоб не дати ворогам нової зброї у їхній аґітації за відчуження народних мас від їх правдивих провідних діячів.

Подібної боротьби зо свою власну назву і мову не зазнав тут, мабуть, ніякий інший нарід. Була вона особливо важка тому, що найбільшим ворогом нашим була темнота, та що ті, котрих наш нарід на початках поселення вважав своїми опікунами та провідниками, були на ділі московськими чи мадярськими (угорськими) платними аґентами, або людьми, можливо, доброї волі, але засліпленими московською і мадярською пропаґандою.

Читаючи перші статті „Свободи", бачимо, що наші піонери-провідники не вибиралися орати народну ниву голими руками. Вони мали готове й здорове зерно, мали добре знання національної справи. З їхніх статтей видно, як вони взялися пізнавати лад і закони у новім краю. З перших днів друку „Свобода" познайомила своїх читачів з американською Конституцією (чого, до речі, ніколи не робила і не робить „Радянська Україна": вона в 1977 р. навіть не познайомила читачів з новою конституцією — і надрукувала зміст, але без пояснень окремих точок).

З трепетом дивишся на пожовклі сторінки газети і бачиш, як „Свобода" пояснювала своїм читачам різні проблеми американського життя, як будувала американську Україну, вкладаючи в душу українського робітника свідомість його приналежности до Батька-УНСоюзу, Америки і України. Із жовтих сторінок видно, що „Свобода" була свідома історичної місії української іміґрації в Америці. З них теж несеться мужній виклик ворогам українства; хоч мало нас тут, в Америці, то наша сила росте у правді наших дум!

„Свобода" з перших днів була виявом сили українського духа. А віра українська є твердіша від ґранітних скель. Українець, як тільки дихнув вільним повітрям тут, на американській землі, хоч нікому незнаний, усім чужий і несвідомий, — відразу показав, що в нього є сила, бо сам, власними заходами зумів себе організувати, побудував стільки церков, позакладав стільки братств. Тільки йому потрібно було провідника, щоб він його у храм свободи. І тим провідником стала „Свобода".

І на батьківщині, яка тепер є московською колонією, є своя найбільша газета, щоденник „Радянська Україна". Чи є вона провідником українського народу, чи кличе свій народ до свободи? — Ні. Дві газети

— дві долі. Одна постала із народу і для народу, друга є офіційним органом московсько-комуністичної партії і служить їй на користь. До речі, газета „Радянська Україна" почала виходити у 1932 році, у 1977 році відмітила своє 35-ліття.

„Свобода" розбуджувала українське почування серед наших робітників, які опинилися за океаном у незнаній чужині, щоб шукати щасливої долі для себе і своїх родин, залишених на батьківщині. Однак, вони несли в своїх серцях спомини про рідні землі і ніколи не втрачали до неї любови і прив'язання. Тому наші поселенці бажали згуртуватися, ставлячи всюди, де була більша громада, церкви і школи, засновуючи братські обезпеченеві організації.

До 1-го вересня 1904 року „Свобода" виходила як двотижневик, а як тижневик — до серпня 1914 року. Від 8-го серпня і до кінця 1920 року виходила тричі на тиждень, а від 3-го січня 1921-го року як щоденник.

Основоположники „Свободи" не закладали часопис заради бізнесу, а працювали для ідеї, для української громади в Америці, не забуваючи при тім України. „Свобода" перша підняла прапор самостійної України. І тепер, коли „Свобода" продовжує відстоювати право України мати власну Державу, „Радянська Україна" пише, що Україна повинна бути у союзі із старшим російським братом... Україна окупована, і це стверджує несамохіть сама „Радянська Україна". 14 жовтня 1977 р. вона написала, нібито Павло Тичина мав десь висловитися:

„Єсть рідні на світі слова,
Із них найтепліше — це слово Москва"...

Незважаючи на всякі труднощі й перепони, яких зазнавала „Свобода" на початках існування, вона розбудувалася як один із перших українських щоденників не тільки у вільному світі, але можна сказати, що „Свобода" — це єдиний український незалежний щоденник у світі.

Коли ряди Українського Народного Союзу почали заповнюватися чимраз, то більше народженою тут молоддю, яка не знала добре або й зовсім не знала української мови, тоді виникла потреба видавати для молоді часопис англійською мовою. Він мав пояснювати різні питання, зв'язані з нашим громадським життям та зі змаганнями поневоленого українського народу до волі та своєї державности. Тому з 6-го жовтня 1933-го року почав виходити тижневик („Юкрейніен Віклі"), що його УНСоюз висилав молоді зовсім безплатно.

УНСоюз видає також дитячий журнал „Веселку". Діти — це наше майбутнє. На сторінках цього журналу розповідається про героїчне минуле нашого народу, журнал допомагає дітям вивчати українську мову.

Тепер всі добре знають постійну адресу „Свободи". У своє 80-ліття в 1974 році „Свобода" почала працю у пишних приміщеннях на другому поверсі могутнього 15-поверхового хмаросягу УНСоюзу при 30 Монтгомері вулиці над Гудсоном в Джерзі Сіті.

До 1895-го року, доки „Свободу" перенесено до Шамокіну, редагував її о. Григорій Грушка, а до кінця 1897 р. — о. Нестор Дмитрів з о. І. Константкевичем.

Від 3-го листопада 1910 р. до 30 листопада 1911 р. відповідальним редактором був Осип Стеткевич. Від грудня 1911 р. до 19 вересня 1912 ним був Антін Цурковський. Він 26 вересня 1912 р. до квітня 1920 р. був

Володимир Лотоцький (працював у „Свободі", як співредактор, від січня 1914 р. до 1 червня 1916 р. і від 1 листопада 1917 р. до 1 квітня 1926 р.).

Від квітня 1926 р. став редактором д-р Лука Мишуга на місце В. Лотоцького.

У 1926-1933 рр. відповідальним редактором був Омелян Рев'юк, а від 1933 до 1954 р. — д-р Лука Мишуга.

Від 1955-го року є ним Антін Драган.

Ми спеціяльно нагадуємо про всіх редакторів газети, тому що всі вони зробили багато корисного для „Свободи" і для громади.

Антін Драган, нинішній редактор щоденника, справедливо назвав „Свободу" газетою хрестоносних походів: її гасла-заклики вели громаду до все нових осягів: Шевченко у Вашінґтоні, Гарвард та ін.

За час свого 85-літнього існування „Свобода", відзначаючи всі більші і менші роковини та різні ювілеї, згадувала і про свої власні. Появилося чимало ювілейних видань з нагоди річниць УНСоюзу і самої газети.

Газета не тільки служить американським українцям, але допомагає всьому українському народові на батьківщині. Вона веде акції на захист проти московської облоги, і такі акції не мають собі рівних у жадній іншій етнічній пресі в Америці.

Відгукуючись на події в Україні, газета не грає ролю тільки спостерігача, а веде активну боротьбу за вільну Україну. Так, „Свобода" одна із перших українських газет вітала Українську Народну Республіку в 1917 році. А після Акту соборности — у статті з 25-го січня „Свобода" писала:

„Сповнилися мрії українського народу. Сповнилися надії тих, що за велику ідею проливали кров і віддали життя. Радіють нині українці в Києві, що не буде границь серед народу українського, що у Львові вони будуть так само дома, як у Києві, а також радіють українці галицькі, буковинські і закарпатські з Угорської Руси, що не даром вони терпіли і проливали кров, бо прийшла година, коли вони свобідною волею злучилися з своїми братами, аби скінчити неволю та жити життям вольним, новим. Українці американські не менше радіють цією великою подією. Радіють, що сповнилася мрія їх і їх батьків, що як будуть вертатися до старого краю, то вже поїдуть на Україну, до Української Народної Республіки".

Ця стаття була надрукована великими літерами на першій сторінці. У кожному числі „Свободи" з 1917 року є окрема рубрика: „З революційних подій на Україні".

Газета „Радянська Україна" про Українську Народну Республіку не писала, проте на її сторінках час від часу з'являються всілякі публіцистичні, пропагандивні — і фальсифікаторські матеріяли. Часто це бувас у зв'язку з так званим відзначенням т. зв. „жовтневої революції", „встановлення радянської влади на Україні". „Радянська Україна" писала, напр., з цього приводу (No. 138, 1977 р.), що „у зв'язку з цим різко зростає значення архівних матеріялів названого періоду", при чому вказує на використання „архівних фондів Центральної Ради" в республіканських державних, центральних та обласних архівах... Це означає, що український підсовєтський читач увесь час буде читати найрізноманітніші наклепи, спотворення та фальшування на адресу провідних осіб української національної революції 1917 року і тих тисячів українських патріотів, що стали під українські національні прапори. Отож у „роз'яснювань-

ній кампанії" ввесь наголос поставлений на дискримінацію Центральної Ради.

Велику увагу приділяла „Свобода" українським письменникам, поетам — майстрам живого слова. Саме „Свобода" на своїх сторінках друкувала твори: Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського й багатьох ін. Немає на еміґрації, мабуть, ні одного письменника, чиї твори не друкувалися б на сторінках щоденника. А на сторінках „Радянської України" ніколи не друкуються кращі твори навіть совєтських українських письменників. Лише до „знаменних дат" друкують політичні утвори П. Тичини, М. Рильського... Та що це за поезії? Це найгірше з їхньої творчости, якої цуралися й мабуть цураються і самі поети.

Велику ролю відіграла „Свобода", коли у 1964 році на площі в столиці Америки рішенням Конґресу і Уряду ЗСА та волею й пожертвами американських українців був встановлений пам'ятник найбільшому синові України, Тарасові Шевченкові, у 150-річчя його народження.

Історія, власне передісторія цього пам'ятника була написана в „Свободі". Треба нагадати, що думку про встановлення пам'ятника Тарасові Шевченкові видвигнула „Свобода", а ініціятиву і початкові заходи в цій справі поробила Екзекутива Українського Народного Союзу під керівництвом головного предсідника п. Йосипа Лисогора, увійшовши опісля, — згідно з рішенням його 24-ої Конвенції у Клівленді в 1958 році — в цій справі „у порозумінні з іншими організаціями, щоб спільно, всією громадою здійснити свій задум і цю ініціятиву".

Обставини склалися так, що цей задум і ця ініціятива були здійснені в 150-річчя народження Шевченка і 70-річчя створення Українського Народного Союзу. Але чи справді тільки обставини так склалися? Історія і факти доказують, що в „обставинах" є глибока логіка і сенс, своєрідна закономірність розвитку: пам'ятник народженому 150 років тому Т. Шевченкові був одночасно і пам'ятником народженої 70 років тому у формі Українського Народного Союзу „Американської України", що сама по собі є пам'ятником Тарасові Шевченкові та його безсмертним ідеалам, доказом необмеженої в просторі і часі, неподіленої ані горами, ані ріками, ані океанами єдиної Української Душі.

Незадовго після того, як постала газета „Свобода", вона звернулася листовно до літераторів України. Українці на рідній землі і в Америці, хоч були розділені — як сказано в цитованій редакційній статті „Свободи" — „високими горами, широкими ріками і глибоким морем", але були єдині своїм духом і бажанням причинитися до визволення рідної країни. І ось на скероване за посередництвом Володимира Гнатюка прохання „Свободи" відгукнулися такі, нині вже історичні, постаті, як Іван Франко, Панас Мирний, Іван Нечуй-Левицький, Михайло Коцюбинський, Борис Грінченко, Микола Лисенко, Модест Левицький, Олена Пчілка, Ганна Барвінок, Михайло Старицький, Наталія Кобринська, Іван Стешенко, Василь Нагірний, Гр. Коваленко, Михайло Павлик, Микола Вороний, Євгенія Ярошинська, Михайло Лозинський.

На жаль, „Свобода" не зберегла свого архіву з тих часів і всі інформації про своєрідну „кампанію" духової єдности з нагоди 10-річчя УНСоюзу черпаємо із збережених, на щастя, річників самої „Свободи". Тепер було б дуже цікаво познайомитися з напевно широким листуванням „Свободи" в цій справі. Дещо з цього подав у своїй статті „Коцюбинський і „Свобода" М. Л-а, зацитувавши зокрема листа Гнатюка до Коцюбинського, в якому Гнатюк писав:

„Американські русини обходять з кінцем сього року 10-літній ювілей заснування газети „Свобода". З тої нагоди хотять вони видати ювілейне число, значно побільшене, в якім бажають подати статті, поезії, золоті гадки і т. і. різних наших людей (не лише письменників), з їхніми портретами і автографами. Вони бажають, щоб у їх святі взяли участь і галичани, і буковинці, і українці для задокументування національної єдности та для більшої моральної піддержки наших заморських переселенців".

Цитований М. Л-а далі подає, що Гнатюк, звернувшись до Коцюбинського, щоб він щось написав для „Свободи", рівночасно просив його передати таке саме прохання Панасові Мирному, бо він сам, Гнатюк, не мав адреси, що Коцюбинський і зробив.

Уся ця кореспонденція відбувалася головно впродовж 1903 року, а вислід тих заходів „для задокументування національної єдности" — як писав Гнатюк — між українцями на рідній землі та в Америці бачимо у ювілейному числі „Свободи" з 26-го травня 1904 року, що зберігається в архіві „Свободи".

Перша сторінка того ювілейного числа має тільки напис і велику символічну ілюстрацію якогось автора. На ній зображено світлий дух України, під яким простягають руки козак з України та український поселенець з Америки. Тексти починаються на другій сторінці великим заголовком „Краєві Русини Заморським Братам".

Насамперед надрукований вірш Панаса Мирного:

Не літа нам такі страшні,
Як те, що старіє сі літа:
Пригоди всяки навісні,
Життя без ясного просвіту
І без надій, і без добра, —
Лихії, тяжкії години!..
Ох, старість не була б страшна,
Якби добра більш в Україні!

Багато матеріялу в цьому числі присвячено І. Франкові. Під його фотографією вміщено редакційне вияснення: „Ім'я сего славного нашого письменника звісне майже кожному русинові-українцеві. Навіть селяни та малі діти знають і залюбки читають його твори. Іван Франко — хлопський син. Родився 1856-го року в дрогобицькім повіті, в Галичині. Кінчив університет у Львові. Задля любови свого народу та любови „меншого брата" потерпів багато на своїм віку від чужих і від своїх, але не подався духом. Своїми надзвичайними здібностями, непохитною, самостійною вдачею та своєю муравлиною працею виробив собі не лише перше місце між своїми, але зискав також повагу чужих так для свого імени, як і для руского слова та всієї руско-української нації. Його дуже численні та різнорідного змісту твори перекладають на різні европейські мови. Іван Франко є справді гордістю руско-української нації".

Після цих вступних завваг про Франка надруковано пересланий ним для „Свободи" віршований переклад з німецького, баляди Августа Бірґера „Цісар і ігумен". Під цим твором, що займає повних дві подвійні шпальти „Свободи", подано дату: Львів, дня 15 листопада 1903.

До цього ж числа прислано вірш Миколи Вороного, про якого „Свобода" писала: „Се артист українського театру".

ЛЯХІВКА

(Застольна пісня)

Вип'ємо, вип'ємо
Та всіх ляхів випремо
Геть за Сян;
Зборемо, зборемо
Та землицю зоремо —
Власний лан!
Чарочки дзінь-дзінь,
Чарочки дзінь-дзінь,
Вип'ємо — та й амінь,
Потім буки в руки —
Згинь, ляше, згинь!
Годі нам, годі нам
Потурати злодіям —
Тим ляхам;
Бідоньки, бідоньки
Чинять сі сусідоньки, —
Кривда нам!
Чарочки дзінь-дзінь,
Вип'ємо — та й амінь,
Потім буки в руки —
Згинь, ляше, згинь!
Сонечко, сонечко,
Виглянь у віконечко,
Привітай
З волею, з волею,
З талаком та долею
Рідний край!
Чарочки дзінь-дзінь,
Вип'ємо та й амінь,
Берім буки в руки —
Згинь, ляше, згинь!

Подібно, як І. Франко, Панас Мирний, Микола Вороний, Михайло Коцюбинський переслав „Свободі" свою автографовану фотознятку та короткий нарис „Хмари", написаний в Чернигові 18-го жовтня 1903 року. У підписі під фото „Свобода" пояснює, що „М. Коцюбинський — один із молодших талановитих українських писателів". Нарис надрукований в тому ж ювілейному числі „Свободи".

„Свобода" постійно друкувала на своїх сторінках твори жінок-письменниць і розповідала про їхню творчість. Так газета познайомила своїх читачів з творчістю Олени Пчілки, Євгенії Ярошинської, Ганни Барвінок, Наталії Кобринської.

„Свобода" і зараз знайомить своїх читачів з творчістю українських письменників, зокрема дисидентів. На сторінках „Свободи" друкувалися твори Олеся Бердника, Миколи Руденка, Василя Стуса й ін.

„Радянська Україна" ніколи не друкувала цих талановитих літераторів на своїх сторінках. Ніколи не друкувався на її сторінках талановитий український поет-шестидесятник Василь Симоненко. Навіть поезій Тараса Шевченка годі тепер зустріти на сторінках „Радянської України"...

Ще під час економічної депресії у ЗСА 1931 р. „Свобода" допомагала знайти працю робітникам, подавала поради, куди звертатися: багатьом українцям газета надавала грошову допомогу, створивши для них грошовий фонд.

Під час штучно створеного голоду 1932-1933 рр. на Україні „Свобода" закликала своїх читачів допомагати А.Р.А., члени УНСоюзу надсилали пакунки на Україну, — але все це переловлювала Москва. „Радянська Україна" тоді, під час голоду, писала, що на Україні є „незначна" нестача продуктів, а в той час мільйони українців гинули з голоду. „Свобода" повідомляла своїх читачів про страшний голод в Україні, і хоч вістки приходили з запізненням, — американські українці знали про події на Україні.

Повідомила „Свобода" і про підписання в Гельсінках договору про права людини. З того часу вона пильно слідкує за подіями на Україні,

де йде боротьба за дотримання режимом його ж підпису прав людини. „Свобода" ставала і стає на захист українських борців за вільну Україну. Саме „Свобода" стала в наш час в обороні Миколи Руденка, Олексія Тихого. В той же час „Радянська Україна" не приділила ні одного рядка на їх захист, бо тій газеті український народ — чужий.

Ювілейна „Свобода", — скажу, як новий іміґрант у Америці, — це одна із найкращих українських газет на еміґрації. І не даремно її правдивого слова так бояться в окупованій Україні. Недарма на судовому процесі у маленькому шахтарському містечку Дружківка над Миколою Руденком і Олексієм Тихим — прокуратор Аржанов назвав „Свободу" найбільш антирадянською газетою. Вони — комуністи — бояться її правди. Але правду, як сонце, закрити неможливо.

Дві газети - - дві долі. Одна постала із народу і служить для нього, друга — це офіційна комуністична газета, яка служить інтересам Кремля, а не своєму народові.

І в дні ювілею, в дні 85-річчя „Свободи" просимо її: „Так тримайте й надалі!"

Олександер ОЛЕСЬ

СНІГ В ГАЮ...

Сніг в гаю... але весною
Розів'ється гай...
... Може, долею ясною
Зацвіте й мій край.

В небі мла, а сонце гляне, —
Мла розтане вмить...
... Може, й мій народ повстане,
Скрикне: „досить гнить!"

Сон... але всю землю збуде
Жайворон-гінець...
... Може, й ти, мій сонний люде,
Знайдеш сну кінець.

Смерть... але її задуше
Пісня, сміх і рух...
... Ой скажи, народна душе,
Де живий твій дух?

На обличчі рабство, туга,
Безпросвітня мла...
Де ж то гордість твого духа —
Вільного орла?

Що вона в тобі робила,
Як віки ти гнив.
Почорнілая могила
Серед пишних нив?!

Як вулкан, стоїш ти, згаслий,
Але гую я,
Що в душі твоїй нещасній
Море ще огня.

Вірю я, що не схороне
Сам себе мій край,
І кричу: „О мій Самсоне!
Пута розривай!!"

МИНУЛОГО НЕ МОЖЕМО ВОСКРЕСИТИ, АЛЕ МИНУЛЕ МОЖЕ ВОЛОДІТИ НАД МАЙБУТНІМ.

Ґете

"The Ukrainian Weekly": 45 Years Young

by Zenon Snylyk

The Ukrainian Weekly is this year 45 years old.

So, what else is new? Why gloat about it? But then who's gloating. Just a statement of fact that on October 6, 1933, an English language newspaper containing Ukrainian topics began appearing in the United States and has not only survived, but has grown progressively over the years to become a leader in its field.

Still, there had to be some deeper reasons behind the appearance of a Ukrainian English language newspaper in 1933, the year the nation was caught in the throes of an economic depression that was taking its toll especially on immigrants and their young offspring. It is perhaps an attestation to the indomitable spirit of the Ukrainian people that in the aftermath of a defeat or in the face of a crisis they marshall their recuperative powers and bounce back with renewed zeal as if possessed by a sense of mission.

This was the case when the January 22, 1918, renascene was crushed four years later. The response of Svoboda, the official organ of the Ukrainian National Association, the organization that has been the cornerstone of Ukrainianism in America, changed from a weekly to a daily in what was a salutary recognition that despite defeat the struggle must go on.

This was also the case in 1933, when thousands of our people in this country stood in lines for a few hours of work, when the heretofore burgeoning community life threatened to come to a halt because of economic hardships, our young people, with the help of their older leaders, launched a newspaper that was to be a spokesman for their conscience, for a new mentality, for an emerging awareness of Ukrainianism that was to add a new dimension to Ukrainian community life in both the U.S. and Canada.

History has it recorded that the UNA, a forger of many a novel project on the Ukrainian scene, at its 18th Convention in Detroit in May of 1933 voted to institute the publication of The Ukrainian Weekly. The man behind the idea was Dr. Luke Myshuha, then Editor-in-Chief of Svoboda, who recognized the need for a publication that would fill the multiple needs of a generation of American-born Ukrainians. The latter group, which had spokesmen such as Stephen Shumeyko, the man who edited The Ukrainian Weekly for 25 years from its inception on October 6, 1933, through 1958, was bursting at heart with what it lacked in mind. It was the profound sense of Ukrainianism, nourished by unsophisticated yet spiritually pervasive lore and traditions, that motivated these young men and women and prodded them on to learn more about their roots and telling about it to their non-Ukrainian friends.

The "Young Turks" felt that their dues to the American mainstream had been paid by their parents, to whom America had offered an opportunity but not a conduit for their real desires. Perhaps without realizing it, they began to tear down the walls of "melting pot" America, forging the concept of a mosaic that is now a reality in Canada thanks to our kin there under the helm of Sen. Paul Yuzyk and is approaching realization in America.

This then was the credo and the mission of The Ukrainian Weekly: to teach about Ukraine and Ukrainianism in an effort to preserve and foster the Ukrainian spiritual heritage, to tell the story of the Ukrainian people to non-Ukrainians and in this manner to help our roots in Ukraine to blossom into a tree of freedom and independence. These are the objectives that continue to guide this publication as it entered a new phase of its appearance with a changeover to a 16-page tabloid in America's Bicentennial year.

The Weekly was designed as a newspaper of youth, for youth and by youth. But young people, by virtue of nature's immutable laws, becomes adults. Consequently, The Ukrainian Weekly has over the years expanded beyond the ramifications of a narrow circle of readers to embrace people of all walks of life, of all backgrounds, of all ages. It serves as a vehicle of information for members of the UNA, its publisher, for the Ukrainian community at large and for those non-Ukrainians who share the concerns and the causes it espouses in behalf of the freedom-seeking Ukrainians on both sides of the Iron Curtain.

In its first issues, the young people who launched the new publication set forth a number of objectives that, on the one hand, confirmed the precepts of Ukrainian community life, while adding a new dimension to it, on the other. They recognized the fact that fluency in the Ukrainian language need not be the sole passport to Ukrainianism, that the spirit of heart and the conviction of mind are stronger factors in determining, and fostering one's identity. The Ukrainian spirituality, then, was an overriding factor for them as reflected in the norms that were to guide their publication: propagate those values of Americanism that were confluent with both the Ukrainian spirituality the aspirations of the Ukrainian people in their native land for freedom and independence; to serve the interests of the UNA, both as a fraternal organization and as the bedrock of Ukrainian community life on the North American continent; to inform and, therefore, help develop Ukrainian organized life; to serve as a forum for exchange of opinions among young Americans of Ukrainian lineage; to keep abreast of developments in Ukraine and generate actions in the free world in behalf of our people there; to learn about their heritage, their roots.

The search for identity, the determination to keep the heritage alive, manifested itself in the material published in The Weekly. History and literature of Ukraine predominated, reflecting the young people's thirst to learn about Ukraine's past and to tell the Ukrainian story, until now much maligned and distorted, to the non-Ukrainian world. With S. Shumeyko leading the way, they delved into translation of Ukraine's history and the works of Shevchenko, Franko, Lesia Ukrainka, Kotsiubynsky, Kulish and other leading writers. Buttressed by that knowledge, the young men and women gained new confidence in community involvement, replenishing the ranks of leadership, with many of them still very much on the Ukrainian scene today. In this respect, The Ukrainian Weekly lived up to its objective to retain a generation of Ukrainians that otherwise might have been lost to the Ukrainian community by way of alienation. They stuck around because they had a newspaper around which they could rally, they had a forum through which they could communicate and they had a vehicle printed in the language that was comprehensible to them, one that carried material that would otherwise be inaccessible to them, thus nourishing their Ukrainian spirituality.

Significantly, the desire to learn about the Ukrainian heritage by the young generation and the recognition of the need to impart it to the youth in the language of their environment by the adult leadership of the community found its

expression in periodical English language articles published in the Svoboda daily. S. Shumeyko's "Short History of Ukraine" is one example. As a matter of fact, The Ukrainian Weekly was not the first English language publication to appear on the Ukrainian scene in America. From 1927 through 1933, Svoboda published the "Juvenile Magazine" under the editorship of Omelan Reviuk, then Svoboda editor.

Looking from the perspective of 45 years, it can be stated that the decision of Soyuz fathers to come out with an English language publication has been justified. Developments regarding the Ukrainian people on both sides of the Iron Curtain have made The Ukrainian Weekly a vital link between newborn generations while continuing in its mission to inform the Western world of the plight and struggle of the Ukrainian people. Whether it was the revival in western Ukraine in the 1930's, or the Moscow concocted artificial famine in eastern Ukraine; whether it was the glorious period of OUN-UPA, or the equally brave participation of our young men in American and Canadian armed forces during World War II on the side of freedom; whether it was the great exodus of Ukrainian refugees from Europe and their welcome arrival to these shores, or the actions of Ukrainians in America to secure their safety and well-being; whether it is the ongoing struggle of our people, led by a new breed of intellectuals such as Valentyn Moroz, Ivan Svitlychny, Mykola Rudenko and countless others, or the continuing actions in their defense and in defense of Ukraine's human and national rights, which have imbued a new spirit of consciousness in our young people here — The Ukrainian Weekly has lived up to its tasks and responsibilities not only in reporting, but in editorially guiding our community in crucial situations.

Moreover, in myriad articles and editorials The Weekly has apprised our non-Ukrainian fellow-citizens and our government of the many dangers that lurk behind the facade of Russo-Communist "peace" overtures, be it in the form of the "relaxation of tensions" or the equally devious "spirit of detente". In this respect The Weekly has been the voice of our community, built, as it is, on a triangular set of values: to preserve and develop our spiritual heritage, to contribute to the development of the countries of our settlement in the free world, and to do our utmost in helping our people in Ukraine to regain their liberty.

Transposing into the current period, this voice is urgently needed to channel the courageous voices of our struggling people, in and out of Soviet jails and concentration camps, the voices of conscience, to the gradually awakening though still disturbingly unheeding West. The thrust of The Weekly's editorial policy at this juncture in history is to elucidate the fabric of the current resistance movement in the English language and thus awaken the English speaking world to the struggle of a 47-million nation there and to the concerns of some 2 million Ukrainians here.

The message of The Weekly in the internal sphere of our life has been to join the mainstream of American political life without running the danger of sacrificing any of the features that make us a distinct community in what has been called the age of ethnicity. Our kin in Canada, have admirably joined others in doing away with the "melting pot" to the benefit of all Canadians. The ground has been ripe in the United States for some time now for us to partake in the process of rejuvenating the concept of a multi-ethnic mosaic that motivated the founders of, The Ukrainian Weekly and other organizations that

form the totality of our community structure. The concept that a person can be a good American without being an alienated Ukrainian or vice-versa has the most conducive conditions for realization, in line with our forerunners' hopes and dreams. This fact found its recognition in the historic appointment of a presidential advisor for ethnic affairs in 1976 by President Gerald Ford and a chain of actions that sensitized this country to the presence, needs and interests of its ethnic groups. The fact that this appointment went to one of us, Dr. Myron Kuropas, should strengthen our sense of confidence and spur us to new heights of achievement.

This can be substantially abetted by assuming a different posture, again in the footsteps of our forerunners, that we are not "foreigners" in America, that we have done our share, that we have paid our dues, and that we, too, have a stake in America. Conversely, we must discard the notion that in the U.S. and in Canada we are surrounded by a "sea of foreigners" which threatens to engulf and destroy our Ukrainianism. This type of thinking neither reflects the reality nor is conducive to the fostering of Ukrainianism as a gleaming part of America's mosaic. Our presence here is not that of a foreign — or God forbid, an alien element, as our enemies would want it — but of a people who have paid the price of admission and who want part of the action. That the major part of that action is our determination to see "Washington's just and righteous law" prevail in Ukraine is wholly consistent with America's posture as a world leader and its — and our — commitment to freedom and a just peace around the world.

This, after all, was the thinking of those men and women who launched the UNA, the first and the oldest Ukrainian organization in America, which in subsequent years has molded the Ukrainian community life as it exists now and which has found expression in its publications, the Svoboda daily and The Ukrainian Weekly.

Midway through the fifth decade of its publication, The Weekly's ideological thrust remains consonant with the needs of the Ukrainian community and the ongoing struggle of the Ukrainian people in their native land: our readership here continues to expand parallel to both the message that has to be brought home to the ranks of our youth and professionals and to their non-Ukrainian peers as the struggle for human rights assumes universal proportions, and to the paramount need to tell the Ukrainian story in publicistic terms to the surrounding world of which we are a part. To sensitize the world around us to the thinking of Moroz, to the moral convictions of Shukhevych, to the total dedication of men and women comprising the Kiev Helsinki monitoring group, as well as the thousands of those purusing the Ukrainian cause in and out of Soviet concentration camps, is the least that we can do as a newspaper representing the broad interests of our people regardless of their place of habitat.

At the same time, in line with the duality of purpose that continues to have relevance today, The Ukrainian Weekly must persist in forging the organized strength of our community life in the free world, as much for its own sake as for the aggressive promulgation of universal ideals in an effort to see their implementation in the land of our roots. The pursuit of these ideals until their ultimate consummation will continue to be the credo of our publication in the years ahead.

Проф. д-р Ігор ГУРИН

СРІБНИЙ ЮВІЛЕЙ „ВЕСЕЛКИ"

Серед подій та святочних ювілеїв, знаних нашому широкому громадянству, звичайно за величиною розголосу, трапляються ювілеї, які, незважаючи на свою вийняткову вагу і плив на наше суспільне й культурне життя, — проходять майже непомітно.

Щомісяця, як милого гостя, зустрічаю нове число „Веселки" — барвистого, добре ілюстрованого журналу Українського Народного Союзу для української дитини. Він, цей журнал — не лише цінна і різноманітна лектура для читача-дитини чи батьків, які знайдуть час і для рідної дитини прочитають, а й для всіх видів шкіл українознавства. „Веселка" — важлива допоміжна лектура для шкіл, справжня скарбниця вартісних віршів, театральних сценок, оповідань, що так надаються для дитячих імпрез, святкувань тощо.

Майже випадково мій погляд нещодавно упав не лише на барвистий малюнок Яреми Козака на обкладинці листопадового числа „Веселки" (11-того, з 1977 р.), а й на дату. Читаю: „Рік XXIУ"! Отже, в 1978 році справляємо 25-ліття „Веселки", і не лише в Америці! Навіть большевики в окупованому Києві навмисне назвали своє дитяче видавництво „Веселкою", щоб посіяти дезорієнтацію між закордонними українцями: „Веселка" тут — „Веселка" там, так легше просувати червону пропаґанду у формі невинних дитячих книжечок, із малюнками Леніна та червоними прапорами . . .

Якраз до неголосних, але дуже важливих ювілеїв треба віднести 25-ліття дитячого журналу „Веселка", цього єдиного на всю українську діяспору журналу, що кожного місяця, без огляду на обставини, зі своїм мініятюрним редакційним складом на чолі з ред. Володимиром Барагурою, вже ціле чвертьстоліття приносить рідне слово до наших наймолодших. Для тих дітей українського роду, другого чи й третього покоління, які слабенько знають мову своїх батьків чи дідусів-бабусь, „Веселка" містить словничок перекладів на англійську мову, а також тлумачний словничок, який пояснює маловідомі для дітей слова.

Заснований невеликою групою ентузіястів справи — Володимиром Барагурою, Романом Завадовичем, Богданом Гошовським, а згодом редагований вже тільки В. Барагурою і Р. Завадовичем, при видатній допомозі літературно-мовного редактора Вячеслава Давиденка, а також підтримуваний групою літераторів і виховників та спонзорований нашим заслуженим Батьком Союзом, дитячий журнал „Веселка" райдужними барвами засяяв у віконця нашої рідної дітвори. Журнал — це невичерпна криниця виховного, пізнавального і розважального матеріялу для малих, а також і потіха для сердець дідусів та бабусь тим, що, нарешті, маємо щось постійне і гарне для найменших.

Журнал виходить під опікою ще кількох фахівців своєї справи. Так, наприклад, мистецьким консультантом „Веселки" є проф. Петро Холодний мол., музичним дорадником Редакції „Веселки" працює проф. Осип Залеський, інж. Роман Лаврович та ін.

Пригадуємо, що на початках „Веселка" виходила, і не завжди регулярно, як додаток до щоденника УНСоюзу „Свобода", 85-ліття якого відзначають цього року маси українських читачів у вільних країнах світу (а окремі числа „Свободи", як і „Веселки", проникають і в Україну та ін. країни у Східній Европі).

„Веселка" на початках не мала барв райдуги, скорше нагадувала газету. Але Батько Союз, закликаючи до передплати, вирішив вкладати великі додаткові суми, аби дитячий журнал виходив з існуючими силами по змозі краще: від 1957 р. „Веселка" виходить в кольорах і на журнальному папері. Над тим, щоб її прикрасити, трудяться вже довгі роки такі видатні майстри пензля, як Едвард Козак із синами, проф. Петро Холодний, Яків Гніздовський та багато інших мистців-малярів.

Поліпшувався, поширювався й урізноманітнювався журнал і своїм змістом, завдяки тому, що зростала до кінця приблизно 1960-их років кількість співробітників-авторів, між якими перше місце займає плодовитий поет і оповідач, письменник для дітей проф. Роман Завадович. Дописують до своєї „Веселки" і діти-читачі, інколи присилаючи короткі оповідання, розповіді про літні таборування, дитячі свята, вистави, концерти. Деякі з юних читачів надсилають листи з різними запитаннями, на які відповідає Редакція. Час до часу містяться збірні листи, від учнів різних шкіл, де „Веселка" запроваджена, як цікава допоміжня лектура. Я викладаю в школі св. Юра, і звичайно більша кількість вчителів користується тут „Веселкою" на лекціях української мови, літератури, історії, географії України.

Переглядаючи річники „Веселки", можемо проаналізувати зміст журналу-місячника, який в доборі матеріялу в основному орієнтується на порах року та відзначуваннях національних свят, великих подій з історії України і Америки, великих постатей. Журнал явно виділяється своєю специфікою жанру, а саме: поезія (мала віршована форма, легка до заучування на пам'ять, що розвиває знання рідної мови), проза (коротке сюжетне оповідання) з розмаїтою тематикою, дитяча драма і навіть оперети для дітей з цінними музичними додатками-нотами, піснями, музикою. Публікуються у „Веселці", часом роками на продовження, й більші твори, такі, як „Чап Чалап", „Богута-Богатир" та ін., друковані системою серій, із сотнями образків-ілюстрацій. Решту місця сливе в кожному числі журналу заповнюють загадки, приказки, дитячі малюнки, світлини і дитяче листування, що звичайно розчулює серце дорослого читача.

З удосконаленням „Веселки" збільшувався одночасно й засяг поширення цього унікального журналу для дітей, досягаючи найвищого рівня-накладу в 1960-х роках. Розголос розходився, а разом із тим зростало й коло зацікавлених „Веселкою". Згадаємо лише про початкові кляси наших численних шкіл українознавства в системі УККА, в системі УПЦеркви та багато ін. „Веселки" потребували й потребують не лише школи, а й літні табори для дітей і молоді, де відпочинок на природі поєднується з курсами українознавства, як це має місце на оселі УНСоюзу „Союзівка", з виховно-відпочинковими курсами, підготовою самодіяльних концертів дітей і молоді для батьків тощо. До всіх них приходила „Веселка", як і до різних гуртків рецитаторів чи драматичних гуртків при СУМ-і, Пласті, ОДУМ-і й ін. молодечих товариствах чи організаціях, зокрема при церквах. Кожному зацікавленому „Веселка" дає багатий тематично і жанрово виховний дитячий матеріял.

Тож заслуги „Веселки" незаперечні, як вийнятково важливого чинника для виховання нашої молоді, а малюків зокрема.

Переплетені річники „Веселки" мусять бути в кожній українській хаті і в кожній українській школі, незалежно від того, в якій системі шкільництва дана школа перебуває, а також у кожній молодечій організації.

Кожне число „Веселки" радо зустрічають також дідусі й бабусі в українських родинах, які дбають про відповідне етнічне виховання своїх дітей та внуків. Звичайно, всі відборці журналу повинні не забувати й про своєчасну передплату цього дитячого журналу. Починаючи з „Школяра" і „Школярика" в повоєнній Німеччині, в Реґенсбурґу 1945 року (коли ще подекуди тривала війна!) — ні один із дитячих журналиків, на жаль, за кордоном не втримався до нашого часу. Втрималася „Веселка" — завдяки популярному матеріялові та завдяки фінансовій допомозі УНСоюзу. Однак, не можна перекладати увесь фінансовий тягар лише на УНСоюз, бо ми живемо у світі, де треба — і є, слава Богу, чим — платити за кожний продукт праці.

Нема сумніву, що багатющий виховний матеріял, накопичений „Веселкою" за перше чвертьстоліття існування, знайде широке застосування і в майбутньому, а особливо при укладанні „Букваря" та перших читанок для молодших кляс українських шкіл.

Семидесяті роки характерні (і не лише серед української спільноти) значним зниженням природного приросту населення, тобто зменшенням кількости дітей шкільного віку. Це очевидо відбилось якоюсь мірою негативно й на кількості читачів і передплатників „Веселки". Але тут несподівано прийшла велика активність Союзу Українок Америки, який, затурбований маривом етнічного знищення, зайнявся організацією садочків та різного типу дошкільних кляс. Якщо ця активність виявиться явищем постійним, а не лише раптовим спалахом патріотизму, то запотребування на „Веселку" має знову збільшитися.

Є ще одна ділянка з великими, майже необмеженими можливостями — це наші англомовні та взагалі іншомовні кляси, залежно від країн нашого поселення. Але ця справа, у тому й вивчення української мови в неукраїнських школах, — це питання дальшого майбутнього.

А тим часом наш заслужений дитячий журнал „Веселку" мусимо втримати за всяку ціну. Отже — „Веселка" в кожній українській родині, де є діти, — це наше сьогочасне гасло.

Роман С. ГОЛІЯТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В АМЕРИЦІ

Зародок української преси можна вбачати вже в тих друкованих універсалах гетьмана Івана Виговського (1657-59), розсиланих козацькій старшині, в яких уміщували не тільки накази та розпорядження, а й поточні вісті. Обставини безнастанної війни, а далі чимраз сильнішого гніту російського уряду не дали тим зародкам розвинутися в українську пресу. Перші періодичні пресові видання з'являються на Україні геть пізніше і чужими мовами: „Gazette de Leopol" — Львів 1776; „Харьковский Еженедельник" — Харків 1812, щоденний „Одесский Вестник" — Одеса 1828-29, щоденна „Lemberger Zeitung" за ред. М. Гарасевича, офіціоз намісництва, що виходив згодом (польською мовою) до 1939 р. 1.)

Українське друковане слово аж надто зазнало цензурних утисків. Вільною від цензури була українська преса лише кілька років по революції 1917 р. Протягом всього свого існування наша преса боролася з царською цензурою, яка трохи були злагідніла на яких два роки по революції 1905 року, але після жовтневого большевицького перевороту і окупації України совєтською російською владою ця боротьба стала неможливою, особливо від часу загострення курсу сталінської політики. Царська цензура, як і загальний режим, була значно лагідніша, ніж цензура і режим „соціялістичної, суверенної УССР". Боротьба з цензурою на західньо українських землях під австрійським пануванням була трохи легша, ніж із царською; пізніше прийшло польське панування, гірше від австрійського, а після Другої світової війни й на цих українських землях жадний вільний вислів думки в пресі був неможливий.

Цензура існує вже століттями в багатьох державах, однак, особливо гостра вона в СССР і в т. зв. країнах соціялістичного блоку, де досягла небувало диких форм. Майже всі західньоевропейські держави вже позбавилися цензури, а насамперед звільнилася від цензури Англія — вже від 1792-го року.

Стежити за історичним розвитком преси це майже те саме, що й стежити за життям народу. В історії української преси, неначе в дзеркалі, відбиваються всі перипетії нашого національного життя на всіх етнографічних територіях і в головних скупченнях еміґрації.

Поява в 1816 році „Украинского Вѣстника" в Харкові, який проіснував чотири роки, розпочала мартирологію української преси. Від 1820-го до 1824-го року завмирає українське періодичне друковане слово, а в 1824 і 1825 рр. воскресає, щоб від 1826-го року до 1831-го року знову замовкнути і після трьох років життя — замовкнути на 14 років. Щойно в 1848 році

почала виходити у Львові „Зоря Галицька". Від того часу наша преса вже без перерви виходить на західньоукраїнських землях і в деяких ін. країнах Европи, в ЗСА та Південній Америці, а в останніх часах і в Австралії.

Українська преса на етнографічних українських землях розвивалася в різних політичних та економічних обставинах, а тому доводиться увесь час її існування поділити на окремі періоди.

За перший період розвитку української преси треба вважати 1816-1848 рр., від часу появи „Украинского Вѣстника" до „Зорі Галицької". Був це період, коли наша преса друкувалася переважно російською мовою, хоч тематикою була українська.

Другий період — це роки 1848-1904, доба, коли наша преса на Наддністрянщині швидко зростає, але на Наддніпрянщині майже цілком заникає і її заступають альманахи, збірники та календарі.

Третій період — роки 1905-1914, пореволюційне відродження нашої преси на Наддніпрянщині та заборони царського уряду з вибухом війни.

Четвертий період — роки 1914-1917 — занепад української преси на всіх етнографічних землях унаслідок війни та російської репресії.

П'ятий період — 1917-1921 рр. — бурхливий зріст української преси в добі самостійности УНР і ЗУНР. Тяжкі умови існування преси в добі українсько-російської і українсько-польської війни.

Шостий період — 1922-1930 рр. — початкова доба боротьби української преси за своє існування, яка пізніше переходить в добу українізації та певного відродження.

Сьомий період — 1930-1941 рр. — від часу проголошення Сталіном колективізації сільського господарства в кінці 1929 р., ліквідації українізації та започаткування політики ґеноциду супроти українського народу аж до Другої світової війни.

Восьмий період — 1941-1945 рр. — доба Другої світової війни; окупація українських земель німецькою армією.

Дев'ятий період — 1945-1953 рр. — продовження сталінської політики ґеноциду ще з більшим загостренням курсу аж до смерти Сталіна.

Від того часу нічого засадничого не змінилося або змінилося дуже мало. Усі зміни, які сталися після „викриття" Сталіна та ефемеричної „боротьби" з його культом, не мали майже ніякого впливу на ситуацію української преси. Після припинення українізації вона зовсім перестала бути українською щодо змісту, а лишилася тільки українською щодо мови, та й то із зросійщеним правописом. Це — десятий період т. зв. української совєтської преси. 2.)

Як бачимо зі сказаного вище, українська преса без цензури й контролі може розвиватися тільки у вільному світі, поза межами України. Після закінчення Другої світової війни колишні працівники преси негайно розгорнули журналістичну працю в українських скупченнях у Західній Німеччині і Австрії, а опісля в країнах українського поселення, в першу чергу в ЗСА і Канаді. Цю велику видавничу діяльність поза межами України можна назвати 11-им періодом існування української преси.

Початки української преси в ЗСА

Українська преса в З'єднаних Стейтах Америки від самого початку свого існування, тобто від появи першого тижневика „Америка", 3.) що його в 1886-му році почав видавати в Шенандоа, Пенсильвенія, о. Іван

Волянський, була в першу чергу зв'язковим між іміґрантами, які залишили свій рідний край, щоб в Америці заробити гроші й за свої ощадності поліпшити економічний стан у Старому Краю.

Для допомоги в редакційній праці о. Волянський спровадив з Галичини кількох молодих світських інтелігентів. Першим з них був Володимир Сіменович, який перебрав редаґування „Америки". Цей колишній учень Івана Франка розвинув на американському терені як журналістичну, так і громадську працю. Він закінчив в Америці медичні студії, працював лікарем у Шенандоа й Шамокіні, опісля в Чікаґо, де, крім лікарської практики, викладав на медичному факультеті. Там він також редаґував часопис „Просвіта" для молоді й часопис „Україна".

Про початки „Америки" о. Волянський писав:

„У короткім часі по моїм приїзді почало зголошуватися до мене багато людей з інших місць для заспокоєння своїх духових потреб. Небавом зродилася в мене гадка, щоб для вдержання єдности нашого народу видавати газету рідною мовою. Але як до того взятись, коли не було ані редактора, ані якого письменника, ані друкарні з нашим письмом у цілій Америці? Зачав я проте сам учитися друкарства, спровадивши собі спершу малу ручну прасу з англійським письмом; опісля спровадив українські черенки кирилецею з друкарні ставропігійської, котрі мали ту недогідність, що були трохи вищі від звичайних англійських букв, отже разом тяжко було друкувати. Тою кирилицею я почав друкувати першу газету, котру я назвав „Америка". 3.)

„Америка", згадує у своїх споминах її засновник і перший укр. католицький священик на американській землі, о. Іван Волянський, „була вчителем і дорадником у різних справах для наших людей в Америці, а що більше була єдиним моїм сотрудником у повному розумінні цього слова... Слухаючи голосів людей, я прийшов до переконання, що моя „Америка" — це рятунковий пояс, кинений на глибоку воду чужого моря. 4.) Яка доля стрінула „Америку" по моїм відїзді, — згадував о. Волянський, — цього докладно подати не можу. Знаю лише, що „Америка" перестала небавом виходити, а на її місце появилася „Свобода".

На протязі свого чотирирічного існування „Америка" дала початок організаційного життя, як церковного, так і громадського наших поселенців на вільній землі Вашинґтона.

Немов на зміну варти — першої газети, яка перестала виходити, українські піонери у Новому Світі заснували в місті Джерзі Сіті, Ню Джерзі, „Свободу", перше число якої появилося з датою 11-го вересня 1893 року. Вже в перших її числах висунено потребу створити українську організацію, яка перебрала б провід у нашім народнім житті, а заразом давала б українським іміґрантам можливість забезпечити себе й свою родину від нещасливого випадку чи смерти. Таким чином постав 22-го лютого 1894-го року Український Народний Союз. 5.)

Наш іміґрант відразу пізнав, що в Новому Світі тяжко пробиватися крізь життя. Але він також чув, що в цьому краю навіть президентами держави ставали сини звичайних і бідних людей.

Властива українська іміґрація починається на більшу скалю щойно від 1877-го року, коли стали спроваджувати із Закарпаття, що тоді було під Мадярщиною, українців та словаків, як страйколомів, до копалень вугілля

в Пенсильвенії. Потім почали іміґрувати лемки зі Східньої Галичини й Буковини, як також українці з Великої України, що була під російським займанцем (Наддніпрянщина).

Ота наша іміґрація не мала яких 20-років ні одного українського інтеліґента, якщо не брати під увагу першого укр. православного священика, о. Агапатія Гончаренка, який приїхав до Ню Йорку в 1865-му році, але на ділі не мав тісного зв'язку з нашими іміґрантами, обертаючись серед російських кол або серед „малоросів", яких тоді було ще небагато. Він почав видавати в 1868-му році часопис „Аляска Геральд" і вже в першому числі переповів ідеї „Кавказу" Т. Шевченка, звернувши увагу американців на російський імперіялізм і його жертви та на національну проблему в Росії. Деякі матеріяли друкував українською мовою. Хоч був він сам козацького роду, але в його думанні, як усіх інших перших українських піонерів, не було ясного погляду на політичне відродження України.

Прибулий із Карпатських гір наш нарід був залишений в Америці сам на себе. А що це був нарід релігійний і не міг обійтися без церков та своїх священиків, відразу потрапив під вплив словацьких священиків, які говорили мовою, близькою до говору українців із Закарпаття.

Для нас особливо важливе те, що в часі, коли українські поселенці в ЗСА були без усякого проводу вже яких два десятки років, — поляки мали тут уже сотки інтелігенції, котра мала ясний державницький ідеал. Та інтелігенція здобувала між американцями симпатії для справи відродження Польщі.

Поляки, хоч яких би вони не були ліберальних поглядів, не визнавали українського народу, як народу окремого від польського. А щоб наш мав окрему від Польщі державу, то навіть думки такої не припускали.

Ситуація ускладнювалася ще й тим, що ті елементи із нашого народу, які прибули до Америки, самі не знали ні своєї правдивої національної назви, ні свого роду, не мали національного ідеалу. Тому американці вважали їх за австрійців або поляків. Цю баламуту скомплікувала ще й російська пропаґанда, що підтягала наших іміґрантів під російську назву й російський прапор.

Національне, церковне й культурне життя наших іміґрантів розбудували греко-католицькі священики, які почали приїздити до Америки з Галичини й Закарпаття. В 1894-му році в Америці були вже 30 греко-католицьких священиків, з чого 26 прибули із Закарпаття, а 4-ри з Галичини.

Отець Григорій Грушка став основоположником „Свободи", а о. Іван Волянський — „Америки", яку протягом чотирьох років редаґував д-р Володимир Сіменович.

„Свобода" розбуджувала українські почування серед наших робітників, які опинилися за океаном у незнаній чужині, щоб шукати щасливої долі для себе і своїх родин, залишених на батьківщині. Однак, вони несли в своїх серцях спогади про рідні землі і ніколи не втрачали до неї любови і прив'язання. Тож наші поселенці бажали згуртуватися, ставлячи всюди, де була більша громада, церкви і розбудовуючи при парохіях школи.

До 1-го березня 1894-го року „Свобода" виходила як двотижневик, а як тижневик — до серпня 1914-го року. Від 8-го серпня 1914-го і до кінця 1920-го року виходила тричі на тиждень, а від 3-го січня 1921-го року як щоденник.

Від 1908-го року „Свобода" стала власністю Українського Народного Союзу.

Тим часом національно неосвідомлених іміґрантів із Закарпаття та лемків з Галичини ловили в свої сіті московські аґенти, польське духовенство, словацькі провідники, а вкінці — в мадярським (угорським) дусі виховане духовенство із Закарпаття.

Боротьби за свою власну назву — ідентичність, яку провадили в Америці наші люди, не зазнала ніяка інша етнічна група. Була вона особливо важка тому, що найбільшим нашим ворогом була темнота, і часто ті, що їх наш нарід вважав за своїх провідників та опікунів, були на ділі московськими чи мадярськими платними аґентами або людьми, засліпленими московською і мадярською пропаґандою.

Вже в першому числі „Свободи" її редактор у відозві до читачів закликав пізнати правду, „бо тільки ті, що знають свою національну правду, можуть пізнати своє національне достоїнство, свою гідність і свої права, дані їм Богом і природою, можуть скинути з себе духовий і фізичний гніт і стати свобідними й вільними на своїй землі".

„Свобода" інформувала про українських іміґрантів у Канаді, Бразилії, на Гавайських островах і провадила листування з українськими вояками в американській армії на Філіппінах. „Свобода" була немов лучником між українськими поселенцями, даючи їм різного роду практичні поради. Вона не тільки освідомлювала іміґрантів національно, але й допомагала організувати громади, будувати церкви, закладати читальні та школи і приносила вістки, надсилані з різних місцевостей українського поселення.

Основоположники „Свободи" не закладали газети задля бизнесу, працювали для ідеї, для української громади в Америці, не забуваючи при тім України. Були вони патріотами, щирими демократами й поступовцями. Газета від самих початків стояла за добро й за права робітників. „Коли ‚угорщани' чи мадярони служили ворогам мадярам, а москофіли — ворожій Москві, ‚Свобода' перша підняла прапор самостійної України".

В 44-му числі „Свободи" з 12-го грудня 1894-го року появилася стаття п.з. „Руська доля", в якій редактор писав: „Наша газета від днесь буде вірним речником ідеї незалежности й волі українського (в оригіналі — руського) краю в Европі, і буде непідкупним вказателем дороги, по котрій українці в Америці мають вступати, щоб стати провідниками української свободи, і дати перші лепти на престіл вітчини, котра зажадає від нас матеріяльної помочі в годині повстання і боротьби за волю". За цей заповіт першого редактора „Свободи" переслідувано його самого, а потім і всіх інших редакторів „Свободи", що йшли його слідами й служили тим ідеям. І то переслідували вороги визволення українського народу, і вороги поступу й демократії, бажаючи добити „Свободу" або хоч би змусити її замовчати". (Там же ч. 3, стор. 295-295.)

Дмитро Дорошенко, визначний український історик, у своїй статті „З-перед тридцятьох років" у тій же „Пропам'ятній Книзі УНСоюзу" на стор. 391 пише так:

„Весною 1902 р. відбувався в Петербурзі, як звичайно, концерт, присвячений Шевченковим роковинам... Перед початком концерту на естраду, прикрашену великим білим погруддям Шевченка, удекорованим зеленню й українськими рушниками, виступив старенький дідусь з довгою сивою бородою. Це був Данило Мордовець, відомий український письменник. Ціла заля привітала його рясними оплесками. Кожного року

промовляв він своє вступне слово, і всі були цікаві: чи скаже він що нового, чи це буде повторення більше-менше того самого, що йому вже стільки разів доводилось говорити? Цим разом Мордовець сказав нове. Вклонившися за звичаєм бюстові великого поета, він витяг з кишені якийсь часопис, розгорнув його і показав публіці. Це була американська „Свобода". — „Ось дивіться, сказав він: перед вами число українського часопису. Виходить він геть далеко від нас, аж за океаном, але це видають наші люди, нашою мовою, і дивіться — ось якраз число, присвячене Шевченкові! Аж ось куди залетіла слава нашого батька Тараса!" І на цім побудував старий усе своє вступне слово, і було воно дуже щире, тепле, так що захопило всіх. Звісна річ, не міг він прилюдно сказати, що яка то дивна і неприродна річ, що на своїй рідній землі, в Україні, не вільно нам мати своїх часописів та що сама „Свобода" в нас заборонена, хіба що котра там наукова установа, може бібліотека самої Академії Наук у Петербурзі абощо сміє її діставати. Алеж усі ми й без слів розуміли, і, мабуть, мало знайшлося серед численної публики на концерті таких, яких не вразив сам вигляд українського часопису з Америки (та ще й з такою назвою, як „Свобода"!) — в той час, як українська преса була суворо заборонена в самім ріднім краї! Оцей відклик старого Мордовця до „Свободи" випав дуже влучно і справив велике враження".

Не зважаючи на всякі турднощі й перепони, яких зазнавала „Свобода" протягом свого початкового існування, вона розбудувалася на один із перших українських щоденників не тільки у вільному світі, але можна сказати, що „Свобода" — це єдиний український незалежний щоденник у світі.

Коли ряди Українського Народного Союзу почали заповнюватися чимраз більше народженою тут молоддю, яка не знала добре або зовсім не знала української мови, тоді виникла потреба видавати для молоді часопис англійською мовою, який вияснював би різні питання, зв'язані з нашим громадським життям та зі змаганнями поневоленого українського народу до волі та своєї державности. Ось так від 6-го жовтня 1933-го року почав виходити „Де Юкрейнієн Віклі", що його висилали молоді зовсім безплатно. *.)

Осідки „Свободи":

Від 15-го вересня 1893-го до 19-го червня 1895-го року в Джерзі Сіті.
Від 18-го липня 1895-го до 15-го червня 1896-го року в Шамокіні, Па.
Від 2-го липня 1896-го до 12-го липня 1900-го в Мавнт Кармелі, Па.
Від 1-го серпня 1900-го до 2-го липня 1903-го року в Олифанті, Па.
Від 9-го липня 1903-го до 29-го листопада 1906-го року в Скрентоні, Па.
Від 20-го грудня 1906-го до 6-го квітня 1911-го року в Ню Йорку, Н.Й.
Від 13-го квітня 1911-го року в Джерзі Сіті, Н. Дж.

Від двотижневика до щоденника:

До 1-го березня 1894-го року виходила „Свобода" як двотижневик, а як тижневик до серпня 1914-го року. Від 8-го серпня 1914-го року виходила три рази на тиждень до квітня 1920-го року, а від 3-го січня 1921-го року виходить як щоденник.

Власники:

Перша Конвенція УНСоюзу (1894) визнала „Свободу" органом Союзу. Але власником газети був о. Григорій Грушка. В 1895 р. відкупили від нього газету о. Н. Дмитрів та о. І. Константкевич і перенесли її до Шамокіну, Па. Від 1900 р. виступає як власник Іван Ардан. Від серпня 1907 р. власником є Спілка (Ексчендж). Від неї відкупив УНСоюз друкарню і ціле видавництво на свою власність у липні 1908 р. за $16,855.

Спочатку утримувано „Свободу" добровільними пожертвами. УНСоюз доплачував місячно $830, а від 1897 р. — $50. Від 1902 р. платив по 10 центів за кожного свого члена. Від 1921 р., коли „Свобода" стала щоденником, платять члени по 30 центів місячно.

Редактори:

До 1895-го року, заки „Свободу" перенесено до Шамокіну, редагував її о. Григорій Грушка, а до кінця 1897 р. — о. Нестор Дмитрів з о. Іваном Константкевичем.

Від 3-го листопада 1910 р. до 30-го листопада 1911 р. відповідальним перед Конвенцією редактором був Осип Стеткевич. Від грудня 1911-го до 19-го вересня 1912-го року був ним Антін Цурковський. Від 26-го вересня 1912-го до квітня 1920-го року був Володимир Б. Лотоцький. (Працював у „Свободі" як співредактор від січня 1914-го до 1-го червня 1916-го року і від 1-го листопада 1917-го до 1-го квітня 1926 року).

Від квітня 1926 р. став редактором д-р Лука Мишуга на місце Володимира Б. Лотоцького.

Від 1926-го до 1933-го року відповідальним редактором був Омелян Ревюк, а від 1933-го до 1954-го д-р Лука Мишуга.

Від 1955-го року є ним Антін Драган.

Від 1933-го до 1959-го року редактором „Де Юкрейнієн Віклі" був Степан Шумейко.

Від 1-го лютого 1962-го року співредактором „Де Юкрейнієн Віклі" став Зенон Снилик, а від 1-го січня 1963-го до 15-го січня 1965-го року головним редактором „Де Юкрейнієн Віклі" був д-р Володимир Душник. 6.)

Від січня 1965 головним редактором є Зенон Снилик, тепер співпрацює з ним молодий ред. Ігор Длябога.

Видавнича діяльність „Свободи":

На протязі цілого часу свого існування „Свободи" неперіодично видавала різного роду літературу, починаючи від книжок науково-популярного характеру, щорічні альманахи, повісті деяких наших письменників, літературні твори, та англійською мовою — переклади творів наших письменників і поетів.

До найбільш імпозантних видань „Свободи" слід зарахувати „Історію України-Руси" Грушевського (англійською мовою) та останньо видання двотомової „Енциклопедії Українознавства" англійською мовою.

Поява другого українського часопису — „Народної Волі"

„Народна Воля" — орган Українського Робітничого Союзу, забезпеченевої братської організації, почала виходити як тижневик 15-го червня 1911-го року в Олифанті, Па. недалеко Скрентону, осідку цієї організації.

Крім української назви „Народна Воля", була також назва англійською мовою „Де Нешенел Фрідом" із зазначенням, що це „Орган Руського Народного Союзу".

На першій сторінці цього часопису була надрукована відозва до всіх місцевих Відділів РНСоюзу і протокол із першої Головної Конвенції РНСоюзу, яка відбулася у Гаррисбургу, Па. в днях від 15-го до 18-го травня 1911 р.

У тому протоколі було продовження звіту голови о. Івана Ардана, початок якого був надрукований в тижневику „Шершень". На наступних сторінках були вміщені статті і дописи.

У редакційній статті першого числа „Народної Волі" з 15-го червня 1911-го року читаємо: „Народна Воля"! Ось який заголовок носитеме часопись нашої організації, часопись, яка від Конвенції в Гаррисбургу стала власністю нашого Товариства.

Назву надано часописі також на Конвенції на внесення М. Семенюка, теперішнього нашого голови.

І признати треба, що лучшої назви, відповідальнішої, годі було придбати для часописі, яка має репрезентувати Товариство, що поклало собі за мету згуртувати наших переселенців в Америці в одну велику сім'ю та при цім шанувати волю своїх членів.

Нова часопись, новий її напрям, новий шлях простертий перед нами. Не легко це діло сповнити, цю високу задачу, сповнити усе по народній волі. Знаємо це і тому із здвоєними силами стаємо до праці!"

В назві газети, як видно, віддзеркалено дві головні ідеї: демократичний принцип, волю народу в усіх рішеннях організації і національно-державний принцип — зорганізованости наших переселенців в одну велику родину.

„Напрям часописі має бути освітний і організаційний. Часопись має мати на увазі добро народу й організації, не має пропагувати ані поборювати ніякої віроісповіданої секти, має ширити ідею українську, національну, під кличем: рівність, єдність, братерство."

Перший редактор „Народної Волі" Євген Гвоздик у редакційній статті пояснював:

„Слова ці вийняті із конвенційного протоколу і як такі є міродатні, а навіть обов'язкові, бо ухвалені Конвенцією. Нова часопись, новий її напрям, новий шлях простертий перед нами. Не легко це діло сповнити, цю високу задачу, сповнити по народній волі. Знаємо це й тому із здвоєними силами стаємо до праці".

Ухвалений напрямок, не зважаючи на те, що він не всім подобався і не зважаючи на те, що його намагалися вороги української, національної, соборної, демократичної і робітничої ідеї викривити, проіснував по нинішній день. На першій сторінці „Народної Волі" видніє знак зліва — американський прапор, а справа — визначений напрямок: „За соборність, самостійність та демократію України".

„Народна Воля" друкується тепер накладом 6,500 примірників і, крім членів УРСоюзу, читають її в Америці, Канаді, Німеччині, Франції, в Італії й ін. країнах.

У 1913-му році 1-го червня перенесено редакцію і адміністрацію „Н.В." з Олифанту до Скрентону, Па., до будинку 316 Вашингтон аве. Від 15-го червня 1911-го року до 1914-го року „Н.В." виходила як тижневик, а від серпня 1914-го року до червня 1916-го року три рази в тиждень. Від лютого

1915-го року до червня 1916-го року „Н.В." виходила два рази на тиждень вже у власній друкарні, в домі УРСоюзу при 524 Олив вулиці. Від липня 1916-го року до 16-го серпня 1942-го року „Н.В." виходила три рази на тиждень. Від 16-го липня 1942-го року до нині „Н.В." виходить раз на тиждень і має вісім сторінок, в тому числі одну сторінку англійською мовою. Англійську сторінку впроваджено 1-го червня 1933-го року.

Від 22-го жовтня 1970-го року „Н.В." виходить у зменшеному форматі, але далі має 8 сторінок. 7.)

Редактори „Народної Волі":

Першим редактором „Народної Волі" у 1911-му році, коли вийшло перше число 15-го червня в Олифанті, Па., був Євген Гвоздик. У 1912-му році він зрезиґнував, і Головна Рада на своїм засіданні того ж таки року доручила вести редакцію о. Іванові Арданові, а адміністрацію О. Косовському.

1-го червня 1913-го року перенесено редакцію і адміністрацію „Н.В." з Олифанту до Скрентону, Па., до будинку 316 при Вашинґтон авеню. В тому році о. Іван Ардан перестав бути редактором й на його місце прийшов О. Косовий, але він довго не редаґував газети: 15-го червня 1913-го року з посту редактора уступив, і редактором став о. І. Ардан, який редаґував газету до 1919-го року.

Від 1919-го до 1922-го року редактором був Мирослав Стечишин, а від 1922-го до 1923-го року Дам'ян Бориско, якого за вміщування прокомуністичних статтей усунено, а на його місце став Микола Репен, котрий був редактором до 1925-го року.

Від 1925-го до 1929-го року редактором був Ярослав Чиж, а від 1929-го до 1933-го року Микола Цеглинський, від 1933-го до 1946-го року знову Я. Чиж і знову від 1946-го до 1947-го року — Микола Цеглинський.

У 1947 р. редакторами були Дмитро Корбутяк і о. Іван Гундяк, а в серпні 1947 р., як. . ізійшов о. І. Гундяк, головним редактором став д-р Матвій Стахів.

У 1955-му році перейшов Д. Корбутяк до „Голосу Америки", а на його місце став д-р Василь Модрич-Верган, і разом із д-ром М. Стаховим редаґували газету до 1-го квітня 1971-го року. Коли д-р М. Стахів пішов на емеритуру, редактором „Н.В." залишився д-р В. Модрич-Верган. У 1971-му році, в листопаді, співробітником „Н.В." став письменник Іван Смолій, який разом з д-ром В. Модричем-Верганом редаґує часопис і в наш час.

Поява третього українського тижневика — „Америки"

Друга „Америка" почала виходити в 1912-му році за редакцією і адміністрацією о. Романа Залітача й о. Олександра Павляка в Ню Брітейну, Конн. У 1914-му році Владика Сотер Ортинський переніс її до Філядельфії, місця осідку першого єпископа Української Католицької Церкви в ЗСА.

Ця друга „Америка" стала офіційним органом „Провидіння", заложеного 6-го серпня 1912-го року в Ню Йорку під покровительством Преосв. Кир Сотера Ортинського, ЧСВВ, першого владики УКЦеркви в ЗСА. На протязі свого понад 62-річного існування вона відіграла визначну ролю в розбудові українського церковного, економічного й політичного життя в Америці так і поза її межами. 8.)

Перше число „Америки" появилося 29-го серпня 1912-го року в Ню Брітейні, Конн., у видавництві Руська Католицька Видавнича Спілка (Де Рутенієн Паблішерс Ко., 27 Юньйон Стріт, Ню Брітейн, Конн.), заснованому того ж року. До 1914-го року „Америка" друкувалася в Ню Брітейні і Гартфорді.

Ідеологію цього українського католицького часопису з'ясувала редакція у програмовій статті в першому своєму числі, визначуючи її суть та ідейні принципи кличем: „За віру, за волю, за Русь-Україну!". Ця програма, написана 1912 р., не втратила й донині ні своєї сили, ні актуальности.

Редактори „Америки"

о. Роман Залітач вів редакцію в роках 1912-1914. Мирон Залітач був редактором до жовтня 1914. Антін Цурковський вів редакцію від жовтня 1914-го до 1926-го року. Д-р Осип Назарук працював як головний редактор від 1926-го до 1927-го р. Володимир Лотоцький редаґував „Америку" від 1927-го до 1943-го року. Богдан Катамай і д-р Льонгин Цегельський виконували функції головних редакторів в роках 1943-1950. Д-р Григор Лужницький перейняв редакцію „Америки", як щоденника, в 1950 і вів її до 1953-го року. Евген Зиблікевич продовжував вести щоденник від осени 1953-го до січня 1964-го року. Мстислав Дольницький очолював редакційну колеґію „Америки" від січня 1964-го до вересня 1968-го року. Лев Шанковський став головою редакційної колеґії у вересні 1968-го року і очолює її дотепер, зокрема редаґує англомовне видання „Америки". Від квітня 1970-го до січня 1972-го року редаґував „Америку" Данило Чайковський, тепер цю працю виконують Зенон Матла й Ігнат Білинський.

Видавнича діяльність

Важливою ділянкою праці Видавництва „Америка", крім видавання офіційного органу СУК „Провидіння", є видавнича діяльність, що триває безперервно від початку зорганізування видавництва. „Америка" появлялася з самого початку українською мовою, а для англомовних читачів друковано окрему сторінку і пізніше повне число англійською мовою. У 1930-их роках англомовну сторінку „Джуніор Америка" редаґувала Ева Піддубчишин, згодом Богдан Катамай, а опісля ред. Ігнат Білинський. У 1912-му році появлявся квартальний додаток для Т-ва дяковчителів — „Дяковчитель", а в 1913-му році виходив місячний додаток для молоді „Зірка". *.)

Поява четвертого українського часопису — „Народного Слова" — тепер „Українського Народного Слова"

Так, як „Свобода", „Народна Воля" і „Америка" були пов'язані із братськими забезпеченевими організаціями, так і „Народне Слово" було створене речниками — ініціяторами братського союзу, чи товариства „Народна Поміч" у Пітсбурґу, Па. Основоположники „Народної Помочі" вирішили видавати часопис, який назвали „Народним Словом".

15-го березня 1914-го року з друкарні у містечку Мікізраксі, поблизу Пітсбурґу, вийшло перше число місячника „Народне Слово", яке від 1959-го року виходить під назвою „Українське Народне Слово". Там, у Мікізраксі, було тоді велике скупчення українських поселенців, там же

приміщувався й головний уряд нової братської установи „Народної Помочі". Коротко редактором „Народного Слова" був активний громадський діяч Гнат Кисіль. Успіх нового часопису був такий, що вже від 6-го числа став він тижневиком. Цей тижневик інформував про організаційні справи молодої забезпеченевої установи, про події на фронтах Першої світової війни, про утиски українців московсько-імперським режимом, про Українських Січових Стрільців і т.д. Одночасно, „Народне Слово" приділювало багато уваги життю української спільноти в Америці, Канаді та інших країнах світу, красному письменству, національному освідомлюванню своїх читачів і т. д., а також знайомило їх із основами державного демократичного устрою Америки, законами країни, правами громадян.

В 1921-му році Головний Уряд „Народної Помочі" закупив при 427 Секонд авеню в Пітсбургу, Па., власний будинок і в липні 1921-го року до того будинку переїхали з Мікізраксу головна канцелярія, редакція, друкарня і видавництво „Народного Слова".

Коли в 1918-му році проголошено відновлення української державности, вся українська преса пропагувала серед нашої еміґрації несення допомоги українській нововідновленій державі. На заклик преси наші поселенці щедро допомагали усім організаціям, які були створені на цьому континенті, щоб допомагати українському урядові. Після прогри Визвольних Змагань українська преса пропагувала несення допомоги знищеному війною Старому Краєві для відбудови культурного і кооперативного життя.

Редактори „Українського Народного Слова"

Першим редактором „Українського Народного Слова" був Й. Косовий. У 1948-му році помер Матвій Хандога, який працював на чолі редакції „Народного Слова" впродовж 27-років. Після його смерти короткий час „Народне Слово" редагував полк. Володимир Кедровський, від 1950-го року -- д-р Роман Криштальський, в 1952-му році — д-р Микола Сидор-Чарторийський, відтак проф. Павло Кравчук. В 1959-му році редактором „Українського Народного Слова" був проф. Іван Вовчук. Після його від'їзду до Ню Йорку, „Українське Народне Слово" редагували: Володимир Мазур -- предсідник Української Народної Помочі, при співпраці д-ра Дмитра Бучинського, Петра Кізка, д-ра Миколи М. Аркаса і Леоніда Полтави.

В 1955-му році головним редактором „Українського Народного Слова" став інж. Павло Маренець. По відході П. Маренця на пенсію, знову редагує „У.Н.С." предсідник Української Народної Помочі Володимир Мазур, при співпраці письменника Леоніда Полтави. 9.)

1) Енциклопедія Українознавства. Том перший — Мюнхен-Ню Йорк, 1949. Стор. 982.

2) Юрій Л. Тернопільський: Українська Преса з переспективи 150-ліття. Джерзі Сити, Н. Дж. 1974. Стор. 12 і 17.

3) Д-р Лука Мишуга: Як формувався світогляд українського іміґранта в Америці. А.) До появи часопису „Свобода". Пропам'ятна Книга, видана з нагоди сороклітнього Ювілею Українського Народного Союзу. Зредагував д-р Л. Мишуга. Джерзі Сити, Н. Дж. 1936. Стор. 6 і 36.

4) Ігнат Білинський: До 60-ліття „Америки" — Органу Союзу Українців Католиків „Провидіння" в Америці. Ювілейна Книга Союзу Українців Католиків „Провидіння" в Америці. 1912-1972. Філядельфія, Па. 1974. Стор. 147.

5) За Дмитром Галичином: Головні періоди в розвою УНСоюзу 1894-1914 . Ювілейний Альманах 1894-1944. Виданий з нагоди п'ятдесятилітнього Ювілею Українського Народного Союзу. Джерзі Сіті, Н. Дж. 1944. Стор. 29.

*) Осип Стеткевич: Українське шкільництво в Америці. Там же, Ч. 3, стор.341.

6) Дані з Архіву „Свободи".

7) Д-р Василь Модрич-Верган: „Народна Воля", Скрентон, Па. 1975. Стор. 1-7.

8) Григор Лужницький: „Нарис Історії Союзу Українців Католиків „Провидіння" в Америці. Філядельфія, Па. 1974. Стор. 34.

*) Ювілейна Книга СУК „Провидіння" в Америці. Стор. 158.

9) Українське Народне Слово. Леонід Полтава. Бруклин, Н. Й., 1975, стор.15.

ПРЕСА, ЯКА ПЕРЕСТАЛА ВИХОДИТИ

П. Ч.	Назва часопису-журналу	Місцевість	дата появи	дата закриття
1	Америка	Шенандоа, Па.	1886	1887
2	Американський Голос	Ню Йорк, Н. Й.	1907	1907
3	Американська Русь			
4	Базар	Ню Йорк, Н. Й.	1920	1923
5	Батіг			
6	Боєві Жарти	Ню Йорк, Н. Й.		
7	Бюлетень Укр. Роб. Союзу	Детройт, Міч.	1930	1931
8	Вісті з Огайо	Клівленд, Огайо	1936	1937
9	Гайдамаки	Ню Йорк, Н. Й.	1909	1911
10	Гірник	Вілкес Барре, Па	1913	
11	Голос Мазепинців	Чікаго, Ілл.	1931	
12	Громада	Детройт, Міч.		
13	Дзвін	Аллентовн, Па.	1929	1931
14	Дніпро	Філядельфія, Па.	1920	1940
15	Душпастир	Ню Йорк, Н. Й.	1909	1913
16	Дякоучитель	Ню Брітен, Конн.		
17	Жінка	Детройт, Міч.	1939	1940
18	Жіночий Світ	Піттсбург, Па.	1935	1938
19	Зазуля			
20	Заокеанська Русь			
21	За Синім Океаном	Ню Йорк, Н. Й.	1958	1963
22	Зірка	Ню Брітен, Конн.	1913	
23	Зірниця			
24	Іскра	Ню Йорк, Н. Й.	1916	1918
25	Карпатська Зоря	Ню Йорк, Н. Й.	1951	1953
26	Католицький Провід	Чікаго, ІЛЛ.	1927	
27	Київ	Філядельфія, Па.	1950	1964
28	Крила	Ню Йорк, Н. Й.	1951	1953
29	Лис Микита	Ню Йорк, Н. Й.	1920	1922
30	Листи До Приятелів	Нюарк, Н. Дж.	1953	1967
31	Любов	Мейфілд, Па.	1913	1957
32	Мета			
33	Мічігенська Українська Газета	Детройт, Міч.	1958	1963
34	Молоде Життя	Детройт, Міч.	1950	1959

35	Молот	Ню Йорк, Н. Й.	1919	1921
36	Народ	Ню Йорк, Н. Й.		
37	Наука			
38	Націоналіст	Ню Йорк, Н. Й.	1935	1939
39	Національна Трибуна	Ню Йорк, Н. Й.	1950	1952
40	Наш Стяг	Чікаго, Ілл.	1917	1942
41	Нива	Ню Йорк, Н. Й.	1954	1955
42	Нова Громада			
43	Нова Пора	Детройт, Міч.	1937	1940
44	Нова Україна	Ню Йорк, Н. Й.	1920	1922
45	Нове Життя	Олефант, Па.	1912	
46	Новий Світ	Ню Йорк, Н. Й.	1950	
47	Новий Час	Детройт, Міч.	1932	1935
48	Обрії	Ню Йорк, Н. Й.	1951	1951
49	Оборона	Нюарк, Н. Дж.	1954	1957
50	Оса	Чікаго, Ілл.	1918	1931
51	Пастир			
52	Піонір	Детройт, Міч.	1935	1936
53	Пора	Детройт, Міч.	1930	1937
54	Поступ			
55	Пролог			
56	Пролом	Ню Йорк, Н. Й.	1917	
57	Просвіта			
58	Робітник	Детройт, Міч.	1929	1931
59	Русин			
60	Руське Слово			
61	Сім Минулих Днів	Ню Йорк, Н. Й.	1951	1952
62	Січ	Чікаго, Ілл.	1918	1933
63	Січові Вісті	Ню Йорк, Н. Й.	1915	1918
64	Січ Кличе	Нюарк, Н. Дж.		
65	Союз			
66	Точило	Чікаго, Ілл.		
67	Труд			
68	Україна	Ню Йорк, Н. Й.	1935	1941
69	Українська Бесіда			
70	Український Вісник	Детройт, Міч.	1938	1939
71	Українські Вісті	Детройт, Міч.	1929	1934
72	Українська Газета (щоденник)	Ню Йорк, Н. Й.	1916	
73	Українська Газета	Детройт, Міч.	1934	1939
74	Український Господарник (The Ukrainian Economist)	Нюарк, Н. Дж.	1954	1957
75	Українська Зоря	Детройт, Міч.	1937	1938
76	Українські Новини	Детройт, Міч.	1938	1940
77	Українська Громадська Пора	Детройт, Міч.	1940	1950
78	Український Прометей	Детройт, Міч.	1951	1958
79	Федераліст	Ню Йорк, Н. Й.	1953	1953
80	Фенікс	Детройт, Міч.	1951	1956
81	Шершень	Скрентон, Па.	1909	1911
82	Журнал ЦУ СУМ „Крилаті" виходив 3 рр. у Ню Йорку і перенесений до Бельгії.			

Дані для цього списку української преси в ЗСА, яка перестала виходити, взято з Музею Української Вільної Академії Наук в ЗСА — Ukrainian Museum UVAN, 206 West 100th Street, New York, N. Y. 10025; з Українського Народного Архіву-Музею-Бібліотеки в Детройті, Міч. — Ukrainian-

American Archives and Museum, 11756 Charest Street, Detroit, Mich. 48212; і Мирона Сурмача, старшого — Myron Surmach, 169 West Saddle River Road, Saddle River, N. J. 07458.

THE FOLLOWING PAPERS OR BULLETINS IN ENGLISH LANGUAGE ARE NO LONGER PUBLISHED

No.	Name of Publication	Place of Publication	from	to
1	Juvinile Magazine	Jersey City, N. J.	1925	1932
2	Nestorian	New York, N. Y. (Monthly and Quarterly)	1930	1931
3	The rising Star	Detroit, Mich.	1935	1936
4	Trendetts	New York, N. Y. (Monthly Bulletin of the UYL of NA)	1936	1941
5	The Trident	Chicago, Ill.	1936	1941
6	The Ukrainian American	New York, N. Y.	1940	1943
7	The Ukrainian American Students News	Cleveland, Ohio	1954	1954
8	The Ukrainian Bulletin	New York, N. Y.	1948	1970
9	The Ukrainian Chronicle	Philadelphia, Pa.	1937	
10	The Ukrainian Review	New York, N. Y.	1931	
11	The Ukrainian Trend	New York, N. Y.	1940	1968
12	Ukraine	New York, N. Y.(Monthly)	1920	1921
13	Ukrainian Life	Scranton, Pa.	1940	1942
14	Ukrainian Press Service	New York, N. Y.	1937	

ПЕРЕГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В ЗСА В 1976-му РОЦІ

АМЕРИКА — Український Католицький щоденник Philadelphia, Pa.

АНАЛИ СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ.(Annals of the World Lemko's Federation)Camillus, N. Y.

БІБЛІЙНІ ЛЕКЦІЇ для щоденного Дослідження. Ukrainian, Sabbath School Quarterly. Mountain View, Cal.

БІБЛОС — журнал Української Бібліографії, місячник. Biblos — Ukrainian Bibliography. New York, N. Y.

ВАРТОВА БАШТА — Видають Свідки Єгови. (Місячник). Watch Tower. Brooklyn, N. Y.

ВЕСЕЛКА — Журнал УНСоюзу для дітей. Місячник, видавництва „Свободи". The Rainbow. Jersey City, N. J.

ВІДРОДЖЕННЯ — Видання Визнавців Української Віри. Atlantic City, N. J.

ВІЛЬНА УКРАЇНА — Журнал Української Визвольної Думки. Vilna Ukraina. New York, N. Y.

ВІРА. FAITH (Об'єднання Українських Православних Сестрицтв). So. Bound Brook, N. J.

ВІРА й НАУКА — Український Релігійний Журнал. Faith and Science. West Hartford, Conn.

ВІСНИК — Суспільно-Політичний Місячник, Організації Оборони Чотирьох Свобід України. Visnyk — The Herald. New York, N. Y.

ВІСТІ УКРАЇНСЬКИХ ІНЖЕНЕРІВ — Ukrainian Engineering News. New York, N. Y. — Видає: Товариство Українських Інженерів Америки й Українське Технічне Т-во в Канаді.

ГОЛОС ДАЖБОЖЦІВ — Voice. Jefferson, Ohio. — Видання Головної Ради Об'єднання Дажбожих Синів і Дочок України.

ГОЛОС ЛЕМКІВЩИНИ — The Lemko Voice. Yonkers, N. Y. Незалежна Українська Газета, присвячена справам лемків у Краю і у вільному світі. Виходить раз у місяць.

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС — Voice of the Commonwealth. New York. N. Y. Орган Демократичної Думки Української Іміграції в Америці (совєтофільський), виходить раз на два місяці.

ГУЦУЛІЯ — Ілюстрований Квартальник Конференції Гуцульських Товариств Америки й Канади. Hutsuliya. Chicago, Ill.

ЕКРАН — Український Журнал для Молоді і Старших — Ілюстрований Журнал із українського життя. Ekran. Chicago, Ill.

ЄВАНГЕЛЬСЬКИЙ ПАЛОМНИК — релігійний часопис, присвячений поглибленню Слова Божого. The Pilgrim Evangel Ukrainian Periodical of the Assemblies of God. New York, N. Y.

ЖИТТЯ І ШКОЛА — Орган українського вчительства та батьків у вільному світі. Появляється раз на два місяці. Life and School. State College, Pa.

ЗА ПАТРІЯРХАТ — Бюлетень Товариства за Патріярхальний Устрій Української Католицької Церкви. For The Patriarchate. Philafelphia, Pa.

ІНФОРМАЦІЙНА СЛУЖБА Української Католицької Асоціяції Преси. Chicago, Ill.

КЛИЧ НАЦІЇ — Ідеологічно-політичний двомісячник, публікований на правах рукопису. Публікує Осередок Ідеологічних Студій ім. Степана Бандери. Klych Naciji. Philadelphia, Pa.

КООПЕРАТИВНА ДУМКА — Кавртальник Української Кредитової Спілки в Рочестері, Н. Й. Credid Union Opinion. Rochester, N. Y.

КООПЕРАТИВНИЙ ІНФОРМАТОР — Федеральної Кредитової Кооперативи „Самопоміч" в Чікаго. Chicago, Ill.

ЛИС МИКИТА — The Fox. Detroit, Mich.

ЛІКАРСЬКИЙ ВІСНИК — Journal of the Ukrainian Medical Association of North America, Inc. Detroit, Mich.

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ — Litopys Boykivshchyny — Semi annual Educational Journal. Philadelphia, Pa.

МИРЯНИН — Квартальник на правах рукопису, за Патріярхальний Устрій Української Католицької Церкви. The Layman. Chicago, Ill.

МІСІОНАР — Урядовий орган Апостольської Молитви. Виходить 61-ий рік. The Missionary — A Ukrainian Catholic Monthly. Philadelphia, Pa.

НАРОДНА ВОЛЯ — Narodna Volya — виходить щотижня з одною сторінкою англійського тексту. Орган Українського Робітничого Союзу. Scranton, Pa.

НАШ ГОЛОС — Місячник, видає Асоціяція Українців Америки. Our Voice. Trenton, N. J.

НАШ СВІТ — Журнал господарсько-кооперативної і громадської думки УФК „Самопоміч" та ЦУКА. Двомісячник. Our World. New York

НАША БАТЬКІВЩИНА — Nasha Batkiwshchyna. New York. Незалежний Орган Демократичної Думки. Місячник — громадсько-політичний та літературно-науковий журнал.

НАШЕ ЖИТТЯ — Our Life. Philadelphia, Pa. — Видає Союз Українок Америки раз на місяць, за вийнятком серпня.

НОВА ЗОРЯ — Український Католицький Тижневик. Видавництво Преси Єпархії св. О. Николая в Чікаґо, Ілл. The New Star. Chicago, Ill.

НОТАТКИ З МИСТЕЦТВА — Видає Об'єднання Мистців в Америці. Ukrainian Art Digest. Philadelphia, Pa.

ОВИД — Місячник. Horizon. Chicago, Ill.

ОЗНАКИ НАШОГО ЧАСУ — Журнал, присвячений для голошення правди Слова Божого серед українського народу. Signs of Our Time. Mountain View, Cal.

ПЕРЕМОЖЕЦЬ — Академія св. Юра в Ню Йорку.

ПЕРЕСЛІДУВАНА ЦЕРКВА — Persecuted Church. Montebello, Cal.

ПІСЛАНЕЦЬ ПРАВДИ — The Messenger of Truth. Chester, Pa. — Часопис, присвячений поширенню християнської думки. Орган Українського Місійно-Біблійного Т-ва та Об'єднання Українських Євангельсько-Баптистських Церков у ЗСА.

ПРАВОСЛАВНИЙ УКРАЇНЕЦЬ — Orthodox Ukrainian. Detroit, Mich. - Журнал Української Автокефальної Православної Церкви у вільному світі.

ПРОБУДИСЬ! — Місячник, видають Свідки Єгови. (Воч Товер Байбел енд Трект Сосаєті ов Пенсильвенія). Awake! Brooklyn, N.Y.

ПРОФЕСОРСЬКІ ВІСТІ — видання Асоціяції Українських Професорів Університетів. Ukrainian American Association of University Professors. Charleston, Ill.

РІДНА ШКОЛА — Бюлетень Шкільної Ради УККА, Координаційного Осередку Шкільних Рад — Централі Опікунів Шкіл Українознавства „Рідна Школа" — Об'єднання Українських Педагогів у ЗСА.

САМОБУТНЯ УКРАЇНА — Вісті Головного Столу Об'єднання Синів і Дочок України — ОСІДУ, Місячник. Chicago, Ill.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА — Орган Управи ОДВУ. Independent Ukraine. Chicago, Ill.

СВОБОДА — Щоденник, орган Українського Народного Союзу. Jersey City, N. J.

СЛАВА — Часопис учнів Школи Українознавства Т-ва „Рідна Школа", Детройт.

СЛОВО ПІДГАЄЧАН — Видає Головний Комітет Підгаєчан. Появляється два рази на рік. Slovo Pidhayechan, Detroit, Mich.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ Філателістів і Нумізматиків — Вісник: листок зв'язку членів Союзу Українських Філателістів і Нумізнатиків. Ukrainian Philatelic and Numismatic Society. Schenectady, N. Y.

СУРМА — Інформаційний бюлетень 38-го Відділу ОДВУ ім. Ольги Баса раб у Гемстеді.

ТРИЗУБ — Орган Української Національно-Державної Думки. Видає Укр. Національно-Державний Союз (УНДС) в ЗСА. Trident. New York, N. Y.

УКРАЇНКА В СВІТІ, Бюлетень Світової Федерації Українських Жіночих Організацій, виходить квартально. Ukrainian Woman in the World. Philadelphia, Pa.

УКРАЇНСЬКА КНИГА — Журнал бібліографії й книгознавства, виходить щотри місяці. The Ukrainian Book. Ukrainian Bibliographic Quarterly. Philadelphia, Pa.

УКРАЇНСЬКЕ ЖИТТЯ — Незалежний двотижневик. Ukrainian Life, Independent Bi-Weekly. Chicago, Ill.

УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ СЛОВО — Ukrainian National Word. Pittsburg, Pa. — Орган Української Народної Помочі в ЗСА і Канаді, виходить щодва тижні, з 1914 р.

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ СЛОВО — Місячник. Ukrainian Orthodox Word. South Bound Brook, N. J.

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК — The Ukrainian Historian. Kent, Ohio.

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ ВІСНИК — Ukrainian Orthodox Herald. Jamaica, N.Y. — Орган Української Православної Церкви в Америці, виходить квартально.

УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛАТЕЛІСТ — The Ukrainian Philatelist, Schenectady, N. Y. Журнал Союзу Українських Філателістів.

УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ — (совєтофільські), тижневик. The Ukrainian News. New York, N. Y.

ФІЛОКАЛІЯ — Журнал Студентів Студій Українознавства Колегії Св. Василія Великого Української Митрополичої Семінарії. Philocolia. Stamford, Conn.

ЦЕРКВА І ЖИТТЯ — Орган Українського Православного Братства ім. Митрополита Василя Липківського. Church and Life. Chicago, Ill.

ЦЕРКОВНИЙ ВІСНИК — Двотижневик, видає українська католицька парафія святих Володимира й Ольги в Чікаґо. Church Herald. Chicago, Ill.

ШЛЯХ — український католицький тижневик. The Way. Ukrainian Catholic Weekly. Philadelphia, Pa.

ACTION — dedicated to greater personal commitment... for God and Country. League of Ukrainian Catholics of America. Ellicot City. Md.

AMERICA — Ukrainian Catholic Daily (Weekly English Section). Philadelphia, Pa.

THE ANNALS of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. New York.

EASTERN RITE INFORMATION SERVICE. (Chicago).

FORUM — A Ukrainian Review, Publ. quarterly by Ukrainian Workingsmen's Association. Scranton, Pa.

THE GRADUATE — Bulletin of the Ukrainian Graduates of Detroit and Windsor. Detroit, Mich.

HARVARD UKRAINIAN Studies Newsletter issued by the Harvard University. Cambridge, Mass.

NEW DIRECTIONS (Нові Напрямні) — Ukrainian Student Magazine. New York, N. Y.

NEWS FROM UKRAINE — Information about the current struggle for National Independence and Human Rights. Published monthly. Frederick, Md.

RECENZIJA — A Review of Soviet Ukrainian Scholarly Publications. Appears semiannually. Cambridge, Mass.

THE TORCH — Mother of God Academy. Stanford, Conn.

UKRAINIAN ORTHODOX WORD — English Eddition, published bi-monthly as the Official Organ of the Ukrainian Orthodox Church in the United States of America. South Bound Brook, N. J.

THE UKRAINIAN QUARTERLY — A Journal of East European and Asian Affairs. Published by the Ukrainian Congress Committee of America, Inc. New York, N. Y.

UKRAINIAN WOMEN IN THE WORLD — Quarterly, published by the World Federation of Ukrainian Women's Organizations. Philadelphia, Pa.

THE UKRAINIAN WEEKLY — Published by the Ukrainian National Association, Inc. Jersey City, N. J.

THE WAY — Ukrainian Catholic Weekly, published by the Apostolate, Inc. Philadelphia, Pa.

КЛЯСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В ЗСА

Українську пресу, яка виходить в ЗСА, можна поділити на такі групи:

1. Преса конфесійна, яка віддзеркалює віру українського народу і його обряди. Багато прислужилася для розбудови релігійно-громадського життя українська католицька й православна преса.

2. Преса забезпеченевих братських союзів. Крім інформацій про союзові справи, вона є також інформатором про українські справи у світі, включно з подіями в підсовєтській Україні. Дехто називає цю союзову пресу „пресою естаблішменту", бо всі братські союзи є членами Екзекутиви Українського Конґресового Комітету Америки.

3 Англомовний журнал Українського Конґресового Комітету Америки „Де Юкрейнієн Квортерлі". Крім інформацій про працю УККА, цей журнал інформує читача про події в Україні, подає аналізу світових подій, статті політично-наукового характеру та рецензії на публікації з політичною тематикою.

4. Професійна преса — видання Т-ва Українських Лікарів Північної Америки, Т-ва Українських Інженерів, Спілки Українських Журналістів Америки, Об'єднання Мистців Українців в Америці й українських кредитівок.

5. Преса політично-громадських організацій, як „Вісник ООЧСУ", „Наше Життя" — орган Союзу Українок Америки, „Самостійна Україна" і ін.

6. Преса, присвячена боротьбі за створення патріярхального устрою Української Католицької Церкви. Після відмови Папи Павла VI в 1971 р. створити Український Католицький Патріярхат, українські миряни по цілому світі почали організувати свої комітети для оборони прав Помісної Української Католицької Церкви.

7. Преса для дітей і молоді — „Веселка" і неперіодичні однодніки українських шкіл в ЗСА.

8. Преса гумористично-сатирична. На терені ЗСА виходить від 19-го березня 1950-го року гумористично-сатиричний місячник „Лис Микита" за редакцією і з карикатурами Едварда Козака (Ека). У 1950-му році цей журнал появлявся в Ню Йорку під назвою „Лис", а від 1952-го року — під назвою „Лис Микита" в Детройті.

9. Двомісячник „Екран", який виходить у Чікаго. Цей ілюстрований журнал закріплює ті моменти нашого минулого і сучасного, що, хоч занотовані пресою, пропадають часом безслідно. Редагує мгр Адам Антонович.

10. Преса, яка виступає проти т. зв. „естаблішменту": „Українське Життя", „Наш Голос" і „Нотатник" (Л. Лимана в Ню Йорку). Ці газети подають критичні завваги до громадсько-політичного життя українців в ЗСА і діяспорі, критикують діячів громадсько-політичних установ. Часто їх інформації не є об'єктивні.

11. Існують ще неперіодичні квартальники, що інформують про працю регіональних товариств.

Журналісти, які працюють в українських часописах, в більшості згуртовані в Спілці Українських Журналістів Америки, становопрофесійній організації, яку засновано в Ню Йорку 20 грудня 1952 року Від початку заснування СУЖА головами її були: д-р Лука Мишуга, Роман Купчинський, Іван Кедрин-Рудницький, Мстислав Дольницький і Ольга Кузьмович. Органом СУЖА є журнал „Український Журналіст" який появляється неперіодично.[10]).

* * *

Просовєтська преса

На американському континенті виходить дві просовєтські українськомовні газети: тижневик „Українські Вісті", що з браку читачів із щоденника „Українські Щоденні Вісті" перейшов на тижневик з тиражем 1,400 примірників, і двомісячник „Громадський Голос", який з тижневика перейшов на двомісячник з тиражем 1,800 примірників.[10]).

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Jaroslav Chyz. Andriy Ahapius Honcharenko. "Svoboda" Almanac for the Year 1957. Published by Ukrainian National Association. Jersey City, N. J. 1957.

2. Jaroslav J. Chyz. The Ukrainian Immigration in the United States. Scranton, Pa., 1940.

3. Volodymyr Doroshenko. Ukrainian Presa u Vil1nomu Sviti. "Svoboda" Almanac for the Year 1963. Published by Ukrainian National Association. Jersey City, N. J.

4. Anthony Dragan. Orhanizovane Zyttia Amerykanskykh Ukrainciv. Jubilee Almanac of Ukrainian National Association. Jersey City, N. J. 1949.

5. Anthony Dragan. Shevchenko and American Ukrainians. Our Shevchenko. A Collection of Works Commemorating the Centennial of the Poet's Deat 1861-1961. Published by "Svoboda". Jersey City. N. J. 1961.

6. A. Dragan. Ukrainian National Association. Its Past and Present (1894-1964). "Svoboda" Press. Jersey City. N. J. — New York. 1964.

7 Alexander Fedynskyj. Bibliographical Index of The Ukrainian Press Outside Ukraine. Volume VII-IX for 1972-1974. Cleveland, Ohio. 1975.

8 Wasyl Halich. Ukrainian in the United States. Arno Press and the New York Times. New York. 1970.

9 R. Holiat. Ukrainica v ZSA. "Svoboda" Ukrainian Daily. Jersey City, N. J. February 21 and February 22, 1975. Nos. 35 and 36.

10) Два З'їзди. Спілка Українських Журналістів Америки (СУЖА). Ню Йорк. Стор. 7.

10. Jan Kozik. Miedzy Reakcia a Rewolucia. Studia z DziejowUkrainskiego Ruchu Narodowego w Galicji w latach 1848-1849. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa — Krakow. 1975.

11 Krysztof Lewandowski. Sprawa Ukrainska w Zagranicznej Polityce Czechoslowacji. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nuk. Wroclaw-Warszawa-Gdansk. 1974.

12. Clarence A. Manning. Ukrainian Influance on American Culture. "Svoboda" Almanac for the Year 1956. Publizhed by Ukrainian National Assn. 1956.

13. Roman Smal-Stocki. Ukraine and America. "Svoboda" Jubilee Almanac for the Year 1958. Published by Ukrainian National Assn. Jersey City, N. J. 1958.

14. Roman Smal-Stocki. Shevcheko Meets America. Marquette University. Slavic Institute. Milwaukee, Wisconsin. 1964.

15. Dr Matthew Stachiw. Yuvileyna Knyha Ukrainskoho Robitnychoho Soyusu. Scranton, Pa.

16. Peter G. Stercho. The Carpatho-Ukrainian Republic. Shevchenko Scientific Society. Toronto. 1965.

17. Roman Weres. The Ukraine Selected References in the English Language. Western Michigan University. Kalamazzo, Michigan. 1961.

18. Lubomyr R. Wynar. Encyclopedic Directory of Ethnic Newspapers and Periodicals in the United States. Libraries Unlimited, Inc. Littleton, Colo. 1972.

19. Periodicals and Newspapers Received by CCNY as Gifts from Slavic Communities (for National First Slavic American Heritage Course.)

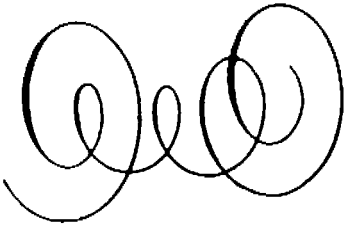

НЕМАЄ НЕПОМИЛЬНОЇ ЛЮДИНИ, АЛЕ ТОЙ, ХТО ВИПРАВЛЯЄ СВОЇ ПОМИЛКИ — МУДРЕЦЬ.

Китайська приказка

ЩОБ БУТИ ВЕЛИКИМ, ТРЕБА ПОЧУВАТИ СЕБЕ МАЛИМ.

Латинський вислів

Юрій В. КУЗЬМА
нумізмат

ГАЛИЦЬКІ МОНЕТИ 1350-1408 РОКІВ — СВІДКИ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Дуже цікаве явище української нумізматики становить собою карбування галицьких монет польськими королями: Казимиром-Завойовником, управителем Галичини князем Володимиром Опольсько-Велюнським, котрий правив Галичиною на повеління мадярсько-польського короля Людовика Угорського, Людовиком Угорським, Володиславом Ягайлом. Галицькі монети карбувались в місті Львові, починаючи приблизно з 1350 року і кінчаючи 1408 роком. Галицькі монети цього періоду відомі в нумізматичній літературі під такими назвами: руські гроші, подільські гроші, галицькі гроші, півгроші, квартники. В писемних джерелах того часу ці монети згадуються під назвою „руських грошів" (монет Галицької Руси), тому самою відповідною назвою для них може бути — галицькі гроші.

Галицькі срібні гроші мають на собі викарбуване ім'я Галицької Руси на лицевій стороні — „Монета Руси" і династично-територіяльний герб Галицької Руси. Отже ці монети переконливі свідки української історії і свідчать, що Галицька Русь до 1349 року була окремою країною в складі Польщі, що й визнали польські королі в написах на цих монетах, за часів котрих карбувались монети. Досить сказати, що король Володислав Ягайло на початку 1400-х років на галицьких грошах не сміє назвати Галичину Польщею і вживає термін — „Монета Руси", незважаючи на те, що Галичина на той час була вже якоюсь мірою спольонізована. Коли польський король Казимир-Завойовник в 1349 році захопив Галицьку Русь, то галицькі купці не визнали і відкинули польську грошову систему, котра ніяк не могла задовольнити сильно розвинену в торговельно-економічному відношенні Галицьку Русь. Польська грошова система опанувала і грошовий ринок в Галичині лише після 1408 року, за Володислава Ягайла, котрий доклав великих зусиль до того, щоб зачинити Львівську монетарню і покласти кінець автономії галицької системи.

Сфера впливу торговельних відносин галицьких купців виходила далеко за межі Галичини і Волині, де населення неохоче приймало монети польської грошової системи і ставилось до них з недовір'ям. Таке ставлення до монет польської грошової системи було небезпідставне, бо польські монети мали нижчий вміст срібла і цей вміст постійно зменшувався. У купців, котрі брали польські монети, виникла потреба перевіряти їхню пробу і вагу при кожній торговельній операції, що сильно ускладнювало торговельні відносини. Тому галицькі купці були змушені ввести свою монету, котра давала б ґарантію проби і ваги купцям Волині, самої Галичини, Київщини, Поділля, Молдавії, з котрими галиць-

кі гроші Казимира І, то за 20 років їхнього карбування — вони не змінили ні своєї ваги, ані проби. Середня вага галицького гроша Казимира І — 1,55 грама при 16 пробі (по лотовій системі) і 875 за метричною системою.

Деякі польські історики пов'язують виникнення Львівської монетарні з великим економічним розвитком Галицької Руси, особливо за Казимира І, після його захоплення Галичини в 1349 році, і це можна б рахувати так, якби Львівська монетарня відкрилась в кінці правління Казимира І. Насправді ж Львівська монетарня відкрилась у перших роках польської адміністрації за Казимира І. Галицькі гроші вперше згадуються в 1356 році, коли Казимир І надав Львову Маґдебурзьке право і зобов'язав міську владу сплачувати руськими (галицькими) грошами податок (З книги „Акта ґродскі і зємскі", том III, 1872 номер, 5 стор. 17. — переклад з польської мови з першоджерела).

Безперечно, Галицька Русь була сильно розвиненою в торговельно-економічному відношенні, але цей розвиток ніяк не міг статись за кілька перших років завоювання Галичини Казимиром І. Для цього галицьким купцям потрібно було десятиріччя, а то й цілі століття, щоб розвинути міжнародну торгівлю, особливо східніми товарами. Отже, Галицька Русь була високорозвиненою ще до завоювання польським королем Казимиром І і з початком XIV століття вела грошові розрахунки грошами, котрі охоче приймались купцями сусідніх країв. Після завоювання Галицької Руси приплив празьких грошів скоротився через перехоплення західньої торгівлі галицьких купців Краковом і через нав'язування польським королем польської грошової системи. Це викликало велику потребу створення ґарантованих грошей — галицьких, котрі могли б доповнити дефіцит (нестачу) празьких грошів на галицькому ринку і задовольнити потреби галицької торгівлі, а особливо міста Львова.

ГАЛИЦЬКІ СРІБНІ ГРОШІ КАЗИМИРА І (1333-1370)

Лицева сторона

Малюнок 1.

На лицевій стороні галицького гроша (малюнок 1) Казимира І в центрі монети, в крапчатому обводі, знаходиться герб Галицької Руси — лев, котрий стоїть на задніх лапах. Між крапчатим обводом та краєм монетного поля знаходиться круговий напис, виконаний в ґотичному стилі латинською мовою: + MONETA:DOI:RUCSIE:K — монета господаря Руси (Галицької Руси) К(азимира).

Зображення герба Галицької Руси — лева — на галицьких монетах Казимира І стверджує, що територія Галицької Руси ніколи не була Польщею і це визнав польський король Казимир -Завойовник, котрий захопив галицькі землі в 1349 році. Розуміється, що якби територія Галичини (Галицької Руси) була до 1349 року Польщею, то польський король Казимир І використав би такий факт і монетарії, котрі карбували з королівського дозволу галицькі монети, не помістили б на них герба Галицької Руси, а тим більше напису „Монета Руси" на лицевій стороні цих монет.

Герб Галицької Руси — лев — походить з часів династії галицьких князів — Рюриковичів, котрі знаходились коло керми Галицько-Волин-

ської держави. Найстаріше зображення лева, як герба Галицької Руси, відоме з печаті князів Андрія і Льва, котрою була скріплена їхня грамота за 9 серпня 1316 року. Отже, зображення лева — як династичного, так і територіяльного герба Галицької Руси на галицьких грошах польського короля Казимира І свідчить, що Галицька Русь ніколи не була Польщею і це визнав Казимир-Завойовник, помістивши династично-територіяльний герб Галицької Руси на галицьких грошах, котрі карбувались, починаючи приблизно з 1350 року по 1372 рік.

Тепер проаналізуємо, про що говорить круговий напис на лицевій стороні (малюнок 1) галицьких (подільських) грошів Казимира І. Польський король Казимир-Завойовник, захопивши Галицьку Русь, не може назвати себе князем, чи королем Руси з її українським населенням, тому він підступає до свого, а разом з тим і польського — здалеку, щоб не викликати заворушень і протестів з боку галичан. Король стверджує на монеті, що він господар тількищо захопленої ним Галицької Руси. Слово „DOI" в круговому написі становить собою скорочення від латинського „DOMINI" — господаря. Отже напис: МОНЕТА ГОСПОДАРЯ РУСИ (Галицької) К(азимира) — на галицьких грошах польського короля Казимира -Завойовника твердо переконує, що Галицька Русь ніколи не була Польщею.

Зворотна сторона галицьких грошів

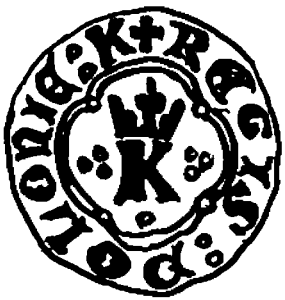

Малюнок 2.

На зворотній стороні галицького гроша (малюнок 2) польського короля Казимира І в центрі монети знаходиться ініціял короля „К". Цей ініціял розміщений під короною — символом королівської влади. Зображення корони і королівського ініціялу знаходиться на щиті, утвореному з 4-х подвійних дуг. В місцях, де з'єднуються подвійні дуги — знаходяться малесенькі кільця. По боках ініціялу бачимо по три малесенькі кільця (скоріше всього вони послужили для орнаменту, щоб заповнити порожній простір). Можливо, ці кільця означають кількість мідних денаріїв, котрі прирівнювалися до вартости одного гроша. Під ініціялом „К" є малесеньке кільце. Отже, зворотна сторона галицького гроша Казимира І несе відомості про короля. Ініціял „К" в центрі монети вказує на те, що монета карбувалась з дозволу Казимира І та що карбування цієї монети відбулось в часи правління Казимира. Зображення королівської корони над ініціялом „К" вказує на те, що Казимир був королем. Між щитом та краєм монетного поля знаходиться круговий напис ґотичним стилем, латинською мовою: + REGIS:POLONIE:K — короля Польщі К(азимира). Інформація напису зворотної сторони галицького гроша Казимира І повідомляє, що Казимир є королем Польщі. Слова круглого напису розділяються двокрапкою в вигляді малесеньких кілець та хрестиком. Бувають варіянти галицьких грошів Казимира-Завойовника, на зворотній стороні котрих в круговому написі відсутня буква „К".

Галицькі гроші Казимира І — дуже рідкісні монети. Досить сказати, що в найбільшій збірці галицьких монет (близько 500) Львівського

історичного музею знаходиться лише 10 екземплярів галицьких грошів Казимира І. В колекції Ленінградського „Ермітажу" знаходиться три галицьких гроші Казимира І. В моїй колекції знаходиться два срібних гроші Казимира-Завойовника. В Польщі зберігається приблизно така сама кількість галицьких грошів Казимира І. Разом всіх галицьких грошів Казимира І набереться кілька десятків у всьому світі, але не більше сотні.

СТИЛЬ ПРАВОПИСУ БУКВ В НАПИСАХ НА ГРОШАХ

Буква A:

Буква C:

Буква D:

Буква E:

Буква G:

Буква I:

Буква K. U:

Буква L:

Буква M:

Буква N: 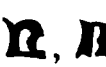

Буква O:

Буква P: 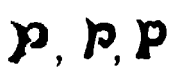

Буква R:

Буква S: 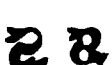

Буква T:

На лицевій стороні галицьких грошів Казимира І в круговому написі в слові „RUCSIE" буква „S" зображена буквою „C". Ця правописна помилка дає велику підставу вважати, що галицькі гроші Казимира І карбувались і після його смерті, тобто після 1370 року і до вересня 1372 року, коли мадярсько-польський король Людовик Угорський назначає управителем Галичини князя Опольсько-Велюнського — Володислава. Отже, князь Володислав, у вересні 1372 року приступивши до обов'язків управителя Галицької Руси з доручення і протекції короля Людовика Угорського — розпочав карбування галицьких грошів з ініціялом свого імени на зворотній стороні — „W". Іншими словами: штамп зворотної сторони був виготовлений заново. Лицевий штамп галицьких грошів Володислава Опольсько-Велюнського монетарії вирішили використати старий — з часів Казимира-Завойовника. Отже, перший випуск галицьких грошів Володимира-Велюнського карбувався з використанням ста-

рого штампу лицевої сторони. Про це свідчить круговий напис лицевої сторони перших випусків галицьких монет Володислава „+ MONETA DOI RUCSIE" — монета господаря Руси К(азимира). З часом, коли штамп лицевої сторони збився, виробився, монетарії Львівської монетарні вирізали (витяли) новий, у круговому написі котрого виправили помилки і викинули слово „DOI" — господаря, а також букву „К" (Казимира). В слові „RUCSIE" кругового напису на лицевій стороні галицьких монет Казимира І буква „S" зображена в оберненому вигляді, тобто монетарій, котрий вирізав штамп лицевої сторони, зробив помилку з цією буквою і вона виглядає так — „Ƨ". Ця помилка також присутня на перших галицьких грошах Володислава Опольсько-Велюнського на лицевій стороні, що також свідчить про те, що галицькі гроші карбувались після смерти Казимира І та на початку управління Галичиною Володислава Опольсько-Велюнського. Буква „К" в оберненому вигляді буває на мідних монетах-денаріях, котрі карбувались за часів Казимира І у Львові. Буква „U" на галицьких грошах Казимира І виглядає як „V".

ТАБЛИЦЯ КРУГОВИХ НАПИСІВ НА ГАЛИЦЬКИХ МОНЕТАХ КАЗИМИРА І ТА ЙОГО НАСТУПНИКІВ

Правитель та роки карбування монет.	Лицева сторона з зображенням лева	Зворотна сторона
Король Польщі Казимир - Завойовник помер у 1370 р. (1350-1372)	Монета господаря Руси К(азимира).	Короля Польщі К(азимира).
Князь Володислав Опольсько - Велюнський (1372-1378).	1) Монета господаря Руси К(азимира). 2) Володислав князь	Монета Руси.
Людовик Угорський, король Польщі і Угорщини (1378-1382)	Монета Руси.	Людовик, король Угорщини.
Володислав Ягайло, король Польщі. (1386-1408).	1) Монета Руси. 2) Монета Львова.	Володислав король.

ВИЗНАННЯ ГАЛИЧИНИ (ГАЛИЦЬКОЇ РУСИ) ПОЛЬСЬКИМИ КОРОЛЯМИ ПІЗНІШОГО ПЕРІОДУ

Всі знають, що Галичина (Галицька Русь) довгий час була під польською владою, тобто під польською адміністрацією, але це не дає права як людям польського походження в Польщі, так і в світі говорити, що Галичина — це Польща. Нумізматичні пам'ятки історії — стародавні монети — твердо переконують, що Галицька земля ніколи не була Польщею (польською землею).

Розглянемо лицеву сторону польської монети (орт, або чверть таляра інакше) польського короля Сігізмунда III. На лицевій стороні цієї

монети за 1621 рік зображено погруддя короля і круговий напис: SIGIS. III. D.G. REX. POL. M.D. LI. RVS. PRV. M.

В перекладі це значить: Сігізмунд III, з Божої ласки король Польщі, Великий князь Литовський, Руський, Пруський, Мазовецький. Отже, король Польщі Сігізмунд III Ваза (1587-1632) визнав територію Галичини — Руссю (Галицькою), а не Польщею. На більшості своїх монет він титулує себе князем Руси (Галицької).

Ще ряд польських королів титулують себе князями Руси (Галицької) і навіть останній з них — Станіслав-Авґунт Понятовський (1764-1795) в титулі вказує, що він король Польщі, Великий князь Литви, Руси (Галицької), Прусії, Мазовії, Київщини, Волині, Подолії, Чернигівщини.

Отже, українські землі, котрі були довгі роки під польською адміністрацією — за своїм походженням ніколи не були польськими (Польщею). Ми, українці, повинні бути гордими, що за довгі роки урядування чужої польської адміністрації на українських землях — ми не тільки не втратили нашої української культури, а навіть її розвинули.

НЕ ШУКАЙ СЛАВИ В ОБЕЗЧЕЩУВАННІ ІНШИХ.

Талмуд

ЗАКОРДОННА АРМІЯ НЕ ПРИНЕСЕ КОРИСТИ, ЯКЩО ВДОМА НЕМАЄ РОЗУМНИХ КЕРІВНИКІВ.

Цицерон

Симон ВОЖАКІВСЬКИЙ

Д. С. БОРТНЯНСЬКИЙ — УКРАЇНСЬКИЙ КОМПОЗИТОР

Вся творчість Дмитра Бортнянського просякнута смиренністю і теплою молитвою, яка розгріває серце і часто викликає солодкі сльози у слухача. Тому, що ніякий геній не може наслідувати других, він свої опуси знаменує незатертою печаттю, або через інші причини не наслідує других. Тому Бортнянський не пішов слідами Скарлаті, ні Дуранте, ні Генделя, ні Іомеллі, ні Гайдена, ні Моцарта, які мали тоді великий вплив на стиль і напрям музичної творчости, недивлячись навіть на те, що він проходив десятирічне композиторське удосконалення в Італії.

Творчість Бортнянського відзначається властивістю **його генія,** високою технікою, і так би мовити, ідейною якістю: висока елястична простота, дух смиренної теплої молитви. Без сумніву, що найголовніші заслуги у його творчості мусимо віднести за рахунок його великого таланту, музичній освіті, але багато в тих творах зв'язано ще з його походженням українським, враженнями з дитинства, його козацького родства і тим церковно-київським і народно-пісенним матеріялом, якого не міг не мати великий наш маестро, як і не міг не користатися ним, особливо у так званих перекладах-гармонізаціях.

Особливо церковні твори Бортнянського широко сприйнялися в Греції, Болгарії, Румунії, Юґославії, Чехо-Словаччині, Албанії, Німеччині, Америці й в інших країнах.

Щоб, більш-менш, було зрозуміло, яку видатну, можна сказати, революційну ролю відіграв Д. Бортнянський, особливо в національній творчій діяльності на ниві церковної музики, скажемо, в першу чергу, кортоко про спів до першої половини 17-го століття, тобто періоду до Бортнянського.

Михайло ОСТРОВЕРХА

ЗІ СВІТУ ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ

Філософа Людвика Вітґенштайна вважають за основника, а щонайменше за одного з духових батьків неопозитивізму. Такий погляд виринув на основі його ж праці: „Трактатус лоджіко - філософікус". Та інші мислителі заперечують цей погляд, на підставі слів самого ж Л. Вітґенштайна: „Вірити в Бога — це розуміти проблему змислу життя. Вірити в Бога — це бачити, що життя має суть".

Джянфранко Морра дає таку характеристику Л. Вітґенштайна: „Самі життєписи про Вітґенштайна виявляють, що він є ревно - релігійного духа. Його вибранці - філосифи були всі — більше чи менше — містики: Платон, Августин, Спіноза, Сілезій, Шопенгавер, Кіркеґаард... Був він прикладний читач трьох Євангелій синоптиків, ненавидів розголосу, любив музику. Кімната, в якій жив, не знала обстанови, вигоди — хто до нього приходив, той мусів приносити з собою стільчик, аби мав на чому сісти. Управляв уся-

Після прийняття Руссю-Україною християнства ,як офіційної Княжо-державної релігії, разом із будовою храмів і манастирів, які прикрашувалися працями образотворчого мистецтва (обрамовлення іконостасів, малювання образів святих на стінах храмів, ілюстрації історії християнства), розвивалася поряд з цим і церковна музика-спів.

Церковні напіви тоді фіксувалися за допомогою особливої системи умовних знаків, дістався назву **знаменого** письма, що означає це слово ,,знамя" у перекладі на теперішню мову ,,знак". Звідси і самий співочий древній стиль, який фіксувався знаками, прийнято називати **знеменим співом** (знамений розспів), або крюковим. Кожен знак-знамя мав певний звуковий рух у формі прими, секунди, часом терції, або й кварти, дуже рідко. Таких знаків дослідник Бражніков налічує до тисячі. Читач може собі уявити, як складно було навчитись співати знаменим розспівом, бо він строгої точности висоти звуків не показував. Мелодії знаменого розспіву ділилися на попівки і строки, хоч слід підкреслити, що і при таких недосконалих теоретичних записах, все ж знамений розспів мав свою закономірність у складанні мелодій.

Отже, знамений розспів в українських церквах виконувався чоловічими хорами **одноголосно** без супроводу, який характеризувався строями силлабичними, невматичними і мелизматичними. Розспівщики (композитори) знаменого розспіву досягали в межах тодішніх теоретичних можливостей великого художнього багатства, будуючи виражальні, широкі напіви, повні величної і суворої краси. Варто підкреслити, що руcько-українські розспівщики, які походили з народу, вносили в церковні співи риси рідних їм народних напівів, про що показують фотокопії запису знаменого і грецького розспівів на одні й ті ж тексти (дивись стор. 128-129, Успенський, Древнє-Руское іскуство).

Знамений розспів був основним видом українського професійного музичного мистецтва протягом більше 500 років, від одинадцятого до середини 17-го століття.

Уже в першій половині 17-го століття починають застосовувати так званий **партесний** спів, тобто спів по партіях, на декілька голосів. Найбільшим ставлеником цього співу, а важливо сказати і теоретиком партесного співу була визначна українська постать — Микола Павлович Дилецький — композитор, педагог, який написав ,,Граматику музичну" (,,Мусікійская

кородні ремесла: угитель, архітект, огородник, носій поранених. Погорджував професорами філософії й ненавидів академічне життя, яке окреслював як ,,живучу смерть"; любив життя простеньке й самоту, і був час, що хотів іти в ченці. Свої вакації проводив у відокремленні: або на березі Атлантику у Галвей у Ірляндії, де освоював птахів".

Важко в цю ж мить вияснити: чим Л. Вітґенштайн так сильно нагадує нашого Григорія Сковороду, зокрема, тим погорджуванням чинів?

ПРАВЕДНИКИ З ГОСТРИМ ВІСТРЯМ

Буває, що слово праведника — тне, як ніж. Св. Юстин, мученик I століття, у ,,Діялозі з Трифоном" каже: ,,... Маючи змогу сказати правду, а змовчати її, означає заслужити собі на гнів Бога". Цей же святий у ,,I Апології" звертається просто до головних провідників: ,,До Імператора Антоніно Піо і Найправдивішого (Марк Аврелій) його сина, філософа, до священого Сенату й до всього народу римського звертаю цю мову і прохання в обороні людей усякого племени, які несправедливо зненавиджені й переслідувані, — я, один із них, Юстин Пріяма".

Св. Єронім, IV стол., з тиші Єрусалиму вибухає проти єретиків: ,,Як осел їсть будяки, то можна сказати, що він натрапив на

граматіка Ніколая Дилецького"). Дилецький народився біля 1630 року, час смерти не відомий, але відомо, що останній рукопис його праці датується 1681 роком.

Партесний спів (багатоголосний) записувався уже квадратовою формою нотних знаків, який прийшов на зміну середньовічному знаменому розспіву. Нелегко було цю новизну вводити по церквах, бо церква противилась цьому, вона вперто відстоювала древній знамений розспів.

Наведемо досить цікавий приклад свідчення Гербинія — чужинця, котрий побував у Києві, в половині 17-го століття. „Греко-русини святіше і ніжніше славлять Бога, ніж римські католики... гімни, де чути: дискант (сопрано), альт, тенор, бас в приємнійшій і явній гармонії, співаються в їхніх церквах їх мовою і по правилах мистецтва, єжечасно... слухаючи їх, я прийшов до екстази"...

Опуси партесного співу відрізняються від знаменого тим, що характеризуються своєю світлою мажорністю звучання, гармонічною, повною густотою, живим мелодійним ритмом. Прикладом цьому можуть бути твори Дилецького, як „Хваліте ім'я Господнє", або „Херувимська", написані на два хори.

Другою немаловажною особою в удосконаленні й розвитку української музики і співу був також українець, Марко Федорович Полторацький. Народився 17 (28) червня 1729 року в місті Сосниця, Чернігівської губернії, помер 26 листопада (грудня 7-го) 1795 року, будучи директором хорової капелі перед Бортнянським.

Полторацький намагався впливати на те, щоб церковну музику гармонізували італійські композитори, якими тоді Петербург був заселений, в українському стилі, — тобто дбав про гармонізацію в стилі київських розспівів. Та це не завжди вдавалося, бо засилля італійськими композиторами і їхній вплив робили своє.

Історичні відомості (праця А. Рогова, „Музична естетика XI-XVIII століття" і друга праця Н. Успенського, „Древнє-Руське співоцьке мистецтво") яскраво підкреслюють, що партесний (багатоголосний) спів постав на самому початку 17-го століття на Україні, а в Росії він був уже прийнятий в його повному розквіті від української церкви після загарбання України (1654 р.).

Недивлячись на те, що були великі впливи італійських, запрошених Росією, композиторів, як Арайї Франческо 1735-59, 1762; Галуппі

траву, яка надається його губі". В іншому місці каже: „Краще жити між звірюками, ніж у товаристві таких християн". — Силу його вістряних висловів зрозумів либонь єдиний мистець Тіціян, що намалював образ цього святого: клягить і молиться та каменюкою гатить себе у груди. Цей твір знаходиться у Музеї Брера, в Міляно.

На беріжку: і в нас, нині, є праведники, вислови яких тнуть, мов вістря меча: ісповідник Йосиф, борці - герої: І. Дзюба, В. Мороз, С. Караванський, а скільки ж іще безіменних!

З ОМЕОПАТІЇ ФРАНСУА МОРІЯКА

„Немає нічого марнішого, як деяка риса макіявеллістів, що вірять тільки в силу, коли є слабі, в хитрість, коли є дурні. — Я завжди був тієї думки, що установи не псують людей, а вірю, що навпаки — люди псують установи. — Люди, яких голова має менше ідей, сильніше кричать, щоб висловити ті їх ідеї. — Злосливці твердять, що існують два роди соціялістів: вельми хитрі і ті, що не вдається їм оминути наївности.

„Амальгама похибок і насильства", про які говорив старий Гете, наводючи омани політики, дійшли до того, що слухати комуніста, який говорить про волю, — нас уже й не дивує! — Політична

Бальдассаре 1765-68; Траєтта Томмазо 1768-76; Паєзієло Джіованні 1776-84; Сарті Джузеппе 1784-87, і інших, які втілювали і в церковну і в світську музику свій стиль і мелос,всеж,дякуючи талановитості, організаторським здібностям, високоосвіченністю, розумінню різниці між світською і церковною музикою та духово-національною наснагою, — Бортнянський скеровував, хоч і в тяжких умовах, всю свою творчу діяльність в русло українського мелосу.

Дмитро Степанович Бортнянський народився 1751 року в м. Глухові, нині Сумської області, на Україні, в родині козацької старшини. З жалем, покищо, можемо сказати, що дати опис біографії батьків композитора ми не маємо можливости через утруднений доступ до архівних матеріялів. Росії залежало на тому із політичних міркувань, тобто показати Бортнянського, що нібито він „наш русскій композітор" ... Початкову музичну освіту він здобув у Глуховській співацькій школі, яка була організована 1737 року із завданням підготовляти співаків-українців для придворної царської співацької капелі.

Ще у дитячому віці звернув на себе увагу малий Дмитро: він мав вийняткові здібності до музики і володів дуже гарним дискантовим (сопрановим) голосом. За наказом імператорського двору, десь близько 1759 року, був забраний до Петербургу і приділений до співацької капелі, де він продовжував музичну освіту, спочатку під керівництвом уже згадуваного українця М. Полторацького, потім видатного італійського композитора і диригента капелі Галуппі. В ті часи обов'язком капелі було виконувати спів під час богослужень та розважати концертами і театральними постановами царську знать. Бортнянський наскільки показав свої здібності, що ще хлопчиком брав участь в оперових виставах, навіть брав участь у відповідальних ролях, наприклад, в ролі Адмета в опері Раупаха під назвою „Альцеста".

Коли італієць Галуппі від'їздив до своєї країни, він забрав з собою і Бортнянського, якому тоді було 18 років, з метою удосконалення музичних знань, і зокрема поглиблення теорії композиції. Можемо собі уявити, які великі здібності мав Бортнянський, коли гордий і знатний італієць погодився забрати з собою українця до науки.

За десять років перебування в Італії Дмитро Степанович став видатним композитором, автором опер, які були досить відомими в Італії,

преса подібна до того когутика, який — у досконалій вірі — переконаний, що якби не його „кукуріку", то не прийшов би день. — Як глядач телевізії, хотів би я проходжуватися поміж їх програмами, озброєний ножем".

СЛОВА І ДІЛА

Славний поет Пабльо Неруда, „труба большевизму", — який мав і має прихильників навіть серед наших славних поетів у діяспорі — виступав проти багагів - буржуїв, проти дрібноміщанства. Та це не вадило йому мати виставну „кару", тобто — авто, коли в Чіле це була рідкість. Далі не вадило прийняти буржуазну та ще й із рук шведського короля нагороду Нобеля. А коли таку ж нагороду був дістав Б. Пастернак, тоді Неруда сказав, що „типи, які приймають цю буржуазну премію, гідні розстрілу".

Словом — характер, яких і серед нас не бракує.

З АРХЕОЛОГІЇ

У північній Італії, у преальпійській смузі, недалеко міста Брешя, у Валле Камоніка, — Долина Камоніки, — багатій на передісторичні пам'ятки, гурт учених натрапив на природний скельний музей: п'ять тисяч добре збережених фігур; а також зібрали роги, труби та інші інструменти з залізної доби. В іншій скелі

а саме: „Креонт", яка в 1776 році була поставлена в театрі „Сан-Бенедетто" (Венеція), а у 1778 році у тому ж місті італійці слухали другу оперу, „Алкід" і третю оперу — „Квінто Фабіо", також виставлену в 1779 р. в герцогзькому театрі в Модені.

Об'їздивши Флоренцію, Болонію, Рим і Неаполь, Бортнянський вивчив красу музичних творів, здобував досвіди, які допомогли показати йому шлях до сердець людей, котрі знали ціну гармонії. Перебуваючи в Італії, писав також оригінальні твори на релігійні тексти. Його ім'я стало широко відомим, бо ж вся творча діяльність була сприйнята в країні високої музичної культури, як доробок високого мистецтва талановитої постаті.

Про великі успіхи Бортнянського в Італії стало відомо в Петербурзі, і його 1779 року відкликано до російської столиці. Перше його було призначено капельмайстром у Придворну Капелю, а в скорому часі був запрошений на посаду спеціяльного композитора і клавесиніста до двору наслідника престолу Павла. В обов'язки композитора входило писати опери і камерні музичні твори для домашніх постановок і концертів. В часі літніх постановок (1788 р.) в Гатчині прозвучала нова опера „Празднество сеньора", а 11-го жовтня того ж року, в тому ж місті — інша нова опера — „Сокіл". Крім опер, в період перебування Дмитра Степановича при дворі Павла, найбільше він творив світську музику, різні пісні, романси, клавірні сонати, камерні інструментальні ансамблі, концертуючі симфонії (1790).

Року 1796 Бортнянський був удостоєний титула директора вокальної музики та призначений керівником Придворної Співацької Капелі. З того часу він виключно присвячує себе справі церковної музики. Крім того, він приступив до реформи складу хору, домігся того, щоб придворні співаки були звільнені від обов'язків брати участь у світських виступах, тим самим капеля могла більш удосконалювати свій мистецький рівень для богослужбових відправ. Поліпшив правне становище, особливо хлопчиків, та запровадив науку нотної грамоти на більш високий рівень, як до того було. У складі Капелі переважали українці, які славилися своїми прегарними голосами. Крім того, що Дмитро Степанович був головним капельмейстром і директором Капелі (консерваторії), він працював з хорами і у військових залогах, а також і в учбових закладах та головніших церквах міста Петербургу.

науковці відкрили малюнки, між якими вже є диявол із рогами й вилами, подібний до тих середньовічних дияволів; напевно подібний він до українського дідька. На третій скелі є малюнки: мужчини в шоломах, озброєні списами: „Ці типи, — кажуть археологи, — є того самого роду, що їх бачимо в знахідках у смугах Карпат".

Ясно і цікаво. Було б ще ясніше, якби висловили свій погляд і наші археологи.

ЗАБИВАЄ БАКИ

Прегарної осени 1974 „Ль'Оссерваторе романо" помістило статтю, і то на третій сторінці, під наголовком: „Іль козакко ді Кієв сторіко дель мондо антіко".

Беретеся читати цю статтю — її ж написав козак із Києва, історик старовинного світу. Вичитуєте, що цей козак із Києва зветься Міхаїл Ростовцев, економіст, написав працю „Економічна і соціяльна історія римської імперії".

Якщо ми сумніваємося у козацтві з Києва М. Ростовцева, то не тому, що має він оте московське закінчення у своїм прізвищу, бо в перших часах революції у московській імперії пізнав я старшину московської армії — пор. Попов, а другий називався Сергій Анохін, та були вони таки щирі українці, як і Д. Донцов, М. Мужін; тому виринає сумнів, що це пише італійський пись-

Бортнянський у великих трудах спромігся підняти музичні і художні якості Придворної Капелі на велику висоту. Як зазначує І. Гарднер: „Цей хор міг вважатися одним із самих кращих хорів Европи". За майже 47 років праці в Капелі, Бортнянський зумів прищепити співакам не тільки високу художню виконавчу ефектовність співу, а й великі традиції українського співацького хисту та його багатство самобутньої культури і мистецтва; там були вчителі і співаки, які ґрунтовно пройшли школу нашого маестра. Таж не даром король Пруський Фрідрих-Вільгельм 3-й посилав капітана Енбека повчитися досвіду у Капелі, щоб той досвід і науку хорової справи завести у себе.

Бортнянському першому належить також справа уведення скороченого розспіву богослужб, розрахованого на скорочення часу, що цим самим вимагало відступлення від уставного древнього київського (знаменого) розспіву. Із цих знамених розспівів композитор своєю практикою і усуненням хвильоподібних попівок почав уводити особливий скорочений обіходний голосовий (гласний) напів, діставши назву „Придворного напіву", який, без сумніву, лишився у своєму характері та мелосі українським. „В обробках древнього розспіву є велечезна заслуга Бортнянського. З нього починається зворот в розбудові церковного **нашого** співу до тих типів, що історично склалися в наших розспівах" (журнал „Ізвєстія і замстки" — І. Божерянов). Звичайно, гласові одноголосні розспіви Бортнянський не опрацьовував, їх (уставні напіви) виконували окремі дяки. Цю пригадку подаємо навмисно, тому, що деякі „диригенти" пробують приписати Бортнянському гармонізацію і тропарів, і інших гласових уставних розспівів . . .

Як Бортнянський гармонізував і скорочував у церковних піснопіннях довгі хвильоподібні мелодійні ходи — можна навести такі приклади: коли в одноголосному записаному у формі квадратових нот, ще до гармонізації і скорочення мелодійних ходів на словах „Діва днесь" є дев'ять нотних знаків (звуків), то у скороченій і гармонізованій мелодії, під тими ж двома словами, уже тільки шість знаків (нотних звуків); або візьмім другий приклад: під словами „Волєви же" . . . було також дев'ять нотних знаків, а після опрацювання композитором стало шість; у словах „Со звездою путішествують" було звукових знаків 22, а після опрацювань 9. Таких прикладів можна навести багато.

менник, а вони в цій матерії „табуля раза" й — інколи — фантазують.

От, був такий Енріко Інсабато, — ми з ним приятелювали в 1933 до 1939 р., — людина чесна, мудра, посол до італійського парляменту, вірний наш приятель, не раз поміг нам пройти й до... найвищої інстанції. Тож одного разу сидимо з ним і попиваємо добре вино, а він таке: „Та назва вашого краю „Україна" є на мою думку недоречна. Маєте таке гарне, славе минуле з доби Козаччини, то гому не назвати вашої країни „Козаккія"?.. На його пропозицію - питання, відповів я по-жидівськи — питанням: „Окореволє! Що важніше — назва даної країни чи її самостійність?"

ЗАГОРІЛЦІ ЗАВЖДИ БУВАЮТЬ

У другій половині XVIII стол. жив і творив італійський письменник, поет Вітторіо Альфієрі. Поринувши в греко-римську давнину, створив він твори, між іншими, такі як „Агамемнон", славний твір „Савло", „Етрурія Вендіката".

Цей письменник у час вибуху французької революції проживав у Парижі, то чому ж такому поетові, що виступав проти тиранії, не запалати всім серцем з любови до волі, рівности, братерства? І Альфієрі з запалом прийняв оті гасла: „Воля і влада",

Головне те, що всі ті перетворення все ж лишалися близькими до попередніх мелодій і не втрачали мелодійного плинного зв'язку, а навпаки — гармонізація і скорочення прикрашували твір і підносили його у вищу стрункість музичну красу і торжественність співу, після чого ці твори ставали святими для богослужб і ніхто не мав права давати якісь зміни, бо ці ж опрацьовані твори були писані головним цензором, про якого буде ще сказано нижче.

У зв'язку з розповсюдженням пієтичних і масонських ідей та нових настроїв у високих, деяких колах імперії, а також зближення контакту з правлячими колами протестантства, — разом з цим просякав до петербургчан і чужоземний музичний стиль на православний, віками вироблений спів. Тому і наступила реакція проти чужого впливу. В цьому випадку ініціятива належала Д. С. Бортнянському, який виробив проект наказу і через царствующий двір було запроновано Синодові Церкви дати розпорядження по єпархіях про введення цензури на духовно-музичні твори, призначенні для богослужб. Підкреслюємо, що тут йшлося поки-що про вільні твори на літургійні тексти, а не голосові (гласові).

Ось уривки з наказу Святішого Синоду від 14-го лютого 1816 року: . . ." Але все, що не співається в церквах по нотах, мусить бути друковано і належати, або із власних творів директора півческого хору, дійсного статського дорадника Бортнянського, або інших відомих творців, але цих останніх твори обов'язково мусять бути друковані з одобренням п. Бортнянського". В кінці того самого наказу було написано і таке: . . . „Послати укази, що нотні книги якто: ірмологи, обіходи, октоїхи і празники, видані від Синоду, остаються і надалі для призначеного вживання їх; Урядовому Сенату повідомити про це". Цю останню цитату із наказу подаємо для того, щоб інші автори хибно не приписували Бортнянському опрацювань гласових піснопінь, звичайно, не враховуючи „Задостойники", які складаються з припівів і дев'ятих пісень канону з утрені.

Отже, всі твори Бортнянського, при богослужбах, вживалися беззастережно; твори інших композиторів, хоч і відомих авторів, допускалися лише постільки, поскільки ці твори апробував сам Бортнянський. Синодальним наказом Бортнянський був поставлений головним цензором на богослужбові твори, тобто був підвищений на ступінь законодавця і високого контролера.

„Авторитет і вільне життя" — і підтримував революцію.

Та прийшов чорний початок — день 10 серпня 1792: терор. Прийшов новий тиран — Народ. І тоді В. Альфієрі пише до свого приятеля Маріо Бянкі: „Всі, нечувані, бар'єри, що їх поставили й далі ставлять від того дня — 10 серпня — викликають жах, ошоломлення, остовпіння".

Бачимо, то кожна революція має своїх прихильників - загорільців, які, — перебувши той „тиф" — споглянувши на дійсність, якщо вони чесні, врізують полу й покидають те, що приносить їх народові руїну.

І в нас був свій Хвильовий...

БУРЕВІЙНИЙ ПИСЬМЕННИК

Ось таке окреслення для Льопе де Вега, якого творчість, це неначе лява, що — не тече, а — гонить із еспанського кратеру - надхнення. У його творгості, зокрема театральній, відгомонюють тисячі його пригод, — як каже літературознавець Люїджі Кастільйоне, — „веселих і сумних, ганебних і похвальних, важких і дрібних; похибки, мандрівки, бої, схоплювання, процеси й утечі; чини шляхетні і ганебні, злосливість і священство, гріх і покута; всі кривди невірного мужа й усі молитви ревного священика; увесь пал земних пристрастей і увесь вогонь містичних змагань".

тролера всього, що писалося іншими композиторами для церковних хорів. Іншими словами: Бортнянський став вихователем смаку і стилю для церковних композиторів! Таку персональну заслугу Дмитро Степанович дістав унаслідок того, що він був православний, родом з козацької України, звідси корінний богослужбовий спів душевно йому зрозумілий, мова і богослужбовий порядок не були для нього чужими, як то було для італійських маестро, все то було для Бортнянського своїм, рідним. Та, крім того, він був освіченим, завершеним світським і духовним композитором, видатним хоровим педагогом і диригентом, з семилітнього віку він жив і перебував у музиці. Вимагалося мати не тільки стилістичне відчуття, але і добре знання законів церковної хорової композиції, без чого неможливо правильно, критично оцінювати підлеглий цензуруванню матеріял. Такі якості Дмитро Степанович мав і такими правами користався лише він один.

Для тих, хто займається хоровою справою, цікаво буде довідатися про склад капелі і як розділювалися ролі партій: хор мав 90 осіб, із них 40 дорослих і 50 хлопчиків; голоси розділялися так, що хлопчики складали партію дискантів (сопран) і партію альтів по 25 осіб, з дорослих було 18 тенорів і 22 басів, з яких 7 було октавістів. Пауль Ейнбек у спогадах про подорож до Петербургу, у праці „Zur Geschichte des Königlichen Domchors in Berlin", пише у своїх висновках, що причини, які зумовили високу завершеність хору, це: 1) „Всі співаки володіють вийнятково гарними голосами; 2) всі голоси поставлені по найкращій італійській школі; 3) як увесь ансамбль, так і соло-партії бездоганно вчені; 4) хор знаходиться на державній службі, спеціяльно призначений для богослужб, хор Капелі творить одне ціле і не залежить від ніяких випадковостей, а співаки не беруть ніякої участи у сторонніх справах".

Свідки описують, що придворні співи виконувалися за такою структурою: основну мелодію вів перший бас (баритон), з ним в унісон ту ж мелодію також співав перший сопран; другий сопран співав в унісон з першим тенором; альт з другим тенором, а другий бас — не подвоювався. Ейнбек у своїх спогадах зазначує, що взагалі всі ньюанси, які дають в музиці світло і тінь, виконуються більшою частиною чоловічими голосами, верхні ж голоси діють дуже стримано, щоб лише підсилити

Мавши таке тло, кількість його творів — зокрема театральних — сягає до 1500 наголовків. Мігуель Сервантес назвав Льопе де Вега „монструо де ля натуралеза". „З деякої сторони багато комедіописців із „сігльо де оро" — золотого віку — перевищували Льопе де Вега. А були це Тірсо де Моліна, Кальдерон де ля Барка, Руїз де Аляркон, Морето, проте, ніхто з них не сягнув висоти того „монструо", що вмів торкнутися всіх виявів людського життя, висловити всі найрізноманітніші конфлікти і зручно вести техніку театру".

Історія літератури Еспанії каже, що в тім столітті Веляскеза, Ель Грека, Тірсо де Моліна, св. Тереси, Сан Хуана де ля Круз, Кальдерона, Кеведо, Фрай Люїс де Леон, — століття, у якому Еспанія стояла на вершку слави, в театрі, в якому були Енсіна, Фернандез, Вісенте, Нагарро, Льопе де Руеда, Хуан де Куева, Сервантес, — тріюмфує тільки Льопе де Вега! І цей шибайголова при кінці свого життя бичував сам себе „ен меморія де ля Пасіон де Крісто Нуестро Сеньйор", тобто: в пам'ять Страстей Христа нашого Господа.

ПАНТА РЕІ

Або, як сказав наш Тарас Шевченко, „все йде, все минає..." На Акрополі, в Атенах, при вході до Пропілеїв, — тобто при вході до входу, — видніє напис: „Клейстон".

ефект. Ейнбек, пишучи про всі ці особливості строю хору Капелі, фактично високо оцінив хист Бортнянського.

З точки зору теперішньої теорії хорової гармонії, коли верхній голос має ведучу ролю в мелодії, описаний вище розподіл голосових партій не являється нормальним, а проте своєрідне звучання комбінацій (подвоєння) тембрів і давало співу хору, Придворної Капелі, особливу красу і енергійність, як це стверджує і А. Львов, — унаслідувач Бортнянського.

Біограф І. Гарднер, у своїй праці про А. Ф. Львова, одночасно згадує про попередника Бортнянського та ставить питання таке: „Родився він (Бортнянський) у 1752 (потрібно 1751) році на Україні (тоді уже на території Російської імперії); по музичній культурі він італієць; по місці діяльності і службі петербуржець, дійсний статський дорадник, значить, „Його Превосходітельство", а далі питає: „Русскій он композітор, ілі украінскій?" І на поставлене своє питання не відповідає, хоч сам же у своїй праці бачить великий вплив у творчості Бортнянського українськости.

Дмитро Степанович жив і працював в умовах Російської імперії. Все правляче імперське коло доклало всіх зусиль, аби всюди в біографічних даних показати його в енциклопедіях, брошурах, у журнальних статтях, як російського класика музичної високої культури. То й не дивно, що чужинці називали Бортнянського „російським Палестріні", без огляду на те, що все ж у енциклопедіях зазначалося про його народження в Україні. Походження композитора і його творчість, яка базувалась на київських розспівах, особливо виявляє його національну приналежність.

Автор І. Божерянов, у своїй статті „К портрету Д. С. Бортнянського" в журналі „Ізвєстія і замєткі", за серпень м-ць 1885 року, друкованому в Києві, пише: „Бортнянський народився в Глухові (Україна), так, як і його товариш по композиції духовного співу Максим Созонтович Березовський (1745-1777), і ця обставина мала немаловажне значення у обдарованню талантом композитора і характеру його творчості. Малоросія (читай Україна) іздавна славилась не тільки голосами, але і високим розвитком в ній церковного співу і виробленням того особливого напіву, в котрім відбилась вся доля (судьба), вся душа і все життя цього народу".

Прийшов час старости й на Партенон. А минуло шмат часу, як Акрополь з його Пропілеями Ерехтейоном, Пантеноном і святинею Ніке, — гарував світ угених, поетів, мистців, музик та й звичайних споживачів насущного. Цей монумент, збудований за часів Перікля, 495-429 перед Хр., який приятелював із Анаксагором, Геродотом, Софоклем, Фідієм, за часів красуні Аспазії, любки й жінки Перікля.

Нині, цей твір рятують перед руїною часу. З лиця Партенону зняли п'ять каріятид — твори Фідія, і заступили їх копіями, а оригінали будуть зберігати в музеї Акрополю. Шоста каріятида, оригінал, — коли ще Греція була під турком, — опинилася в Лондоні, куди доставив її лорд Елджин, археолог і амбасадор Лондону в Царгороді. І ті твори Фідія, різьблені в пентелійському мармурі, не витримали часу, а зокрема, нашого часу технології. А за тими творами — шість каріятид, 92 метопи, 44 статуї і фриз, довжиною 165 метрів — стоять роки: від 446 перед Хр. — до 1978 по Христі.

З ІСТОРІЇ ШЛЯХЕТНОГО НАПОЮ

Цікавські люди знають, що фенікійці винайшли не тільки найосновніше в житті людини: абетку, а й відкрили вони вино. Їх виноградники простилалися по землях Тиру, Са-

Цікаво подається опис різниці між північним напівом і південним в „Спутніке псаломщика", виданому Синодом 1916 року, де вияснюється ще давню вищість українського розспіву над російським, з чого користалась вся церква імперії. На 11-й стор. сказано таке: „Різниця між російським (малим знаменим розспівом) від київського (великим знаменим), по-перше, в тому, що перший, створений на півночі, по зовнішньому враженню блідий, безкольоровий і похмурий, а другий (київський), створений на півдні Росії (читай — в Україні), — ясний, більш виразний і мелодійніший; по-друге, у тому, що голосові строки київського розспіву по будові відрізняються більш певними і сміливими рухами, ніж строки малого знаменого (російського) розспіву, які не багаті ні оригінальними рухами, ні звуковим змістом; по-третє, у тому, що кількість піснеспівів київського розспіву дуже велика (українці більш діяльні, прим. С. В.), а малого знаменого (російського) зовсім незначне число. Перевага київського розспіву була причиною того, що він абсолютно витиснув із уживання малий знамений (російський) розспів і став найбільш уживаним. У київських розспівах мається характерна особливість: повторність слів і в багатьох випадках підпорядкованість симетричному ритму, що свідчить про вплив західньої музики через Галіцію і Польщу". Ось так висвітлюється вищість київського розспіву над російським, і не тільки перед російським, а й перед грецьким, болгарським і ін., в статті Архиєпископа Новгородського і Старороуського, Арсенія. Підкреслюємо, що така настанова друкувалася для церкви „Всея Росії".

При такому визначенні переваги київського розспіву над російським, устами російських же знавців і підказує, що у своїх працях, маючи українське походження і свій самобутній національний співочий дух, Бортнянський інакше і не міг, у своїй творчості він брав у основу переробки і гармонізації київського розспіву, як матеріял. Чи міг такий геній інакше робити, щоб гірше брати до уваги, аніж краще? Безперечно, що ні!

Про те, що у композиторській творчості Бортнянського не було російських впливів, говорить „Русская музикальная газета", ч. 37, 1901 року, так: „Ця духовна музика — інтернаціональна- не православно-церковна; російський нарід її не розуміє, вона не западає в серце кожного брата, що в церкві має рівні права". На-

репти, на схилах Ливану. В старовину пили його поміркованою: у Греції мішали вино з морською водою. Були окремі наглядачі - еноптн, котрі карали тих „піюсів", які пили щире, нерозводнене вино.

Нині еоптів уже й не треба, бо ніякого щирого, чистого напою уже нема. Хіба...

ПОШТАЛЬЙОН

Так у Галичині називали урядову людину, що розносила людям листи. Та початки такого фаху — далекі.

Носії листів появилися — як говорить історія — вперше за п'ятого короля Риму: Тарквініо Пріско, 616-579 рік перед Хр.; а це, згідно з думкою д-ра Василя Косаревич - Косаренка, був наш прапредок, бо ж цей король Тарквіній був етрурієць. Отож, за його часів знатні римляни послуговувалися своїми невільниками, які розносили листи. Вже Арістотель твердив, що ці носії листів були „досконалими виконавцями" свого ремесла. А Діонісій із Алікарнасу каже, що носії листів були переважно вояки, які потрапили до полону; використовували їх ті, що їх захопили. Лівій подає, що Ганнібаль відступав полоненого за п'ятсот динарів. Таких полонених збували на ліцитації за високі суми гроша. Носіїв листів у старому Римі звали: „статорес" або „табеллярії". — Такі то початки сучасної пошти.

ведемо і інший приклад, коли композитор, такий як Чайковський, писав листа до Єпископа Михайла 1882 року про те, що ... „Ці останні (концерти) теж не російські, до них увійшли зовсім світські, навіть сценічно-оперові звороти" ...

Звичайно, скажемо і від себе й навіть з російських історичних джерел, де вони самі говорять, що російська інтеліґенція, не говорячи про їхній нарід, стояла на багато нижчому культурному рівні, ніж українці, та історичним фактом було, що вся культура і церкви Росії були під впливом і розвитком українським, тому не завше і не всій націоналістичній частині росіян подобалося вростання української культури в російську, але імперська деяка впливова верства мусила черпати з України і українців творчі надбання: ті кола були пов'язані з Заходом, і бачили особливу культуру в Україні, чи не вищу за західню.

Не дивлячись на те, і теперішні деякі дослідники історії музики, маючи доступ до архівних матеріялів, намагаються сховати правду перед світом, не тільки ролю України в розвитку загальної культури в Росії, а й зокрема в музиці (хоч би згадати про часи Дилецького). Таким прикладом може бути, коли совєтський музикознавець Д. Локшин у своїй праці „Видающія русскіє хори і їх дирижори", видання Гос. Муз. ізд., Москва, 1953, на стор. 14-й пише: „Своїм значним музично-художнім ростом Капеля зобов'язана найвидатнішим руським (наше підкр.) композиторам. Першим із них був відомий композитор другої половини 18-го і початку 19-го століття Дмитро Степанович Бортнянський"... Далі в тому ж абзаці хоч і зазначає, що... „Він родився на Україні"... але у своєму писанні Локшин ні словом не обізвався, що вся душа творчості нашого маестра була дійсно просякнута духово українською творчістю, як до цього признаються і деякі москвини.

У такому виданні, як „Енциклопедія муз. словника" на стор. 62 (видано в Москві 1966 року), уже сказано двополовинчато: ... „Бортнянський .. український і руський композитор" ... Тут бачимо подвійну приналежність композитора, зазначено першим словом український, а потім руський, а так звані підсовєтські українці у своїй „Історії української дожовтневої музики", видання в Києві 1969 р., під авторством Шреєра-Ткаченка написали: ... „Видатний майстер, що володів композиторською технікою найвищого рівня, Д. Бортнянський, ра-

зом з тим глибоко проникав у самий дух російської й української пісні". Тут Шреєр-Ткаченко прислужився московським хлібодавцям, мало того, що удругоряднює українськість у творчості композитора, а ще й висуває в першу чергу вплив руськості. Де ж логіка, коли самі москалі, як уже вище ми цитували, підкреслюють великий вплив української культури на російську взагалі, а тим більше у церковній творчості Бортнянського?

Микола Грінченко в „Історії української музики" пише: „Україні першій належить слава заведення до церковної музики концертів, що строго заборонялося на півночі". В тому ж абзаці продовжує: „... Навпаки, українці Бортнянський, Березовський і Ведель своєю неперевершеною творчістю вплинули на подальшу творчість і на російських композиторів, які жили пізніше наших маестро, такі, як на Ломакіна, Кастальського, Гречанінова, Чеснакова, Смірнова і ін".

Крім висловлених цитат, що показують, кому належить Бортнянський, ще сильно говорять його багато створених композицій. Узяти хоча б концерт № 13, „Радуйтеся Богу", де у частині ларгетто виразно бачимо за інтонаційним складом, каданcовими зворотами, що Бортнянський використав українську народно-національну творчість, яка наближається своїми мелодійними елементами до козацької пісні „Козака несуть". Так само в концерті № 24, „Возведох очі мої", в місці адажіо в мі-мінорному епізоді пісенна мова переходить у інтонації українських пісень. Третій приклад, у концерті № 30, „Услиші, Боже, глас мой", де мелодія оригінальна переходить, у місцях лірико-трагічних каденсах, у сферу благального прохання до Бога, в далекі глибокі народні пісні, — ще за княжої доби, — в народно-пісенні звороти з переходом мажору в мінор, застосовуючи попеременно теорію переміщень секунд і терцій в октаву; звичайно Бортнянський уживає і мелодійні терції при ходах секундних.

З наведених прикладів із біографій різних авторів, і з декількох аналізів творів можемо з певністю заявити, що вся творча діяльність, в головній основі, у Дмитра Степановича є духово українська.

В умовах російсько-совєтської імперської заборони вільного слова, все ж Шреєр зазначує загальниково про творчість Бортнянського: ... „У творах виявлені образно-інтонаційні риси російської і української народної пісенности —

широта й наспіваність мелодики, її яскрава виразність та емоційність, глибина, задушевність і простота в поєднанні з характерними для східньослов'янської народної пісні інтонаціями, мелодичними зворотами, а також прийомами хорового розспіву та голосоведення". Хоч у Шреєра є гріх, щодо вмішування російського впливу, але все таки у його висловах бачимо більший переважний вплив на творчість українську. Така уже властива цензура Москви для яничара.

Із усього наведеного є одна відповідь: Бортнянський належить українському народові і він є геній український!

Хочеться підкреслити наше твердження й еміграційним біографом, Михаїлом Гольдштейном, який міг у вільнім світі в часописі „Новое русское слово" (21-го вересня 1976 р.), ствердити: „По національності Бортнянський українець і від свого народу (наше підкр.) він унаслідував виключну музикальність. Слухані в дитинстві українські народні пісні запам'ятались ним на все життя".

Слід було б давно російським біографам відверто визнати приналежність Бортнянського Україні й її культурі, яку так використала для себе Російська імперія та ще й ввела Захід у блуд своїми писаннями. Тому всім культурним діячам світського і церковного напрямку слід прикласти великих зусиль для висвітлення правдивого обличчя і заслуг українського генія Дмитра Степановича Бортнянського, який дав великий вклад в українську музичну культуру, а зокрема і світову. У ширшому розумінні ми не знаємо нашого генія, але бодай частково пізнали б більше, коли б організовували концерти із творів Бортнянського, які не втратили і сьогодні великого значення.

Щоб уявити собі творчий скарб Бортнянського, подаємо список творів. Церковні композиції: а) Трьохголосні твори чч. 1-9, Іспола еті деспота № 1-№ 2; Да исправиться молитва моя, чч. 1-4; Архангельський глас; Воскресни Боже-2 редакції; Надія і предстательство; Літургія. б) 4-хголосні духовні твори, чч. 1-29: Єдинородний Сине; Херувимські, чч. 1-7; Достойно есть; Ангел вопіяше; Отче наш; Хваліте Господа з небес, чч. 1-2; Да исполнятся уста наша; Слава Тебі, Боже наш; Многая літа, чч. 1-3; Діва днесь; Господи силою Твоєю; Под Твою милість; Канон, Помошник і покровитель; Нині сили небесні, чч. 1-2; Вкусіте і видите, чч. 1-2; Тіло Христове прийміте; О Тебі радується; Чертог Твій виджу; Благообразний Іосиф;

Прийдіте уклажим Іосифа. Двохорові піснопіння: в) чч. 1-16: Єдинородний Сине; Херувимська; Нині сили небесні; Вкусіте і видите; Вечері вічную, чч. 1-2; Во всю землю ізиде, чч. 1-2; Радуйтеся праведнії о Господі; Явися благодать Божія, чч. 1-4; г) Хвалебні пісні-Тебе Бога хвалим — двохорні чч. 1-10; г) Хвалебна пісня Тебе Бога хвалим, чотириголосне чч. 1-4. д) тридцять п'ять концертів на 4 голоси, е) десять концертів на два хори. є) Гімни і молитви, чч. 1-4: Предвічний і необхідний; Гімн Спасителю; Коль славен; Молитви перед обідом, вечерею і після них.

Окремо видані твори Бортнянського ще і такі: концерти „Благословлю Господа"; „Чашу спасіння"; „Внегда призвати ми"; „Услиші, Господи, когда . . ."; друге „Слава во вишніх Богу"; дванадцять „Задостойників"; канти на три голоси; „Отче наш" на три голоси; „Со святими упокой"; Літургія на 4-голоси; „Херувимська", що зветься Симонівська (написана для Симонівського манастиря).

Церковні композиції до чужих слів — латинських та німецьких — написано

а) Dextera Domini fecit virtutem (a capella).
б) Хорал: Bekennen will ich Dich, o Herr (id).
в) Хорал: Wo ist ein Gott, der groesser waere (a capella).
г) Німецька літургія, чч. 1-7, у формі хоралів.
ґ) Ehre sei dem Vater und dem Sohne und dem Heigen Geiste (id).
д) O, Lamm Gottes (Agnus Dei) id.
е) „Свят, свят, свят", на сопран, альт і 3 баси.
а) Ave Maria (Неаполь, 1775) для 2-х голосів з оркестрою
б) Salve Regina (1776) для контральта з оркестрою.
в) Imitation de la priere a la st. Vierge.
є) Studio (етюд) для мішаного хору й смичкового квартету на слово „Amen".

Світські твори: П'ять опер, про що уже згадувалося; Сонати й інші п'єси для чембаля (1783-1784): вісім сонат, 4 дрібні п'єси, квартет і квінтет для камерного ансамблю. Комедія з балетами „Ла Фет ду Сеігнеур (Павловське 1786). Квінтет; Симфонія для камерного ансамблю; Рекуєіл де романсес ет чансонс, І частина (французький солоспів). Військовий марш (1787). Кантата „Господи, силою Твоєю" (хор з оркестрами симфонічною та роговою), Побіда красоти (1798) на слова Державина. Стрітеніє Орєєм солнца. Гімн і дитрамб (1811). Гряди, гряди, Благословенний.
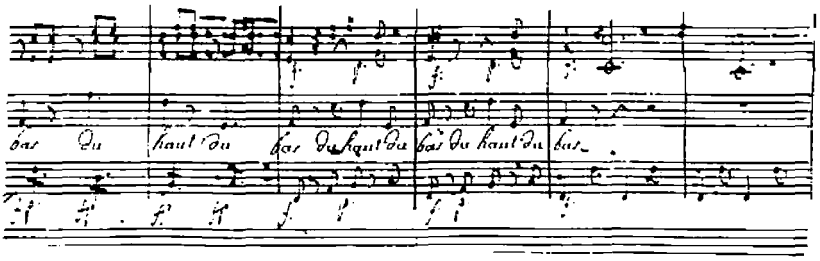
Тут публікуємо фоторепродукцію з рукопису Дмитра Бортнянського, з арії Саншетти із опери „Син-суперник" (. . . „Ба, дю о, дю ба" і т. д. — вгору і вниз, наростання і спадання).

Наведені списки творів Бортнянського не є ще повні, як про це пише Б. Асаф'єв, пишучи: „Пригадую, що в рукописах Бортнянського переховуються ще декілька вокальних камерних творів, що заслуговують уважної аналізи". Належить пригадати, що твори Бортнянського, які редагував П. Чайковський, позбавлені оригінального „лиця" бо він зволив твори „вичистити" від мелізмів, що цим самим позбавило їх справжнього українського характеру і властивого стилю нашої народної пісенності.

Ця стаття аж ніяк не вичерпує всього, що необхідно було написати, для цього потрібно мати більше джерел і можливостей, але основний висновок із того, що написали, скажемо: Д. Бортнянський був з ласки Божої диригент, організатор, оборонець прав капелі, він удосконалив стрій капелян, що був копією строю студеїв Києво-Могилянської Академії; він був великим композитором з надзвичайною технікою („Деякі концерти писав він у кареті", П. Мацеціо) . . . Коли він відчував наближення хвилини прощання з життям, покликав свою улюблену капелю до себе й просив її проспівати йому останній раз його улюблений концерт: „Вскую прискорбна єси душе моя", чч. 33.

Дмитро Степанович помер за новим стилем 9-го жовтня 1825 року в місті Петербурзі, столиці Російської імперії.

Використано літературу:

1. Нариси до історії української церковної музики. Павло Маценко.
2. Історія української музики. М. Грінченко.
3. Історія української дожовтневої музики. Шреєр-Ткаченко.
4. Видатні російські хори і їх дирижори. Д. Локшин.
5. Хрестоматія укр. дожовтн. музики. Шреєр-Ткаченко.

6. О. Ф. Львов. І. Гарднер. Вид. Джорданвіл, 1970.
7. Енциклопед. муз. словник. Штейнпресс і Ямпольський.
8. Стаття „У 200-ліття від народж. Бортнянського". Маценко.
9. „До портрету Бортнянського". Журнал „Ізвєстія і заметкі". 1885. Київ.
10. „Три незамічених юбілея", Мих. Гольдштейн.
11. Підручник церковного співу А. Ряжського.
12. „Спутнік псаломщика". Синод. видання 1916 р.
13. Древнє-руське співоцьке мистецтво. Н. Успенський.
14. Спутнік музиканта. А. Островський. 1969. Ленінград.
15. Руська музична культура XVIII стол. Т. Ліванова.

1977 р.
Ірвінґтон, Н.-Дж.

ДМИТРО БОРТНЯНСЬКИЙ, ОПЕРА „СИН-СУПЕРНИК" (1787 р.)

Лібретто П. Ляфермьє
АРІЯ САНШЕТТИ

(Із французької переклав Леонід Полтава на замовлення проф. Юрія Оранського, УМІ, Філядельфія).

— Attandez vous dans le monde . . . —

Де любов, там одвіку
Впарі щастя і печаль.
Печаль, печаль,
На жаль, на жаль, на жаль,
Печаль — на жаль.

Де є любов, там навіки
Йдуть упарі щастя й жаль.
На жаль, на жаль —
І щастя й жаль,
І щастя й жаль,
На жаль, на жаль, на жаль.

Кому що присудить доля:
Від щастя сяють одні, — ах, ах, ах,
А інші плачуть від болю,
Такі вони сумні,
Сумні, сумні,
Такі сумні!

Сяє той, немов кришталь,
Кому фортуна вторує,
А другий душі не чує,
Тільки біль, тільки жаль.

Любов, як дивна жар-птиця,
Нам дарує щастя й жаль,
Серцю радість і печаль —
Зла й щастя вічна криниця,
*Зла й щастя вічна криниця... *)*

*) **Примітка перекладача:** Далі йде 21 рядок повторень останньої строфи у різних варіантах.

ПРЕКРАСНІШОЮ ЗА МУЗИКУ МОЖЕ БУТИ ТІЛЬКИ ТИША.
Поль Кльодель

ДЕ СКАРБНИЦЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ?

Років сто тому у Києві продавалась невеличка книжечка, видрукувана на сірому низькосортному папері під назвою „Запорізький рукопис". Метикуваті прикажчики з книгарень запевняли, що той рукопис справді належав колись старому запорожцеві, який „взяв та й списав усі скарби, де і як лежать", бо сподівався „може коли сам повернеться на Україну да знайде її скарби і побере гроші". Але невблаганна смерть скосила підтоптаного дідугана, а його рукопис через десяті руки потрапив до видавця.

У тій книжечці налічувалось триста п'ятнадцять прикмет, за якими нібито можна було знайти скарби на терені двох колишніх воєводств — Київського і Брацлавського. Там було, наприклад, таке:

„... Над Дніпром, чи вище, чи нижче Переяслава, спрашуй, де гребля прозивається Попова, то нижче греблі гляди Банай болото. Над болотом похила верба, у вершини розсоха, прямо від розсохи в грязі казан і два відра грошей..."

Похилі верби, дуби з вирізаними на корі таємничими позначками — підковами, шаблями, хрестами, — дерев'яні криниці, могили з хрестами чи без хрестів, печери по берегах Дніпра, про які йшлося на сірих сторінках книги, розбурхали фантазію мрійників і викликали цілу епідемію пошуків скарбів.

І справді, інколи знаходили напівзотлілі пістолі, шаблі, дорогоцінний посуд, золоті та срібні монети, клапті напівзогнилих східніх тканин. Шукачі скарбів навмання розкопували всі підозрілі місця. Здобуті речі потім перекочовували до музеїв, найчастіше — в колек-

Пам'ятник запоріжцям у 120-річчя висадження на Кубанську землю, поставлений коштом кубанських козаків — козачим військом — у станиці Таманській 1912 року. Цим пам'ятником вшанували пам'ять тих запоріжців, які прибули 1792 р. із Запорізької Січі з-над Дністра, затуживши за вільними степами. (Світлина із збірки мистця-маляра, хорунжого Армії УНР сл. п. Федора Грінченка).

ції збирачів запорізької старовини.

У неспокійні роки, віддалені цілими століттями од нашої доби, не було кращої схованки для різного добра, як земля. Хоч по ній і потоптом котились орди татарських людоловів, хоч повсюди блукали загони польської шляхти. Все збіжжя, нажите тяжкою працею, здобуте під час далеких походів на татарські улуси та турецькі міста, закопувалось в землю. Закопані речі століттями тліли в землі.

ПРИСМЕРК

На початку червня 1775 року Запорізький Кіш на притоці Дніпра, річці Підпільній, доживав останні дні. Навколо нього стягувалось наїжачене багнетами і польовими гарматами кільце 60-тисячної царської армії під командуванням генерал-поручника Теклі. Бунтівний дух запорізької сіроми, волелюбні січові традиції давно вже стали кісткою в горлі кріпосницькій монархії Катерини II. Теклі від підписаний царицею наказ про зруйнування Січі, в якому наголошувалась найбільша провина запорожців: „Намерение составить из себя посреди отечества область совершенно независимую, под собственным своим неистовым управлением".

Момент для атаки був вибраний дуже вдало: ще не всі запорожці повернулись з турецької війни, слабкими були січові укріплення. Козацька верхівка на чолі з кошовим отаманом Калнишевським, писарем Глобою, суддею Головатим навіть не думали про збройний опір. Вони сподівались, що Катерина II закріпить за ними всі землі і майна, якими володіли й раніше. Старшину підтримало духовенство, загрожуючи прокляттям тим, хто наважиться лити „братню кров християнську".

Поволі стягувалось кільце з одягнених в біло-голубі мундири піхотинців царської армії, гармат і гвардійської кінноти, а на січовому майдані вирувала остання козацька рада. У безнадії і розпачі стискувались козацькі серця: куди підуть, коли солдати розкидають їхнє гніздо, де прихилять свої голови? Раптом пролунав крик: „Назад! До султана!" Шлях у турецьке підданство запорожцям показав ще цар Петро I, зруйнувавши за відсіч козацької старшини Січ на острові Базавлук. П'ять тисяч запорожців, головно сірома, якій нічого втрачати, вирішили йти в турецькі землі. Старшина полегшено зітхнула. Втікачам передали зброю, деякі військові клейноти і частину золота, срібла та інших коштовностей з військової скарбниці.

МАНДРИ Й НЕВІДОМЕ

Втікачі щасливо прослизнули поміж заслонами царської армії, пронісши з собою частину скарбів. Решту коштовностей, які залишились у запорізькій скарбниці, — золоті та срібні монети різної чеканки, багато оздоблена зброя, ювелірні вироби, гаптовані тканини, розграбували царські генерали при зруйнуванні Січі. Донські козаки потрощили навіть всі ікони в січовій церкві, видряпуючи золото й срібло з окладів. Лише невеличка частина цього добра осіла в царській казні. Після смерті управительки одного з маєтків фаворита цариці князя Потьомкіна на горищі її особняка в Петербурзі було знайдено сімнадцять запорізьких знамен, хоругв, бунчуків. Вважають, що князь зажадав їх як частину здобичі і зберігав при собі, пишаючись славетними трофеями. Нині ці клейноди зберігаються в Ермітажі.

А де ж скарби, вивезені січовиками? До турецького султана запорожці прибули без майна. Довго

жили в очеретяних куренях, ходили на заробітки до міст і лише поволі напташували хатнє начиння. Отже, запорожці позбулись всього власного ще на території України. Але яким чином? Якщо заховали, тоді де? Дуже мало запорожців рушило в далеку дорогу на чайках: човнів було занадто мало. Переважна більшість ішла пішки чи їхала кіньми. Головували над ними отамани Бахмет, який потім став кошовим Задунайської Січі, та отаман Губа.

НЕПЕВНІ КОНТУРИ

Один благочестивий паломник з України, що їздив в Палестину через Константинополь, зустрів у турецькій столиці стодвадцятирічного діда, брата померлого на чужині запорізького отамана Семена Губи. Старий запорожець, в очі якому заглядала смерть, дуже зрадів землякові і розповів йому все, що найдужче врізалось в пам'ять. Згадав про військову скарбницю. Всі коштовності, нав'ючені на коні, були доручені курінному отаману Семену Губі та ще кількох найдовіренішим запорожцям. Невеличкий загін, до якого потрапив молодший брат отамана Губи, відділився од втікачів. Дійшовши до Бугу, останньої перепони на шляху до турецьких земель, козаки завагались: чи варто везти скарби на чужину. Адже у козацьких серцях жила надія принагідно повернутися на батьківщину. Як би тоді згодилось Січі золото та срібло! Порадившись, козаки вирішили взяти з собою лише клейноти та ікону Святої Покрови, а військову казну заховати в надійному місці.

У старій могилі поблизу переправи була влаштована схованка для скарбів: срібла, коштовної зброї, ікон. Золоті монети і речі, переплавлені на злитки, заховали в іншому місці. За орієнтир правив хрест, під яким не було ніякого поховання. Від хреста треба було відміряти сім сажнів:

„... Там мусила бути канава, а в ній великий камінь, а як не буде каменю, знайдеш в ній ланцюг. Одним кінцем він прив'язаний до дверей погреба, другим — до закопаного в землю кам'яного чурбака. Відкопаєш одні двері, під ними знайдеш ще двоє, які ведуть у різні погреби..."

Повернувшись на Україну, паломник за п'ятдесят кілометрів від міста Вознесенська знайшов те місце, де запорожці переправлялись через Буг. На розмитій могилі стирчав одинокий хрест, але, відміряви сім сажнів, шукач скарбів уперся в дім волоського старшини Івана Заболоцького. Господар будинку кудись поїхав у справах. Його старезна мати неприв'ітно прийняла гостя, але потім пробалакалась, що багато років тому, ще в іншій хаті її покійний чоловік прийняв на ніч якогось діда. Вранці старий признався, що він колишній січовик і знає, де захована запорізька казна. Знайшли й те місце, але на ньому якась вдова встигла вибудувати хатину. З нею вдалось помінятися оселями. Бабин покійний чоловік пробив глиняну долівку і наштовхнувся на величезний камінь. Насилу виколупавши його, стрибнув у яму. Звідти війнуло затхлим повітрям. Вирішили деякий час перечекати. Згодом з'ясувалось, що, піднімаючи камінь, чоловік захворів. Вмираючи, вигнав з хати зловісного діда, заборонив своїм дітям шукати заклятий скарб і звелів опустити камінь в отвір та закидати глиною. Пізніше вже волосний старшина, пам'ятаючи батькову смерть, будував на тому місці піч.

Незабаром хату волосного старшини знесли в зв'язку із земляними роботами по спорудженню ґрунтового шляху. І точне місце, де вона

стояла, забулось. Місцеві шукачі скарбів перерили всі могили вздовж шляху, але так нічого й не знайшли.

НА ЗАКІНЧЕННЯ

Деякі натяки з далеких часів руйнування останнього Кошу Запорізького свідчать про те, що запорізька скарбниця була захована в південних степах. Навряд, чи була вона знайдена в пізніші часи, бо дуже небагато людей знали про місце схову скарбів. 1828 року задунайські козаки повернулись на Україну, але серед них вже не було тих, хто більш, як п'ятдесят років тому закопував скарби. Та й на антикварному ринку Росії не з'явилися якісь речі, про які можна було сказати, що вони з козацької казни.

Роки так змінили лице південних степів, що лише випадково ківш екскаватора чи ніж скрепера зможе повернути до світла забуті скарби останнього Запорізького Кошу.

П. Коломієць

(За „М. У." — 67)

Олександер ОЛЕСЬ

КОЛИ Б МИ ПЛАКАТИ МОГЛИ . . .

Коли б ми плакати могли,
Які б річки з очей незрячих
Які б річки із сліз гарячих
По Україні потекли!
Коли б ми плакати могли...

Коли б ми вірити могли,
Які б ми витерпіли муки,
Яку б вагу взяли на руки,
Які б хрести ми понесли!
Коли б ми вірити могли...

Коли б ми гніватись могли,
Які б пожежі засвітили,
Які б кайдани ми розбили,
Якого б ката розп'яли!
Коли б ми гніватись могли...

Л. В.

НАЙНОВІШІ СПОГАДИ ПРО УКРАЇНУ

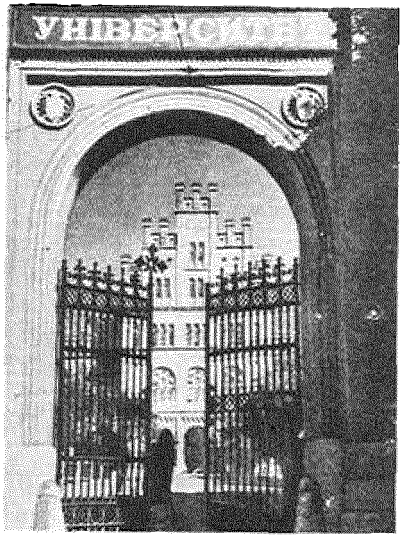

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ Фото Б. ЗЛОЧЕВСЬКОГО

Минув лише рік, як я живу у вільному світі.

Все моє життя пов'язане з Україною. Я люблю свою рідну землю, люблю свій народ. Виріс я на Буковині, бігав до школи, студіював у Чернівецькому університеті, нарешті працював учителем в чудовому буковинському селі Стирча. Мабуть тому мені боляче було дивитися, як знущаються над моїм народом, боляче згадувати про постійну, державну русифікацію української мови, на замикання церков та манастирів.

Кожний народ має свою культуру, свої традиції, культурну спадщину. Але, на жаль, ми на Україні — ми, тобто молодь, не знали і не знаємо нашої справжньої історії. Держвидав України видає книжки, де фальсифікується історія України.

Антинаціональні памфлети

У 1975 році в Києві появилася нова збірка, так зв. „Публіцистичних нарисів, памфлетів і фельстонів" проти українських буржуазних націоналістів, під назвою „З-під чужого підвориття", що її написав якийсь Федор Маланчук. І ось цю брехливу книгу дають вчителі історії для вивчення в IX-X клясах середньої школи! Особливу увагу присвячено в цій книзі кардиналові Йосифові Сліпому у спеціяльному фейлетоні під заг. „Зрадливої унії кардинал":

„Після відбуття покарання за злочин (?!) він поклявся не займатися політичними інтригами, а всі сили спрямувати на служіння віри. Але брехливими виявилися вуста кардинала — одразу ж після виїзду за кордон він почав провадити одну за одною акції проти Радянської України, більшість яких була прямим втручанням у справи СССР" ...

Цей Ф. Маланчук не написав у своїй книзі, що в Галичині совєтська влада знищила всі католицькі церкви, що в Чернівцях на Буковині є лише одна діюча церква. На власні очі я бачив, як на Буковині, в Києві та інших містах України закривали церкви, скидали хрести, як у Кіцмані (маленьке місто на Буковині) трактором зривали хрест з церкви. У на-

шому столичному Києві закрили понад 20 церков. Українські церкви перетворюють у клюби, музеї, сховища товарів.

Московський уряд змінює стару символіку на нову. Замість ікон — портрети членів Політбюра, замість святої церкви — „святий" совєтський мавзолей . . .

Совєтська влада ввела новий закон до карного права: „Глум над совєтським прапором карається тюремним ув'язненням до 2 років". Саме за цим законом треба судити совєтський уряд за замикання церков, знищення ікон, потоптання людських святощів.

Нищення української мови

Шовіністична метода московського керівництва та московської пропаґандивної машини, яка процвітала за часів Хрущова й процвітає зараз, привели до усунення української мови не тільки в галузі народного господарства, але вже і в галузі культури, освіти, науки. Я не перебільшую, саме до знищення.

В останніх часах в УССР завжди не дотримується права українського народу на рідну мову. Як доказ можна привести перехід вищих учбових закладів Києва, Харкова, Львова, Чернівців на викладання російською мовою. В містах України, навіть у Києві, любов до рідної мови виховується мало та погано, хіба дехто вдома. У Києві є лише яких 5 відсотків шкіл з викладанням українською мовою. Це приводить до того, що частина української інтеліґенції виступає в обороні рідної мови. І за це московська пропаґандивна машина плямує їх ворогами народу.

У 1965 році в Чернівецькому університеті студентів першого курсу, російських та українських філологів, об'єднали й доцент Федоріщев дав виклад „Вступ до мовознавства" російською мовою. На протести студентів українського відділу він відповів: „Я викладаю мовою Леніна" . . .

З 50 шкіл Буковини лише 5 українських, тобто лише 10 відсотків. У 8-й школі директор Л. Туміловіч, який, до речі, не володіє українською мовою, викладає фізику російською. А зайняття з фізкультури та військової підготови всюди ведуться російською мовою, бо, мовляв, хлопці підуть до армії, а там української мови не потрібно.

Деякий час я був сільським учителем у селі Стирча на Буковині, Глибоцький район, і ось у нашій школі з 15 вчителів — 6 були румуни. Директор школи І. Сташеску — румун. До речі, всі вони дуже погано володіють українською мовою. Така ж політика асиміляції проводиться і на Закарпатті, де вчителі мадярського походження викладають в українських школах.

З 12 технікумів Буковини українською мовою викладають лише у двох: Кіцманському сільсько-господарському і Хотинському сільсько-господарському, і це лише тому, що вони для селян. У медичному інституті та філії Київського торговельно-економічного інституту викладання тільки російською мовою.

Ще гірше становище в навчальних закладах Харкова і Донецька, тому що в тих містах найбільший відсоток росіян. Випускники інститутів Харкова, Донецька, Одеси не володіють українською мовою.

Нові молодечі організації на Україні

Поміж піонерськими та комсомольськими організаціями, які є слухняним знаряддям КПСС, в Україні з'явилася нова організація ЮДМ.

ЮДМ — це Юні Друзі Міліції, бо партії і московським царям треба виховувати молодь в дусі постійної співпраці з цим ганебним органом.

Минулого року, коли я ще жив на Україні, на сторінках „Піонерської зірки", яка виходить 40-тисячним накладом, був надрукований статут цієї організації. Кожен учень середньої школи може стати членом ЮДМ. До учнів приїздять працівники міліції й заохочують їх вступати до лав ЮДМ. Комуністична пропаганда видає багато матеріялів про цю організацію, про їх поміч працівникам міліції. Раз на рік в Україні проходить з'їзд ЮДМ. „Кращим із кращих" видаються подарунки та путівки в піонерські табори.

Члени ЮДМ слідкують за порушниками громадського порядку і повинні доносити про ці порушення органам міліції. Члени ЮДМ сільських шкіл слідкують за збереженням врожаю, тобто слідкують за тим, щоб колгоспники не взяли з поля декілька кілограмів зерна, або цукрового буряка.

Членів ЮДМ партія комуністів виховує в дусі шпигунства навіть за своїми батьками, і прикладом для них є Павлік Морозов, про „подвиги" якого повинен знати кожний учень (він видав совєтам рідного батька).

Крім ЮДМ, існує ще одна організація, ЮДП — Юні Друзі Погранничників. Ця організація існує в Україні здавна. Принаймні я чув про неї, коли був учнем четвертої кляси.

Щоб світ не дізнався про московські злочини, про ґеноцид, про злидні й невільничі табори, влада поставила на кордонах посилену охорону. „Границя на замке" — зухвало мотивують свої заходи комуністи. А допомагають схороняти кордони московської імперії українські учні.

Замість дати право народові України вільно будувати своє життя, розвивати свою економіку, промисловість, культуру й мистецтво, комуністи, як і колишні російські царі, витрачають гроші на захист своїх кордонів. На кордонах України немає українських вояків, сучасні московські володарі не довіряють їм. На кордоні біля села Стирча, серед вояків було 98 відсотків нацменів (інших національностей).

За останні три роки в Україні створили військово-патріотичну гру „Зірниця". Хлопцям і дівчатам дають військовий одяг і справжню зброю, щоправда, без набоїв. В усіх школах України учні 8-10 кляс вивчають військову справу, і все виключно російською мовою, мовою колонізатора України.

Щасливе совєтське життя...

Перепис населення в 1970 році, через 45 років від першого при большевиках перепису, показав, що в Україні нараховується 48,753 міл. українців. Та сама кількість, що була 45 років тому. Приріст населення большевики виморили голодом, закатували в тюрмах, вивезли в Сибір. Москва знищила 30 міл. українців, але світ не стоїть на місці, земля крутиться, таємницю тепер важко приховати.

В Україні виходив журнал „Колгоспниця України", і в ньому не можна було не побачити суворих, неусміхнених облич тих „щасливих" доярок, свинарок, буряководів, трактористок. Головною ниткою журналу було: українська жінка — це робоча сила, яка має всю працю віддати партії, в цім сенс її життя й існування. Ось і працювала українська жінка в колгоспі, а діти її вмирали з голоду, бо врожай забирала Москва.

На сторінках газети „Правда України" українському читачеві подають брехливу інформацію про зростаючий добробут народу, а народ

стоїть у чергах біля маґазинів і чекає, коли Москва йому, за його щедрий врожай, дасть шматок м'яса, бо воно давно зникло з маґазинів, зникла й ковбаса, і овочі, а українська преса мовчить.

Перед моїм від'їздом з України потрапив я до Москви, і там купував українське сало, ковбаси, цукор, а в Україні в той час нічого не було. Одна надія у місцевого населення: купити ці продукти на базарі.

Коли взимку 1975-76 рр. в крамницях України зникли картопля та цибуля, то на базарі ці продукти можна було купити, хоч і дуже дорого: 1 кілограм картоплі від 80 коп. до 1 крб., а цибулі від 2 до 3 карбованців.

А поки український народ проводив свій вільний час у чергах біля маґазинів, совєтська преса писала про щасливе життя совєтської людини.

Народові плюють в очі і кажуть, що дощ іде.

Незавидний економічний стан колгоспів на Україні

За 47 років свого існування колгоспний лад переконливо доказав свою повну неефективність і приніс Україні величезну шкоду. Продуктивність колгоспної праці дуже низька, взаємовідносини між колгоспниками погані. Колгоспні керівники завжди призначаються згори. Дуже часто на чолі українського колгоспу стоїть росіянин, який ненавидить українського селянина. Наприклад: колгосп „Москва" Глибоцького району, Чернівецької області. Головою колгоспу там росіянин Михайло Воронов, який з лютою ненавистю відноситься до колгоспників і за 5 років свого головування не вивчив жадного українського слова. Колгоспники написали на нього скаргу до райкому партії, але відповіді не дістали.

Колгоспи існують проти волі їх членів. Вони знаходяться в повній суперечливості з побажаннями, почуттями та із всією психологією колгоспника. Це діється тому, що селянин не відчуває колгоспної власности, як своєї. Здається, він повинен розуміти, що чим багатшим буде колгосп, тим краще йому буде жити, як членові цього колгоспу. Але це абстрактна теорія! Насправді ж колгоспна земля — це чужа земля, колгоспний кінь — це чужий кінь, і трактор також чужий. А чужого колгоспникові не жалко, серце за нього не болить. Жаль лише своєї праці, наслідками якої будуть користуватися інші — справедливо чи ні, це не грає ролі, а він, той, хто вирощує хліб — буде його купувати у місті!..

Але віддати селянам землю, розпустити колгоспи і на цій основі підтримати економіку — це пряма загроза втратити владу московським лідерам. На це вони не підуть.

Друга можливість — підтримувати колгоспи грішми, машинами, добривами, — приведе до економічного краху, бо все не окупиться збільшенням продуктивности праці (чужа земля, чужий трактор). А економічні труднощі, як ми добре бачимо сьогодні, викликають на Україні незадоволення українського народу, який бачить всі труднощі в шовіністичній політиці Москви, котра забирає собі мабуть 3/4 українського врожаю. Це все поволі підіймає кращих синів українського народу на політичну боротьбу.

І саме ми тут, на еміґрації, повинні плекати свою культуру, зберігати рідну мову, виховувати релігійне почуття, щоби, повернувшись на Вільну Україну, кожний українець міг сказати: „Я зробив усе для збереження культури мого великого народу".

Українські студенти на будовах в Росії

Совєтська влада переслідує мулярів, будівельників, працюючих не на постійному місці, а по договорі з колгоспами або установами. Хто ж тоді будує в колгоспах, які самі не можуть створити будівельних бриґад, або забезпечити їх необхідними матеріялами? Немає там і кваліфікованих людей.

Із цього мертвого стану виходять до деякої міри дуже цікавою методою. Під час літніх вакацій із студентів створюють будівельні бриґади і направляють їх у колгоспи, де вони працюють на тих же умовах, що й ті, хто працює по вільному договорі, за ті самі гроші, але значно гірше. У студентів не вистачає досвіду — і звідки йому взятися, якщо багато студентів прийшли в інститути і університети із шкільної лавки.

Що будують ці студенти на Україні? Майже нічого. Москва не зацікавлена в будівництві на Україні по тій причині, що вона бажає забудовувати величезні площі Сибіру, бо там існує реальна загроза з боку червоного Китаю, населення якого зростає день-у-день і мабуть уже перевищує 1 млрд. Лише маленькі бриґади студентів-будівельників залишаються працювати на Україні.

Але... збудована студентами свинофарма в колгоспі „Заповіт Ілліча", Глибоцького району, Чернівецької області, при вступі до експлуатації розвалилася і вбила одну доярку.

Саме по собі залучення студентів на літню працю в селі — це можливість для студента заробити гроші, справа нібито добра. Але якщо студент, який працює в будівельній бриґаді на Україні, заробляє в середньому 200 карбованців за 2 місяці, то студент, що працював на будівлях Сибіру або Казахстану в середньому заробляє за ці два місяці біля 600 карбованців. І тому навіть існує конкуренція, щоби поїхати на будівлю у Сибір. Арґумент один — платня вища. Але ці мандрівки до Сибіру або Казахстану — це і є одна з причин русифікації української мови.

Проблема капітального будівництва на Україні дуже гостра. В селі Стирча, Глибоцького району, де мені довелося працювати, діти навчаються в школі, що була збудована 70 років назад. У цьому ж селі треба будувати клюб, а в інших місцевостях України дійшло вже до того, що нема де тримати колгоспної худоби, і колгоспники дуже часто тримають колгоспну худобу у власних стайнях чи прибудівках. А кваліфіковані кадри влаштовуються на нефахову працю, або працюють колгоспними охоронцями чи пожежниками.

Крім студентів, до колгоспників приїздять робітники з підшефних заводів. Їхня праця така: повештаються по колгоспі приблизно біля місяця і повертаються на свій завод, де за ними зберігається середня платня. Дуже часто бюрократія запізнюється: робітників надсилають до колгоспів, коли жнива вже закінчилися і праці в колгоспі вже немає. А восени, коли збирають цукрові буряки, і студенти, і робітники приїздять знову до колгоспів на так звану допомогу, але користи з них дуже мало.

За себе і за того хлопця...

Я вже передбачаю наперед, що назва ця викличе багато запитань, що це таке?

У 1972 році з'явилася кінострічка „Хвилина мовчання" режисера Білецького, в якому була пісня з цією назвою (я, на жаль, не пам'ятаю

композитора цієї пісні, а слова до пісні написала відома кремлівська підлабузниця О. Пахмутова). Зміст пісні: хлопець загинув на війні, а другий взяв його тягар на свої плечі і працює за нього... Кремль одразу схопився за цю ідею. За „ініціятивою" ленінградських робітників вирішено було напередодні так званого Дня перемоги, 9 травня, працювати за себе і „за того хлопця"!.. Мало того, що совєтські робітники мають теоретично два вільних дні, а практично лише один. Всілякі суботники, воскресники, а ось тут ще працюй „за того хлопця"... А на Львівському заводі телевізорів робітники не тільки працювали за того хлопця, але ще й із власної кишені віддали по три карбованці. Це означає, що, за моїм підрахунком, завод, крім безкоштовної праці, отримав ще 30 тис. карбованців прибутку, бо на заводі працює 10 тис. робітників. І це все робиться в країні „перемігшого" соціялізму.

Існують ще й інші методи, щоб заставити робітників працювати безкоштовно. Під час В'єтнамської війни робітники працювали для В'єтнаму. Під час так званої ізраїльської агресії працювали на користь палестинців. Де ж діваються гроші цих селян та робітників? Ніякого звіту вони не отримували і не отримають. Лише дехто зрозумів, що коли СССР надсилав до космосу космонавтів, то в зв'язку з цим почали підвищувати ціни на продукти. Мало хто із звичайних підсовєтських людей знає, що їх гроші ідуть на військові потреби, що за ці гроші надсилається зброю до совєтських маріонеток та для того, щоб утримувати узурпаторський режим в Анголі або Уганді. Звіту їм про це не подають.

І чим більше працює селянин та робітник, то тим більше він бачить, що у нього не вистачає грошей, щоб купити собі новий одяг, піти з родиною до театру, або запросити до себе на обід друзів. Він з прикрістю бачить, що совєтський карбованець втрачає свою вартість. Якщо до 1961 року старі 10 карбованців мали якунебудь купецьку силу чи можливість, то тепер 1 карбованець, тобто старі 10 — не мають ніякої вартости. Внаслідок цього на Україні є така анекдота: „Якщо я раніше брав з собою 25 крб. в магазин, то я здачі не приносив, а тепер беру 25 крб. і здачу приношу"... Яка іронія, — старих 25 крб. — це нових 2 крб. 50 коп. Тобто — життя стало дорожче в 10 (!) разів, або за висловом Й. Сталіна:

„Жить стало лучше, жить стало веселей"...

А щоб вас шляк трафив, з таким веселим життям!

Америка, 1977

Д-р Михайло КУШНІР

НАШІ КУЛЬТУРНІ ПОЗИЦІЇ

— ФІЛОСОФСЬКИЙ ЕСЕЇ —

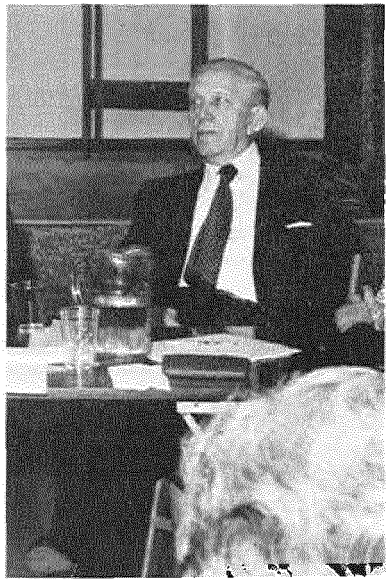

Мова йтиме про наші культурні позиції у вільному світі, розглядані з національного становища (очевидно, у великому спрощенні і скороченні).

В інтересі методи належить розмежувати культуру від цивілізації. Назвою культури окреслюю ділянку плекання духа, як внутрішньої власности одиниці; назвою цивілізації — всі явища, витворені людиною, навіть в духовій ділянці, але які є узовнішнені й загальною власністю. І духова культура, з цього становища, є продуктом цивілізації, але відокремлюється з цілости природним способом, не тільки діялектично, але як джерело творчости, здібне до творення перемін у цивілізації і надавання напряму змаганням. Цивілізація — це ціла людина, культура, — це справа її психіки.

Поняття культури є догідне, коли хочемо ментально відрізнити цивілізацію, як явище з морфологічного боку, що має свою видиму для світу постать, від внутрішньої роботи, яка постать формує, плекаючи, культивуючи грунт і умови виросту тієї предивної будови.

На внутрішню історію суспільства — народу можна дивитись зі становища цього поняття про культуру, як на процеси волі, що змагає до виповнення рам заложеної цивілізації, життям гармонійно зіграним у свідомості й історичній волі.

Найважливішим продуктом культури є людина зі своєю духовістю, бо в ній — ціла проблема людського світу. Людина, коли має бути вічною, не може бути будь-якою. Вона несе на собі відповідальність за майбутнє світу, який має творити з Божого мандату. Отже, культуру, що є нічим іншим, як плеканням духа, треба трактувати під кутом бачення людини. Людину шукаємо в її творах. Ступінь „культурности" думки даної епохи можна окреслити на основі того, як виражується її дбайливість про вартості людини.

З цієї засади випливає висновок, що своєї дбайливости про культуру не вільно нам обмежувати обсягом науки, філософії, літератури і мистецтва. Це примітивний погляд, що належить дбати про ті ділянки, де писово проявляється творчість індивідуальної геніяльної одиниці. Бо цей погляд містить в собі інший, що в усіх інших ділянках, де індивідуальність губиться в збірній творчості, одиниця не має за неї відповідальности і що внаслідок цього ступінь її культурности є для „культури" байдужою справою. Людина є всюди та сама, все, що витворює — є її творчістю, бо людський світ, даний їй до постійного творення, не є ділом тільки індивідуальної геніяльности. Проблеми культури йдуть за нею, що б вона не робила, чим вона не була б.

Для долі українського народу два чинники мають вирішальне значення: таке і не інше географічне положення та культура, відмінного типу від усіх довколишніх типів.

Для унагляднення географічного положення України можна порівняти його з відкритою з усіх сторін площею, з якої вітри змітають усе, що на ній не має глибокого коріння. Водночас, одначе, ця площа має певні вартості, на які ласі ті, що живуть на сусідніх площах.

Впродовж тисячі літ не вдалось сусідам України проковтнути її та засимілювати. Навіть шістсот літ політичної неволі України не були з цієї точки бачення тріюмфом окупанта, але невдачею. Площа ця в нашому розумінні, це не тільки земля, але перш за все люди. Земля була впродовж шістсот літ під чужою окупацією, але людська воля — ні. Людина не тільки пережила все, але й скріпилась, а це вирішувало про програну окупанта чи окупантів. І коли воно так сталося, то сталося перш за все тому, що Україна, ця площа, по якій з усіх сторін гуляли вітри, була відмінна від окруження і мала свідомість тієї відмінности та своїх прав, а з істоти тієї відмінности вона черпала силу й витривалість.

Не буде перебільшенням сказати, що Україна великою мірою була створена і втримана її культурою. Поєднання засад і духових вартостей та на їх підставі створеного стилю життя, які українська людина зачерпнула з християнства і його цивілізації, самостійно собі їх засвоїла, перетворила і залишилась їм вірна. Зберегла Україну (в цьому розумінні) не мудрість її володарів, не хоробрість українців, не передбачування політиків, але тип її культури.

Наші противники, які намагалися зліквідувати Україну, могли б мати претенсії тільки до нашої культури за свою невдачу, яка Україну постійно кормила, сповняла духовою силою, коли матеріяльної не було — в найтяжчих, найбезнадійніших періодах. Якби не ця культура, Україна не мала б почуття відрубности, не мала б за що зазубитися в моментах гнету, не знала б творчої сили жертви і після якогось там наступу мусіла б розплистися в одному з двох оточуючих нас етнографічних морів.

Україна, не маючи достатньо матеріяльної сили, мусіла в моментах кризи черпати з духового джерела, із своєї культури.

Скільки разів якийсь із сусідів наїздить Україну, щоб її загарбати й засимілювати, він не що інше має найперше на оці, тільки саме це — нищення в українському характері автоматизму й екзальтації самооборони.

Не про що інше йде і Москві. Москалям в Україні йдеться про викорінення в українців відпорности, чи інстинкту самооборони, отже розтрощення основ її культури. Вони знають, що ця риса міца і що тяжко

її знищити, що вона може появлятися в найбільш неочікуваних формах і обставинах.

Отже, найдоцільнішою річчю, яку може робити українська політика — це щораз сильніше спиратися на принципах своєї культури.

Духова праця має є в повсякденному житті затерта звіриними рухами. Ледве в довгому просторі історії можна доглянути, по певних виявах інстинкту, лінію якоїсь духовости, наприклад, патріотизму, або історичного змислу. Але це нікого не повинно впроваджувати в блуд. Людські маси також не філософують і, здавалося б, не мають жадного впливу на релігійну творчість, а однак, досліджуючи мітології світу етнологічною методою, бачимо, що властиво народи були творцями релігійних ідеалів.

Звідси належить зробити висновок: маси мусять бути піддавані дбайливій культурі, щоб цей позитивний первень, творчий, чисто духовий, не був убиваний, але навпаки, щоб тягнув людей вгору і, доходячи щонвидше до стану керуючої свідомости, — ставав творчим на всіх полях.

***

Творчість є насінним цвітом праці, чисто духовим явищем. Вона веде людину шляхами історії, удуховнюючи цивілізацію. А її засадничим законом, який відрізняє її від „праці" є те, що вона шукає для себе вилету в місцях найбільшого опору, тоді, коли виконавча праця калькулюється тільки при вишукуванні найслабшого опору. Доки не застосуємо цього елементарного відрізнення до суспільного життя, доти всі програми будуть хибні. Але в жадному випадку не можна поважно трактувати погляди, що вважають життя, як мистецтво механічного будівництва, обчисленого тільки на боротьбу звіриних гонів із матеріяльними умовинами. Силою, що витягає будову цивілізації ввиш, є цей ідеалістичний первень, що шукає вилету до сонця.

Зужиткувати властиво цей ірраціональний чинник історії — оце буде найуспішніша корективa ідеалів і стосунків, витворених у нещасному столітті матеріялістичних поглядів на історію, як на хитливу лінію поводжень і невдач у вічній боротьбі одиниць і кляс за матеріяльне буття.

Ідеалістичний погляд, спертий на визнання факту, що дух веде історію, не є аж ніяк поетичною візією, але випливає з наукового поглиблення психології. Сьогоднішній ідеалізм не є поетичний, він бачить реальну силу в психічних явищах, силу, яку можна і належить раціонально зужиткувати в мистецтві життя до помножування і скріплювання цивілізаційних вартостей. Суспільна мисль, збагачена новочасним знанням про душу і про культуру, має завдання так керувати розвитком устрою свого середовища, щоб творчі первні були пошановані й виявлені — до керми життя.

Понад законами матеріялістичного розвитку, понад творчістю держави, понад інтересами кляс, понад тим усім, що переминаюча школа мислення висуває як керівний чинник збірного життя, — ширяє амбітний творчий дух народу, що змагає до створення своєї рідної цивілізації.

Остаточною ціллю історичного життя нації є витворення повної цивілізації. До цього потрібні: суспільний устрій, державна суверенність, господарська самостійність. Але це не все. Нація живе повніше. Їй потрібний такий розвиток суспільно-історичних клітин, який уможливив би їй розгортання і розвиток ідеалістичних потреб духа. Нація є духовим

буттям, понад одиницею і поколіннями. Переймаємо історичну працю від попередників і даємо її наслідникам. Нація знаходиться в вихорі історичного бігу. В ньому нація розгорається і полум'яніє духом. Нація — це не статистика й географія, але саме ця сила її руху й духового полум'я. Це не тільки її державна організація, добробут, сила оборони і тривання, але це все разом у русі й творчому напятті, в постійній перерібці на духові вартості, загальнолюдські, вартості, які щойно тоді — в русі — роблять нас видимими для світу, як світляне тіло цивілізації.

Нація, так понята як своєрідна цивілізація, є найзагальнішим устроєм людської громади, поєднаної духом землі й рідної мови. А її полум'ям є її творчість. На основі її плодів окреслюється історична сила нації, її вартість, її особовість. Цивілізація нації є духовим устроєм її праці. А тому, що праця є викладником волі, а воля викладником духової вартости, отже на основі цивілізацій пізнається вартість націй. Не тільки на основі форм правління, або на основі цифр торговельного вивозу, але на основі тієї світляної цілости, яка, жевріючи слабше чи сильніше, свідчить про ступінь напняття духової енергії нації.

Цивілізація це витвір вільної співдії і співсуперництва творчих душ, що діють згідно з ідеєю або змислом вічного, неособистого добра. Ті, яких праця додає, прибавляє нації багатства, силу, характер, стиль, свідомість, полет, блиск — є творцями цивілізації. Народ, вірний традиціям у чесноті й у своєму мистецтві, разом із національним генієм, який з нього як з кужіля, пряде нитку найпредивніших духових об'явлень, — є зарівно творцями цивілізації. Чим же вона була б без них обох?

Українська мисль, досвідчена подіями сторіччя і чудами одержимости останніх літ, покликана устійнити правду, що дух є спричинником історії. Вона мусить подолати накинений їй матеріялістичний і механічний погляд на світ, немовби то все складалося само силою механічного тяжіння і напору. Дух нації дає Україні особовість, а її життя виявляється і дозріває у процесі нашої цивілізаційної творчости.

***

Душа одиниці є джерелом безупинного розвитку. Вона змагає до оволодіння доступним собі середовищем і створює в ньому свій національний доробок, над яким, однак, височіє, як прімум мобіле. В тій цивілізації витворюються два світи, чи радше, дві точки тяжіння: а) внутрішній світ духа, що підлягає конечності постійного досконалення, і б) світ зовнішньої цивілізації, постійно удуховлюваної.

Ці два світи є взаємно своєю власністю і втримуються при житті тільки постійним рухом. Дух витворює вартості і навпаки: витворена цивілізація потягає ввиш духа. Людина живе в цьому обороті з щораз більшою свідомістю.

Є в цьому обороті примус, який християнська культура зробила добровільним примусом моральної натури. Чинник моральний внутрішнього примусу є теж головною таємницею української цивілізації.

Істота цього вимінного руху між душею і цивілізаційним середовищем, та цього морального примусу — висказується в праці. Цей рух — це праця. Наріжним каменем християнської цивілізації є праця, як видаток моральної енергії.

Засадничою ціхою української душі є добровільність праці, сперта на тій ідеї, що вона є єдиним способом поступу людства.

Жадного ідеалу не можна досягти без праці, починаючи від внутрішньої праці і праці над собою. Внутрішнє переборення свого звіринного Я на ідеалістичний тип, вказане Христом, як умова правдивої свободи в Бозі, є прототипом усякої праці.

**
*

Праця над створюванням всякої вартости рідного вогнища відбувається під внутрішнім примусом моральної природи, як віддавання свого Я в користь чогось, що, як вартість, буде мати буття поза мною і служитиме всім. На цій моральній силі сперла всяку творчість християнська цивілізація, сперла й українська цивілізація.

Знищити цей зародок — це означає знищити цивілізацію, ціле наше буття, яке тій цивілізації завдячуємо. Нищення революцією матеріяльної цивілізації, навіть життя одиниць, устійнених правних і суспільних форм є поразкою і нещастям; однак збірне тіло народу все це може пережити. Але знищення цього творчого зародка в душі — цього прімум мобіле всякого цивілізаційного життя — дорівнює ділу смерти.

Оцю моральну силу, творчу силу, надану людині шляхом мозольної культури, що основується на умінні переборювання в собі самолюбних гонів в користь усуспільненого типа, можна прирівняти до діяння спіральної пружини, при чому сила напняття лежить в нутрі людини, в її таланті морального примусу. Вистачить цей момент примусу, момент цього морального переборення знівечити деморалізацією, щоб ця пружина розкрутилась і, поширюючи знищення в цілому дорібку духа, повернула його до первісного стану. Істота московського большевизму є антитезою таких підстав цивілізації. Його токсина вбиває творчу силу суспільства.

**
*

Коли потужним двигуном національної цивілізації є чуттєва традиція, винесена з родинного дому, то рівнож потужним чинником, який накидає освіченій одиниці почування нерозривного зв'язку з батьківщиною, є традиція, що міститься в умовому й духовому дорібку народу. Цей дорібок, скапіталізований в українській національній науці, літературі і мистецтві, дозволяє нам з першого погляду охопити багатство і гідність нашої культури.

Вислідом сучасної праці суспільства є природна, а потім щораз більше свідома стилізація доробку. Цивілізація стає індивідуальною, прикметною для даної збірноти, коли те, що було в стилі автоматичністю і звичаєм, набере в загальному почуванні рис родимости. Культура, йдучи за цим почуванням, відповідно господарить речевим і моральним доробком, а передусім шляхом виховання надає родимого стилю людині, найвищому витворові цивілізації.

Коли всяка індивідуальна творчість є шуканням упредметного для думки виразу, то збірнота є творцем, який менше або більше свідомо шукає виразу в своєму стилі. Стиль — власність даної цивілізації, і коли він не дозволяє індивідуальному творцеві виламатися з нього, то це значить, що він сягає глибоких нашарувань душі. У стилі історична збірнота змагається з індивідуальним генієм на полі творчости. В такому стилі криється те, що називається генієм народу, навіть раси.

Коли візьмемо до уваги, що збірнота таким шляхом психізована, стає відрубною особовістю вже з самого почування своєї родимости, то

зрозуміємо, що народження Нації є вислідом культури, яка стилізує збірноту аж до голосу крови. Нація постає, коли почування родимої й успадкованої своєрідности стає чинником, що гармонізує в цьому дусі всі інші почування та заходи цивілізаційної господарки і вводить до стилю глибокий біологічний мотив — журбу за долю створеної цілости в майбутніх поколіннях. Коли всі інші складники матеріяльної і суспільної господарки могли бути раціоналізовані з усією практичністю, то в цьому огляді культура духа мусіла ввести до психіки збірноти чинник високодрастичний — думку про життя і смерть витвореної нею цілости, думку про долю поколінь, які не могли б уже жити в іншому цивілізаційному укладі. Цей стан збірного життя в народі є найповнішою психізацією і стилізацією середовища, бо вводить це середовище на шлях історичного плянування і вивіновує збірну особовість усіма духовими дарами, даними одиниці, що змагає до життя вічного.

Найширшим охопленням народу є поняття національної цивілізації, якій людська душа завдячує свій розвиток. Чим була б людина без тієї психічної надбудови, яку дає їй рідна, своя мова і ритм середовища?

Чим більший зв'язок з тією цивілізацією, тим більший її розвиток. Це неправда, що нібито існує безпанська, інтернаціональна психіка. Кожний мусить мати в собі духову кров з тієї чи іншої цивілізації.

Що є силою національної цивілізації, яка організує її у відрубне тіло? Взаємне тяжіння інстинктів видобування з хаосу національних вірувань, свідомість, що виявляється рішенням національного духа: ми є. Сила історичної волі, що починається в інстинктах, а потім ведеться інтеліґенцією, гартується боротьбою за існування, утривалюється здобутками культури, отже чинник чисто психічний, — є вирішальним чинником у справі існування народу.

З поміччю цих сил виявився дух народу в сторії, передусім в історії культури. Найвищий вираз тієї культури — наука і мистецтво — є дзеркалом, у якому дух народу відбивається в своєму цілообразі. Там треба шукати його знаменні, засадничі риси, що творять індивідуальність і відокремлюють його з-посеред інших народів, там творчі сили народу знайшли найповніший вираз, там можемо пізнати ту атмосферу, в якій живляться інстинкти і біологічні сили української людини, або радше все те, що становить психічну і моральну рису тієї людини, її стиль.

Цього стилю не можемо імпровізувати наново з кожною хвилею нової літературної моди, накиненої нам міжнародним байструцтвом. Стиль народу витворюється у довгому ланцюгу поколінь, а моделем цього стилю є сама дідична людина. Саме на цьому засновується постулят родимости, щоб в одиниці був збережений традиціоналізм, який вона приносить із собою на світ у своєму стилі, в своїй органічній пам'яті про давні переживання, в своїй тузі, що ідеалізує минуле.

Досліджуючи науку і мистецтво з національного становища, шукаємо, отже, в них не того, що їх лучить і уподібнює до науки і мистецтва інших народів, але того, що становить їх власне обличчя, що дає нам пізнати не загальнолюдську правду й ідеал, але правду й ідеал українського народу.

Найближчим суспільним середовищем одниниці є національне середовище; воно зформувало одиницю і так її з собою зв'язало, що творчість одиниці, зокрема та, що анґажує всю її психіку разом із чуттєвою системою, як мистецька творчість, стає попросту справою цього середо-

вища, переламаного індивідуальністю мистця. Мистець є власністю цього середовища, що тут говорити — раси!

Немає безнаціональної, міжнародної психіки, безнародного мистецтва чи літератури. Кожний відрух людської душі є моментом історії того народу, в якому ця душа була сотворена. Нація є єдиними органами історичного діяння, і чисто людська, міжнародна площина культурної інтеліґенції є оманою. Европа, людство — це не порожні слова, але діяти в них і для них — можна тільки через свій нарід. Нації — це збірники готової вже історичної сили; применшення якоїсь з них є загальною втратою; справі людства служимо, отже, скріплюючи силу власного народу, розвиваючи в ньому переможний, поступовий, гордий тип людини. Поступ в кожному народі твориться місцевим, самостійним зусиллям. Поступова міжнародна мисль є „оперною" оманою.

Людина — міра речей, здійснюваних цивілізацією. Людина — осередок, джерело і точка, до якої тяжить усе в цивілізації. А про цивілізацію не можна думати в однині: цивілізацій є стільки, скільки є творчих національних суспільств. Вони носять імена народів, а зміст мають своєрідний з нації, яка творить. Немає людини з генеральною психікою „людства", є репрезентанти національної психіки з печаттю своєї цивілізації. Цю печать можна затерти, можна споживати овочі цивілізації з чужих вогнищ. Споживання може бути міжнародне, але треба десь народитися, виховати і звідкілясь взяти душу. Ідея абстрактного „дерева" взагалі нездійсненна; треба задовольнитись сосною, смерекою чи дубом.

Ґатунок у світі духа продукується таким способом, що нарід створює мозольно великий апарат цивілізації, який обіймає всі прояви і потреби життя, апарат, в якому все органічно пов'язане, бо є самим життям. Одиниця є співтворцем цивілізації і її викладником. Без цього апарату, де одним із засадничих волокон є рідна мова, цивілізованої людини не можна уявити.

Там, у своєму великому середовищі, людина здобуває культуру і серця, і думки, там джерело турботи її історичних програм. Коли там якась ідея не має життьового застосування, то тієї ідеї немає взагалі.

Ідея є вислідом переживання певних психічних тенденцій, а родиться вона тоді, коли санкціонована всіма силами душі, зарівно інтелектуальними, як і емоціональними та естетичними, коли є пережита органічно і піднесена до духової вартости людини. Це, можна сказати, вища ранґа думки, це не опінія, естетична примха, неокреслений хвилевий гін, але моральна або релігійна вартість. Отож, продукування таких ідейних вартостей без повних психічних переживань неможливо. А повноту переживань одиниця може осягнути тільки завдяки своєму втіленню — чи одуховленню — в апарат своєї рідної, родимої цивілізації. Ідея є цивілізаційною функцією середовища, що доконується в одиниці.

Філософ — подібно, як і поет, мистець, музика — мусить бути творцем, а першою умовиною творчости є свобода особистости, незалежність думки від зовнішніх наказів і пов'язання у творчих амбіціях зі своїм національним середовищем.

Кожне велике мистецтво є завжди національним мистецтвом.

Мистецтво, яке не може знайти виразу, що був би матеріялом особистих і, водночас, і збірних переживань — шукає шляхів до самітньої людини або до маси. В першому випадку воно є досвідом так приватним, що втрачає можливість виражування всякої людської репрезентативнос-

ти і стає парнасівською капличкою, а в другому — апелює до збірноти таким способом, що не доходить до глибини особистих мотивацій і стає пропагандою, або агітацією. В обох випадках тратить свою великість.

Ця великість може бути правдиво визнана і пережита тільки в національному середовищі, в якому проблема одиниці і збірноти є пов'язана у формі творчого зіспокоєння, поєднання.

Очевидно, все, що постало в Краю, у висліді механічного стосування метод окупанта, що їм виходило назустріч, що опортуністично, часто навіть ентузіястично до них пристосовувалося — не може числити на наше визнання, бо не міститься в категоріях наших відчувань і в категоріях нашого оцінювання.

Але деяка частина краєвої культурної творчости є в сучасному моменті драматичним явищем. В ній розіграється не тільки явна й голосна боротьба, але теж захована, підшкірна, боротьба підходів і підступів. Набув у ній давньої важливости літературний шифр, недоговорення, півтон, димова заслона, далека й гнучка алюзія, а навіть алеґорія. Є це творчість, є це література, в якій рахується не тільки текст, але й „підтекст", не тільки те, що сказане в видимих лініях друку, але й те, що таїться між віршами, що є неначе писане симпатичним чорнилом.

Ця творчість, ця література — поза численними прикладами коньюнктурного опортунізму і нечисленними випадками цинічного запродання — веде разом з народом боротьбу за право до свободи. В тій площині зникає якийнебудь переділ між краєвою творчістю і нашою, їх оживляє один дух і один ритм.

Потреба національного життя в своєрідних державних формах є прикметою тільки культурних духовостей, таких зрілих і свідомих своїх завдань, що вони самі заводять у себе в душі лад і створюють гальма та поводи, незрозумілі для варвара... Коли нація дійде до тієї духової зрілости, то коли б їй навіть і розібрали над головою дах її власної державности, вона далі творитиме ідеальну побудову і внутрішньо ростиме, щоб перерости середовище, яке збурило їй будову.

Над українською нацією, якій двісті п'ятдесят років тому збурено до фундаментів державну будову, бачимо зариси зводів нової державности. Це ще ідеальні лінії, але ми їх реально відчуваємо, бо вони виростають з наших душ, згідно з напругою нашої волі приймають зариси майбутніх сволоків і покрівлі над усіма займанщинами.

Так променює високо піднесена в культурі українська духовість, і все це стане тілом, бо так нам віщує наша „психо-суспільна клітина". Це залежить тільки від нашої волі, а не від будь-якої іншої, стисліше кажучи: це залежить від нашої духової культури.

Мета культури української національної збірноти — це створення особовости народу в об'єктивній формі його цивілізації. Зберегти рівний пульс народу в ритмі свідомої праці, удержувати національне „Я" у вічному горінні, дати цьому „Я" видиме для світу обличчя — це завдання нашої культурної праці.

Змагаємось до того, щоб через повну людину витворити виразну суціль української національної особовости, таку стрільчасту, щоб прапор нашої національної культури було видно з висот европейської цивілізації*.

* Із матеріялів Асоціяції Діячів Української Культури, АДУК, у Америці.

Ігор ВЕРНИГОРА

УКРАЇНА В ПОЛЬСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Причину зацікавлення польського національного малярства Україною слід шукати в кліматі романтичної героїзації минулого, далеко не завжди романтичного, — на основі експансії польських кресових маґнатів на Схід. Назагал воно зв'язане з українським фолкльором, звичаями, танцями, одягом, появою цікавих мотивів праці землеробів, та з привабливою красою природи українських земель. Ця творчість виникала також із того, що для багатьох польських мистців Україна була батьківщиною, бо там родилися, росли і від дитинства виробляли собі погляд на барви і форми та на явища української природи, а їхнє серце билось в ритм української пісні, якщо вже не самого життя українського народу.

Творчість польських мистців, з малярського погляду, розвивалася в загальному напрямі польського малярства, починаючи від романтизму, через різні прояви реалізму аж до імпресіоністичного реалізму включно. Творчість на основі української школи відіграла важливу ролю у викристалізуванні польського реалістичного стилю, зокрема в галузі пейзажу.

Починаючи огляд від Піотра Міхаловського (1800-1855), баталіста европейської популярности, слід сказати, що його творчість була, м. ін., зв'язана також з реалістичним селянським портретом, а з Україною в'язала його картина під назвою „В'їзд Б. Хороброго до Києва" (1837). На тій картині особливо цікаві портретні студії старих селян-кріпаків, селянських парубків-хлопців і дівчат та старців і маломістечкових жидівських купців (1840-1855), мальованих біля Перемишля під кінець його життя. З того циклю найбільш популярним слід уважати портрет українського селянина-„хлопа" Сенька (1845), втомленого і сумного — прототип до композиції на тему Дон Кіхота. Поза тим залишив багато ескізів: коней, волів із селянськими погоничами та перегони підвід, акварелю „Ярмарок у Мостиськах" б. Львова та ін.

Рівнозначним популярності Міхаловського був Юліюш Коссак (1824-1899), баталіст-ілюстратор. Його акварелі на українські теми здобули популярність у свій час, напр., „Похід козаків у степу", „Переправа через Дністер" та „Смерть Потоцького під Жовтими Водами" — ілюстрації до фактично псевдоісторичної повісті „Оґнем і мечем" Г. Сенкевіча. Апологія історичої Польщі — мальовничий побут польської шляхти і маґнатерії сенкевичівського типу, а одночасно і природна краса українських молодиць — були безперечно його духовим світом.

Творчість Юліюша Коссака продовжив син, Войцех — також ілюстратор-баталіст, котрий, однак, значно менше займався українською тематикою.

Менше популярним в українському образотворчому мистецтві був Артур Гроттер (1837-1867) — літописець Січневого повстання. Головно займався писанням етюдів з українських селян. Він, м. ін., створив картину „Казка": няня з заслуханими дітьми. На основі перш приготованих матеріялів він у наступних роках працював у Парижі — приготував там цикль монументального характеру рисунків українських землеробів: дівчата під час копання і пастушки, прикриті дощовими плахтами-накидками.

Найбільш популярним, европейської слави, був безперечно Ян Матейко (1838-1893) — польський історичний маляр. З українською тематикою та українським образотворчим мистецтвом був він досить зв'язаний, напр., відома Матейкова „Люблинська унія", його ж картина „Хмельницький і Тугай-бей під Львовом" та картина монументального характеру — „Вернигора", в яких виявляв польський великодержавний месіянізм. Кілька дерев'яних церков на Підкарпатті — це останні його зарисовки з української тематики.

Широкий відгомін знайшла українська тематика в творчості знаного баталіста Юзефа Брандта (1841-1915). Пройнятий атмосферою повістей Г. Сенкевича, він створив ряд цікавих мистецьких творів, як „Похід запорожців" — суґестивна картина з життя, і також з часів Козаччини — „Схоплення на аркан" та „Поворот з добичею". Для вивчення українського фолкльору і природи багато разів відвідував Поділля, Волинь, Київщину та інші українські землі. Вони викликали у нього щире захоплення всім, що українське, тож створив того роду картини, як „Козак і дівчина біля криниці", „Подільське село", „Перед корчмою" й ін.

Послідовником творчости Ю. Брандта був його учень Володимир Лось (1849-1889) — залишив численні жанрові картини з Поділля й Волині.

В дусі Брандта малював і Станіслав Масловскі (1853-1926), автор таких історичних картин, як „Дума Яреми", „Танець запорізьких козаків", і акварель: „Господа в Білій Церкві", „Село зимою", „Мочарі", „Пейзаж з вітряками", „Сани". Ці акварелі були декораційні і вносили новий мотив до польської пейзажистики, знайомили поляків з Україною.

Вітольд Прушковскі (1846-1896), уродженець Чорноморських степів, проник в глибину українського фолкльору і створив своїм поетичним талантом прекрасну, велику картину „Русалка" (1877), тепер у Краківському національному музеї. Це кілька українських красунь-русалок, які своїм співом зваблюють хлопця в трясовину, серед буйних очеретів.

Яцек Мальчевскі (1854-1929) сагав також до української тематики під впливом Прушковського. Він використав також мотив романтичногарних русалок у картині „Український лірник".

Юзеф Хелмоньскі (1849-1914) хитався між романтизмом і стихійним реалізмом. В його творчості Україна зайняла помітне місце. Поділля, Полісся і дальші території України — зачарували його на все життя і стали надхненням його творчости. До польського малярства вніс із України романтику „кресового" великопанського побуту, підмінованого українським гнівом. Його славетні „Тройки", „Четвертні", „На фільварку", „Поворот з балю", „Від'їзд гостей", „Кінська торгівля в Балті"... Перегони з вітром, напади вовків, сніжні заметілі, або коні в нестримному гоні — це цикль динамічних полотен — картин, які межують з ілюзіонізмом. До творів з виразно українською тематикою доходять ще картини: „Нічний сторож", „Ніч на Україні", „Дністер уночі", „Заметіль",

„Перед корчмою". Більшість його творів можна оглянути у Краківському національнім музеї, де найбільш приковує увагу „Четверня" або „Четверик" — шалений біг коней, викликаючи величезне напруження у глядача. Картину створено в 1881 році.

Мистці, які під впливом Хелмонського використовували в своїй творчості українські мотиви — це: Станіслав Віткевич (1850-1915) — теоретик реалістичного малярства, створив картину „Українська ніч" (1893), дальше — Ян Овідзкі (1852-1913), картини „Волинські орки", „Пасовища", „Бузьки" та ін.

В галузі жанрово-історичних картин дали свій вклад такі польські мистці, як Юзеф Ришкевич (1856-1925) — „Втеча козаків", Вацлав Павлішин (1866-1904) — „Мазепа", Богуш Сєстшенчевіч (1870-1920) і Зигмунд Розвадовський (1870-1950) — „Козаки в поході", та ін.

Західня Україна глибоко зацікавила в основному всіх тих мистців, які там народилися і жили. Для них Східній Бескид — Горгани, а саме Гуцульщина з чарівними Покуттям, Яремчем, Микуличином, Ворохтою, Кутами і Косовом — були природним тематичним запліччям. Приваблива краса Підкарпаття та чари Карпат — мальовнича природа, барвистий народний одяг і своєрідні народні обряди і звичаї — стали компонентами численних композицій, які приваблювали своєю свіжістю і самих мистців, і глядачів їх творів.

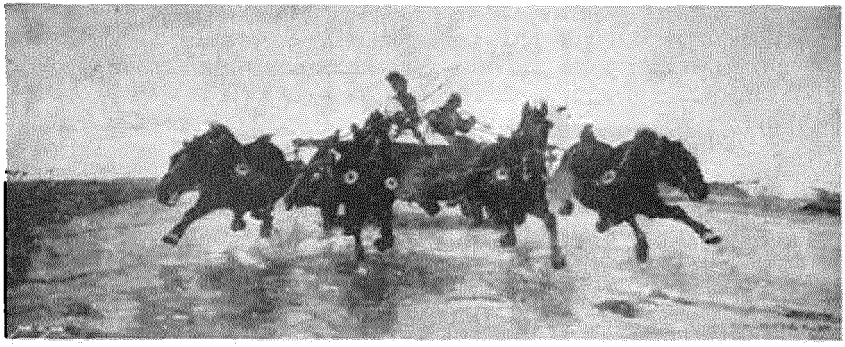

MUZEUM NARODOWE J. CHEŁMOŃSKI: CZWÓRKA

З Галичиною зв'язана повністю творчість ще кільканадцяти польських мистців. Так Францішек Тепа (1828-1889) залишив цікаві студії „Українських селян" з Покуття, Тадеуш Рибковскі (1848-1926) — „Гуцульські типи", „Параска", „Лірник з Покуття", „Гуцульська бандерія", „Селянське весілля", „Біля перевозу". Жанрові картини з гуцульського життя малював Владислав Шернер (1836-1915) — „Сварка гуцулів" (1888), Вацлав Шимановскі (1859-1930), котрий одержав кілька відзначень, в тому за „Гуцульське залицяння" (1890). Юліян Макаревич (1855-1935) намалював молодим „Свято Йордану" та кілька українських типів і жанрових картин з Підкарпаття. Станіслав Тадеуш Гроховскі (1858-1932) створив цікаву композицію „Чари" — на тлі інтер'єру гуцульської хати. Марцелі Гарасимоич (1859) залишив багато жанрових картин і краєвидів, як „Мочари", „Водопад Прута", „Млин", „На ярмарок", „Остання ніч", „Дротарі" — все з Галичини. Северин Обст також намалював багато картин, краєвидів, сцен і типів з Гуцульщини: „Гуцул", „Гу-

цулка", „Водопад Прута" й ін. Юліюш Зубер малював також „З життя гуцулів", „Тип гуцулки" і „Голову іншої гуцулки".

Теодор Аксентович (1859-1938), глибоко зацікавившись гуцульським фолкльором, почав малювати східньогалицьких селян до картин „Свято Йордану" (1893), „Свячене" (1894-1895), знаменита „Коломийка" (1891). З того часу залишились його картини, — найцінніша частина його спадщини, — засипані села синім снігом, — де підкреслив характер селян — дівчат, дітей, і т. п.

Також Станіслав Дембіцкі (1866-1924) рівною мірою спричинився, як і попередні мистці, до створення гуцульської школи, яка розвинулась в польському малярстві на початку XX ст. Його картини з щоденної життєвої правди: „Купання в Пруті" (два варіянти), „В хаті", „Вибирання льону" та „Гуцульський похорон" — всі картини суґестивної експресії.

Леон Вичулковскі (1852-1936) пішов відмінним шляхом у відтворенні життя України. Народжений на Підляшчині, з українською землею зустрічається в 1879-1880 рр. у Львові. Однак, щойно у 1883 р. виїзди на Волинь і до Білої Церкви (Київщина) викликали перелім у його творчості. В часі перебування на Україні (1885-1889), в Ставищах у Браніцких та в Березні у Подгорських — малював портрети кресових магнатів. Таку працю автор трактував як ремесло, яке давало економічну підставу до малювання на Україні того, що пройняло його до глибини, себто український народ і український краєвид. Зустріч з життям українського народу мала засадничий вплив на розвиток його суспільних поглядів. Залишилось багато його висловів у кореспонденції та в спогадах, а саме: „Там я віднайшов нові підстави до малювання", „як маляр і людина, я любив цей люд... такий добрий і гарний". „Чудова країна, співуча, в часі малювання картин під час орки і копання буряків — всі довкруги співали, і я з ними. Польська шляхта цілковито відсепарувалась від люду"... „За те, що худоба вирвалась на панську конюшину — хлопів розтягали і немилосердно били, а шляхтич шестиконним запрягом наїжджав на мужиків і розбивав їх вози". „Усім серцем я був при боці людей, котрих малював"... „Скаржилась мені Наталка — чудова дівчина, рум'яна, струнка, що ганебно її збезчестили в палаці і що її перекидали з рук до рук та заразили. Бідна жінка, пізніше вийшла заміж, її чоловіка взяли до війська, і тому називали її москалихою".

Леон Вичулковскі відносився до українців як до своїх слов'янських братів. Спостерігаючи життя решток польської шляхти поза Польщею, мистець писав:

„У польської шляхти на Україні — добрі манери, вишуканість, смак, ґрація, освіта, фантазія, коні, а поза тим дикість і брак будь-якого почуття справедливости і людської гідности". „Мої людові картини, що зображували орачів, копання буряків і рибалок — окпили і оплюли за моїми плечами; вони з погордою дивились на мою творчість — бо то мужики".

В першому циклі Вичулковський розпочав ряд невеликих етюдів українських селян. З років 1889-1892 походять: „Голова рибалки" (Нац. музей у Познані), „Голова старого каліки", „Погруддя селянина з довгим волоссям", „Погруддя старика в кожусі", „Молода українка", згодом постали такі його твори, як „Рибалка з вудкою", „Рибалка в човні", „Бродячий рибалка" та „Ловля раків".

Другим циклем були „Орка на Україні", „Орка" — вдруге, „Копання

буряків" (вдруге 1893-1895 та втретє 1911), „Сіяч" і „Старці", „Лірник у лісі", та кількадесять творів з Гуцульщини, зокрема з Яремча, як: „Молотьба на Україні", і „Український краєвид". В Яремчанських пейзажах виступає щораз більша інтенсифікація кольору. В пізніших роках творчості переважає графіка: „Гуцульська тека" (28 літографій, Краків 1910) і „Українська тека" (19 літографій, Краків 1912), в яких містяться також пам'ятники гуцульського церковного будівництва і церковні інтер'єри.

Ян Станіславскі (1860-1907) — один із найвидатніших польських мистців, у якого український краєвид став основою творчості. Він є найбільшим співцем України в польському малярстві. Народжений у Вільшані біля Сміли, на Україні — був виколисаний українськими народними піснями, нянею, що добре пам'ятала Т. Шевченка. Малює баталістичні сцени з життя запорізьких козаків, українські ярмарки, кінні перегони та характеристичні українські типи. Дальшою творчістю були мотиви скритих серед дерев селищ та етюд рослин. В часі студій намалював „Козака на коні" (1885) та ряд пейзажів: „Опущений вітряк", „Могила", „Будяк". В своїй творчості дійшов до майже документального реалізму. Його сонячні українські пейзажі належать до найбільш характеристичних в європейському малярстві. Він, власне, передав чар білих хат у тіні дерев і блискучих церковних бань та наповнив свої картини глибокою емоціональною атмосферою.

Багато закутків українських земель навічно ввійшли у творчість його малярства: Київ, Боярка, Пустоварня, Бобра, Попівка, Біла Церква, Сміла над Россю, Канів, Софійка, Синява, Сянки і ін. З найбільш знаних і популярних картин слід вимінити: „Вітряки", „Будяки", „Хрести", „Пейзаж з річкою", „Хата над Дніпром", „Хата зимою", „Вечір", „Хмари над Дніпром", „Стіжки", „Соняшники", „Розквітлі маки", „Ранок", „Ботанічний сад у Києві", „Михайлівський собор у Києві", „Печерська Лавра", „Ссфійський собор з дзвінницею", „Купецький город", „На хуторі Княгинино", „Аскольдова могила", „Місячний вечір", „Українське село" і численні види Дніпра. Його творчість ввійшла назавжди також у скарбницю української культури.

Фридерик Паутш (1877-1950) обмежився у своїй творчості, в українській тематиці, виключно до мотивів з Гуцульщини. Відзначився картиною „Старці під церквою св. Юра" у Львові (1907). Поза полотнами як „Свято Йордан" і „Похорон", створив кільканадцять цікавих пейзажів і жанрових картин: „Хмари над Хом'яком", триптих „Повінь у Карпатах", „Плотарі" — в боротьбі з розбурханими водами Черемошу, „Весняне сонце", „Пастушка", на тлі гірського краєвиду, й ін. Наприкінці свого творчого шляху, перед Першою світовою війною, намалював величезну композицію „Гуцульське весілля".

Казімєж Сіхульскі (1879-1942) — людина буйного темпераменту, походив зі Львова. Гуцульщина була його основною темою творчости. Його мистецтво мало риси віртуозности і ескізний характер типу Вичулковського та декораційні елементи, що виводились від Виспянського і Мегофера. В літах 1902-1908 малював бравурно багато картин на Гуцульщині, насичених сонцем і інтенсивними кольорами: „Гуцул" і „Гуцули", „Гуцулка", „Цвіт папороті", „Похід на полонини", „Гуцульське весілля", „На Пруті".

Владислав Яроцкі (нар. 1879) в перших роках своєї творчости малював на Гуцульщині етнографічні мотиви, віддаючи особливу увагу

барвистому одягу і красі обрядів та вроді-красі гуцульських типів, зокрема жінок, за броновицькою традицією Вл. Тетмаєра. Залишив, з більш відомих творів, „Свято Йордану", „Нутро церкви у Татарові" — з групою гарних молодих гуцульських дівчат, „Три гуцулки", „Мотив з Татарова" і „Похорон на Гуцульщині".

Після Першої світової війни українська тематика ширше появилася тільки один раз у творчості Вацлава Вонсовича (1891-1943), який залишив кільканадцять картин з Гуцульщини.

(З матеріялів АДУК)

Краків — мистецька столиця Польщі (стара ратуша, з 14-го ст.)

„ОЛЬГА КИЇВСЬКА"

НОВА УКРАЇНСЬКА ОПЕРА, СТВОРЕНА В АМЕРИЦІ

До короткого переліку українських оперових творів, створених за океаном нашими письменниками-лібретистами та композиторами, приєдналася на початку 1978 р. нова опера, під назвою „Ольга Київська". Маємо на увазі написані в Америці опери: „Відьма" Павла Печеніги-Углицького (ставлена в концертовій формі заходами і коштом УНСоюзу), „Анна Ярославна" сл. п. д-ра Антона Рудницького та „Лис Микита" — сл. п. Василя Овчаренка, обидві виставлені кількакратно на сцені заходами УНС та СУК „Провидіння". Віршовані лібретто до обох написав Л. Полтава, який є автором поетичного лібретто й до найновішої опери „Ольга Київська", композитора проф. Ігоря Білогруда з Чікаґо.

„Ольга Київська" своїм сюжетом-дією сягає в найдавніші часи нашої історії, в раннє X століття, в час переходу нашої княжої держави України-Руси від поганства до християнства.

Зрозуміла річ, що й до приходу християнства на теренах нашої батьківщини існувала велика, давня та цікава культура. Однак, багато її елементів, у тому й многобожництво (Дождь-бог, Сварог, Стри-бог, Яма, Маяма, Світовид, Криниця, Велес, Перун та ін.) дедалі то більше ставало анахронізмом. Людський ум напружено працював і в ті часи найранішого середньовіччя, пізнавав навколишню природу і себе, як людину, та поволі доходив до висновку, що не мали рації ні древні греки з їх десятками „богів", ані поганські римляни зі ще більшою кількістю богів, божків, божищ та інших пострахів на людину, ані свої власні поганські жерці. Здогадно, плем'я полян — праосновне в твореннї українського народу — осівши на землі, як хліборобський елемент, вибивалося між іншими праслов'янськими ж племенами і в культурному відношенні. Можна припускати, що саме на полянській землі знаходилися не лише гудошники чи скоморохи, а й народні мудреці-віщуни, які переставали з часом вірити, що на кожну подію в людському житті десь є і десь реаґує окремий божок.

З другої сторони, раннім київським князям також була потрібна одна віра, щось, що об'єднувало б усі розрізнені племена в одну суцільну — в ім'я консолідації і зміцнення держави. Повідомлення про єдиного праведного Бога, християнське вчення напевно проникали ще й перед X століттям на сучасну українську територію, і вже без сумніву — у столичний Київ. Вістки про нове релігійне вчення — християнське, з єдиним Богом-Творцем, надходили в Україну-Русь із Греції, в першу чергу через християнську Болгарію.

Нащадок віщого Олега, київський князь Ігор із Рюриковичів, вбачав у прийнятті єдиновірства, християнства шлях до консолідації роз-

різнених племен і зміцнення його велетенської держави, що переоувала ще в аморфному, напіворганізованому стані від північного Балтицького моря до південного Чорного. Не могли не вражати князя-воїна і прадавні дикі звичаї поганства, зокрема силове вбивання жінки-дружини при похоронах загиблого в бою воїна, або його слуг чи навіть коней. Князь-воїн Ігор напевно не рахувався з життям якоїсь людської одиниці (не такі то були часи), але волів шляхетний бій і смерть у бою, аніж присилування жерцями жінок до передчасної смерти.

Своєю чергою, жерці, обернувшись у древній Русі в закриту упривілейовану касту, всіляко підтримували забобони і страх народу перед десятками божків, бо саме страх і темнота давали їм силу та владу настільки, що вони могли кидати колоди навіть під ноги правлячого двору.

Ці дві сили — правлячого князя і керуючого кланом жерців у Києві виведені в опері „Ольга Київська" в постатях князя Ігоря та головного жреця Асмуса.

Звичайна річ, опера — це не виклад чи лекція з історії України. Але основні постаті в „Ользі Київській" — історичні. До таких, крім князя Ігоря, належить княгиня Ольга, його майбутня дружина, згодом видатна володарка на княжому престолі, перша княгиня України-Руси.

Переписувачі найраніших українських літописів ненавмисне чи й злонавмисне переплутували назви міст. Тому вони писали, напр., про Псков у той час, коли такого міста ще взагалі не існувало. Російський Псков розташований майже за 1 000 кілометрів від Києва. За тих часів це була велетенська віддаль. Чого б і як український князь мав їхати аж туди по дружину, та ще й якусь дівку-перевізницю через ріку?..

У наш час те заплутане місце в літописах остаточно вияснене, завдяки працям таких науковців, як болгарський історик проф. С. Чилингіров („Каквото е дал българин на другите народи", Софія, 1941 р.) чи український науковець, дослідник ранньої історії нашої землі й суміжних країн проф. Іван Кузич-Березовський („Жінка і держава", Варрен, Міч., 1970 р.) та ін.

Вияснення це, сказавши коротко, таке: київський володар кн. Ігор мав дружину не із Пскова (не з майбутньої Росії), а з міста Плиски в Болгарії, довший час болгарської столиці. Місто Плиска по-грецькому зветься Плсков, з чого літописці (можливо навіть на вимогу хитрунів-греків) зробили „Псков". Місто Плиска було столицею Болгарії до 921 року.

Дружина кн. Ігоря — княгиня Ольга — не особа з Пскова, не дівка-перевізниця, а високопоставлена особа з царського двору християнського болгарського царя Симеона, на ім'я Єлена (Олена) Сондоке, по-слов'янському Сурдика, — дочка болгарського князя. Трохи історії: цар Борис І мав двох синів і дочку Анну, яка вийшла заміж за болгарського князя Сондоке. Вони мали семеро дітей. Четвертою дитиною була Єлена-Олена, як кажуть літописи, „гарна з лиця".

Ось цю гарну болгарську князівну, а як стверджує історія, не лише гарну, а й рішучу та мудру, і взяв собі за дружину князь Ігор Рюрикович. Сам нормандського, північного походження (варяг), він змінив ім'я Єлени-Олени на більш співзвучне йому Ольга (Гельґа). Таким подружжям зміцнював християнський болгарський цар Симеон свій союз із могутньою, велетенською Українсько-руською державою, обоє з кн. Ігорем вони бажали звільнитися від мілітарної залежности від Греції, а великий князь київський Олег та потім і сам молодий князь Ігор спра-

ведливо вбачали в християнізації їх держави історичний крок уперед.

Сучасний болгарський історик, архимандрит Нестор, у „Духовній культурі" (12-та книжка з грудня 1964 р., Софія) ствердив, після докладного вивчення того періоду історії, що київський князь Святослав Ігоревич, син кн. Ігоря — мав у своїх жилах болгарську кров.

В опері „Ольга Київська" верховний жрець Асмус вимагає від князя Ігоря, щоб він облишив навіть думку про одруження із християнською князівною-болгаркою, на що князь Ігор відповідає такою арією:

КНЯЗЬ ІГОР:
(арія)

Я князь і воїн.
Русь моя —
Могутня і слаба.
Чекає нас столітня боротьба...
Чому ж твій князь, Перуне, не достоєн,
Щоб наша поєдналася судьба
З Болгарським царством,
Що стоїть на морі?!
Чому не вийти нам на Чорні береги?
В боях із печенігом
Болгарія додасть нам сили і снаги —
Південне море стане Руським морем!

Ти, жрецю мій, подбай про небо...
Я знаю, що нам треба:
Щитів на Царгороді,
Могутности Візантії нам треба!

Мечем Олеговим клянусь,
Що я в одно з'єднаю Русь!

Князівну Єлену-Олену — Рівноапостольну володарку України-Руси — охрестив ще в дитинстві болгарський патріярх. За кн. Ігоря були в Києві вже два християнські храми: св. Орини та св. Іллі, а нові будувала нова княгиня Ольга Київська (церкву св. Миколи, церкву св. Софії й ін.). Невідомий нам автор стародавньої „Похвали Олзі" виразно вказав на боротьбу нової християнської володарки з поганством: „Обиходяше всю Руськую землю, дани и уроки легки уставляюще и кумири бѣсовская сокрущающе"...

Ось чому в опері Асмус так наполягає на молодого князя Ігоря — цитуємо з лібретто „Ольги Київської":

АСМУС:

Княже Ігоре,
Рюриків сину,
Глянь крізь вікно:
Вже мстиві хмари
Збираються над Київом твоїм!
З Болгарії летить цей грім,
Болгарія вже нас карає!

ІГОР:

Ні, Асмусе,
Ні, жрецю вірний мій!
Я князь, я правлю краєм,
Я поклоняюсь Перуну,
І не зміню свого закону!..

АСМУС:

Та на болгарську корону
Ти оком кинув, на княжну —
На християнку!

Не хрестик — блискавка
Тобі поможе,
Мій світлий княже —
Кинь оту княжну!

Ігуменя в болгарському манастирі, старша людина, досвідчена й освічена — захопилась князем-українцем Ігорем під час його відвідин Плиски, але остерігає Єлену-Ольгу, що „він — поганин!":

ІГУМЕНЯ:
(входить)

Князівно...

ЄЛЕНА-ОЛЬГА:

Який він?..

ІГУМЕНЯ:
(арія)

Мов тур, могутній руський князь,
У нього погляд — гострий меч.
Не страшно із таким хуртеч,
Та він — він поганин!
Князівно, Господом молю,
І ввесь болгарський люд:
В твого життя важливу мить —
Про Бога не забудь!

Наш цар, великий Симеон,
Благословить тебе на все,
Коли князь Ігор понесе
Господній рай в свій край!
Хай сповістить великий дзвін,
Що вирікся поганства він,
А як відмовиться —
Про шлюб
Тоді забудь, забудь, забудь,
Чи люб він, чи не люб!

ЄЛЕНА-ОЛЬГА:

Ігумене,
Я виросла у Божім Слові,
І сяйво християнської любови,
Мов Господа ковчег,
Мов Господа пором,
Степами в Київ понесу,
Явлю народові Христа красу,
І першу церкву я збудую над Дніпром!

Не маємо наміру переповідати тут змісту опери „Ольга Київська", лише хотіли звернути увагу на історичний підтекст цього твору, в якому є чимало сцен із життя народу, зокрема сцена святкування на Івана Купала на березі Дніпра, біля Києва, що його глядачі опери побачуть у найбільш точному відтворенні в декораціях. Дорадником у цих справах, як і в історичному одязі, зброї тощо є в Корпорації „Українська Опера", під керівництвом оперової солістки-зірки Галини Андреадіс, видатний мистець-маляр Петро Андрусів, автор багатьох картин на історичну тематику.

Ось, для прикладу, народна пісня-баляда, з прекрасною мелодією, створеною композитором опери маестром Ігорем Білогрудом (із 4-ї дії):

ХОР І БАЛЕТНА СЦЕНА:
(Під спів хору дівчата танцюють перед статуєю — ідолом Перуном)

Ой, на Івана Купали
Красні вінки пускали,
Красні вінки пускали,
В Дунай-ріки питали:

Ой, чи даси ти вроду
Дівчині в нагороду,
А ги дівчина має
Піти у темну воду?

Їхав наш князь Дунаєм,
Дівчину стрів, питає:
„Що хочеш у нагороду
За красну твою вроду?"

Як та ріка рікою,
Як та стіна стіною, —
Стала в степу дівчина
Бабою кам'яною —
Стоїть в степу дівчина
Бабою кам'яною...

(Розпочинається ритуальний танок жерців. Раптом голоси: „Ведуть!", „Ведуть!" — і вояки вводять закривавлених, у роздертому одязі кн. Ольгу й Ігуменю).

Рівноапостольна кн. Ольга не прийшла у Київ лише для того, щоб стати дружиною князя, чи звичайно княжити-правити Краєм. Її амбіції сягали значно далі, про що вона оголошує князеві і народові в кінцевій,

4-й дії (опера має 4 дії і 5 відслон), стоячи на великій перунівській площі в Києві. Подаємо уривок з арії:

ОЛЬГА:

... Роздорами
Не можна довго жити,
Знахарствами
Не зайдете далеко.
Великий Київ ждуть
Великі небезпеки!

Нехай же не божки,
Нехай Господь ваш путь освітить
І вас благословить:
Мов кільця ланцюга —
З'єднає племена
В одну міцну Державу!

А ти, о князю мій,
Спини жерців захланних,
Збери всі племена
В одну міцну Державу —
І виведи народ
На шлях добра і слави!

АСМУС:

Смерти їй!!!

ІГОР:

Не смійте!

Головні сольові партії в „Ользі Київській" такі: **Ольга — княгиня** (кн. Єлена Сондоке), **кн. Ігор Рюрикович,** головний жрець **Асмус, Веселка** — молода киянка із знатної родини, **Ігуменя** — болгарка; менші ролі: Свічник — жрець, Служниця — молода болгарка у Плисці, в палаті князівни Єлени, Жінка-деревлянка, з Деревлянської землі, Лучник-вояк (німа партія). Крім них, у опері виступають: у Києві — жреці, бояри й боярині, місцеві й закордонні купці, вояки-варяги та простолюддя; у Болгарії — прислуга князівни Єлени Сондоке — майбутньої княгині Ольги, боярині, ченці й черниці.

Дія відбувається в X столітті, в добу розквіту й могутности Візантійської імперії, яка, випромінюючи світло християнського вчення, — одночасно нависала небезпечною скелею, в мілітарному розумінні, як над самостійною царською Болгарією, так і над самостійною княжою Україною-Руссю.

Співавтори опери „Ольга Київська" вдячні Корпорації „Українська Опера" в Америці за увагу до цього твору, складного й вимогливого щодо вивчення й реалізації на сцені.

Праця над лібретто тривала до кінця 1977 року, коли на прохання маестра Ігоря Білогруда доводилося змінювати окремі сцени, вислови, окремі слова чи втинати навіть кількість складів — до музичного ритму.

Композитор Ігор Білогруд присвятив увесь 1977 рік праці виключно над оперою „Ольга Київська", на замовлення Корпорації „Українська Опера", що є першим творчим замовленням цієї культурної громадської Установи. Вона була створена восени 1976 р. на базі Українського Оперового Ансамблю, який діяв у Ню Йорку впродовж 15 років під керівництвом маестра Лева Рейнаровича. Прийшов час поновити той Ансамбль новими силами, переважно випускниками американських, канадійських та західньоевропейських вищих музично-вокальних шкіл, молодими діячами української культури, народженими за океаном.

До речі, обидва співавтори „Ольги Київської" — уроджені полтавці.

З усіх опер на історичну тематику, створених українцями, „Ольга Київська", здається, сягає в найглибший період нашої історії, той, що його перед лицем не завжди мудрого західнього світу (в тому й наукового!) безсоромна Москва намагається привласнити собі. Ні Москви, ні Пскова, ні Великого Новгорода, ні Московщини, ані тим більше штучного конґломерату під назвою Росії не існувало в X столітті. Навіть Новгород, без прикметника „великий", був тоді селом із фортецею, яке платило нашому Києву річно 300 гривень „дані" (данини).

Оперою „Ольга Київська" співавтори бажали б показати українцям, як далеко в минулі віки сягає коріння нашого народу та зауважити, що ще перед офіційним хрещенням України-Руси князем Володимиром Великим у 988 році, за 50-60 років перед тим, у Києві й на Русі вже поширювалися християнське вчення й віра, що було в ті часи особливо прогресивним явищем; хотіли б також найвищою мовою людського духа й таланту — мовою опери — сказати слухачам-глядачам з будь-якого народу, що Українська Держава була в минулому і буде відроджена Нескореною Українською Нацією в проглядному майбутньому.

Вільній, могутній і молодій Американській Державі ми вдячні не лише за змогу вільно творити, а й допомогу реалізувати створені речі. Вільна Україна не забуде цього жесту та багатьох інших шляхетних жестів Америки відносно переслідуваних і покривджених з усього Божого світу.

Леонід Полтава

Микола НЕДЗВЕДСЬКИЙ

КОМПОЗИТОР ІГОР БІЛОГРУД — МАЙСТЕР СУЧАСНОЇ МУЗИКИ

Ігор Михайлович Білогруд є одним із високоталановитих українців, представників музичної культури в ЗСА.

Широке поле його діяльности. Він приваблює до себе, як талановитий та щирий композитор і як піяніст високої кваліфікації. Одночасно його педагогічна діяльність викликає вдячність нашої музично обдарованої молоді і заслуговує на високу оцінку не тільки від українського суспільства.

Як громадянин і патріот, він чуйно ставиться до всіх питань музичного життя суспільства та охоче й негайно допомагає йому, як концертмайстер, акомпаньятор тощо.

І. М. Білогруд народився в м. Ромнах на Полтавщині, в родині урядовця. Мати — вчителька музики. Вже з раннього дитинства жив він в оточенні звуків музики і співу, і в самому місті і в селах навколо поло-

нила його українська пісня. У церкві він був у владі одвічних містичних акордів, вдома, з-під пальців матері, чарували його твори Баха, Бетговена, Лисенка, Шуберта, Чайковського.

Мати його, Неоніла Мартиніянівна Білогруд, була добра піяністка (у свій час учениця проф. Г. Беклемішева), почала вчити гри на фортепіяні, як минуло йому шість років. За короткий час хлопчик зробив добрі успіхи.

Скоро родина переїхала до Києва, його вчителькою стала асистентка проф. В. В. Пухальського — П. М. Ярова. Сам проф. Пухальський не раз тішився, перевіряючи успіхи Ігоря.

Закінчивши середню освту, І. Білогруд за згодою матері, після консультації проф. Л. М. Ревуцького, цілковито присвятив себе музиці.

Після інтенсивної теоретичної підготови у доцента М. Ф. Недзведського, успішно склав вступний іспит до Київської Державної Консерваторії (1937 р.) на композиторсько-теоретичний факультет. Вчився в кл. фортепіяно у проф. К. М. Михайлова; спеціяльну теорію (гармонію, контрапункт суворого стилю, інструментовку та форму) вивчав у доц. М. Ф. Недзведського; історію европейської та української музики — у проф. В. Л. Ольховського; спеціяльне сольфіджіо у декана і доц. І. Марголіної, практику по композиції у В. В. Грудина, та ще низку дисциплін у інших педагогів. Головою композиторського факультету був композитор проф. Л. М. Ревуцький.

Під час Другої світової війни доля закинула проф. Ігоря Білогруда до Німеччини, де життя його було обтяжене примусовою працею. Після закінчення війни він потрапляє до таборів ДП, де вже має можливість давати приватні лекції і доповнити свої музичні студії. Він успішно закінчує „Майстеркляс" Вищої музичної школи в Гайдельберґу, у відомого професора Фрідріха Шері, кол. учня Зауера.

У Карльсруге І. Білогруд зустрічається з д-ром Ґерардом Нестлером, приятелем і послідовником Ґіндеміта. У нього він вивчає композиторську техніку, що в певній мірі впливає на його творчість.

Під час перебування в Европі І. Білогруд з великим успіхом виступав на концертах, як піяніст, а також як чутливий акомпаньятор у різних містах: Мюнхен, Гайдельберґ, Карльсруге — у власній програмі або в розділі програми, а потім в Америці (сольо або участь у програмі окремим розділом).

До Америки прибув 1949 року і оселився в Чікаґо, де й розпочав свою професійну музично-педагогічну діяльність, яку провадить вже понад 25 років, у власній музичній студії в Чікаґо і в Бервині, Ілл., де навчає гри на фортепіяні; викладається також теорія, сольфеджіо, історія української і західньої музики та гармонія.

Як композитор І. М. Білогруд являється автором численних творів.

Симфонічна поема „Степ"; дві балетні сюїти для великої симфонічної оркестри; музика до „Лісової пісні" (драма-феерія Л. Українки) для камерної оркестри; кантата „Мазепиним шляхом" — на 250-ліття вшанування його пам'яті; Сонатина для двох фортепіянів; композиція для хору „Ексцельсіор" до слів І. Франка; дитяча опера „Червона шапочка" (лібретто А. Лобачевського); десятки романсів та пісень, а також значна кількість інших хорових і фортепіянових творів. (За „Вістями" ч. 1/20)*.

---

* В останніх роках маестро Ігор Білогруд написав чимало пісень до слів різних поетів, творів для фортепіяна, велику кантату „Сонце свободи" до слів поетеси Ганни Черінь, а в 1977-78 роках — оперу „Ольга Київська".

ФІЛЬМОВА ТВОРЧІСТЬ ЯРОСЛАВА КУЛИНИЧА

Початки українського фільмового мистецтва припадають на 20-ті роки нашого сторіччя, коли в міжнародному маштабі остаточно викристалізувалася кінопродукція як яскрава, самобутня і своєрідна форма мистецької діяльности людини, розвиваючись у кожній країні відповідно до її національного характеру та мистецького світогляду творців. Від перших несміливих піонерських спроб (кінопродуцент Сахненко й ін.) і українське кіно набуло свого неповторного й оригінального обличчя та досить швидко змогло пишатися такими досягненнями тривалого значення, як фільми „Звенигора", „Земля", „Тарас Шевченко", „Злива" та інші, головно завдяки яскравій творчій особистості таких талановитих мистців як О. Довженко та І. Кавалерідзе. Це був героїчний, але й трагічно-тернистий шлях українського кіно, творці якого намагалися висловити на срібному екрані в дусі української творчої національної традиції провідні ідеали і прагнення українського народу. Тернистий цей шлях був тому, що політичні обставини не дозволяли таким високообдарованим мистцям, як О. Довженко й інші, розгорнули на всю широчінь творчі крила та створити справжньонаціональний український фільм, не підкорений вузьким рамкам зобов'язуючого офіційно, накиненого українським мистцям чужим режимом, т. зв. соціялістичного реалізму.

На Західній Україні і на еміграції також були спроби, зокрема в 30-х роках, наладнати хоча б на громадських основах кінопродукцію. Однак і тут політичні обставини не сприяли цьому; гальмувала почини в цьому напрямі й відсутність відповідної фінансової бази, а насамперед — нестача кваліфікованих сил. Через те певні спроби фільмової продукції, зокрема в Америці, були ще незадовільними, хоч й мають своє історичне значення. Це була екранізація дечого з українського клясичного театрального репертуару, або ж історично-документальні короткометражні фільми, що відбивали деякі важливіші події з життя українських поселенців у ЗСА і Канаді (фільми В. Авраменка, К. Лисюка та ін.).

Переломовими в тому відношенні стали повоєнні роки, коли відбулось масове розселення українців по континентах усього світу. Рівнобіжно із творенням українських національних і культурних центрів, пожвавлювалось політично-громадське та культурно-мистецьке життя. Настійним стало в діяспорі питання наладнання власного фільмового виробництва, організації високого продукційного процесу. Українське кіномистецтво на чужині своєю передумовою мало не тільки завдання масової художньої розваги, але і виконування чіткої виховно-громадської, високоідейної національної функції. Для здійснення цього треба було людей молодих, широкого мистецького світогляду, озброєних досконалою фаховою освітою, ознайомлених із усіми наймодернішими засобами кінотехніки, до того людей, надхненних глибоким патріотизмом, які пов-

ністю розуміють накази історичної доби, такої важливої для цілости українського національного життя поза межами батьківщини.

В 50-60-их роках український закордонний фільм стає вже цілком конкретним поняттям. Переборено великі труднощі організаційного періоду, знайдено гармонійну співпрацю між накресленням задуму і його практичним здійсненням.

І саме в цьому, тобто у спрямуванні українського кіно на шлях продуманого високорівневого виробництва художньо- і технічно довершених фільмів заслуга Ярослава Кулинича. Його ім'я надалі визначує увесь розвиток українського кіномистецтва на чужині за останні 20 років, поруч із такими іменами в українському закордонному кіномистецтві, як Славко Новицький чи В. Васік, інж. Ю. Тамарський.

Ще на шкільній лавці Ярослав Кулинич живо цікавився фільмовою справою і мріяв про творчість на цьому полі. Опинившись після війни в Німеччині, Я. Кулинич працював у німецькому кіновиробництві УФА у Мюнхені, де мав змогу одночасно вивчати і техніку, і мистецтво кіно. Тоді ж він починає здійснювати свої перші творчі задуми.

У 1949 році йому довелося перервати ці зайняття внаслідок виїзду до Австралії, де він перебував до 1961 року, коли, разом із родиною, переїхав до Америки й поселився в Ню Йорку. Незважаючи на те, що Ярославу Кулиничу, як і багатьом представникам української творчої інтеліґенції, треба було витрачати багато часу на забезпечення існування, він не забував про своє властиве покликання — про працю на незораній ниві українського фільмового мистецтва.

Ще в 1952-56 рр. Я. Кулинич, студіюючи одночасно в університеті в Аделаїді, створив кілька короткометражних фільмів-документів. 1953 р. він набув фільмову апаратуру і взявся до самостійної праці. В тому ж часі (1958 рік) створив спілку під назвою Фільмова Спілка в Австралії, до складу якої входили Я. Кулинич, Петро Кардаш і Сергій Куницький. Щоб зафіксувати життя українців у Австралії, подорожує по континенті і приготовляє фільм, в якому зображене життя земляків у Перті, Аделаїді, Мельбурні, Сіднеї, Канберрі та на острові Тасманія.

Так постав фільм „Десятиліття поселення українців в Австралії", а відтак і інший — „Українське життя в Австралії"*.

У 1958 році Я. Кулинич мандрував у джунґлі з метою документальної кінорозповіді про життя тубільців або абориґенів, які заселюють територію біля міст Порт Дарвін і Алленспрінґ, за 2,000 миль від Аделаїди.

Про цю подорож Я. Кулинич розповів наступне:

„Мене вабили джунглі. В товаристві професора Савчака я вибрався в дорогу. Професор Савчак довгі роки проживав серед тубільців, де він пізнав маляра-абориґена Альберта Намаджіру. Він закінчив високу мистецьку освіту, але проживав серед абориґенів у дуже примітивних умовах, хоч його картини (акварелі) коштували дуже дорого, по 100-150 авст. фунтів. Професор Савчак часто в його товаристві виїжджав у праліси і малював життя й природу тубільців. А. Намаджіра знав добре життя абориґенів, яких у Австралії є понад 300.000. Маючи право купувати алькогольні напої, що було заборонено тубільцям, Намаджіра ділився алькоголем з приятелями. Тубільці дуже скоро п'яніють і тоді

---

* До цих фільмів писав скрипти і займався мовним оформленням п. Ярослав Андрухович — актор і мистець сцени.

починають бійки між собою. Нещастя хотіло, що один його приятель убив другого тубільця. За це австралійський уряд покарав його 6-місячним ув'язненням, яке полягало на тому, що йому не вільно було переступати межу певної території. В той час проф. Намаджіра не хотів бачити білих. Навіть коли сам губернатор прибув до його шатра й хотів бачитися, Намаджіра зігнорував його.

Мґр Я. Кулинич під час фільмування Їх Блаженства Патріярха УКЦеркви Йосифа І, Америка

Ми вибралися в дорогу в травні 1958 р., коли в Австралії є зима і падають сильні дощі. Ми їхали автом, перед нами було 1.500 миль дуже поганої дороги, бо вона пролягає серед пустелі в пісках. По дорозі ми бачили багато загинулої худоби. Ми їхали три дні і три ночі до нашого місця призначення. Воно називається Алленспрінґ. В дорозі я витривалий і вважав, що не треба тратити часу на відпочинок. Коли ми наближалися до місця призначення, камінь з-під опони підлетів і пробив нам збірник з бензиною. Вся бензина витекла. Ми мали запасну бензину, але як направити збірник у пустелі? Професор був зденервований, і я також. Нічого не лишалось, як відпочивати декілька днів і чекати на добру нагоду. Бачимо: проїздить велике вантажне авто! Розпитує нас, що сталося, ми розповідаємо нашу пригоду. Водій наказав нам розпалити вогонь і нагріти воду. Дав нам пластикову рурку, щоб її включити до збірника. Таким чином ми перелили запасну бензину і змогли рушити далі. Під час подорожі професор Савчак від поденервування захворів. Мав атаку і втратив притомність. Я опинився в дуже невідрадному становищі. Спека величезна, 110 степенів, до найближчого містечка 100 миль... Професор нарешті опритомнів, коли ми були за 40 миль від Алленспрінґу. На другий день розпочали працю над фільмом. Ми фільмували тубільців у межах католицької і лютеранської місій.

Відтак ми виїхали в пралісі, де натрапили на селище абориґенів. Вони ведуть цілковито дике життя. Ми пізнаємо їх і, щоб бути з ними

приятелями, обдаровуємо їх цукерками. Перебуваємо між ними понад 4 дні. Професор заявив мені, що він не буде повертатися, залишається в джунглях на 2-3 місяці, отже я мушу повертатися самотою. В лютеранській місії я зловив песика і думав, що буду мати товариша подорожі.

У місії професора Савчака добре знали. Там ми побачили синів Альберта Намаджіри. Їх було п'ять, і вони всі займалися малярством. Ми привіталися з ними і запитали, чи можемо побачитися з їх батьком? Сини відповіли нам, що Намаджіра майже чотири місяці не хоче бачити нікого з білих людей. Але проф. Савчак наполягав на тому, що він дуже хоче бачити Намаджіру, на що Намаджіра врешті-решт погодився. Я мав щастя, бо в товаристві професора познайомився з А. Намаджірою. Я запитав, чи можу зробити з нього фільм? Намаджіра відповів: „Не тепер, другим разом". Однак, я мав притягаючу лінзу і зфільмував маляра на віддалі 100 метрів. Це його дуже обурило. Проф. Савчак також сварився зі мною, кажучи, що через мене втратив великого приятеля.

Моя кіноподорож тривала вже 2 тижні. Тим часом чорні хлопці відчинили моє авто і песик утік, а я залишився сам. Я пішов на летовище, де зустрів двох хлопців — голляндця і німця. На запит, чи хотіли б бути моїми товаришами подорожі, вони погодилися й поїхали зі мною. Їхали ми понад два дні. Перед нами опинилися дикі коні. Вони не хотіли вступитися перед автомобілем і бігли перед ним. Раптом один гострий камінь з-під копита ударив у авто і пробив радіятор, в результаті чого вода витекла з радіятора. Ми чекали на поміч два дні, але нікого не було. Запас харчів вичерпався. Надвечір над'їхало вантажне авто. На запит водія, я оповів про свою пригоду. Водій запитав, чи маю шнур або ланцюг. На жаль, я цього не мав. Мої товариші сіли в його авто і від'їхали, залишаючи мене самого.

На другий день проїздило вантажне авто, яке причепило моє і завезло на велику овечу фарму.

Там я міг направити радіятор, а мій новий пустельний приятель, який мене забрав з собою, чомусь не хотів мене позбутися. Я був дуже стомлений, дуже хотілося спати. Посередині хати вівчарі палили вогонь і годували мене хлібом та молоком. При цьому примушували мене розповідати свої переживання. Я розповідав і засипав. Вранці на другий день помандрував далі. Їхав цілий день, аж під вечір мені знову трапився випадок: камінь проколов опону і повітря вийшло. Змінив колесо, хочу включити мотор, — не запалюється. Працював я багато коло того, але без висліду, мотор мовчав. Мовчала й пустеля.

У такій розпачливій ситуації я перебував три дні. Нікого не видко ніде, ніхто не проїжджає. Я тоді виліз на атомобіль і розглядаюся навколо. Бачу далеке світло, вирішую йти, щоб там дістати допомогу. Набрав води й сухарів і пустився в дорогу. Взяв також рушницю, а все інше залишив у авті. Йшов я понад чотири години, але світло зникло, ніде його не помічаю. Навколо мене дикі звірі — кенгуру, собаки дінго та інші. Це був дуже трагічний, небезпечний момент у моєму житті. Не можу повернутися до авта, бо втратив напрям. Вирішив іти далі, де знову заблимало світло, сподіваючись, що таки до нього дійду. Там — порятунок! Мандрівка була довга і дуже важка. Я йшов 4 дні і 4 ночі. Дні були дуже гарячі. Старався відпочивати під кущами. Було дуже небезпечно, бо на мене могли напасти дикі пси. Але вибору не було., продовжував іти.

Нарешті, після 4 днів я доходжу до пункту, де видно світло. Однак, я побачив, що там нікого нема! Це було невелике летовище, на яке англійці привозили атомові бомби і випробовували їх. Відтак був земляний насип. Я виліз на вершок, і знов побачив світло в долині. Що робити? Відпочивати, чи йти знову на те світло? Для відпочинку нема харчів, а я зовсім обезсилів і дуже зголоднів. Не було також води. Я вирішив іти на світло. Довелось іти понад три години. Підходжу, нарешті, до бараків, обведених дротом так, як колись у німецьких концтаборах. Нараз чую: „Стій! Хто йде? Хто ти такий?" Я втішився, почувши людський голос. Тепер я вже був врятований, був певний, що житиму.

До мене підбігли два вояки і зразу ж закували в кайдани та забрали до їхнього керівного пункту. Вони гадали, судячи з мого вигляду, що я бандит або шпигун. Правда, я виглядав на бандита, бо був заростий і брудний, як півдика людина. В приміщенні мене розкували і почали допитувати. Я попросив води. Англійський офіцер запитав, чи я голодний.

Я відповів, що дуже голодний. Дали чаю і бісквіти. Нарешті випитали про все, списали все докладно. Навіть розпитували, хто були мої батьки й діди... Я розповів свою історію і попросив допомоги, на що ті відповіли, що не мають права дати мені допомоги. Я тоді розсердився і піднесеним голосом заявив: „Невже я не подав би допомоги вашому воякові, якщо б він її потребував?!" Старшина відповів мені таке: „Звідси 20 миль до брами, ми потелефонуємо до австралійської поліції і вона тебе забере". Так і зробили. Мене відвезли до брами, а тоді австралійська поліція забрала мене до авта. Я сказав, у якому напрямі залишив авто. Поліція заявила, що туди не поїде. Довелося найняти автомобіль-таксівку, і водій повіз мене до стоянки. Мені було дивно, що водій взяв всього 2 фунти, я гадав, що буде коштувати більше. Виявилось, що я забув ключі у авті. Тоді з допомогою шруботяга відчинив його, знайшов ключі і відразу ж застартував! Я домагався від водія, щоб він їхав за мною, однак він внедовзі звернув праворуч. Їхав я сам до пізньої ночі. На нещастя, авто спинилося, бо нестало води. Я вже не мав сили боротися і заснув. Спав я увесь день і всю ніч. Над ранком — чую постріли. Виявилося, що це група робітників-італійців, які працюють при прокладанні рур, і це вони стріляли псів та кріликів.

Я зрадів і пішов до того робітничого табору, щоб попросити води. Також треба було мені роздобути перцю. Італійці сказали, що нічим не можуть допомогти, і спрямували до свого „боса". Пішов до нього. Бос був італійцем і не говорив по-англійськи. Я постарався розповісти про свої пригоди. Він спочутливо поставився до мене, дав молока і торта, навіть постарався дістати фунт перцю. Мені він був потрібний, бо перець затикав діри в радіяторі. Якось наладнав я свій автомобіль, італійці підіпхали і я поїхав. Взяв напрям додому, і ще треба було їхати яких 150 миль.

Коли я нарешті, після майже 4 тижнів мандрівки, дібрався додому, в понеділок, то з австралійської преси довідався, що артист-маляр Намаджіра помер. Я зразу ж хотів полетіти літаком до території абориґенів, щоб там зробити фільм з похорону, але австралійський урядовець поінформував, що Альберт Намаджіра помер вранці, а в обід вже відбувся похорон. З уваги на спеку та побоювання, що тіло буде розкладатися, його поспішили поховати.

Так закінчилася моя, повна пригод, подорож до заповідника абориґенів. Я і тепер із вдячністю згадую про сл. п. Ярослава Андруховича,

який написав коментар і своїми порадами сприяв великому успіхові фільму".

1961 р., приїхавши до Америки, Я. Кулинич займається вдосконаленням свого знання і виробничої техніки. Він студіює на університеті, відділі кіномистецтва і здобуває звання магістра. Відтак працює викладачем в галузі кіномистецтва в одному з коледжів Ню Йорку, а одночасно це період його посиленої діяльности, як творця художніх і документально-історичних фільмів.

Фільм, зреалізований Я. Кулиничем під назвою „Українське життя в Австралії", здобув загальне визнання громадянства. В пресі з'явилися численні рецензії відомих діячів, які висловлювали авторові подяку за зразкове виконання завдання — всебічне представлення життя українців у Австралії, з узгляднением усіх його ділянок — суспільно-громадської, церковної, молодіжної, театрально-музичної тощо. З цим фільмом Я. Кулинич вибрався у подорож по таких країнах: З'єднані Стейти Америки, Канада, європейські країни — Італія, Австрія, Німеччина, Бельгія.

Там також фільм Я. Кулинича зустрів високу оцінку. Так, у газеті „Новий шлях" автор А. Курдидик стверджує, що широка громада Канади „незвичайно вдоволена баченими фільмами. Всі одноголосно стверджують, — писав головний редактор А. Курдидик, — що фільми абсолютно добрі і фільм про дикунів Австралії навіть дуже добрий і технічно без закиду".

Інженер А. Кущинський писав у газеті „Українське життя" (Чікаго): „Своїм змістом і так би мовити редакцією фільм Кулинича є взірцево цікавий. Фільм про чорношкірих бушменів можна назвати цінним науково-дослідницьким вкладом". Щодо фільму про життя українців у Австралії, то цей же автор пише: „Все тут утривалено в живій, звуковій і кольоровій, формі фільмового мистецтва. Радість і гордість переймає нас за наших братів у Австралії, що вони в зовсім чужім краю показали такі успіхи. Панові Кулиничу належиться щира подяка за його успішну українську фільмову продукцію, за його ідейну, корисну роботу".

Та сама рецензія була видрукована в газеті „Свобода".

Професор В. Шаян з Лондону, в рецензії, надрукованій у газеті „Українська думка", стверджував: „Пан Ярослав Кулинич вже добре відомий Україні на трьох континентах своїми оригінальними і надзвичайно гарними фільмами з далекої і екзотичної Австралії. Образ України в Австралії поданий вдумливо, в добре продуманому пляні і конструкції, обіймає всі ділянки українського громадсько-політичного життя. Рясними оплесками і сердечим вітанням нагородили зібрані учасники дорогого гостя, що не жалує ні труду, ні величезних зусиль, щоб передати нам такий прекрасний і сердечний привіт від наших братів в Австралії".

Інж. Мирон Лущак, пишучи в часописі „Гомін України", стверджує, що як фільм „З камерою по Австралії", так і фільм про життя українців в Австралії — прекрасні. „Все тут утривалене у живій, звуковій і кольоровій формі фільмового мистецтва. Радість і гордість переймає нас за наших братів у Австралії, що вони за короткий час добилися успіхів і здобутків, які мають велике значення для популяризації нашого імени та справи".

Фільм високо оцінює В. Онуфрієнко в газеті „Українські вісті", пишучи, що „Я. Кулинич зумів підхопити цікаві моменти, об'єднати їх

в картину, яку дивишся з цікавістю і захопленням. Я хотів би, щоб те, що зфільмував Я. Кулинич, побачили українці в усьому світі!"

Генерал Микола Капустянський в особистому листі до Я. Кулинича стверджує, що фільм цікавий тематично, має багато пізнавального матеріялу, технічно бездоганно виконаний.

У 1962 році, з метою відзначення 50-річчя існування Українського Пласту, інженер Михайло Пежанський з Пластової Служби заанґажував Я. Кулинича до реалізації фільму про Пласт. До допомоги йому призначили М. Витягловського і Р. Савицького. Фільм остаточно закінчив енергійний молодий фільмовий технік Роман Савицький в 1973 році.

У 1963 році Я. Кулинича заанґажував маестро В. Авраменко зробити фільм у Римі, з нагоди Другого Ватиканського Вселенського Собору. Про ту працю Я. Кулинич розповідає:

„Нелегко було здійснювати цей фільм. Треба було мати окремий дозвіл від ватиканської поліції. Вона складається переважно із швайцарців. Ми зголосилися до капітана ватиканської поліції, і я попросив дозволу на фільмування. При тому показав усі мої документи. Секретар виписав мені дозвіл на 2 дні. Однак Авраменкові дозволу не видано. Розмова велася німецькою мовою. Коли я передав Авраменкові зміст розмови, то він обурено сказав: „Як це так, що директор Авраменко не може ввійти до святого Петра?!" На це капітан заявив, що тисячі людей хотіли б бути учасниками Собору, однак це неможливо, дозволу для пана Авраменка видати не може. Тоді я переклав йому заяву Авраменка, що він творить велику церковну історію і це йому дорого коштує. Однак, і на цю заяву була категорична відмова. Тоді Авраменко втратив над собою контролю, грюкнув кулаком по столі і заявив, що „Ви, католики, із православними хочете миру, а мене не хочете пустити!" Капітан наказав замовкнути і залишити його бюро. Після того випадку Авраменко був нервовий, ходив з допомогою топірця. Він різко висловлювався на адресу капітана. Я намагався його заспокоїти і порадив йому одягнути чумарку та шаравари, бо в такому вигляді його можуть уважати за високого достойника. На другий день Авраменко послухав моєї ради, прийшов у чумарці і шароварах, з медалями на грудях. Перед входом до св. Петра я сказав йому: „Ідіть сміло і будете брати участь у Соборі". Він це зробив. Ґвардійці віддали йому піками салют і пустили до собору, навіть не питаючи про дозвіл".

Українська преса високо оцінила фільм, виконаний з нагоди Ватиканського Вселенського Собору Ярославом Кулиничем, з ініціятиви і коштами маестра Василя К. Авраменка.

В 1964 році Ярослав Кулинич взявся за важливе завдання: вшанувати 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка монументальним фільмом про нашого національного Пророка, поєднуючи це з документально-історичними кадрами з відкриття пам'ятника Шевченкові у Вінніпеґу та у Вашінґтоні.

Так постав фільм „Шляхом Кобзаревої слави".

Цей монументальний кінотвір можна вважати одним із центральних у багаторічній і багатогранній продукції Я. Кулинича. Як стверджує в рецензії Іван Ґрушецький (газета „Наша батьківщина") — „Це велична і неповторна подія, яка залишається в пам'яті кожного, хто оглядав фільм „Шляхом Кобзаревої слави".

Перша частина фільму представляє життя і творчість Т. Шевченка як поета, художника, а друга частина розповідає про славу, яку здобув Шевченко в Канаді й Америці.

Рецензент І. Грушецький стверджує: „Це могутня картина... Володар душі українського народу удостоївся великої чести в далекій Канаді... Цей фільм це євшан-зілля для української душі... Це великий аргумент для кожного українця в діяспорі. Це стимул жити і працювати для української нації... Цей фільм показав красу і силу нашої нації... Я щасливий, що побачив цей чудовий фільм... Я щиро дякую п. Кулиничеві, що мав щастя побачити цей незабутній фільм..."

Подібно оцінює фільм рецензент д-р О. Соколишин, який стверджує, що „документальний фільм Я. Кулинича треба конче побачити нашим українцям у вільному світі... Це історична подія і схоплена дуже вірно. Яр. Кулинич збільшив скарб Шевченкіяни новим здобутком і за те йому належить заслужене признання".

„Документом нашої доби, нашої сучасности, радісним звершенням української кінематографії на еміґрації" вважає фільм про Шевченка рецензент Осип Старостяк у часописі „Америка". Автор зазначає, що це „перший фільм, який ставить собі завдання показати Шевченка в його всенаціональному аспекті" та який „дає автентичний показ сповненого сили і енергії організованого українського суспільства в масових розмірах".

Вся українська преса в діяспорі з великою увагою і признанням прийняла фільм про Т. Шевченка, зачислюючи його до золотого фонду української кінематографії.

В 1965 р. Я. Кулинич працює над двогодинним довгометражним фільмом про „Союзівку". Цей кольоровий фільм, говориться в рецензії часопису „Свобода", „буде цінним документом про культурне, релігійне життя, працю і відпочинок українців ЗСА і Канади на чудовій оселі УНСоюзу". Дикторський текст написав Іван Керницький.

Того ж року Я. Кулинич здійснює фільм „Від Митрополита Андрея до Кардинала Йосифа". Коментарі до фільму написали о. д-р М. Соловій та В. Гайдук. Фільм став великою подією в житті вірних Української Католицької Церкви і всього суспільства. І. Пеленська в своїй рецензії („Вільна думка") стверджує, що у фільмі бачимо „епізоди з релігійного і громадського життя зі Львова, величну катедру св. Юра і постать Слуги Божого Митрополита А. Шептицького". Відтак показано „український Рим" та побут Митрополита Сліпого у Римі, враз з церемонією встановлення Верховного Архиєпископа кардинала". Цей фільм, — стверджує І. Пеленська, — „велике і корисне діло". Фільм мав великий успіх. Так, наприклад, у Філядельфії і у Кемдені на показі фільму було понад 700 осіб. Газета „Америка" стверджує, що фільм „є великою цінністю, бо зафіксовує небуденні і зворушливі хвилини слави української Церкви і українського Народу".

В. Боберський присвячує фільмові велику увагу в широкому репортажі (газета „Свобода") і радить „всім українцям побачити цей фільм". Він пише: „Треба подивляти завзяття і посвяту фільмового продуцента Я. Кулинича, який переборов багато перешкод, щоб дати українському суспільству цей дар для сучасного і майбутнього. Технічне оформлення і мистецька вартість фільму є високі і заслуговують на піддержку всього громадянства, щоб уможливити Я. Кулиничеві виготовляти дальші фільми, які він започаткував чи проєктує. Це велика заслуга Я. Кулинича, який пов'язав життя і діяльність нашої Церкви поза Україною з минулим на рідних землях".

У 1956 році Я. Кулинич здійснює фільм „Спілка Української Молоді". Продуцент склав умову з головою ГУ СУМ-у мґром Є. Гановським. Фільм виховний і показує в цілості всю діяльність цієї заслуженої молодечої організації. Фільм передано до їх власного ужитку.

В 1966 році відбувається реалізація фільму „Лемківське весілля". Його виконано на замовлення Комітету „Лемківське весілля" при співпраці з групою лемківських аматорів на чолі з О. Вітніком.

Критика висловилася про цей драматичний і дуже яскравий фільм з повним признанням. Газета „Свобода" зазначує у рецензії, що у численних глядачів цей знаменний фільм викликав зворушення. „І тому, — стверджує часопис, — великою заслугою режисера Я. Кулинича є те, що він увіковічнив на фотоплівці те, що відходить від нас безповоротно".

В 1967 році здійснено фільм про Український Пласт, який присвячено 50-річчю Державного відродження України, 100-річчю Канади і 55-річчю Пласту. Прем'єра фільму відбулася в Монтреалі, а відтак в Оттаві, при масовому здвизі молоді, в урочистій атмосфері. У святі взяв участь прем'єр Канади Лестер Б. Пірсон, який виголосив промову перед парляментом в Оттаві до тисячів української молоді. Фільм був замовлений з рамени Пластової Служби інж. М. Пежанським. Скрипт написала О. Кузьмович, музичне оформлення — Р. Савицького.

У 1967 році Ярослав Кулинич опрацював і випустив на срібний екран фільм „Встане Україна", який всебічно і широко вияснив найбільшу подію в житті української еміґрації — Перший Світовий Конґрес Вільних Українців у листопаді 1967 року.

Як стверджує рецензент „Українця в Австралії" Л. Д., фільм має велику історичну вартість, а з технічного боку не поступається кінодокументам з Голлівуду: „Кінорежисер і його співробітники блискуче впоралися із своїм завданням і виготовили чудову річ".

Ст. Семків у часописі „Українська думка" стверджує, що фільм „Встане Україна" не має собі рівних серед досі тут бачених українських фільмів: „Глядача зворушує до сліз така велична маніфестація національної єдности". У фільмі оглядаємо живих свідків нашої сучасної історії, понад 1.000 делеґатів з усіх країн світу... Цей фільм, зазначує рецензент, „піднесе духа нашої молоді, розбудить почуття національної гідності".

Текст до фільму виготував письменник Леонід Полтава, диктори — Валя Калин-Магмет і Юрій Денисенко, звук — Володимир Змій і Павло Вовчак.

1968 року Я. Кулинич випустив фільм для Стемфордської дієцезії Владики Йосифа Шмондюка, про перебування Блаженнішого Кир Йосифа Сліпого в Стемфордській окрузі. Фільм відданий для розпорядження Владики Шмондюка. У фільмі співпрацювали: автор скрипту Л. Полтава, диктори о. Мудрий (українською мовою) і о. проф. Хрепта (англійською мовою).

При заповненій залі УНДому в Ню Йорку відбулася прем'єра чергового фільму продукції Ярослава Кулинича — „Свята Софія", здійсненого в 1970 році. Цей фільм знято в Римі попереднього року. Як стверджує рецензент „Українського народного слова", тисячі глядачів „щиро аплодували творцеві фільму Я. Кулиничеві. Як сама подія посвячення катедри св. Софії в Римі, так і кінофільм є історичною подією". Як інформував щоденник „Свобода", фільм „Свята Софія" мав в українсь-

кій пресі багато гарних відгуків. Текст опрацював Л. Полтава, диктори Ю. Денисенко і М. Галій.

Фільм здобув загальне признання і захоплення своєю величавою постановкою, яка яскраво відбила урочистість великої події посвячення храму св. Софії у Римі. Під час торжества у Римі перебувало понад 5 тисяч українців з різних країн світу волі й неволі.

В 1971 році Ярослав Кулинич здійснив свій давній задум, створивши фільм „Поїзд в Україну", в якому представлено життя і побут нашого народу в сучасній Україні. Як писав рецензент у „Вільному світі" С. Женецький, „Новий фільм варто оглянути, зокрема його повинна бачити наша молодь, народжена вже на чужині, а яка, що так скажемо, живої правдивої України не бачила. Він принесе їй подих рідної землі та додасть рідного українського духа в їхні серця".

Часопис „Свобода" надав новому фільмові Я. Кулинича належного розголосу, оскільки, як стверджує часопис, у фільмі, що триває понад 2 години, зафіксовано не лише чудову природу Української Землі від Карпат до Чорного морл, а й багато сцен із щоденного сірого життя „на нашій не своїй землі". Текст написав Л. Полтава, головно використовуючи твори багатьох українських поетів. Диктори: Наталка Чума та Ігор Раковський.

Численні глядачі, котрі бачили новий фільм Я Кулинича, мали нагоду побачити багатющий матеріял із щоденного побуту на сучасній Україні, зібраний автором під час відвідин. Рецензент С. Женецький вважає, що з усіх досьогочасних фільмів про Україну — „Поїзд в Україну" найбільш автентичний і найбільш багатий оригінальними кадрами.

Унікальним цінним документом українського життя являється фільм „Під чужим небом", який Я. Кулинич здійснив у 1972 році. Фільм пов'язаний з відкриттям пам'ятника Т. Шевченкові в Буенос Айресі, однак, крім яскравої документації цієї знаменної події, у фільмі вплетені також кадри із щоденного життя й побуту українських поселенців в Аргентині і Параґваї. „Ярослав Кулинич, — писав К. Шоик-Русич, — з його упертістю і великою любов'ю до фільмового мистецтва, це вже зрілий професіонал з мистецьким хистом, створює картини великого формату".

Надзвичайно теплу критику помістила поетка Галина Черінь у „Вільному слові", характеризуючи фільм як унікальний і цінний документ, який охоплює багато цікавих моментів з життя українських поселенців. Окрему увагу критика привертають кадри не лише величного торжества, пов'язаного з відкриттям пам'ятника Шевченкові в столиці Аргентини, але й побутові картини з життя українських хліборобів у Параґваї та в провінціях Аргентини.

„З напруженою увагою глядач слідкує за фільмом „Під чужим небом", — стверджує щоденник „Свобода". Автор фільму „майстерно володіє камерою, ведучи глядача по містах і селах, по пляжах, колоніях і полях та лісах Уруґваю, Параґваю та провінції Міссіонес в Аргентині, де живе і працює українська людина".

Фільм „Під чужим небом" газета „Свобода" вважала дотепер найцікавішою продукцією магістра Я. Кулинича. Супровідний текст написав Л. Полтава, диктори — Наталка Чума і Аскольд Лозинський.

„Знайомство з життям українців у цій частині світу — Південній Америці, — стверджує щоденник „Америка", — є дуже цікаве і не менш важливе".

І знов, у 1972 році, Я. Кулинич в порозумінні з інж. Пежанським реалізує фільм про Ювілейну зустріч в 60-річчя Українського Пласту. фільм у сирому стані віддано інженерові Пежанському для остаточного опрацювання.

В 1974 році Я. Кулинич продукує фільм для Українського Народного Союзу під назвою „Від хатинки до хмаросягу". Фільм присвячений 80-річчю з часу заснування Українського Народного Союзу та відкриттю власного будинку, величавої споруди в Джерзі Сіті на Ексчендж Плейс, де розміщені всі установи згаданої народної організації. Автор дикторського тексту Л. Полтава, диктор Ігор Раковський, проф. Павлина Андрієнко Данчук — коректор української вимови.

В 1975 році із студії Я. Кулинича виходить новий фільм п. н. „Патріярх Йосиф", у якому зображено тріюмфальні відвідини Блаженнішого Патріярха Йосифа в Північній Америці в 1968 і 1973 роках. Продукція здійснена з ініціятиви Кир Ізидора Борецького. У цім кінодокументі відтворено тріюмфальні відвідини Патріярха Йосифа в Північній Америці. Михайло Островерха, рецензент у газеті „Свобода", стверджує, що згаданий фільм є „документом живої тривалої історичної вартости. Понад три години перед глядачами проходили тріюмфальні відвідини Патріярха Йосифа, будучи одночасно свідченням наших осягів на релігійному і національному полі. Ця праця Я. Кулинича великої ваги і вартости, — пише М. Островерха, — це вклад у збереження фактів нашої історії. Для нас і для майбутніх поколінь цей фільм — жива історія". М. Островерха палко доручає всім українцям оглянути цей фільм, який залишає справді непроминаюче враження. Крім Я. Кулинича, у фільмі брали участь: помічник кінооператора Михайло Ватажко, звукооператор П. Вовчак, текст написав Л. Полтава, диктори Галина Полтава та І. Раковський.

Слід згадати, що 5 квітня 1975 року в Йонкерсі відбулися сходини, на яких засновано Українське Фільмове Товариство Америки (УФТА) і покликано до життя його тимчасову управу. До неї увійшли: д-р Яр. Моцюк, власник великої фільмової лябораторії в Ню Йорку — голова, С. Новицький і Я. Кулинич — члени. Метою товариства є організація українських кіномистців Америки та осіб, зацікавлених у розвитку українського кіномистецтва.

1977 року на срібний екран вийшов черговий фільм Я. Кулинича — „Доля народів" („Пізнай п'ять континентів"), що явився результатом багатьох років праці, документації, художнього досвіду і видатків. Підготовна робота перед остаточним оформленням цього фільму тривала понад 15 років. Мистець взявся до цієї праці з особливою наполегливістю і шістизмом, оскільки метою його глибокого задуму був показ життя і побуту народів і країн на п'ятьох континентах світу. Це, зрозуміла річ, вимагало багато підготовних студій, пізнання і автентичного знайомства з даними народами і середовищами.

Даємо слово кіномистцеві Я. Кулиничу:

„Підготовляючись до продукції цього фільму, я об'їхав три рази навколо світу. Я відвідав такі країни: Мехіко, Гаваї, Фіджі, Нову Зеляндію, Австралію, Японію, Формозу, Гонґ Конґ, Філіппіни, Сінґапур, Тайлянд, Пакістан, Індію, Кенію, Сенеґаль, Марокко, Ізраїль (з окремою увагою до теми: українці в Єрусалимі). Єгипет, Грецію, Туреччину, Югославію і окремо: українців в Югославії, в Польщі, в Англії, Канаді і Америці.

Ці подорожі по невідомих і екзотичних країнах були завжди пов'язані з усілякими несподіванками, небезпеками і пригодами.

Ось, наприклад, ми прибули в Японію. Зі мною були американські колеги по фаху, з якими я здійсняв документальний фільм про індустріяльне місто Осака. Після виконання свого завдання мої колеги від'їхали до ЗСА, а я поїхав у Токіо, де спинився в готелі „Токіо". Оглянув столицю Японії, після чого захотів поїхати в японські села. Чекаю на таксі, коли якийсь молодий чоловік до мене посміхається. Я привітався з ним, і мій новий знайомий пояснив, що він інженер-електронік і чекає на свого товариша, щоб разом поїхати на село. Його товариш незабаром приїхав автом. Вони запросили мене їхати з ними, що я й зробив. По дорозі ми спинялися в мотелях, у ресторанах. Бажаючи віддячитись знайомим, я хотів заплатити за них, але вони не дозволили, сказали, що я їх гість. Ми відвідали декілька японських сіл, які дуже чисті і взірцеві. Селяни в Японії живуть немов у казці. Два дні ми подорожували, після чого мені був час у дорогу. Я хотів заплатити за всі витрати, але мої знайомі японці не дозволили. Ми попрощалися як друзі.

Другим разом я був у Гонґ Конґу. Дуже хотів вибратись на китайський кордон, щоб робити знімки, але напився дуже холодної води і захворів. Гарячка доходила до 104 степенів. Пролежав чотири дні у шпиталі.

Я прибув до Джакарти в Індонезії. Була велика спека і великий брак води. Їду автобусом, а навпроти мене сидить чоловік з перев'язаною рукою. Я розговорився з ним і сказав, що хочу відвідати села в Індонезії. Мій знайомий запросив мене до свого дядька, який є власником бюра експорту рижу. Поїхали до нього в таксі, я заплатив 10 долярів. Там нас почастували чудовим чаєм, але в розмові висловили побоювання щодо мого виїзду на села: в Індонезії тоді були заворушення і не було безпечно показуватися у селах. Мій знайомий індонезієць зате показав мені місто, і ми відвідали всі місця, варті уваги.

Інша пригода була в Дакарі, Сенеґаль. Літак із Ню Йорку наблизився до великого міста Дакар. Відразу відчулася спека. Стомлений дорогою, я старався знайти готель з охолодженням, але всі готелі були заповнені. Нарешті натрапив на один готель з охолодженням. Кімната коштувала 25 долярів. Я взяв душ і пішов до власниці готелю, щоб довідатись, де американська амбасада. Власниця була французького походження. Тоді підходить до мене невисокий чоловік і питає, хто я такий. Коли я сказав, що я українець із Ню Йорку, він почав говорити ламано по-російському, сказав, що він болґарин і є власником цього та ще двох готелів. Він взявся повести мене до амбасади. Привів до амбасади, а це була ... совєтська амбасада! Мене привітали: „Здраствуйте, откуда вы?" Я сказав, що з Ню Йорку, і запитав, чи є тут українці? Службовець сказав, що українці є, але „пошлі ґулять, в 2 часа будут". Тоді я повернувся до мого болґарина і кажу йому, що мені треба до американської амбасади. Він завів мене до американської і я зголосив, що виїжджаю на 100 миль в африканські села і селища. Треба було дістати таксі. Мій колеґа покликав водія і я його згодив: за 10 долярів він мав мене возити цілий день. Я дав йому шматок паперу, щоб підписав, що він згідний на такі умови. Увечері я пішов спати, а той шофер чекав на мене цілу ніч біля готелю.

Вранці ми поїхали. Я мав з собою сухі харчі і консерви. Коло першої години ми спинились на обід. Тоді шофер став показувати пальцем на чоло і каже мені: „Ти европеєць — дуже мудрий, а я африканець —

дуже дурний". Мовляв, як то він міг згодитися їхати так далеко за 10 долярів?..

Шофер показує на мою вовняну сорочку і каже, щоб дав йому, бо тільки тоді він повезе далі. А я йому показую папір, який він підписав і дав свою згоду. Раптом африканець витягнув великого ножа (кинджала) й кинувся на мене. Я скоро зорієнтувався і, знаючи самооборону, скрутив йому руки й повалив на землю. Африканець дуже налякався, бо думав що тут йому буде й кінець! Однак, я не хотів йому робити кривди, та він був мені й потрібний, і сказав йому, щоб був спокійний, все буде гаразд: „Сорочки я не можу тобі дати, але дам піжаму в червоних квітах". Дав йому піжаму, він був задоволений і повіз далі. В селищі мене він залишив і від'їхав до міста. Я побув декілька днів із своїми товаришами і з ними повернувся до Дакару. Там біля стоянки я побачив шофера в моїй піжамі. Він виглядав найкраще з усіх шоферів!..

Відтак ми поїхали до Ніґерії, де, на жаль, не змогли нічого зафільмувати, бо була війна з Біяфрою і ми не одержали дозволу на фільмування. Там було небезпечно. Звідти ми відлетіли до Південної Африки, а потім до Кенії. З Кенії ми повернулися до Ню Йорку".

Фільм „Доля народів" зазнав дуже прихильної критики. Критик Т. Терен-Юськів підкреслює в своїй рецензії в газеті „Свобода" величезний досвід фільмаря Кулинича. „Фільм усім надзвичайно подобається і робить незабутнє враження... Наша публіка повинна побачити цей фільм".

Довгометражна стрічка показує в чудових природних кольорах небачені мальовничі краєвиди та цікаві сцени з побуту екзотичних країн. Критик підкреслює і те, що фільм дає „прецікавий зворушливий, часом імпозантний перекрій українського життя-буття в розсіянні". Ось, наприклад, „треба кинути оком лише на дорогу візію, золотий тризуб у комуністичній Юґославії... Для цього варто і двічі піти на цей фільм... Чи не відрадно зустріти знайомі обличчя наших прочан у Святій Землі?"

Рецензент Л. Полтава (в „Свободі") відзначив зачарованість глядача „веселковими кольорами фільму, який є пеаном національно-культурній різноманітності. Фільм підкреслює, — каже автор, — красу людини в її різноманітності, расовій, національній і культурній..., змальовує життя українців у Польщі, кращу згуртованість в Юґославії, зразкову упорядкованість великої української спільноти в Англії".

Фільм „Доля народів", як стверджує критик у „Свободі", це великий осяг маґістра Я. Кулинича. Автор вважає, що фільм треба перезвучити й на англійську мову та настирливо добиватись змоги показувати його на телевізійних каналах: „За такою кінопродукцією тужить глядач".

У розмові з паном Кулиничем довідуємося, що на варстаті в його студії є фільми в стадії останнього оформлення: „24 Конвенція Українського Народного Союзу" у Філядельфії та „Відкриття пам'ятника Лесі Українці" на „Союзівці" (назви умовні).

Майстер далі працює над ними і незабаром глядачі матимуть змогу їх побачити.

Я. Кулинич розповів таке про „сирий матеріял", який у нього знаходиться. Це кадри для цікавих фільмів, яким, можливо, й не судиться вийти на срібний екран з незалежних причин. Це, зокрема, історичний фільм про похорон жертв героїв — учасників бою під Крутами, українські села на Волині, похорон генерала Тарнавського, життя українців

в Німеччині в таборах ДіПі, життя українців у Австралії, Німеччині, Франції, Англії . . .

Ярослав Кулинич наполегливо працює над оформленням фільмів, що постали з ініціятиви Української Православної Церкви в Америці. До таких належить фільм про відкриття Пам'ятника-хреста на пошану героїв, у Бавнд Бруку, Український собор в Честері та інші події, що відбувалися в межах цвинтаря в Бавнд Бруку, Н. Дж.

Пан Ярослав Кулинич поінформував, що у нього в архіві знаходиться чимало фільмів, зроблених після І світової війни і напередодні ІІ світової війни, навіть під час війни. Він має фільми про організоване українське життя в Ню Йорку, Ню Джерзі, в Детройті і Чікаґо, включно з посвяченням літаків. Багато фільмів спортових, про життя й діяльність українських чемпіонів спорту, „Тризуб", УССК та ін. у Ню Йорку.

Здійснено також багато фільмів для Української католицької митрополії у Філядельфії, які ще не закінчені. Не готовий і фільм про відкриття пам'ятника Лесі Українці в Торонто.

В архіві Студії є фільм про молодь ОДУМ, а також багатометражний фільм про життя і працю СУМ у Канаді. Зфільмовано також багато мистецьких імпрез, фестивалів, концертів тощо, включно з Капелею бандуристів ім. Т. Шевченка.

Всі ці фільми вимагають ще багато праці для остаточного оформлення.

Такі висліди багаторічної діяльности нашого заслуженого діяча кіномистецтва, який, незважаючи на великі труднощі, пов'язані з реалізацією коштовних плянів екранізації українського життя на чужині, незважаючи на часто нічим не виправдану байдужість публіки до справ кінематографії, зумів подолати різні труднощі і впродовж довгих працьовитих років створив імпозантну кількість фільмів, що стали історичним надбанням української національної культури.

Будучи висококваліфікованим кінематографістом, засвоївши повністю наймодернішу техніку фільмового мистецтва, Ярослав Кулинич став справжнім літописцем доби, літописцем напруженого і насиченого енергією життя української спільноти в діяспорі.

Не було важливої події в історії української еміґрації, яку Я. Кулинич не увіковічнив би на кінострічці, починаючи від політично-громадських подій історичного значення та культурно-мистецьких подій, аж до молодіжного буття українців на чужині. Його кінокамера охоплювала широкі обрії країн, де поселились українці, від далекої Югославії та Бельгії до ЗСА і Канади, від берегів Тихого океану до Атлантику; всюди, де б'ється палке українське серце — від Аргентини, Уругваю, Парагваю, аж до суворих снігів західньої Канади — всюди побував допитливий об'єктив нашого кіномайстра, утривалюючи український світ на кіноплівці.

Опрацював Л. П.

ПОЕЗІЇ З УКРАЇНИ

Євген СВЕРСТЮК
(Політв'язень Москви)

МАТЕРІ-СТРАДНИЦІ

Далека, самотня й далека,
у цілому світі одна,
дні й ночі, у студень і спеку,
до мене летить вона.
Рідна, як пісня з колиски,
тиха, як свято волинське.

Готова завжди до страждання,
до горя, до болю і втрат,
вона віддала б останнє
І терпіла сама стократ,
щоб доля мене ласкала,
щоб лихо мене минало.

Але у безсонні ночі,
як ноги і руки гудуть,
гнітять її сни пророчі
про тернями вкриту путь,
що я не такий, як люди,
і щастя мені не буде.

Навколішки в тихій молитві,
як страдниця і як свята,
благає мене захистити
і небо мені пригорта.
А потім свої скорботи
топить у вічній роботі.

Розгойдані темні хвилі
лягають в тюремні сни
і носять уламки милі —
то образ її між них.
Чи тільки страждання безкрає?
Я знаю, любов не вмирає.

НАВІКИ!

Ти — мій хліб, моє сонце, мій дім,
Мої руки, натруджені в праці.
Народився я під серцем твоїм
На Дніпровому березі вранці.
Так під серцем твоїм я живу,
І під серцем закрию повіки —

Наче зірка, що впала в траву,
Щоб росою бриніти навіки.
Бо навіки я вірний твій син,
Без вагання вросту, мов клітина,
У ті сорок мільйонів клітин,
Що у серці твоїм, Україно!

(Львів)

Микола ПЕТРЕНКО

Григорій СТОЛЯРЧУК
(Україна)

ЯК ХЛІБ НАСУШНИЙ

Я так люблю, я так люблю
тебе,
Моя співуча українська мово!
В тобі шумить Полісся голубе
І дужі хвилі гомонять
Дніпрові.

В тобі живе карпатська
височінь,
Що манить у незвідане
майбутнє,
І степова безкрая широчінь,
І Кобзарева дума незабутня.

Пісні дівчат, налиті колоски,
Янтарної пшениці кочугури...
Ти — сплав мільйонів сердець
палких,
Що пережив і найлютіші бурі.

Ти, рідна мово, чиста, як роса,
Цілюща й невичерпна, мов
криниця.
Святиня наша, гордість і краса,
Ти — розуму народного
скарбниця.

Як легко йти з тобою по землі
І підставлять вітрам лице
відкрите!
Для мене ти — як і насушний
хліб,
Без тебе я не зміг би в світі
жити!

Ігор КАЛИНЕЦЬ

На буйному коні
у степу — полині
Вітрова Донька гасає,
одно знає:
— Пусти мене, Тату,
козакам сорочки сушити,
з ними люльки палити,
у морі байдаки надимати.
А Вітер сердиться:
— Не годиться людям бути
посестрою,
в походи ходити,
рани студити.
Не нашої вони крови.
Інше в мене в гадці і мові:

Небавом привіє в гості
родин Вітер Заморський,
станеш йому жоною —
панею вельможною.
— Та мені, Тату, у степу рідно,
із-за моря степу не видно.
На ранок Вітрова Донька
коня сідлає,
на Січ повертає.
За нею Вітер в погоню.
— Стривай, стривай, моя Доню,
бо в камінь тебе заклену
отут на могилі
в степу — полині,
повір моїй силі.

Ідуть козаки
не сходять з дива:
вчора могила як могила,
а нині на ній —
Кам'яна Діва.
(Пермський табір)

іна КОСТЕНКО

ПРИТЧА ПРО РІКУ

Давно колись була Діяла.
І цар персидський на імення Кір.
І лотоси біліли, мов піяли.
І берег грав вогнями, як факір.
То царське військо йшло на переправу.
Священий кінь з недогляду втонув.
І Кір порушив проти неї справу —
Судив ту річку. І таке утнув:
Він присудив, щоб не було Діяли.
Він смертний вирок їй оголосив.
Звелів прорити у пісках канали,
Зрубав дерева й трави покосив.
Одвів ті води у всі боки сущі.
Ріка умерла... Не було ріки.
Пройшло по ній те військо, як по суші,
Пройшло те військо... І пройшли віки.
Піски пустель засипали канали.
Ріка в русло вернулася своє.
Царя немає. Є ріка Діяла.
Немає Кіра, а Діяла є.

(Київ)

І ЧУЖОМУ НАУЧАЙТЕСЬ И СВОГО НЕ ЦУРАЙТЕСЬ.
Т. Шевченко

Василь БАРКА

МОГУТНИК І ЧЕРНЕЦЬ

(мотивом старовини)

Був збройовик, силами превелик,
коня-звіра пригострив топтати богатирців —
під ковил.
Простягне меч аж через море —
цареві котрому голову однорe...
та списом військо, мов кучугуру вівса,
за вітерцями пересіва!
Повно звитязтва:
вдарить раз, — чотири полки розлетяться.
Гей, збройовик грозьбами превелик —
розпалився, як леви...
гори рубне — в каміння дрібне;
потягне залізо: глиною зомліло.
В сто вірлиних висот зваги знайшлось,
а мудрости — всім зміям на жало.
Та й каже:
докину булаву, жаром вихрову,
вечірню зірку розірву!
Додає з високомов'я:
кому зо мною биться спромога?
Нема! —
вселенну, кутами круглу всіма,
як дідівську клуню,
за одвірки вчеплю — безміром пересуну!
хвальба в страшовика;
а тут подорожниця підступа,
оружжя стирчить:
сокири, стріляниці, швайки, палі, шворні, шаблі,
колеса, молотки, кинджали, рогачі,
усякі трути в порошку та в персні та в скляниці,
хвороби в капшуках, мужичі й панські, —
підступа, обтикана в пристрої,
від стежки польової...
Збройовикові мовить звідти:
— Прийшла тебе побідити!
Реготить могутник:

— Мизинцем торкну, тобі в яму ввігнутись;
тікай! сховайся під кружок гавунний...
— Не боюся, — шамкотить примарка, —
всіх попереможала.
А збройовик гнівом як дихне:
— Всіх, та не богатиря богатирів — мене;
рука моя царів, як індиків жене,
тікай, бо в черепочку й кінець!
Примарка ж доводить богатиреві:
— Від праотців передо мною всі согбенні,
кожен твар на землі простер:
я — смерть!
В кого коморі перелитого золота повні,
чи в палацах — самоцвітів, жемчугів, як полови,
ні один не відкупився
від ями ні на півстопи.
Хто мудрістю в підвалини моря проник,
Чи вгорі обкинув зірник, —
від ями ні на півмиті
при мені не відкмітився.
Котрий коронувавсь, кумир на троні,
війська, як повідь, водив розорні,
з капища жрець, безлігі душ триножив,
кожен: ясновельможник, старець-твар простер,
я — смерть!
Збліднів страшовик, хоч боятись відвик,
домовля в мирову навік:
— Не биймося, хазяйко! —
візьми дорогоцвіти й золото з мого багатства,
ступай з причандаллями звідси,
поки я не сердитий!
— Божевілець: сердитий умреш! — бубонить примарка,
а про скарби й призгадка надарма...
шовкового вбрання з дорогоцвітом не надіваю,
червінці — куди їх діну? — тільки в заваду;
і погості не про мене:
все зрізаю, зілля незельне
Хапаю і царський лікоть і долоню жебрущу,
від янгола накази гую:
лискавкою впалити! —
от, розвалю твої плечі превеликі...
— Хазяйко! світокруг розділім:
я своїм риштунком крушу, а ти своїм;
відстрочки розпишу для людей — від обох,
за що братимем готовиною і в борг.
Бо, щоб вік протягти через темну напасть,
кожен добро віддасть.
Усі скарбизни світу — наші,
будем божками в пошані.
— Є! ти гараздий грабій і згубник неглуздий,
зведеш мене, як тінь собі беззубу;
як я ж ременанту позбудусь,

то згублю правосудну службу.
От, зачеплю тебе за грудну кістку,
з світлости денної скину.
Лемент гіркий
зняв збройовик.
А брів мимо схимник білогорський,
цілющу призбирував травку в розрості;
питати погав;
— Від чого тобі печаль?
— От, пропав я навіки, отче,
Смерть забрати хоче! —
я ж небо і храм проминув:
мовляв, погаслу старовину.
В туман від хреста відступив через степи,
отче, як спастись?
— Сотвори хрест, як дитяча душа свята,
молися в небо чисте,
молися: вірую в Христа —
мій Господь і Спаситель.
Двері гибелі звернуться — двері спасіння,
від тліну очистять.
Послухався збройовик під навчанняченця;
тоді про смерть спомина:
— Чую, не страшна!
не в гордегу і лжу, не смертиному жалу, —
олтарникові послужу.
Відгомонілася старовина;
вам — радість на віку: сповна.

ДО 70-РІЧЧЯ ВАСИЛЯ БАРКИ

Видатний поет, прозаїк, есеїст-філософ і літературний критик Василь Барка народився 1908 р. на Полтавщині, вчителював на Донбасі, напередодні Другої світової війни захистив у Москві дисертацію про стиль

„Божественної комедії" Данте Аліг'єрі; читав курс середньовічної світової літератури на Півн. Кавказі. По війні переселився з Німеччини до Америки.

Розпочав друкуватися в совєтській Україні, відразу ж виступивши з оригінальним мистецько-творчим почерком і власним трактуванням світу. Місця для цього цілковито оригінального і самобутнього поета в окупованій Україні не було, треба було вибирати між невільничим Сибіром і вільною чужиною, що також може бути майже Сибіром.

У своїй творчості Василь Барка, як ніхто дотепер, поєднав українську народну пісенність та власне бачення світу з преглибокою релігійністю; йому, як поетові і письменникові, притаманна бароковість вислову і стилістична орнаментальність. Гуманіст, просякнутий любов'ю до людини і до Божого світу („Апостоли", 1946, „Псалом голубиного поля", 1958, та ін. збірки поезій), він знає межу доброти і з точним скальпелем хірурґа розтинає жахливу правду чужинецької окупації України та штучного голоду для виморення його рідного народу в повісті „Жовтий князь" (1963), яку треба було б перекласти на різні мови світу й добиватися для Василя Барки Нобелівської нагороди, як для автора одного з найгуманніших, найлюдяніших творів сучасної світової літератури. **Л. .П.**

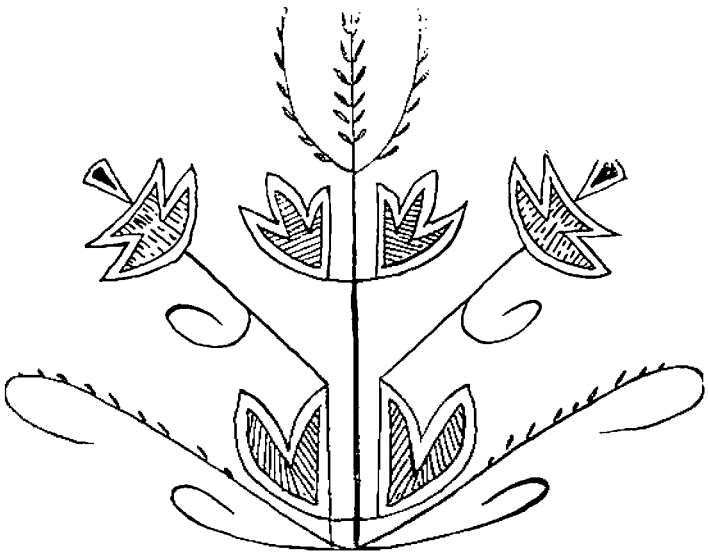

ПРИКРАСОЮ ДЛЯ ВОЯКА Є ЗБРОЯ, ДЛЯ КОРАБЛЯ — ВІТРИЛА, А ДЛЯ ПРАВЕДНИКА — ЧИТАННЯ КНИЖОК.

Староукр. збірник з 1076 р.

Проф. Юрій ГРИГОРІВ

СПІВЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

(1878-1978)

У СТОЛІТТЯ НАРОДЖЕННЯ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

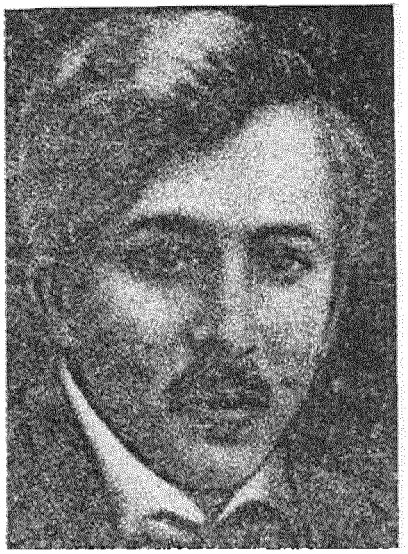

З іменем Олександра Олеся, обдарованого українського поета, великого вітчизняного патріота, провісника волі України і співця її революційних змагань та державної незалежности, ввійшов в українську літературу новітній ренесанс. Розпочалась доба національного відродження початку нинішнього століття, коли наш нарід національно усвідомив себе і своє право на самовизначення та відновну власного державного існування і, розгорнувши прапор визвольних змагань, розпочав героїчну боротьбу за волю й самостійність, що кров'ю і звитяжністю його найкращих синів викарбувалась на сторінках історії батьківщини, як період її третьої державности.

Співцем цієї боротьби, надхненним трубадуром самостійної України став Олександер Олесь, який всю екстазу своєї талановитої творчости, всю вогненну пристрасність запального поетичного слова віддав на службу інтересам рідного краю і з непередаваною силою різьбив палаючі строфи пориваючих пісень та гимнів, зі співами яких потім мали йти в бій славні нащадки козацького лицарства.

На Сумщині 6 грудня 1878 р. народився Олександер Олесь (Кандиба). Молоді роки, що текли серед розкішних краєвидів прекрасної української природи, серед золотих ланів, зелених дібров і блакитних річок, уже в юному віці заклали в ньому ті чудові риси естетизму й патріотизму, любови до рідного краю, захоплення його красою, піснею, поезією, мистецтвом, ті зерна, які незабаром розвинулись і висунули його в лави передових оспівувачів батьківщини.

В ранніх Олесевих поезіях виступає його захоплення українською природою, виспівування її красот, дивовижні своєю майстерністю описи ясної тихої ночі з її співами солов'я і шелестом листя, що вражають своєю щирістю і поетичністю. Ці твори хоч не мають ще виразних національно-громадських мотивів, але красою своєї мистецької форми вже тоді виявляли талановитість Олеся, як поета великого обдарування і почуття.

Незабаром трапляється і випадок, що вводить Олеся в кола свідомих українських патріотів і спрямовує всю його дальшу діяльність у суспільне річище.

25-літній Олесь бере участь у відкритті пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві. Там зустрічається він з великою Лесею Українкою, Коцюбинським, Карпенком-Карим, Лисенком, Грінченком, делеґатами від західньоукраїнських земель, тоді приналежних до Австрії — Стефаником, Студинським, Романчуком. Розмови з ними, їх запальні промови на відкритті пам'ятника, з гострим засудженням царського деспотизму та переслідувань українського слова, і самий перебіг урочистости, що перетворилась на велику українську національну маніфестацію — захоплюють його, розкривають очі на тогочасний стан народу і обумовлюють рішення самому поповнити лави борців за волю рідного краю. Олесь усвідомлює, що його обов'язком є служити своїми поезіями рідному поневоленому народові, і він вступає до Харківської Громади та у своїх наступних творах рішуче виступає на оборону уярмленої України.

Вибух революції 1905 року і обумовлене нею розгортання національно-визвольного руху на Україні застають Олеся вже надхненним співцем українського відродження. Своїми віршами він старається збудити приспані царизмом волелюбні почуття народу, кличе його на боротьбу за свої права, пророкує близький прихід волі:

Я вірю, що зникнуть тумани,
Розступиться темная ніч на землі
І сонце ласкаве на обрії встане,
І усміхом сльози осушить її.

Бажання служити зброєю мистецького слова своєму народові окрилює поета і він, перегукуючись з Лесею Українкою, кличе:

О слово, будь мечем моїм!
Ні, сонцем встань, світи, іскрися,
Осяй мій край і розлетися
Дощами судними над ним.

З уст Олеся бренить піднесений гимн збудженому рідному краєві. Поет щиро і непохитно вірить у животворчі сили народу. Він певний, що революційна боротьба закінчиться перемогою народних мас і на відродженій українській землі запанує воля і щастя:

Яка краса — відродження країни,
Ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів,
Мовчали десь святі під попелом руїни
І журно дзвін сумний по мертвому гудів.

Коли звідкільсь взялася міць шалена,
Як буря все земне схопила, понесла
І ось дивись: в руках замаяли знамена
І гимн побід співа невільна сторона.

Від імени всіх тих, що борються за волю батьківщини, поет проголошує урочисту обіцянку високо тримати прапор боротьби аж до остаточної перемоги, до цілковитого визволення рідного краю:

Клянемось ми всі, що народ розкуєм,
Всі здійсним святі заповіти
І волею край свій як сонцем заллєм,
Щоб міг він і другим зорІти.

Творчість Олеся бурхливих революційних років, часів великої визвольної боротьби, коли він силою і пристрастю своїх закликів підноситься як народний трибун і з могутнім гнівом картає „шакалів, вампірів і гієн", виступає проти поневолювачів рідного краю, є кращим зразком революційно-громадської поезії не лише української, а й світової:

Мають знамена і б'ється юнацтво,
Крови потоки ллючи,
Сміло з повіток плуги витягайте,
Куйте вселюдно мечі!

Патос борця, ентузіязм переможця, пристрасність закликів, непохитна віра в тріюмф національних ідеалів проймають поезії Олеся часів революційної бурі. Його поезії служать гаслами для передових кіл суспільства, що підняли прапор боротьби за українську волю.

Поета глибоко обурює та нелюдська звірячість, з якою московське самодержавство розправляється з учасниками національно-визвольного руху, його вражає шалений розгул царських опрічників. У своїх творах він, як і Коцюбинський, плямує нелюдську жорстокість бездушних катів і протестує проти масових страт та страхітливих лютувань карних загонів, проти пролиття невинної крови; тупа покірливість частини народу, який здебільшого нічим не протидіє самодержавному теророві, ще більше підсилює його душевний біль.

Проте Олесь вірить, що не все ще втрачено, що нарід ще збереться з силами і виступить в обороні своїх прав, знову розгорне національно-визвольний рух.

У великій поемі „Щороку" він зображує алегоричний прихід весни, як прихід волі і щастя. До весни всі, що „стомились в нерівній боротьбі", всі, що „змучені вкрай", всі, у кого „злими морозами кров заморожена", всі ці пригнічені, нещасні, знедолені „руки сухі простягають, вітають її". У могутніх образах Сонця, Вітру та Орла Олесь змальовує звитяжних борців за волю рідного краю:

Коли б я тобою,
О вітре мій, був,
Я б іскру зневаги
В пожежу роздув.
Я б гордо на гору
Високу взлетів,
Мій крик заглушив би
Гармати громів.

Повний віри в нове революційне піднесення, у відродження давньої козацької слави, у прихід славних днів, коли „військо козацьке в своїх жупанах розіллється морем по чорних лугах", поет чекає приходу цього жаданого моменту.

І тим більший гнів і зневагу викликають у Олеся боягузи, слабкі духом, усі ті, що в рішучий момент вагаються, тремтять за свої особисті інтереси, а це об'єктивно сприяє невдачі загальнонаціональної справи:

А той, хто даремно марнує літа,
Хто ранком родився, а вдень отцвіта,
Хто жити й боротись, як інші, не хоче,
Хто крила орлячі, як весла, волоче,
Той краще не бачив би світа ясного,
Не тьмарив би дня і не ганьбив нікого.

У драматичній поемі „Понад Дніпром" на тлі фолкльорного офарблення і казкового змісту бренять все ті самі мотиви шукання прийдешнього щастя. Дід-кобзар співає:

Ще доля не вмерла
На нашій землі,
Ще крила в нас мають,
Запал ще в очах
І дух волелюбний
Живе ще в серцях.
Ще подихів наших
Бояться сніги,
Тумани рідіють,
Тремтять береги.
Наповніть же груди
І вільно летіть,
Летіть і яснійте
І пісню шуміть!

Краса зеленої Гуцульщини, яку відвідав Олесь, захоплює його, збуджує згадки про Довбуша, про славне минуле і,разом з тим, тихий сум з приводу того, що цей прекрасний самобутній край перебуває в неволі чужинців. Поет наводить яскраві образи життя і побуту, місцеві вирази, мітологічних героїв і тим наближується до створених у той час „Тіней забутих предків" М. Коцюбинського і повістей з гуцульської тематики О. Кобилянської та Х. Алчевської.

Перша світова війна, під час якої все українське життя зазнало страшного погрому, а в Галичині були знищені майже всі національні здобутки попередніх десятиліть, — тяжко вражає Олеся, обумовлює створення скорботних, повних невимовної туги поезій. Проте віра в кінцевий прихід правди і волі не залишає його: поруч з тужливими, скорботними поезіями бренять у нього і бадьорі вольові мотиви:

Ти самотній?! Завжди, всюди
Викинь сміло прапор твій, —
У пустелі сніговій
Без путі блукають люди.
Вдар не в дзвін, а в серце, друже,
Згодься жить або не жить:
І каміння закричить,
І послухають байдужі.

У період цілковитого розгрому українських культурно-мистецьких цінностей і нищення всього національного життя Олесь показав себе здатним на активні дії, до рішучих закликів, до акції. Він передбачає нові події, новий рух, що принесе відродження його багатостраждальній батьківщині. Йому ввижається гнівний привид Гонти, тінь Залізняка, в його уяві встають великі історичні Шевченківські постаті борців за волю з минулих століть:

Земля розступилась. Із праведних трун
Виходять Хмельницький, Мазепа, Богун
І з волі знімають окови міцні;
І з нею співають веселі пісні.

У березні 1917 року впало російське самодержавство.

Революцію і обумовлену нею хвилю нового національно-визвольного руху захоплено зустрічає Олесь як „мрію довгожданну", вітає прихід волі, і коли створюється самостійна українська держава, він ентузіястично виспівує її, прославляючи весну своєї батьківщини:

Ще ж весни такої зроду не бувало,
Ще так ясно сонце зрання не вставало,
Так не зеленіла наша вбога нива
І не знали люди ще такого дива.

Полум'яний патріот Олесь радісно вітає відродження рідної держави, вірить в успіх національного будівництва і певний, що „вільну Україну не скують кайдани", що ввесь нарід встане в обороні її волі та чести:

Від дощу, від грому оживе руїна,
Зацвіте цвітами вільна Україна,
Творчий дух народу із могили встане
І здивують всесвіт лицарі-титани.

Поет знову поринає в радісну творчу працю, славить усі виявн національно-культурного будівництва, радіє з приводу здійснення найвеличнішої мрії народу бачити свою батьківщину вільною і самостійною.

Поразка визвольних змагань приголомшує Олеся.

З жалем бачить він як „ворог лютий усе вперед нестримно йде", як одно за одним упадають українські міста, як „Дрогобич наш упав підтятий"; трагічно констатує, що в той час, коли на полях битв вирішувалась доля української держави, багато хто, від кого залежав вислід боротьби, виявляв цілковиту байдужість.

Вона з мечем в руках боролась як орлиця,
Із ран її лилася кров.
Стояли, думали, дивились,
Ніхто на поміч не прийшов.

Після воєнної катастрофи Олесь опиняється на еміграції. Його поезії цих років зібрані в книгах: „Чужиною", „Кому повім печаль мою" і „На чужині". Вони сповнені скорботи й туги за втраченою батьківщиною. Чим далі Олесеві вірші стають усе похмуріші, втрачають свою колишню вражаючу силу, віддзеркалюють його глибокий сум і скорботний настрій, що опанували ним після поразки визвольних змагань.

Бачачи навколо себе зневіру в можливість нової акції, занепад і розчарування серед української еміграції, Олесь тяжко все переживає. Він прагне нових дій, нового чину і сіре одноманітне буденне життя на чужині здається йому ще більш безрадісним і безперспективним:

На гноїщах Европи ми як черви
В'ємось або без руху лежимо,
Натягнуті як струни наш нерви
І люто б'є по них життя само.
. . ., З орлів нестриманих, крилатих
Ставали ми пінгвінами без крил,
Серед хрестів, серед борців розп'ятих
Шукали місця для своїх могил.

У таких обставинах всю свою надію поет покладає на молоде, підростаюче покоління, вірячи, що від юнацтва, вихованого на старих героїчних традиціях, залежить майбутнє української нації:

Але не всі поволі догнивали, —
Лишилася ще молодь вогняна,
Світили їй так зблизька ідеали
І снилась їй країна чарівна.

Повний надії, що молодь перейме від старших поколінь прапор боротьби і мужньо донесе його до перемоги, Олесь оспівує тих молодих борців і вірить у переможність духа, який керує всіма їх вчинками:

І спіла думка їх, з життям зливались мрії —
Ввижалась перемога їм...
Співали дзвони їм то Юра, то Софії,
Гримів гармат майовий грім.
Старих покинули: — не вірите — вмирайте!
Ми ж віримо, ми прагнем боротьби.
Моліться, плачте і благайте,
Нових панів вишукуйте, раби.
А ми ішли... і знов ідем... без зброї:
В серцях її кують нам ковалі!
Не родяться, а творяться герої
В боях за волю рідної землі.

Констатуючи, що „в маленьких людях — дух малий", що такі люди прагнуть на еміґрації „сидіть в тепленькому в зимі, у холодку дрімати в літі", замість розгортати акції і дбати про визволення рідного краю, Олесь наголошує, що „в великих людях — вольний дух", що „їх кличуть простір, воля, рух", „будить зойк і крик народній", „сняться слава і мечі":

Життя для них — це боротьба,
Вони родилися для чину
Розкуть закуту Україну,
Звільнити вічного раба.
Це зміст життя їх, це мета,
Це — їм призначена дорога,
А там за нею — перемога,
Квітки і Брама Золота.
І йдуть вони, і безліч їх
Упало славно на дорозі —
Ні плач, ні ворога погрози
Не здержать радісний потік.

Написана в ті ж роки збірка „Минуле України в піснях" зображує давню княжу славу. Олесь з любов'ю виводить перших князів рідного краю: гордого Олега, його походи на Царгород, Ігоря, Ольгу, Святослава, Володимира, Ярослава Мудрого, галицьких князів Ярослава Осьмомисла та інших і описує події з історії від заснування Києва аж до падіння Галицько-Волинської держави. Мученицьку смерть Ігоря, який загинув „за соборну дужу Україну", Олесь порівнює з сучасними жертвами також за соборну Україну. І хоч портрети цих історичних постатей недостатньо рельєфно окреслені і їх образи не підносяться вище підручникових описів, однак щирість малюнку, пошана до них, свідомість величі доби, в яку вони жили, — ці ознаки збірки переконують, що Олесь, який був патріотом своєї батьківщини, лишився таким назавжди.

З інших творів відомі казки і сатири на політичні теми.

Останній хронологічно більший його твір, драматична поема „Ніч на полонині", сповнена багатьма фолкльорними образами на матеріялі Гуцульщини, дає яскраві малюнки життя і побуту, повір'їв, відтворює місцеву мову і своєю фабулою нагадує ранній твір „Понад Дніпром".

У розпалі Другої світової війни, коли її смертоносний смерч котився назад зі Сходу на Захід і з особливою запеклістю вирував на полях України, зламаний тяжким горем і тугою за рідним краєм, втративши сина Олега Ольжича, що загинув у німецькій в'язниці, Олесь 22 липня 1944 року помер у Празі, так і не побачивши перед смертю улюбленої України.

Великий український поет і народний трибун, що свою особисту долю нерозривно зв'язав з долею батьківщини, якій присвятив усе своє творче надхнення, всю силу свого поетичного таланту, що полум'яно любив свою дорогу Україну, називав матір'ю, перед нею виливав усю свою душу, — Олесь увійшов в історію української літератури як полум'яний патріот і співець новітнього національного відродження та волі України і її революції та дальших визвольних змагань.

Вся творчість Олеся пройнята національно-визвольними мотивами, вся вона є правдивим віддзеркаленням великого патріотизму автора, виявом його любови до рідного краю.

В часи революції 1905 і 1917 років і в роки визвольних змагань та української державности Олесь здіймається до вершин свого таланту. Його поезії набирають сили та героїчного патосу, що характеризує і революційні піднесення його народу. Сум, журба і скорбота, що пойманють твори поета на еміґрації, не є наслідком душевних переживань особистого характеру чи інших почувань, а реакцією на загальнонаціональну катастрофу.

Поезія Олеся живе серед нас. Її визвольні кличі не втратили своєї збуджуючої, активізуючої сили. Вони запалюють нові покоління українського народу і обумовлять ще не один героїчний подвиг у наступних змаганнях за здійснення наших святих ідеалів, яким присвятив усю свою творчість і надхнення цей поет і палкий патріот. Олесеві впливи помітні на багатьох поетах наступних поколінь, мимо того, що його спадщина впродовж трьох десятиліть була забронена і лише після війни особистим стараннням Максима Рильського Олесь був посмертно регабілітований і на Україні вийшла збірка його вибраних творів (аж надто прочісаних комуністичною цензурою). Впливи Олеся носять поезії Василя Симоненка і ряду інших поетів-шестидесятників.

Спадщина Олександра Олеся є дорогоцінним скарбом у нашому письменстві і, рівночасно, тією сповненою пристрасті, вогню і запалу збуджуючою силою, яка зуміє воскресити новий вогненний патос у нових поколіннях борців за національне відродження України.

**
*

В дитинстві ще... давно, давно колись
Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травою степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...

Ввесь Божий світ сміявсь, радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці згуки,
І розітнувсь мій перший спів...
1904 р.

ОЛЕКСАНДЕР ОЛЕСЬ — видатний національний поет і драматург (1878-1944) із Слобожанщини. За української державности — культурний аташе в країнах Середньої Европи, потім жив у Чехо-Словаччині, біля Праги.

Збірки: „З журбою радість обнялася", „Чужиною", „Кому повім печаль мою", історичний цикль „Княжа Україна" та ін.; стилізований гуцульський цикль „На зелених горах", поема: „Щороку", „Весняна поема" та ін.; символічна драма „По дорозі в казку"; також багато творів для дітей.

Справжнє прізвище Олександер Кандиба (батько Олега Ольжича — науковця і поета, закатованого фашистами в концтаборі Саксенгавзен).

***

ЛЮБОВ

О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...
Що вийдеш ти, то знала ніч оця, —
І через те вона така привітна,
Ясна і ніжна без кінця...

О, не дивуйсь, що пахощі навколо,
Що, мов зомлілі, дивляться квітки, —
Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі плете вінки.

О, не дивуйсь, що стільки зір на небі,
Що ночі так прозора срібна мла, —
Ця ніч ясна вбиралася для тебе,
Для тебе й срібло розлила.

І тільки ти в кімнату підеш з ґанку,
Погасне тихо й журно свято скрізь,
А хмарна ніч проплаче аж до ранку
Дощем рясним невтішних сліз...

***

Хай його по-звірськи вбито,
Хай його в пісок зарито, —
Він не вмер...
Кличе він і зве до бою
Битись з царською ордою
І тепер.

Хай його зопхнули в море, —
Море хвилями говоре...
І всяк час
Воно буде в берег бити:
„Діти, здійсніть заповіти, —
Бог за вас!"

ТРИ МЕНТИ

Тихше, тихше: ходять звірі,
П'ють народну кров вампіри...
Нахиляйтесь,
Приглядайтесь:
Може, мимо пройдуть звірі...
Тихше... тихше —
Хто це дише?..
Тихше... тихше...

Тихше, тихше: сплять вампіри,
Упилися кров'ю звірі...
Нахиляйтесь,
Підкрадайтесь:
Як убиті, сплять вампіри...
Тихше, тихше —
Хто це дише?..
Тихше... тихше...

Гей, до зброї! бийте в дзвони!
Будьте смілі, як дракони!
Всіх гукайте.
Всіх скликайте —
Хай гудуть, як громи, дзвони...
Хто там ззаду? —
Кулю гаду!
Хто там ззаду?

З КРИМСЬКИХ ОБРАЗІВ

На сірій скелі мак цвіте
І вітер злий його гойдає,
І пил на цвіт його мете,
І лист без жалю обриває:

Бліда, і ніжна, і сумна,
Серед людей ти — як в пустелі...
І ти на цілий світ одна,
І ти, як мак на сірій скелі.

***

Ой, не сійтесь, сніги, ой не сійтесь, рясні,
Не губіть ви останньої слави:
Гріє здалека землю усмішка весни,
Пробиваються проліски, трави.

Не злякать вам нікого, холодні сніги,
Бо розтопе вас сонце блискуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги,
Як тікати ви будете в кручі.

Ой не сійтесь, сніги, ой не сійтесь, рясні,
Згиньте в темній безодні навіки!
Хоча пізно, а все ж діждемось ми весни, —
Свята волі, і світла, і втіхи!

Д-р Микола М. АРКАС

ПОДОРОЖ ДВОХ ЦАРИЦЬ ПО УКРАЇНІ

Хочу тут розповісти про подорож двох російських коронованих осіб, а саме — імператриці Єлисавети Петрівни, доні лютого Петра Першого й імператриці Катерини Другої, походженням чистокровної німкені. Обоє вони цікавилися Україною, але по-різному.

Інтронізація Єлисавети Петрівни відбулася року 1742 й того ж року вона одружилася з Кирилом Розумовським, перед тим — простим козаком Кирилом Розумом, який був обдарований царицею титулом графа й нагороджений найвищими орденами й іншими ,,царськими милостями'', а, разом з тим — великими земельними добрами.

Шлюб був полюбовний й імператриця прожила з Кирилом Григоровичем Розумовським все своє життя в згоді й злагоді.

Єлисавета Петрівна мала лагідну, доброзичливу, чутливу й привітну вдачу, визначалася щирістю й простотою поведінки, а також — гуманністю. Її чоловік, який вже року 1750 був обраний, з волі цариці, гетьманом України, мав великий моральний вплив на свою ,,августійшу'' дружину й заінтригував її оповіданнями про минувшину Гетьманщини й взагалі України, скаржився їй на обездолення російською геґемонією своєї батьківщини, позбавленої всіх своїх давніх прав, привілеїв і традицій.

Розповідь гетьмана глибоко запала в душу цариці, і вона виявила бажання побувати на Гетьманщині й зблизька познайомитись з її людністю та з кривдами, заподіяними їй російською владою.

Єлисавета Петрівна вирушила з гетьманом на Вкраїну і, вже по дорозі, зачарувалася красою батьківщини свого чоловіка та виглядом її населення, біленькими, чепурними хатками, безмежністю степу, що сходився на обрії з блакитним небом.

Прямуючи до Києва, вона довго прогостювала в садибі Розумів на Чернигівщині, біля міста Козельця, приглядаючись там до життя місцевого люду, дивуючись його охайністю, чемністю та культурністю, що так разюче відрізнялися від російського панства та мужицтва, раболіпного, темного, позбавленого почуття власної гідности й самоповаги.

Тим часом Гетьманщину встигла вже облетіти поголоска, що цариця й гетьман везуть із собою вольності козацькі, скасовані попередніми російськими державцями. Тому ще по дорозі населення гучно й бучно вітало ,,августійшу'' гостю, а з нею й ,,ясновельможного'' пана гетьмана. Зустріч їх на границі Києва була надзвичайно урочиста, а потім у палаці улаштований був бенкет, якого Київ давно не бачив. Гули дзвони, били з гармат, вилискували святкові ризи духовенства...

До палацу, де зупинилася цариця з гетьманом, звідусіль збігалися люди і то не тільки кияни, але й гурти з околиць. Вони голосно вітали гостей, на подвір'ї палацу дзвеніли струни бандур, а бурсаки співали хвалебні канти. Єлисавета Петрівна була вкрай зворушена спонтанним привітанням. Вона довго любувалася з балкону панорамою Києва, слухала гру кобз, спів бурсаків та радісні вигуки народу. В захопленні, вона вирікла своєму чоловікові:

— Возлюби мене, Боже, в царстві небесному Твоєму, як я люблю народ цей благонравний і незлобливий! — Це речення її стало історичним...

Після тріумфального повороту подружжя до Петербургу, цариця зараз же взялася касувати одну за другою російські установи в Україні, при тім Єлисаветі ревно допомагав не тільки її чоловік, але й брат його Олекса Розумовський, управитель всіх маєтностей цариці і її камер-юнкер. Не підлягає сумніву, що якраз Олекса Розум, придворний кобзар Єлисавети Петрівни, своїми думами перший заронив у душу її симаптії до підневольної України.

Але здійснити багато добродійних замірів їм не пощастило, бо року 1761 цариця Єлисавета Петрівна померла. Екс-гетьман потрапив у опалу й був свідком нищення всього того, що встигли були зробити для українського народу навдивовижу доброзичлива цариця й гетьман — розумний український козак Кирило Розум...

На жаль, творча діяльність цих двох світлих персонажів у нашій історії й досі ще не вивчена, ми на них поглядаємо скоса, а сучасні московські червоні царі їх замовчують.

Кирило Розумовський помер року Божого 1803.

Подорож цариці Катерини Другої на Україну й у Крим мала цілком інший характер й інші мету.

Після завоювання Криму року 1774 вся північна Чорноморщина та Озівське море увійшли до складу Російської імперії під загальною назвою „Новороссія" або „Новороссійскій Край". Генерал-губернатором цієї розсяглої провінції Катерина Друга призначила свого фаворита Потьомкіна, який ревно заходився реорганізувати цей „край" на загальноросійський лад.

Щоб ще певніше укріпити свій вплив на царицю (її відповідно змалював Т. Г. Шевченко), — а той вплив починав уже помалу пригасати, Потьомкін вирішив здійснити грандіозний плян, дармащо плян той був геніяльною вигадкою.

Року 1767 він запропонував цариці оглянути нові, прилучені до імперії землі. Катерина Друга радо погодилась на такий цікавий „вуаяж", з огляду на що був розроблений й докладно обміркований путівник тріюмфальної подорожі.

Тим часом імперський пройдисвіт Потьомкін заздалегідь послав довірених людей, які мали вздовж шляху, по якому їхатиме цариця, влаштувати урочисту зустріч її з барвистими й зворушливими „буколічними" сценами, що свідчили б про надзвичайний добробут посполитого люду та про вдячність його за всі блага й щедроти, даровані їм „Царственной Фелицей"...

У дорогу рушили з бучною помпою. Грандіозний дормез, в якому їхала Катерина, оточували царедворці, знатні клеврети, слуги та великий ескорт сяючої збруєю кінноти.

Дормез гуркотів по торному шляху на південь. Всамперед, путівник вів до Києва. Налюбувавшись мальовничістю стародавньої колиски Руси, подорожники пересіли на роззолочені байдаки, на яких споруджені були пишні ,,сидільні палати'', і в найімпозантнішій із них усілася царствуюча німкеня.

Дніпром ,,процесія'' попливла до недавно заснованих Миколаєва та Херсону. У Каневі імператриця зустрілася з польським королем Станіславом Августом Понятовським, а біля Кодака, який ще недавно був осередком ,,Вольностей Запорозьких'' — з австрійським цісарем Йосипом II-им. Плян дійсно був добре опрацьований!

Недалеко від Кодаку Катерина II, разом із цісарем, забутувала основи великого міста, яке мало зватися Катеринославом. Однак, цей Катеринослав виявився непосидющим й блукав з місця на місце, аж нарешті осів там, де тепер Дніпропетровськ (Січеслав).

Шлях, по якому прямувала цариця до Миколаєва та до Херсону, ще за молодих моїх літ, був позначений віхами — пірамідками з тесаного пісковця. Вони поставлені були на відстані кількох десятків сажнів одна від другої обабіч шляху, споруджені безпосередньо перед проїздом цариці, як пам'ятка про її відвідини молодого міста Миколаєва.

Автор цього оповідання бачив ті пірамідки не один раз, які звишались від миколаївського інгульського мосту аж до села Тернівки. Чи й зараз стовбичать ці пірамідки — автор не знає. Пам'ятник Петрові I (за перемогу над Мазепою і Карлом XII) стоїть у Полтаві й за комуністів.

Але вернімось назад, до нашої теми.

Південніше Канева починалося вже ,,Дике поле'', у більшій частині — домена хитруна Потьомкіна, і саме там цей ,,сіятельний'' пройдоха зумів показати цариці ,,товар лицем'', пошивши її в дурні.

Заздалегідь береги Дніпрового Лівобережжя були перетворені, з наказу Потьомкіна, в зелений рай: з недалеких і з далеких околиць людність була зігнана на узбережжя Дніпра, вирядили її в святкове вбрання, і всюди виднілися цвітучі хутори з садами та гарно збудовані села, із церквами та дзвіницями.

Коли царський розмальований, увішаний прапірцями балаган, повільно пропливав повз ці ,,злачні й млечні береги'', — звідти лунав голосний бренькіт кобз та хоровий спів парубків і дівчат, гули тулумбаси, гриміли бубни, верещали скрипки, виводили модерні рулади сурмачі.

Дивувалась цариця, дивувались ,,августійші'' гості та й увесь кортеж: де ж там рівняти таке благоденствіє чубатих хахлів з убогістю бором поросло Росії, з її курними ,,ізбами'' та лучинами, з замурзаним часом і жебротою бідолашним людом?

Імператриця була неабияк зворушена овaціями та вірнопідданськими емоціями ,,малоросіян'', які, низько вклоняючись цариці, на всі груди славословили її, ,,дякуючи'' їй за невідомі ,,милості''...

А он там, здіймаючи пиляку, хлопці тнуть, шпарять гопака, а дівчата ведуть хороводи!..

— Вундербар! — щоразу вигукувала розчулена цариця: — Віостину, блаженная страна! — І вдячно поглядала на творця цього ,,блаженства'', геніяльного пройдисвіта Потьомкіна, який степову глушину обертав чудодійно у цвітучий рай. — Овідієві метаморфози!

А з берегів ревіло ,,ура!'' і ,,слава!'', летіли вгору шапки та брилі, стугоніла земля від тупоту чобіт та кінських копит, бо царський кортеж проводжали аж до Псла козацькі ватаги колишніх запорожців, що передалися на бік москалів і тепер, під проводом Сидора Білого, гарцювали обабіч дормезу імператриці; вона ж із захопленням придивлялася до хвацького джигітування козаків та їх вимуштрованих, басовитих коней-скакунів...

Аж он, на лугах, пасуться череди худоби та табун коней, можливо й тарпанів, а вдалені — гурт полохливих сайгаків; над урвищем примостився чабан у розшитому каптані й, подивляючись на кущанку овечок, виграє на дудці. Степова воля вривалася у вікна дормезу, який незабаром повезе її назад, на північ до сльотного Петербургу. І хто б повірив, що вся ця ідилія, вся буколічна панорама була театральною інсценіровкою, лаштунками, які створив хитромудро ,,світліший'' фокусник Потьомкін!..

Насправді ж все те, що бачили й чим любувались очі цариці та очі її гостей, — являло собою театральну бутафорію: чудово побудовані хатки серед садочків — мали лишень фасад, який ззаду підтримувало риштування з підпорами. А коли спадала ніч — гурти ,,щасливих малоросіян'', сліпих кобзарів, скотину, коні, вівці — все гнали чимдуж вперед і, перегнавши повільно плинучий кортеж, нишком улаштовували там новий ,,сценарій'', в новій місцевості над Дніпром.

Коли подорожники наблизились до порогів, там зустріли їх гарно, по-святковому одягнені лоцмани...

Побувавши в Криму, в Херсоні та в Миколаєві, цариця в доброму настрою поверталася степами до столиці. Але перед тим Сидір Білий із старшиною, спостерігши, що Катерина Друга нібито прихильно ставиться до казаків — били чолом імператриці, прохаючи, щоб вона знов повернула колишнім запорожцям їх вольності та права посполитого люду.

Над Пслом відбулося прощання. Цариця обіцяла зглянутися на прохання козаків, але, віроломно, своїм власним рескриптом узаконила на Україні кріпацтво року 1783-го.

Цим завершилась одна з найсумніших сторінок нашої історії...

До 80-ліття д-ра Миколи М. Аркаса

Д-р Микола Миколович Аркас, нар. 1898 р. в Миколаєві на Херсонщині — не лише гідно несе ім'я свого батька, видатного культурного діяча на Наддніпрянщині за царизму, автора популярної ,,Історії України'' та шевченківської опери ,,Катерина'', — син сам наміцно вписав своє ім'я в історію української літератури і культури.

Д-р Микола М. Аркас із поетесою Ольгою Лубською, Мейн, 1977 р.

Випускник УВУ в Чехо-Словаччині та доктор філософії з 1926 р., Микола М. Аркас із дружиною п-і Валентиною з Кубані та сином Миколою щасливо виїхав із окупованої Москвою ЧСР до Франції (1949—1958), тепер у Америці, серед незайманих лісів стейту Мейн. Виїзд із ЧСР був порятунком: комуністи знищили (спалили) в 1945 р. складений д-ром М. Аркасом великий українсько-чеський і чесько-український ,,Словник''. Лише участь у антифашистівському резистансі врятувала життя цієї заслуженої для України родини, предки якої вийшли з Греції під час нападу турків (дід д-ра М. Аркаса був адміралом Чорноморської фльоти).

У творчому доробку д-ра Миколи Аркаса, промінентного члена АДУК: багатотомова ,,Родинна хроніка'' — цінна історія не лише родини, а й степової Херсонщини в минулому; спогади ,,Велике лихоліття'' (1918—1920 рр.), ,,Історія Північної Чорноморщини'' (т. І-ий, в-во ,,Гомін України'', 1970 р. А т. 2 чекає на видавця-фінансиста), віршований переклад ,,Іліяди'' Гомера з оригінгалу (чекає видавця-фінансиста); прекрасний, типу Довженкової ,,Зачарованої Десни'', великий твір ,,Повість про наш степ широкодолий'', що друкується вже кілька років на продовження у ,,Визвольному шляху'' в Англії; переспів ,,Слова о полку'', опублікований в Новому Ульмі незабаром по закінченні Другої світової війни; не надрукована ще повість для молоді ,,В чорторії лихоліття''... Чекає видавця і українсько-грецький та грецько-український ,,Словник''. І все це тоді, коли Авторові вже 80 років, і коли українська еміґрація в Америці, Богу дякувати, аж ніяк не бідує...

Твори Ювілята відзначаються незвичайно багатою, образною,

соковитою мовою, прекрасними описами природи, характерів людей, яких письменник малює з бальзаківською скрупульозністю і дікінсківською проникливістю та з тією любов'ю до людини, що особливо прикметна для українського письменства. Д-р Микола Аркас — знавець грецької мови, мітології, історії — це український письменник-патріот (який, до речі, проїхав багато країн світу тільки і виключно з пашпортом УНР, одержаним по революції в українському консуляті в Болгарії), чия творчість буде не лише надзвичайно цікавою лектурою для звичайного читача, а й предметом вивчення мовознавців, природознавців, психологів, істориків та багатьох ін. фахівців у вільній Україні.

Л.П.

Олександер ОЛЕСЬ

В ВЕЛИКИХ ЛЮДЯХ — ВІЛЬНИЙ ДУХ

(Уривок із „Тернового вінка")

В великих людях — вільний дух
До тіла людського прикутий...
Їх вабить крила розгорнути,
Їх кличуть простір, воля, рух,
Вони не заснуть і вночі!
Їх будить зойк і крик народній,
Вони то в небі, то в безодні,
Їм сниться слава і мечі.
Що стіни — мури? Розвалить!
Що скелі — гори їм? Розперти!
Перемогти, або умерти, —
Однаково: прекрасна мить!
Життя для них — це боротьба,
Вони родилися для чину.
Розкуть закуту Україну,
Звільнити вічного раба!
Це — зміст життя їх, це мета,
Це — їм призначена дорога,
А там за нею — перемога,
Квітки і брама золота.
І йдуть вони, і безліч їх
Упало славно на дорозі,
Ні плач, ні ворога погрози
Не зупинять радісний потік!

У ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА СЕРЦЕ МУСИТЬ БУТИ В ГОЛОВІ.
Наполеон

Любов КОЛЕНСЬКА

ГОРІХОВЕ ДЕРЕВО

(НОВЕЛЯ)

Флейтовою меланхолією хмарився, журився день. А земля, відвертаючись від студеного вітру, ховала свою чорнобриву вроду за розквітлий рукав весни, і з дива не могла вийти: „Як це так?.. Та ж недавно було сонце, було його тепло, його русяві коси вплiталися поміж гілки дерев, а тут зненацька холодінь така!" Навіть кузка і та, щоб нагрітися, розправляла свої крильця і, даремно шукаючи сонця, відклала свою мандрівку в стебелині світи.

***

Вулицями Ню Йорку гнав вітер, то розпинаючи вітрила аж понад хмарочоси, то струшуючи з хідників сухе листя, клапті паперів і тормосячи людьми...

Коло Українського Народного Дому стояло їх п'ятеро, нерішуче розглядаючись довкола. Виглядало так, наче вони сюди випадково потрапили і не знають, куди подітися. А тимчасом до Народного Дому пливли потоками люди — і старші, і молодь, і зовсім ще діти.

Іван Ярусенко, повернувши до своєї жінки раптово надією розсвітлене обличчя, сказав: — Чи не казав я тобі, що тут напевно зустрінемо своїх! От і українська мова скрізь гомонить, начебто ми не в Ню Йорку. Побачиш — пізнаємо тут когось, і все якось влаштується. — Погляд його темносірих очей ніжно обгорнув жінку: — Змерзла дуже, Галино?

— Та щоб так дуже, то ні. Зрештою, якщо вже на те, то й вам усім холодно, — і вона тугіше затягнула квітчасту хустину довкола обличчя. А потім її погляд подобрішав, коли вона поглянула на свою дочку Оксану: — А ти чого похнюпилася? Перед тобою ще роки багатого життя, та ж діти біля тебе виростатимуть. Он глянь на Павлика і Тосю, на крок не відступають від тебе, добрі такі та слухняні...

Тося, їй не могло бути більше як вісім років, тримаючи цупко Павлика за руку, тремтіла з холоду, але, спіймавши на собі зажурений погляд Оксани, тихенько сказала: — Мамо, хіба ж то великий холод? Пригадуєш, навіть у найлютіші морози не було чим затопити у печі, аж руки зі студені червоніли, ми натягали рукавички, вбиралися в плащі і ніяк не могли нагрітись...

— Коли нагадала про дім, про Україну, — промовила Галина, — то пригадуєте, як ми востаннє були в нашій хаті, а ваша, Тосю, прабабуня, здійняла зі стіни святий образ, і, поблагословивши нас всіх ним на дорогу, сказала: „Їдьте щасливо, не забувайте за своїх рідних, і тримайтеся завжди разом — і ти, Іване, і ти, Галино, і ти, Оксано, і ви двоє, мої правнучата. Бережіть одне одного, хоча більшого як тут лиха ви вже

не стрінете. Поїхала б і я з вами, але куди мені в дорогу вирушати з моїми роками, та й без нашої землі не вижила б" ... — Раділа б ваша прабабуня, коли б побачила вас, двох внучат, що руки у вас нерозлучні, — сказала ласкаво Галина, і очі її звологли, начебто на світанку їх роса зросила ...

— Тату, глянь, якийсь чоловік іде, і то одинцем. Може б він нам щось порадив? — сказала Оксана.

Іван підійшов до чоловіка і, привітавшись, сказав: — Вибачте, що я вас затримую, але заки зайти до Народного Дому, ми хотіли б з кимось познайомитись, щоб не самим іти. Та й не знаємо, чи всім туди можна.

Чоловік, пізнавши, що це новоприбулі люди і що їм треба допомоги, знявши капелюха, і собі привітався з теплою усмішкою і сказав: — Цей Дім відкритий для усіх українців. Дозвольте з вами ближче познайомитися: Я — Вадим Мілевич. Буду дуже радий, якщо підете зі мною, бо я сам, без товариства.

— А ми всі — родина Ярусенків, недавно приїхали з України. — І, — повівши рукою над прохололою від студені групкою, сказав: — Починаю від себе — моє ім'я Іван, а це моя дружина Галина, а ця синьоока ще й чорнобрива — це моя дочка Оксана, а ці двоє з червоними від холоду носиками курчатко і півник, це мої внучата — Павлик і Тося.

Павлик меншенький від Тосі, а може із вдачі більш несміливий, сховався за свою сестричку, але вона, погладивши його по голівці, ніби дорослa, сказала: — А чого ж ти боїшся? Не пригадуєш, як наша прабабуня сказали, що нам немає чого українців боятися?

Попровадив їх Вадим, по дорозі показуючи, де приміщуються різні організації. Вкінці зайшли до ресторану. Там Вадим запросив всіх сісти за столом, щоб разом повечеряти.

Тося їла мовчки, і, пильно придивляючись, як їдять мама та бабуня, старалась їсти так і собі, ще й Павлика наповминала, злегенька його штовхаючи.

Від гарячої юшки всі розігрілись, і попливла розмова. Іван Ярусенко почав розказувати:

— Сім повних років тривало, поки ми отримали візу на виїзд. Уже нам і шістдесятка стукнула, тому й ми завагалися, чи покидати Україну, одначе самі події підказали, що робити: в автомобілевому випадку загинув чоловік моєї Оксани, досьогодні ніхто не зумів пояснити, як це притрапилося ... Потім заслаб брат мого батька, який нам вистарався папери на виїзд. Він до Америки приїхав ще з першою еміграцією, і тільки трохи доробився як занедужав, і гроші почали розпливатись. Тож він зажурився, що йому не доведеться ніколи нас вже побачити і на старість зажити з родиною. А в Україні, як ви напевно знаєте, чимраз важче жити, бо люблять там тільки тих, які спини гнуть ... Тож ми й приїхали, тим більше, що хочемо, щоб внучата вільні були і змогли жити по-інакшому ...

Похиливши голову на руки, Іван закінчив свою розповідь: — Приїхавши, застали брата мого батька вже дуже хворим, бо він уже з ліжка не може встати.

Обізвалася Галина: — От сиджу і чую українську мову ... І дивно мені, що тут ніхто не боїться. Бо в нас українська мова тільки на показ по театрах та для тих, які приїздять із-за кордону. Пішла наша Тося до школи, а там як тільки почули, що вона говорить по-українськи, розізлилися дуже, і вона, прийшовши додому, плакала.

Іван звернувся до Вадима: — Ви мені казали і вже дещо я чув від свого дядька, що є тут у вас різні молодечі товариства і що в них свобода слова і дії, бо й демонстрації роблять...

Але тут з докором обізвалася Оксана, і очі в неї вже не були волошкові, а такі сталево-сині, як морські хвилі у бурю: — Мене дивує, чому у вас молодь, хоча і українська і хоча її ніхто не забороняє, а в більшості говорить по-англійськи. Я молодь в Україні знаю добре, бо там учителювала. І може тому мені так гірко... Підручники у нас здебільшого російські, силують усіх говорити російською мовою, а учителів-українців висилають з одного місця в друге, щоб не закорінювались, зокрема тих, завзятіших... Тільки завідувачі крамниць мають всього подостатку та й доносчики і всілякі підлизи... Тоді чому тут?.. Чому не говорять всі по-українськи? Нам це боляче і дуже дивно. Це хіба можна пояснити тим, що поза домом, включно зі школою, скрізь тільки англійська мова і вони нею краще володіють.

— Ой щось тут не так... — сумно похитала головою Оксана.

— Ви тільки два роки прожили під большевицьким режимом, а ми стільки... Помолитись там не можна було і жити не можна було в спокої, — Галина журливо похитала головою. — А тут, Боженьку, Боженьку мій, живете прекрасно! А ми скільки років там промучились, хоча б і в чергах простоявши — і за хлібцем, і за капусточкою, і за звичайними огірками...

Вадим задивився на Тосину косу, бож і було на що глядіти... Дівчина ще не дуже від землі відросла, а коса — брунатним сплетом нижче пояса, та така пишна і буйна, що очі годі відірвати. Тося завважила Вадимів погляд, зніяковіла і густо почервоніла, аж мало сльози не набігли...

Вадим, жартуючи, сказав: — Тосю, і навіщо тобі такої коси, тут дівчатка кіс не мають. Найкраще було б її обрізати...

— І справді, обріжемо, тільки праці біля неї багато, — приєдналася Оксана. — Погодишся, Тосічко?

Звичайно покірна і слухняна Тося швидко і різко заговорила: — І що з того, що тут такі дівчатка, як я, такої коси не мають? Це їхня справа, але я своєї не обріжу, хай знають, що такі коси носять дівчатка в Україні. А потім, — і тут її голос змінився, заясніз шовковистими струнами, — ти хіба забула, мамо, що ти її листям горіховим вмивала, і тому вона така пишна й гарна...

— То правда, — усміхнулася Оксана і уста її заокруглились, наче б мали заспівати найрідніщу пісню в світі. — Вмивала я твою косу листям з того горіха, що твій прадід посадив. І який жаль мені за тим деревом горіховим, високим, шумливим, за запахом його листя. А на гілках його, хоча мого діда вже не було на світі, я завжди бачила дідові руки, що плекали те дерево. Може це було і однією з причин, чому бабуня разом з нами не схотіла поїхати, бож ще коли жив дід сідала з ним на лавочці під тим горіхом, а як його не стало, то, здавалося, всі смутки, сумніви і радощі передавала тому дереву. Прийшовши до хати, звикла була казати: „От і поговорила я собі сьогодні з Павлом, тобто з моїм дідом". — І тоді її очі, хоча вже старенькі, синіли немов волошки у сріблистому льоні...

— Мамо, ти знаєш... — Тося відкрила малу торбинку і вийняла з неї невеличкого, старенького молитовника, розгорнула і показала

горіховий засушений лист. — Я з собою його привезла. Він ще й досі пахне...

Всі замовкли, тільки довкола них гомоніли люди. А Вадимові здавалося, що він разом з цими людьми бачить їхній сад і горіхове дерево, і його листя, що рясніє в сонці і пахне на ввесь сад... І ніби бачить і Тосю з Павликом, як вони поміж травкою вишукують горіхи і складають їх у кошелику, найкращі з них, казала мама, вони позолотять і на Різдво повісять на ялинці...

І Вадим не тільки бачить сад в Україні, але й разом з цією родиною відчуває, як в його душу врізується нестримна гостра туга...

Але хто ж інший як не Тося перериває мовчанку і з неспокоєм запитує: — Дядечку, а ви мені скажіть, як мені в школі бути? Таж ледве кілька слів навчила мене мама говорити по-англійськи.

— Не журися, Тосю, згодом всього навчишся, в школі вчитимуть. Тут також не всі діти вміють по-англійськи.

Тоді, вагаючись, запитав Іван Вадима: — Ви мені вибачте, що я так зразу, але не маю до кого вдатись. Може ви мені порадите, де пошукати праці.

— А чим ви займалися в Україні?

— І авто направити вмію, і слюсарював, і біля ріллі ходив, і домашнє хазяйство знаю. Не за одним фахом доводилось працювати.

Вадим задумався і раптово пригадав, що на одній з українських молодечих осель шукають людини до праці. Він піде поспитати в управі тієї оселі, і певний, що Івана приймуть, тим більше, що шукають подружжя, яке могло б там наводити порядок. Тоді можуть вони забрати і своїх внучат, а Оксана влаштується тимчасом у Ню Йорку.

Іван безмежно зрадів, а Галина, склавши руки наче до молитви, дякувала: — Хай вам Бог завжди допомагає, добрий чоловіче! Отримавши працю, ми і дядькові чоловіка віддячитися зможемо, і самі заживемо. А нам було страшно, боялися, що, як сироти пропадемо, не знаючи англійської мови.

— І без мене не пропали б, українська громада вам допомогла б.

Вадим підвівся, сказавши, що вони тут напевно слабо ознайомлені з Ню Йорком, тому він піде на хвилинку купити їм карту підземок. За ним схопилася і Тося: — Мамо, а мені можна піти з дядечком?

Спочатку Оксана запротестувала, мовляв, Тося перешкоджатиме Вадимові, але коли побачила, що він справді наполягає, погодилася.

І так маленька Тосина рука спочила у великій — Вадимовій. Він купив карту, а потім запровадив її до великої крамниці, де були різного роду іграшки.

І Тося вже не трималася його руки! Вона бігла попри прилавки, пристанула біля одного, де були моделі різних авт, взяла одне невеличке, завбільшки як мізинний палець, і звернулася до Вадима: — Чи ви могли б поспитати, що воно коштує, я купила б Павликові. Маю трохи центів, що їх подарував мені дядько мого тата.

Вадим, узявши до рук ліліпутове авто, відповів Тосі: — За ціну цього авта розвідаюся, але чи ти не хотіла б чогось для себе?..

Тося принишкла, немов боялася, що з першим її словом щезне казка. А потім потихеньку, ледве Вадим дочув, дивлячись йому прямо у вічі, поспитала: — Дядечку, чи це все справді можна купити?..

— Тосю, тут усе дістанеш, аби тільки гроші... Вибери собі лялю, яка тобі найбільше подобається. Вона буде від мене.

Тося хвилину нерішучо простояла, а потім вказала рукою на ляльку, що дивилась на неї великими блакитними очима.

— Чому ти вибрала цю лялю, вона й не така велика, як інші, і не така гарно вбрана?

— Дядечку, ви хіба не бачите, чому я її вподобала? У неї дуже гарні очі і радісне личко. Мені здається, що вона любить багато сміятися.

— А як ти назвеш цю лялю?

— Я? — і щоки Тосі аж запаленіли від такого важкого завдання. — Я її назву „Щасливка" ...

— Тосю, та ж такого імени немає.

— Воно є, тільки люди його не знають ...

Тося заплатила своїми центами за авточко, а Вадим за лялю, і вони повернулись до Народного Дому. І там стала Тося розповідати, які вона чуда-дива бачила в крамниці. А Павлик тримав своє авточко в жменці і слухав, слухав, а тоді поспитав у матері: — Чи то все правда, мамо? — І його очі заблищали веселістю.

Вадим провів їх до підземки, приобіцявши, що поговорить у справі їхньої праці.

І справді, не минуло й кількох днів, як управа оселі повідомила Івана, що за місяць він може з родиною працювати. В Ню Йорку залишилася тільки Оксана, яка покищо працювала на фабриці і наполегливо вивчала англійську мову, а в суботи ходила до школи українознавства.

***

Загомоніло літо, сипнувши гарячими соняшними днями, нагальними бурями, збагативши поля і городи смарагдовою зеленню і барвистістю квітів.

Одної суботи Вадим вибрався відвідати родину Ярусенків. Потелефонував до Оксани, запитав, чи й вона вибирається на оселю, але дівчина, хоч і тужилось за рідними, в суботу мусіла працювати.

Іван і Галина зраділи ним як рідним. Почастували обідом, наввипередки один перед одним розповіаючи про свою працю, про людей і про заробітки, з яких вони дещо не тільки дядькові в Ню Йорк переслали, але ще трохи і залишилось. А потім розповідали про молодь на оселі, про те, що хоч воно недобре, що так багато говорять по-англійськи, все таки тут і мови, і історії української навчаються.

— Як добре, що ви, пане Вадиме, приїхали, — сказала Галина, — ми й про вас якраз сьогодні говорили. — Враз у кімнату вбігла Тося з Павликом.

Тося, як звичайно, більше балакуча і відважніша, зразу зажебоніла:

— Дядечку, ходіть з нами, ми до вас маємо прохання.

— Тосю, і куди ти дядька тягнеш? Щойно приїхав ...

Але Вадим уже підвівся: — Це нічого, я не втомлений, це не велика дорога, дві години автом. Та й з дітлахами радо піду. Але насамперед, Тосю, скажи, де ти поділа Щасливку?

— Дядечку, я без неї нікуди не рушаю. Але чемні діти по обіді мусять спати, так казала мені мама.

Тільки вийшли за двері, Тося шепнула: — Нікому не кажіть, навіть дідові і бабуні, бо вони зараз погніваються, скажуть, що я вам „сушу голову". Але я знаю, що вам все можу, дядечку, сказати. Бачите цю дівчинку в голубій сукеночці на ровері? Попросіть її, щоб вона позичила

мені ровера на годину. Скажіть, що я за це подарую їй оцю стяжинку, що в моєму волоссі. Добре, дядечку?

Вадим, усміхаючись, притакнув головою і пішов до дівчинки в голубому. За кілька хвилин вже верталися до Тосі. Вадим пішки, дівчинка на ровері.

— Тосю, ця дівчинка не тільки позичить тобі ровера, але вона й хоче з тобою бавитися.

Дівчинка торкнулася обережно Тосиної коси. В очах її промайнуло велике зачудування: — Це направду твоя коса?

Тося засміялася: — А чия ж би? — А потім обернулась до Вадима і, підскакуючи на одній нозі, вигукнула: — Дядечку, я така щаслива, я так тішуся, я дякую вам, дядечку, тільки...

— Тільки що?..

Тося, трохи лукаво підсміхаючись, попросила: — А чи ви взяли б тепер від нас Павлика?

І так Вадимові припав Павлик, і він почав розповідати йому казку про найменше в світі авто...

Гостював Вадим у Ярусенків не тільки в суботу, запросили його, щоб залишився й на неділю, і він аж пізно ввечері повернувся до Ню Йорку.

**
*

Восени Вадим отримав від Ярусенків листа. Іван писав, що вони переїхали на провінцію біля Детройту і там влаштувались на працю в одному українському підприємстві. Працюють, живуть спокійно, і не бояться, що раптово серед ночі почують тупіт важких чобіт перед дверима і впаде слово: — „Открой!" І почнеться обшук, а потім... Ні, тут можна жити без страху, і за те хвала Богу, що принаймні на схилі років можна жити по-людськи.

Своїм дитячим почерком писала Тося:

„Дорогий дядечку! Я Вас люблю навіть більше як мою Щасливку. Ходжу до школи, і, хоча волію бавитися, вчуся вдома, бо так каже мама, а вона все знає. Посилаю Вам копію фото, яке недавно одержали з України. А Ви, дядечку, добре придивіться. Бачите те височенне дерево? Це той горіх, що про нього ми Вам розповідали. А під ним лавочка, а на ній прабабуня. Правда, що вона гарна? Я їй про все писала, і про лялечку Щасливку, а вона мені відписала, що Ви певно дуже добрий чоловік. І вона переслала в листі Вам горіховий листок з того дерева, що під ним сидить. Всі Вас здоровлять: і дідусь, і бабуня, і моя мама. Я їй розповіла, що влітті Ви приїжджали на оселю до нас, і про ровер, і про мою товаришку Ларису, і як я пішла бавитися з нею, а Вам Павлика залишила. А мама тоді усміхнулася і сказала до бабуні: „Добра людина, той Вадим. Цікаво, чому він досі не оженився?" Цілую Вас, дядечку, міцно. Ваша Тося". І ще два слова: „Дядечку, приїдьте! Т."

І Оксана, немов виправдовуючись, написала, що це Тося не дала їй спокою, мовляв, вона повинна написати кілька слів до пана Вадима. У них все гаразд, Ню Йорк був надто галасливим містом, а тут біля Детройту вони всі почувають себе краще. Ще й винайняли домик з городом, господар якого виїхав лікуватись до Каліфорнії. Вони не платять йому навіть повного чиншу, зате ходять коло дому і що потрібно батько направляє, а мати городом займається. Вона вже працює не в фабриці, а в міській бібліотеці, бо з англійською мовою у неї вже зовсім добре. Вони більше, ніж вдоволені, вони — щасливі.

Згорнув Вадим листа, але не заховав його до шухляди, бо знав, що буде перечитувати його ще й ще. Почав розглядати світлину. На ній розкішне горіхове дерево і лавочка під ним, а на лавочці лагідно усміхається старенька жінка. І враз прошибнула Вадимом думка: „Де він уже бачив подібну усмішку, де він бачив подібний м'який, але рішучий закрій уст?" І пригадав собі, що такий же самий він у матері Павлика і Тосі — в Оксани.

За вікнами багровіла осінь, зичливо і безжурно сміялося сонце й, не думаючи про зиму, розцвітали хризантеми, айстри і чорнобривці. Пурпурові пахощі листя ворушили душу...

Вадим заховав листа з фотографією у нагрудну кишеню і усміхнувся. Він рішив, що в кінці тижня поїде до Детройту провідати родину Ярусенків.

Жовтень, 1977

Троє друзів...

УРОДЖЕНКА КАНАДИ — УКРАЇНСЬКА ПИСЬМЕННИЦЯ

Небагатьом відоме ім'я Тетяни Шевчук Бишоп, яка в своїй літературній, педагогічній і взагалі культурній праці охопила три народи: український, канадійський і американський. Вона — письменниця і поетка, авторка кількох книжок англійською і українською мовами, надзвичайно талановита перекладачка поезій з української на англійську, педагог та соціяльна опікунка в своїй праці на хліб щоденний.

Тетяна Шевчук Бишоп народилася 1906 року в Конорі, провінція Саскачеван, у Канаді, в родині поселенців-трудівників із України. Батьки навчили дівчинку української мови і молитви, любови до рідних традицій і звичаїв. Закінчивши відповідну педагогічну освіту і працюючи вчителькою, Тетяна Шевчук Бишоп особливо зацікавилася поезією, а згодом і філософією. Перші вірші українською мовою почала писати в 1923 р. в Канаді. Незабаром почала виступати і в канадійській літературі, під псевдонімом Таня Кройтор Бишоп, знаходячи позитивні відгуки літературознавців і читачів.

Вийшовши на пенсію, письменниця не залишала літературної праці та поглиблювала свої знання з ділянки релігійної філософії. Тепер живе у місті Спокен, у стейті Вашінґтон. З початком 1977 року стала членом Асоціяції Діячів Української Культури, АДУК.

Дотепер вийшли такі книжки Тетяни Шевчук Бишоп, англійською і українською мовами (крім багатьох статтей і перекладів, у тому й в „Українському Тижневику" УН-Союзу):

"A record of the Spirit" — 1959,

"Born of the Spirit" — 1967,

"An Overture to Future Days" — 1964 року, двомовна, одночасно англійською й українською мовами, а також українською: „Пробудження духа", 1961 р. (релігійно-філософський есей) та книжка-репортаж „На прощу до Києва", 1967 р., у якій українка, яка доти ніколи не бачила України, розповідає про радісні зустрічі з людьми та прикрі переживання в УССР — „на нашій не своїй землі".

Публікуємо кілька поезій Тетяни Шевчук Бишоп з різних років її творчої праці та уривок із спогадів з подорожі в Україну — із книжки „На прощу до Києва", 1967, стор. 51-57. **(В. Г.).**

Тетяна Шевгук

„НА ПРОЩУ ДО КИЄВА"

(Уривок із книжки, що вийшла 1967 р. у Вінніпегу)

Я дивилася крізь вікно на зелений чарівний виднокруг і питала себе гірко:

— Чий тепер Київ? Чий Дніпро? Чий Шевченко? Як сміють вони собі навіть його присвоювати?

Адже Шевченко писав:

„Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люди,
Роблять лихо з вами..."

Сумна, сумна, була моя перша прогулька на Дніпрі.

Увечорі я знову питала Ларису, чи була вістка з Москви відносно мого дальшого побуту в Києві. Вістки не було. Одначе Лариса радила не тратити надії. Дозвіл остатися тут міг прийти колинебудь аж до останньої хвилини перед від'їздом на летовище. На всякий випадок мені треба було готуватися до від'їзду враз з іншими туристами.

Отож наступного дня раненько, спакувавши свої валізки, я вийшла з гостиниці „Москва" і проходжалася на одній з терас перед цим ґіґантним будинком. Тут по обох боках довжелезних сходів був наче парк: росли кущі, квіти і трава, котру хтось недавно скосив. Де-не-де стояли лавки для відпочинку прохожих. Здавалося, мені доведеться прощатися з Києвом, з Хрещатиком — а мені так хотілося ще хоч трошки тут побути.

Моя коротка візита кінчалася на сумній ноті. Бо що ж осягнула я до цього часу? З українськими письменниками я не стрінулася. Взорів для вишивок не могла дістати. Співу соловейка, котрого я ніколи не чула і бажала почути цілою душею — не було чути ніде. І хоч я згадувала про це інтуристкам, то вони були зайняті групами туристів і не мали ніякого заінтересування. Наче дивно було їм, що я такими дрібницями інтересуюся. Навіть ота чарівна весна на Україні — про котру я читала не лише в українській, але й чужих мовах — не виявляла чомусь свого чару. Дні холсдні, похмурі. І навіть в тій хвилині віяв зимний вітер з-над Дніпра. А сонце то виходило, то знов ховалося за хмарами. Мені осталася тільки одна малесенька надія ще чогось довідатися, щось осягнути в розмові з моїм молодим новознайомим, але безіменним киянином, що мав мене тут стрінути.

В торбині я мала декілька дрібних дарунків... але це були жіночі речі, бо для мужчин я не привезла нічого, крім декількох „бал пойнт" пер. Але ті вже давно були роздані підприємчивим школярам, що дуже чемно, але вперто перегороджували дорогу стрічному туристові і пришпиливши йому якусь совєтську шпильку просили (доволі доброю англійською мовою) „чювінґам", або „бал пойнт пен". Я хотіла оставити щось на пам'ятку моєму новознайомому, але що? хіба може одну з моїх книжок, а жіночі речі може придадуться комусь з його родини або друзів...

Точно в означений час мій новознайомий появився на Хрещатику і вільним, неспішним ходом почав наближатися до лавки, де я на нього чекала. Ми поздоровилися. Він, сівши оддалік на тій самій лавці, радив мені поводитися так, наче б це була випадкова стріча. Радив не виявляти ніякого ентузіязму ні зворушення в розмові.

— Я не маю багато часу, — кажу і всуваю йому принесені дарунки. — Я роблю старання остатися довше в Києві, але дозволу ще нема і, як не буде, то я від'їду до Москви скоро по сніданню. Скажіть мені, що я маю переказати нашим землякам в Канаді й Америці від вас на Україні?

— Скажіть їм, — каже мій новознайомий і розглядається обережно, — що ми покладаємо на них велику надію... Що коли б не вони, то нас би тут вже не було.

— Як же так?

— Нагінка на українців тепер страшна... гірше ніж було за царя. Українці на еміґрації стають в нашій обороні, домагаються справедливости, — а це нам дуже помагає, бо теперішній уряд, хоч-не-хоч мусить зі світовою опінією числитися. Совєтському урядові йдеться про те, щоб світ про них добре думав і кожне слово про правдиву ситуацію тут на Україні — особливо в чужомовній пресі — робить їм прикрість, і вони примушені давати

нам полегшу. Тож скажіть їм, землякам, щоб вони домагалися рівних прав для нас і для поневолених інших народів Совєтського Союзу. Освідомлюйте світ про дійсну ситуацію, яка тут існує щодо шкіл: українською мовою нічого ніде не викладається, крім може, 10-15% народніх шкіл; української історії не навчають ніде; урядова преса, всякі урядові повідомлення, кінотеатр, радіо — все це тільки по-російськи. Хоча написи на будинках є ще українські, то всередині всюди панує російська мова. Або візьмімо український парлямент: у ньому нічого не вирішують, він тільки на те, щоб виконувати накази з Москви. Пишіть про це в чужомовній пресі, але не з огірченням, не лайкою, але спокійно-дипломатично, бо в той спосіб ви будете витворювати прихильність до нас серед інших народів світу. Нам цього тепер дуже потрібно. Наш одинокий зв'язок з рештою світу — то радіопередачі, котрі час від часу до нас доходять. Люди слухають з великим захопленням — щоби воно не було: промови, концерти, чи богослуження тощо. Ці радіопередачі підбадьорюють, підтримують нас на дусі.

— А листів тут не дістаєте від нас? — питаю. — Листи до нас доходять, але можуть бути цензуровані. Можуть спричинити підозріння-переслідування. Краще слати листівки, бо хоч словами не можна в них багато сказати, зате вони можуть робити дуже корисну роботу. Особливо фотознимки різних культурних здобутків українських на еміґрації. Наприклад, різні пам'ятники, музеї, школи тощо. Це також робить прикрість Москві. Це примушує її робити щось в тім напрямі і тут. Перекажіть їм — продовжує мій новознайомий, — що помимо всього — культурна робота тут іде вперед.

— А політична? — питаю.

Він вдає, що не чув мене і повторяє: — Помимо всього, культурна праця тут іде вперед.

— Тепер скажіть мені: що там нового в Канаді. Як там живеться нашим землякам? — (Він не знав, чи я з Канади чи ЗСА).

— Матеріяльно живеться дуже добре, — кажу я. — Культурно також ми йдемо вперед. В Канаді вже тепер навчають української мови в середніх школах і навіть університетах. Будуємо пам'ятники. Наприклад, пам'ятник Тарасові Шевченкові в Вінніпеґу. Невдовзі буде він і в Вашінґтоні. Але на політичному й релігійному полі нема у нас згоди. Ми розділені, розсварені. Не можемо погодитися — якою саме має бути Україна... — звіряюсь я йому сумовито.

— Ой то шкода, шкода! — каже він. — Це ні вам, ні нам непотрібне. Справа, якою має бути Україна, вирішить життя наше тут, а не на еміґрації. Перекажіть їм, щоб вони розвивали себе якмога в кожній галузі культурного життя... Виробляйте, творіть добру опінію світу про Україну й українців. Робіть це гуртом і кожний зосібна при кожній нагоді, на кожному кроці. Це для вас буде велика заслуга, а для нас — поміч і полегша.

Мені вже пора відходити. Я встаю і сердечно стискаю йому руку. Дякую йому від щирого серця за все. Даю йому свою адресу і прошу, щоб написав колись до нас. Він каже, що може напише, але не під своїм правдивим ім'ям, але ім'ям одного старенького чоловіка, котрому переслідування вже не страшні. Я прошу його потелефонувати до моєї кімнати в гостинниці десь так близько другої години по обіді. Як не буде відповіді, то це буде означати, що дозволу з Москви не було і що я мусіла виїхати з Києва. В іншому разі ми ще зустрінемося.

Вернувшися до гостинниці, я бачила, що мої валізки вже були внизу разом з іншими. Але це не пригноблювало мене. Я знов почува-

лася так, наче б я діткнулася живого електричного струму... Коректа, живого струму українського народного життя. Це підбадьорювало, стимулювало мене. Не було найменшого сумніву, що цей киянин це перше кільце в тому ланцюгові, що (так, як обіцяв мені таємний духовний достойник) буде допомагати мені у виконанні мого припоручення. В душі панував тихий творчий спокій; без уваги на те, чи прийде дозвіл для мене остатися ще кілька днів у Києві, чи не прийде.

Заходжу до їдальні і сідаю при столі. В СССР не можна ніде купити навіть горнятка кави перед 8:30 рано, бо всі кіоски, ресторани, кав'ярні ще закриті. Сидячи на холоді, я не тільки змерзла, але й зголодніла.

До мене підходить Лариса — я бачу по виразі її лиця, що вона має добру вістку для мене. Так воно і є. З Москви прийшов нарешті дозвіл побути до кінця тижня в Києві. Вона радить відіслати свої валізки до кімнати, щоб їх через помилку не повезли до летовища.

Я замикаю на мить очі і дякую Всевишньому за Його поміч. Я певна, що Його воля твориться і тут, у Совєтах, хоч Його існування совєтська влада заперечує. Опісля оголошую цю радісну вістку (що прийшов дозвіл з Москви) іншим туристам. Та вони не тільки не тішаться, навпаки — тривожаться: — Чи маю я кого в Києві? — питають.

— Ні, не маю — кажу я.

— І не страшно вам тут самій оставатися?..

Вони пригадують мені різні випадки в Совєтах, коли людей арештували й ув'язнювали без ніякої дійсної причини, тільки під претекстом шпигунства тощо.

— Сподівайтеся мене в Москві в суботу! — кажу я. — Як не буде мене там, то вдайтеся негайно до американського консуля в Москві. Це зробить, у всякому разі, наш провідник лікар, але не зашкодить ще й іншим внести скаргу, коли б так, не дай Господи, я десь пропала.

Туристи обіцяють зробити все можливе. Вони гуртом підуть до американського консуля, — кажуть вони напівжартом, напівсерйозно. Сестра обіцяє зателефонувати моєму чоловікові в Америці...

Тетяна Шевгук

САМОТИНА

Душа моя спокою прагне,
Любови, сонця, теплоти.
Та дні мої минають марно...
Який же зимний, світе, ти!

Ти погляд мій, повний благання,
Із злобним усміхом стрічав,
Ти кпив із людського страждання
Й все глибші рани завдавав.

І не спокій — шалені бурі
В житті назустріч слав мені.
Без сонця, всі сумні, понурі,
Ідуть у вічність мої дні.

Де ж ви, мої подруги вірні?
Де мої любії друзі?
Невже ж ввесь вік пройде безслідно,
На самотині і в тузі?

Горлиц, Канада, 1929

Я БУДУ ЖДАТИ

Я буду ждати, хоч сонце зайде,
Хоч темінь ночі вкриє все,
Хоч сльози дрібні виплачуть очі,
Надію вітер понесе, —

Хоч срібний іней покриє волос,
Сліди життя смерть загребе,
Десь у Вселенній я буду ждати,
Я буду ждати — Тебе.

Саскатун, Канада, 1925

ХОЧУ ЖИТИ!

Хочу жити й відчувати,
Хоч би тільки біль самий.
Краще це, ніж мертво спати,
Краще це, ніж стан німий.

Хочу жити й відчувати,
Хоч би й докори самі.
Хочу жити і співати, —
Хоч пісні мої сумні.

Хочу, щоб душа і серце,
Наче струни скрипкові,
Все тендітно відзивались
На вражіння життєві.

А як пройду кожну кризу
У життєвому огні,
Досвід цей принадобиться
Іншим — а може й мені.

Борджис, Канада, 1930

СВЯТ-ВЕЧІР

Як прийде Свят-Вечір,
зоря зазориться
і в сніжну кирею
земля прибереться,
Як дерева вдягнуть
срібно-білі шати,
щоб в тиші святочній
чогось вижидати —
так мені здавалось
(і досі здається),
що драма небесна
знов відіграється.

Природа завмерла,
не дише, чекає,
бо ось, чудо-диво
знов статися має:
Відкриються в небі
невидимі двері —
з'являться ангели
кругом в атмосфері
і спів залунає
на горі і долі,
що Бог народився
в убогій стодолі!

І спів цей почують
в святочній тиші
любимці природи,
без злоби в душі!
Опісля, за проводом
зірки — Ідеї,
поклоняються Йому
царі і плебеї...

Мені так здавалось
(і досі здається),
як в тихій молитві
душа покориться,
і в тиші святого
натхнення жде —
для неї
Ідея
мов зоря зійде,
І вкаже їй світлу
і певну дорогу,
де дар свій принести
Єдиному Богу.

1970 р.

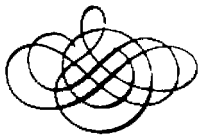

EVHEN MALANIUK
1897 — Ukraine — 1968 New York

On the occasion of the 10th anniversary of the death of an outstanding Ukrainian poet-patriot, Evhen Malaniuk, the executive board of the Ukrainian Cultural Association in USA, (UCA) invited Tetiana Shevchuk, poet-translator, (member of UCA, residing in the state of Washington), to translate some of Malaniuk's poems, a few of which are printed below.

Even Malaniuk was born in 1897, in Kherson, Ukraine. He was educated in Petersburg (Leningrad) and in Czecho-Slovakia, and graduated with a degree in Economic Engineering. He served in the Ukrainian national army during the First World War, and taught mathematics in Warsaw, Poland. After the Second World War he emigrated to the U.S.A. and lived in New York. Malaniuk began writing during the First World War while interned in a POW camp in Poland and continued writing all his life, his poems and other writings ablaze with a deep and passionate love for his native land, Ukraine.

RETREAT

Those days will never be forgotten:
Vacating that last bit of ground;
The rumble of the terrified circles,
The boom and thunder of the guns.

Arrival of ill-omened vultures
In pursuit and keeping abreast,
And the train's repetitive wailing:
You must go west... Go... west... Go west...

The East opened its blood-stained jaws,
The chances for escape so slim.
Oh, where can we find another Love
You, who filled our hearts to the brim?

BIOGRAPHY

Having come from the voiceless steppelands
From Motherland's deep signs and tears,
I am sculpting a voiceless story
On the wild rocks of centuries.

Creating an image eternal
On the greying socle of time,
While wisdom, the serpent, discerning
The beauty and all things sublime.

She whispers while checking and weighing,
And measuring all of the steps.
But my eyes are blindingly dazzled
By the gloom of my deep distress.

Entangled thus deeper and deeper,
And hypnotized by shibboleths,
I see only my stoney verses,
I hear only the din of threats.

I am afraid of life's span ending
Before the seed is rightly sown,
And I'll pass on without a rudder
Into the dusk of the Unknown.

MISSION

This cup must be emptied to the bottom,
The cup of bitter loneliness.
My springtime's sacrificial offer.
Will you know? Will you hear of this?

Like a wounded animal, the mistral
Will cry through the terrifying space,
(Where rye-fields lie forever wasted,
Where terror and blackness embrace.)

I must persevere in dauntless bearing
The torch for you — aflame, ablaze.
I — of the bloody paths apostle —
Into the azure nightless days.

Translated by Tetiana Shevchuk

CTATTI

THE UKRAINIAN COMMUNITY: A PROFILE

***By* ZENON SNYLYK**

"The small crescent of people surrounded a microphone in the middle of the lot in Exchange Place as a woman stepped up and began to sing the Star Spangled Banner. There was no accompaniment, just her voice above the stillness of a clear, bright morning. Next she sang "O Canada" because the Ukrainian National Association is international in scope. Still there was only the sound of her voice. Then as she began the Ukrainian national hymn there came a soild chorus of voices among the crowd, singing confidently with her the song of a people subjugated, suppressed, yet never defeated."

This is the opening of an editorial carried by the Jersey Journal on Tuesday, December 1, 1970, a day after the groundbreaking ceremony on an empty, mud-filled lot in downtown Jersey City.

"Our Ukrainian people have lived in Jersey City nearly a hundred years," the editorial went on to quote UNA President Joseph Lesawyer. "Their Ukrainian community has prospered. Times have changed... our city has problems... some of its citizens have lost confidence and given up hope. We have not. We Ukrainians love this city. We intend to remain here. The building to be erected on this site is another indication of our faith in Jersey City..."

Today, the same lot, handsomely landscaped, is the site of one of Jersey City's tallest office buildings... a 15-story structure erected by the Ukrainian National Association which now makes its international headquarters here. The commitment is now a reality. Despite construction hassles and some setbacks precipitated by strikes, the UNA moved into its new headqurters shortly before Christmas of 1973 and dedicated officially the structure as the "Ukrainian Building" on February 22, 1974, the exact date of the Association's founding eighty years ago.

It was a significant date not only for the Ukrainian Jerseyites, but for the 2.5-million-strong community of Ukrainians, which has established deep roots on the North American continent. It swells their hearts with pride that merely a century since the arrival of the first Ukrainian immigrants on this continent, they were able to forge a life that put them in the mainstream of America without ever losing their sense of identity or the pride in the cultural heritage that sustains them.

The UNA skyscraper in Jersey City is but one of many manifestations of Ukrainian presence in the United States and Canada, as well as in fifteen other countries of the free world, united under an umbrella organization called the World Congress of Free Ukrainians.

Who are these people who claim to be part of America, and Canada, and Argentina, and Brazil, and West Germany, and France, and Italy, and Australia, and Jersey City... and yet have their eyes set on a distant land of some 280,000 square miles inside the Soviet Union? What is their place in Americana? Why do they constantly beef about human, national and individual rirghts of some distant people who supposedly constitute the second largest "republic" of the USSR? Why are they harping on bilingualism and multiculturalism, and taking up the WASP American on pluralism, while celebrating with joy the death of the "Melting Pot Theory?"

The two-million-strong community of Ukrainians in the United States, comprising some 90 national organizations ranging from fraternals like the UNA to youth, women's, scholarly, educational, veterans, sports and social groups, has flourished only because it has successfully blended Americanism and Ukrainianism in what may be said to be a tri-partite set of objectives: (1) to preserve and cultivate the Ukrainian spiritual heritage; (2) to make tangible contributions to the development of America, an adopted homeland of freedom-seeking Ukrainians; (3) to help the nation of 45 million, shackled forcibly to a Russo-Communist empire called the Union of Soviet Socialist Republics, retain its national identity despite pressures of Russification, and ultimately regain its freedom lost through conquest more than five decades ago. These have been the hormones that have sustained the cell of Ukrainianism in this country. Ukrainians compose an ethnic element that is repeatedly on the scene of much-needed cultural enrichment and, happily, absent from the rolls of criminal offenders, shysters, manipulators, and other unsavory characters that have tarnished the image of our country.

Although Ukrainians were in North America as early as the seventeenth and eighteenth centuries, the majority of them did not immigrate to this country until after the Civil War. They came to New Jersey, New York, and Pennsylvania, manning the coal mines and filling the factories. Mostly peasants from western Ukraine, they laid the first foundations of organized Ukrainian life in the country. Led by Ukrainian Catholic priests sent to the United States to minister to the immigrants' spiritual needs, they built the first churches and formed brotherhoods which eventually became the nucleus of the Ukrainian National Association, the first national organization which was founded in Shamokin, Pennsylvania in 1894. Now with 88,000 members and $40 million in assets, this fraternal benefit society is the oldest, the largest and the strongest Ukrainian organization in the free world.

The Association publishes the Ukrainian language daily "SVOBODA" (Liberty), the oldest Ukrainian newspaper in the world which enjoys worldwide circulation, the English language "Ukrainian Weekly" and a bilingual children's monthly magazine "Veselka" (The Rainbow).

Immigration stopped dyring World War I, slowed down to a trickle in the 20's and 30's, and picked up considerably after World War II when close to 100,000 refugee Ukrainians were admitted into the United States after the passage of the Displaced Persons Act in 1948. As with similar immigrations from Eastern Europe, the third and last wave of Ukrainian arrivals in this country included better educated and mostly professional people who escaped from the onslaught of the Red Army which was pursuing the remnants of the Nazi invaders. After experiencing the horrors of Nazi and Communist occupations, these refugees saw a ray of hope in moving westward; they anticipated eventual takeover of western Germany by the Allies, which would open new horizons of freedom to them. Their judgment right, their hopes were fulfilled: from dozens of DP camps in West Germany, the Ukrainian refugees made their exodus to the United States, Canada, Argentina, Australia, France, Belgium and other western countries. Some remained in West Germany and Austria, but the bulk came to the United States, replenishing the ranks of the existing community and funneling new, creative blood into its burgeoning body.

It is estimated that there are some 3.7 million Ukrainians in 17 countries of the West. Their organizational pattern is similar in that each community, with its myriad groups and societies, is governed by a central umbrella organization. In the United States the Ukrainian Congress Committee of America maintains headquarters in New York City and has chapters in each and every center of Ukrainian American life from coast to coast.

The suppression of Ukrainian identity in Ukraine... a country which last proclaimed its independence on January 22, 1918, and lost it some three years later to the conquering Bolsheviks... and an innate desire to keep this identity alive here constitute the unquestioned postulates of Ukrainian community life. From kindergartens to parochial schools and community centers, from churches to more than a dozen campsites during the summer, from adult groups and professional societies to youth and women's organizations, the emphasis is on the cultivation of Ukrainian spiritual heritage, culture, and language. While other kids are playing sandlot baseball or football on a Saturday, Ukrainian kids — from eight-year-olds to high school seniors — are attending the Saturday Schools of Ukrainian Subjects, where for six hours they are taught in Ukrainian language, history, geography, literature, and culture of Ukraine. More than 20 universities across the nation are to-

day offering fully accredited courses in Ukrainian subjects. In 1974, Harvard University announced the establishment of three chairs of Ukrainian studies — history, language and literature — which the Ukrainian community funded at a cost of $1.8 million. These are the first and only community funded chairs of studies in the history of the United States. Now a fund-raising drive is underway to raise an additional $2.0 million to establish a Center of Ukrainian Studies at Harvard. This is seen both as an effort to place Ukrainian scholarship on the highest of academic levels — and thus do away with the oft repeated confusion that sees Ukrainians called "Russians" — and to contribute to the enrichment of American scholarship as a whole.

Apart from Ukrainian schools–parochial and Saturday–Ukrainian youths are exposed daily to Ukrainian music, folk dancing, ballet, theatre, painting, embroidery, and other aspects of Ukrainian culture maintained by the community and fostered by the respective groups. Ukrainian is still the predominant language in many Ukrainian households and chances are that a child entering a kindergarten will have a better conversational knowledge of Ukrainian than English. Full bilingualism is not only an ideal but a daily practice: a grandmother of 70, her engineer-son of 40, her teacher-daughter of 35, her grandchildren of various ages are all conversant in Ukrainian — a common bond that also opens the avenues to the rich traditions that are cultivated by churches, organizations, and families alike. The 15-year-old grand-daughter is as adept at Ukrainian embroidery as is her grandmother. The mother is as adroit in the unique art of Ukrainian Easter egg decoration as is her daughter.

The "pysanka" (Easter Egg), which is as much a religious as a cultural symbol, is now a part of the American scene. Three times Hallmark Card Company issued an Easter card depicting Ukrainian Easter eggs and found that it was one of its best sellers. Ukrainian embroidery has found an application in women's wear, and the Ukrainian "Carol of the Bells" composed by Nicholas Leontovych and published, along with 20 other Ukrainian songs, by Wittmark as far back as 1935, is an American Christmas classic though few of the non-Ukrainians who sing it are aware of its Ukrainian origin.

Like the Harvard Center, "The Carol of the Bells" or, for that matter, the UNA-owned "Ukrainian Building" in Jersey City, constitute the Ukrainian people's contribution to the American way of life.

The center of Ukrainian community life is easily identifiable by the houses of worship Ukrainians attend. There are approximately 300,000 Ukrainian Catholics in the United States organized in three dioceses, with Philadelphia the seat of the Archdiocese. The primate of the Ukrainian Catholic Church is Patriarch Josyf Cardinal Slipyj, who was released by the Soviets in 1963 after 18 years of incarceration in Siberia. The 85-year-old prelate currently resides in Rome.

South Bound Brook, New Jersey, is the seat of the Ukrainian Orthodox Church, headed by Metropolitan Mstyslav Skrypnyk and numbering some 100,000 faithful in the United States. There are also Ukrainian Baptists, with Northern New Jersey forming one of the largest concentrations. The services in all Ukrainian churches are conducted either in Ukrainian or in old Church Slavonic with Liturgies offered, occasionally, in English in some parishes. The multi-domed churches, built in Byzantine-Ukrainian architectural style, are unique landmarks of both Ukrainiana and Americana.

Since Ukrainian settlement in this country, America has benefitted from Ukrainian talent in diverse fields. Although a Ukrainian has yet to serve in

the United States Congress, Ukrainians have served as mayors, councilmen, state assemblymen, school board members and appointed administrators from the federal on down to local levels.

Joseph Charyk, for example, is president of the Communications Satellite Corporation; Dr. George Kistiakowsky served as a specical science advisor to President Eisenhower; and Michael Yarymovych served as chief scientist of the United States Air Force. Mary Beck, now retired from politics, was the first woman to be elected to the Detroit City Council. And in 1976 Dr. Myron Kuropas served as Special Assistant for Ethnic Affairs to President Ford, in what was a first in American history.

In the realm of art and scholarship Ukrainians gave America such men as world-famous sculptor Alexander Archipenko; Dr. Stephen Timoshenko, physicist, historian Dr. George Vernadsky; leading Orientalist Dr. Omeljan Pritsak, internationally recognized Byzanthologist Dr. Ihor Shevchenko and more than a thousand scholars currently teaching at American Universities. This in addition to more than 2,000 elementary and high school teachers, close to 2,000 engineers, more than a thousand doctors, with Dr. Leon Dmochowsky leading the field in cancer research and Dr. Jerry Hordinsky serving as chief physician of the Skylab-5 mission. In the professions, in business, in scholarship, and in the arts, Ukrainians of the second, third and fourth generation occupy positions of prominence and are a credit to their own people and to their adopted homeland.

An energetic and enterprising people, Ukrainians own and operate many businesses — from meat markets and variety stores to restaurants, machine shops and consulting firms. Invariably, the businesses thrive on the deeply imbued sense of community loyalty and the conviction that Ukrainian capital should stay in Ukrainian hands. In concrete terms it means that in purchasing goods a Ukrainian American will give priority to a Ukrainian American business establishment and will go elewhere only in the absence of the desired product. While the Ukrainian businessman — or a doctor or a lawyer for that matter — enjoys his community's support, he does not rely upon it: the quality of his service (or product) has expanded his clientelle beyond the confines of his community. The salutary effect of the business-community relationship is that Ukrainian businessmen and professional people are invariably high on the lists of contributors to various Ukrainian causes.

The persistent desire to provide a sound economic basis for the Ukrainian community's organizational structure has found its tangible expression not only in the establishment of such fraternals as the Ukrainian National Association, but also in a network of Savings and Loan Associations where Ukrainian capital is being increasingly stored for the benefit of the members and the community as a whole. There are some 30 savings and Loan Associations across the U.S. with a combined total of over 60 million dollars in assets.

The names of the late John Hodiak, or Jack Palance (Palahniuk) or Mike Mazurki are household words in the realm of American entertainment. They are as Ukrainian as sports greats Bronco Nagurski, Chuck Bednarik, George Andrie, George Tarasevic and Don Chuy, just to mention a few. In professional hockey the names of Terry Sawchuk, Johnny Bucyk, Walt Tkaczuk and Tom Lysiak as well as some two dozen more Ukrainians are well known.

In the field of popular music, the name of Melanie is a household word. Herself of Ukrainian lineage, she is also married to a Ukrainian.

In the field of soccer — universally the most popular game, which is begining to grow here — Ukrainians have produced national team champions... Philadelphia Ukrainian Nationals in 1961, 1962, 1964 and 1966 and New York Ukrainians in 1965. More than a dozen Ukrainians have represented America in international soccer competition on all continents of the world.

If there is a guideline that has nourished and directed Ukrainians in this and other countries of the free world, it is the message left by Taras Shevchenko, nineteenth century Ukrainian poet laureate whose monument was erected in Washington, D.C., in 1964. Every January 22nd, Ukrainian Independence Day, and on March 14, Shevchenko's birthday, Ukrainians in America reaffirm their belief in the legacy he left. While rededicating themselves to the perpetuation of their heritage, and striving to make new and lasting contributions to the country devoted to freedom and cultural pluralism, they remember Shevchenko's words: "Learn what others have to offer, but do not forget your own."

("FORUM", Jersey City, N.J. Chamber of Commerce)

Володимир ЛЕВЕНЕЦЬ

ПРАВДИВЕ ОБЛИЧЧЯ СССР

(СИЛА І СЛАБІСТЬ ІМПЕРІЇ МОСКАЛІВ)

Не можна сказати, що темою, яку ми обрали і яку назвали у заголовку статті. ніхто перед тим не займався і що вона становить якесь окреме відкриття для українського інтеліґентного читача, бодай частково ознайомленого з сучасними обставинами в комуно-московській імперії. До речі, це остання імперія світу, яка у своєму складі держить силою і під страшним терором цілий ряд колись самостійних і висококультурних народів, що вже десятиліттями змагаються за свою волю. Тема ця, однак, преважлива і її треба частіше розглядати з різних аспектів, щоб показати західньому, ще вільному, світові правдиве обличчя імперії москалів, розкривати справжні цілі теперішніх кремлівських диктаторів, які впродовж 60 років, що минули від часу большевицької революції, не тількищо задержали в неволі раніше поневолені народи, але у висліді Другої світової війни загарбали й контролюють цілий ряд східньоевропейських націй.

Згідно із совєтською таки статистикою, опублікованою в січні 1975 р., Совєтський Союз складається тепер із 15 національних республік (насичених російським пануючим елементом). Наприклад, у Естонії, де кількість населення не перевищує 1,5 мільйонів осіб, росіяни становлять 25 відсотків, у Латвії — 3,5 міл. населення, 30% росіян, в Литві — 3, міл. населення, 9% росіян і 8% поляків, в Білорусі — 9,3 міл. населення, 10% росіян і 4% поляків, в Молдавії — 3,8 міл. населення, 14% українців, 12% росіян і 4% інших; в Україні — 48,8 міл. населення, 19% росіян; в Росії — 133,7 міл. населення, 83% росіян, 17% інших національностей; у Грузії — 4,9 міл. населення, 10% вірменів, 9% росіян, 5% азербайджанців; в Азербайджані — 5,6 міл. населення, 10% росіян, 9% вірменів; у Туркестані — 2,5 міл. міл. населення, 15% росіян, 8% узбеків; у Казахстані — 14,2 міл. населення, 42% росіян, 33% казахів; в Узбекістані — 13,7 міл. населення, 13% росіян, 5% татарів; у Таджікістані — 3,4 міл. населення, 23% узбеків, 12% росіян; у Киргизії — 3,3 міл. населення, 30% росіян, 11% узбеків. Очевидно, росіяни, як правило, займають у національних республіках ключові державні і адміністраційні позиції, стоять в керівництві КҐБ, творять ядро в наукових інститутах, академіях, виховній системі і становлять фактичну керівну касту людей, які з допомогою місцевих ренеґатів керують, за вказівками з Москви, республіками.

Національне питання — ахіллесова п'ята СССР

Коли мова про панівну касту росіян у національних республіках, про що згадує у своїй книжці американський журналіст Генрік Сміт та

багато акредитованих кореспондентів у Совєтському Союзі — Робін Найт, голова пресового бюра журналу „Ю. С. Нюз енд Ворлд Ріпорт" в Москві, його попередник на цьому становищі Джеймс Н. Воллес, — то слід заторкнути також одну з найважливіших проблем в сучасній імперії москалів — національну проблему. Світова преса присвячує їй щораз, то більше уваги, стверджуючи, що найнебезпечнішим запальним пунктом опозиційного руху в СССР є поневолені Москвою народи і дуже поширена форма невдоволення неросійського населення в імперії. На думку багатьох авторів, федеративна форма правління в СССР була звичайною фікцією: Політбюро і Центральний Комітет КПСС керували з Москви республіками і ніхто не квестіонував їхньої влади. Нині ж місцеві націоналісти, покликаючись на конституцію, домагаються здійснення республіканських прав, вимагають автономії, ба навіть виходу з федерації і створення своїх власних самостійних держав. Багато авторів, ознайомлених із правдивим станом в національних республіках, напр., Джеймс Воллес, твердять, що у слідуючій генерації комуно-московські диктатори матимуть чималу проблему з націоналізмами колись вільних народів, які, без огляду на посилену урядову русифікацію, підіймають все сильніше голос протесту, домагаючись свободи для всіх народів.

Пишучи про питання русифікації в Україні, Балтицьких країнах, на Кавказі та інших республіках, західні аналітики часто покликаються на працю Івана Дзюби „Інтернаціоналізм чи русифікація", що була свого часу видана за кордоном і стала доступна дослідникам Совєтського Союзу. Очевидно, таких серйозних праць про національне питання в СССР є більше. На сором нам, треба сказати, що якраз в останньому десятиріччі ми чимраз менше ними цікавимося, помимо того, що стан в Україні з кожним днем гіршає, тиск окупанта на українство збільшується, репресії проти інтелектуальної верстви в національних республіках подвоїлися, а Кремль всякими можливими засобами намагається замкнути уста тим силам, які виступають проти національностевої політики партії, що повною парою прямує до „зближення націй" і творення „єдиного совєтського народу". Від цього диявольського пляну рятує поневолені Москвою народи більший приріст населення неросійських народів і народження, тиск обставин і уклад міжнародних відносин та національна свідомість поневолених. Якщо відкинути увесь камуфляж у промові голови Президії Верховної Ради СССР Брежнєва, виголошеної 7-го жовтня ц. р. напередодні прийняття нової совєтської конституції, то все таки наглядно видно, що Кремль, використовуючи „здобутки" сталінської русифікаційної політики, бажає довести до кінця започатковану раніше дію „зближення націй", тобто завершити розпочату ще колись московськими царями русифікацію підневільних народів.

Життєвий рівень в СССР і ЗСА

Дивовижним парадоксом в СССР треба вважати совєтську економіку, яка, помимо кількаразових зусиль і 10-ох п'ятирічок та колосальної матеріяльної допомоги Заходу, не змогла забезпечити товарами першої потреби совєтського населення, хоч совєтська пропаґанда багато говорить про нижчість „капіталістичної системи", про „досягнення СССР" в економічній ділянці, про „перегони з Америкою" тощо. Спробуємо, на підставі совєтських і західніх статистичних даних доказати абсурдність такого твердження, бож відомо, що валовий суспільний продукт СССР,

тобто сума виробів та послуг, становив у 1976 р. тільки половину американського. При тому можливість наближення совєтської продукції до американської, чи до будь-якої іншої західньої індустріяльної країни, могла б існувати при умові, що Захід не поступав би вперед, а стояв би на місці. Тим часом ЗСА плянують збільшити в 1977-78 рр. своє промислове виробництво на 6.9 відсотка, в той час як СССР — лише на 4,8%. Знавці також передбачають, що ЗСА в наступних п'яти роках збільшуватимуть своє промислове виробництво приблизно на 6%, тоді, коли в СССР темп промислового виробництва сповільнюється. Отже, логічно беручи — розрив промислового виробництва між обома країнами не зменшуватиметься, а зростатиме. Тому намір наздогнати ЗСА є не тільки нереальним, але навіть фантастичним. Совєтський Союз, територіяльно удвічі більший від ЗСА (8,649.000 квадратових миль, а ЗСА тільки 3,615.000) і має 259 мільйонів населення (на 20% більше від ЗСА), продукує майже наполовину менше товарів різного сорту. Кожний американський фармер постачає різнородних харчів для прогодування 49 осіб, совєтський — тільки для 7 осіб.

Нижче подаємо за статистикою Організації Об'єднаних Націй діяграму продукції товарів у ЗСА і в СССР у 1976 році. Вище названі країни продукують: електроенергії — ЗСА 2,118 більйонів кіловат; СССР — 1,111 біл.; натурального газу — ЗСА 768 біл. кубічних метрів, СССР 420 біл.; авт — ЗСА 7,838,000, СССР 1,239.000; м'яса — ЗСА 24 міл. тонн, СССР 17 міл.; телевіз. апаратів — ЗСА 14,131,000 одиниць, СССР 7,100.000. Совєтський Союз перевищує ЗСА тільки у продукції сталі на 32 міл. тонн, збіжжя на 22 міл. тонн, але тільки тому, що ЗСА зумисно зупиняють вирощування деяких культур.

Совєтська урядова пропаґанда багато говорить про зниження рівня життя робітників в ЗСА й інших капіталістичних країнах, мовляв, американці сьогодні мусять платити майже 176 долярів за ті самі продукти, які 10 років тому коштували тільки 100 долярів. Все це, очевидно, правдиві статистичні дані, взяті совєтськими пропаґандистами з офіційних звітів урядів демократичних держав. Але совєтська пропаґанда промовчує один основний момент, а саме, що платні робітників у ЗСА і в Західній Европі підвищилися на 60 чи й більше відсотків і становлять нині пересічно 600-700 долярів, тоді коли пересічна платня совєтського робітника не переходить 150 рублів на місяць. Згідно із статистичними даними, опрацьованими на Заході і аґенціями Об'єднаних Націй, совєт-

Владімір Ленін, Йосиф Сталін, Нікіта Хрущов і Леонід Брежнєв — чотири володарі комуно-московської імперії — гнобителі поневолених народів

ський робітник, щоб купити 1 фунт волового м'яса мусить працювати 65 хвилин, американський тільки 30, мороженої курятини — 98 хв., американський 12 хвилин, 1 фунт білого цукру — 29 хвилин, американський 4 хвилини, тузин яєць — 116 хвилин, американський 12 хвилин, чоловіче убрання — 106 годин, американський 25 годин, 1 пару нейлонових панчіх — 144 хвилини, американський 16 хвилин, не згадуючи про такі речі, як холодильники, кольорові телевізори, пральні машини, автомобілі тощо, які в совєтській імперії коштують астрономічні суми і яких, до речі, не так то легко й дістати. На деякі вироби є кількарічні черги.

Воєнний потенціял СССР

Дігнати і перегнати Америку ракетами — давня мрія комуно-московських імперіялістів, і вони, якщо вірити статистичним даним Пентаґону, Брітанського міністерства оборони, спеціялістів НАТО і західніх розвідок, досягнули цього, без сумніву, коштом низького життєвого рівня совєтського громадянина, про що вже згадувалось. В опублікованих недавно документах Пентаґону, між іншим, говориться, що совєтська мілітарна сила постійно збільшується, що Москва все ще є найбільшим експортером різнородної зброї до африканських країн і держав у інших частинах світу, що совєтсько-морська фльота і потужні підводні човни з погінними атомовими двигунами і ракетними викиднями зростає швидкими темпами, що совєтська фльота домінує вже в Червоному морі та в Індійському океані, що Совєтський Союз посідає вже понад 15.000 ракет далекого засягу з атомовими головками, що загальна кількість танків СССР і держав Варшавського Пакту становить майже 85.000 одиниць і т. д. і т. п. Раніше Брітанське Мін-во оборони стверджувало, що у фінансовому 1976-77 р. в розпорядження совєтських збройних сил мають поступити понад 200 міжконтинентальних балістичних ракет, 1.500 військових літаків, 3.000 новочасних танків та багато іншої зброї.

Розбудова і зміцнення військових сил московських імперіялістів закріплена навіть в новій совєтській конституції. Один з уступів конституції підкреслює, що для запевнення безпеки СССР держава має обов'язок постачати військовим силам потрібні середники, які уможливлювали б їм виконування їхні функції. Зрештою, армія в імперіялістичній державі завжди користувалась пріоритетом, бо мілітарна сила була їм потрібна для підкорення нових народів і накинення домінації новим і новим країнам. Прикладом може послужити Анґоля, Етіопія та деякі інші африканські країни, де домінує совєтська зброя, що її дали в руки африканським прокомуністичним екстремістам і їхнім кубинським помічникам комуно-московські авантурники. Ніхто нині вже й не скриває факту, що військовий комплекс в СССР чинить натиск на Політбюро і ЦК КПСС, домагаючись рівнорядного партнерства при вирішуванні важливих державних справ.

Шкода, звичайно, що до такого стану — совєтської військової малощо не переваги — допустили західні країни, які зумисне з тактичних міркувань прмовчували розбудову совєтського воєнного потенціялу. Коли ж совєтська загроза стала наочним фактом, це питання зактуалізувалось і його широко дискутують фахівці багатьох країн. У своїй першій прилюдній заяві американський адмірал Стенфілд Тарнер ствердив, що рівновага сил поступово й систематично перехиляється в сторону СССР та що СССР прямує до абсолютної переваги над ЗСА. Потішаючим у цій

ситуації є тільки те, що на Заході вже усвідомили собі совєтську мілітарну загрозу і розпочали працю над вирівнянням військової сили шляхом введення невідомої ще совєтам технології і нових винаходів, які включають також і невтронну бомбу. Також свідомість, що зброєю орудує людина, є преважливим відкриттям для Заходу. Моральна боєздатність совєтської армії є радше слабою, про що свідчать численні втікачі, а також совєтські військовики, як ляйтенант Віктор Біленко та багато інших. Молодь є проти системи, і вона у слушний час і у спільному фронті з поневоленими народами розвалить зненавиджену імперію москалів.

Які перспективи?

Провідний совєтський дисидент, нобелівський лавреат, академік Андрей Сахаров у своїй праці п. н. „Про країну і світ" поставив тезу, що сучасна совєтська система не те що не має нічого спільного із справжнім соціялізмом, але вона є, як це він висловлюється, системою „державного капіталізму", який у своїх руках змонополізував не тільки економіку, але й культуру, ідеологію та інші ділянки життя.

Очевидно, Сахаров, як російський патріот, не міг сказати, що ця система є формою московського самодержавства. Він вправді твердить, що цей виключний тоталітарний монополізм є силою і водночас слабістю совєтської системи і що у перспективі майбутнього — може дійти до колєсальних і кривавих революційних зрушень. Як великий гуманіст, Сахаров каже, що „я можу тільки благати судьбу, щоб вихід з цього історичного тупику не супроводився такими гігантськими потрясеннями, про які ми покищо не маємо й найменшого уявлення". Треба відмітити, що оцінка Сахарова збігається тут з оцінкою і аналітичними прогнозами багатьох інших знавців Совєтського Союзу, як також найновішими вихідцями, як, наприклад, Амальрика, оцінка революційних процесів якого куди ближча до правди, бо Сахаров, може з розмислом, тільки мимоходом заторкує одну із багатьох причин слабости імперії, а саме — національне питання в СССР. І Амальрик у своїй книжці „Чи проіснує Совєтський Союз до 1984 року" й інші дисиденти, як Андрій Григоренко, Леонід Плющ, Людмила Алексєєва та інші, погоджуються, що боротьба поневолених Москвою народів та існування там націоналізмів є однією з основних загроз для теперішньої комуно-московської імперії.

Йдеться, отже, про підтримку цієї боротьби і розгорнення акції на Заході в користь визвольних змагань поневолених націй. І тут треба з притиском сказати, що якраз Український Народний Союз і його пресовий орган „Свобода", яка в цьому році відзначає 85-річчя свого існування, зробили багато для мобілізації сил, котрі мають важливий вплив на формування світової політики. Однак, не дороблено ще багато. Ще занадто закорінена на Заході думка про збереження єдности московської імперії і погляд на політику детанту; ще й далі йдуть спроби нормалізувати стосунки між західніми демократичними державами і тоталітарним СССР; ще живуть і працюють на користь такої, шкідливої для світу свободи, різні політики та цілий ряд осіб з поглядами Гельмута Сонненфельдта, які мріють про розподіл світу на „сфери впливів"; ще ідею визволення поневолених Москвою народів промовчують в офіційній політиці Заходу. Але вже наступає поглиблення свідомости небезпеки совєтсько-московського експансіонізму і розчарування у політиці детанту.

Наступають, отже, кращі перспективи, краща коньюнктура для визвольної політики українського народу, наступає ідейно-політична конфронтація між силами добра і зла, помітний відхід від опортуністичного мрійництва.

Тому нам слід зміцнити, посилити й подвоїти нашу працю, анґажуючи до неї висококваліфікованих і здібних політичних діячів та журналістів, бо сейсмограф перехиляється в бік справедливости і цю обставину ми не сміємо прогайнувати.

Колись Тютчев — московський поет і царський дипломат — писав, що „умом Росії нє понять" . . . Не лише Україна вже збагнула її імперіялістично-хижацьку суть. Вже й Захід починає це розуміти дедалі краще.

Олександер ОЛЕСЬ

***

Ранок, ранок! час світання...
О, який прекрасний час!
Криком щастя і страждання
Україна кличе нас.

Голос Страдниці лунає!
Голос Матері, сини,
Під корогви вас скликає
Стати в грізні буруни.

Тіні прадідів блукають,
Тіні ходять по землі,
Нам корогви розгортають,
Нам дають свої шаблі.

Швидко дзвони в Україні
Залунають, загудуть...
Швидко нас великі тіні
Під стягами поведуть...

Час горіння... Час світання.
О, який прекрасний час!
Криком щастя і страждання
Україна кличе нас.

(Україна на початку національної революції 1917)

Василь ТЕРШАКОВЕЦЬ

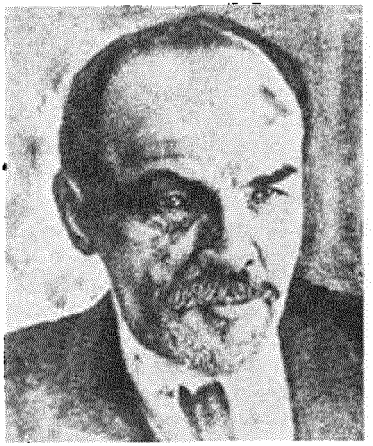

Новітній червоний цар
Владімір Ленін

ЛЕНІН — КРУТІЙ

Совєтські пропаґандисти в минулому і тепер постійно називають Владіміра Леніна (Ульянова), творця і першого голову комуно-російської імперії, „геніяльною людиною". Ленін фактично генієм не був, але треба визнати, що був дуже ефективним дипломатом-пропаґандистом, знаючи коли і які треба кидати гасла, щоб здобути для своєї диктаторської большевицької партії підтримку даного угрупування, суспільної кляси, чи навіть які обіцянки давати цілим народам, щоб прихилити їх на бік большевиків.

Проте, Ленін у своїй дипломатично-пропаґандивній діяльності дуже часто вдавався до крутійства, чи навіть брехні, хоча своє лицемірство скривав так спритно, що часто жертви його крутійства занадто пізно дізнавались, що Ленінові слова — це суцільна брехня і обман.

Цю свою методу пропаґанди-крутійства застосовував Ленін дуже часто до українського народу, починаючи ще в роках перед Першою світовою війною, а відтак протягом урядування Тимчасового уряду, а зокрема під час кампанії большевиків проти уряду самостійної Української Народної Республіки.

Візьмім, наприклад, кінець 1919 року. Тоді, 28 грудня, Ленін пише „Лист до робітників і селян України з приводу перемог над Денікіним". В листі Ленін вбачає можливість повної перемоги над білими арміями генерала Антона Денікіна тільки при найтіснішій співпраці робітників і селян України та Росії, але теж порушує питання майбутніх відносин між Україною і Росією, включно з обговоренням кордонів і можливих форм їхнього політичного спілкування чи зв'язків[1].

Заки приступимо до розгляду самого тексту листа, варто зупинитися над питанням: що ж, властиво, спонукало Леніна звертатися до населення України з таким листом?

Кінець 1919 року для большевиків на Україні був критичним. Після поразки військ Директорії Української Народної Республіки на початку 1919 року майже вся територія Наддніпрянської України опинилася під большевицькою окупацією. Але совєтський „уряд" України, під проводом румуна Христіяна Раковського, в дуже скорому часі своєю поведінкою ще більше вороже наставив до себе українське населення[2]. Своїми примусовими реквізиціями харчових продуктів совєтські власті наставили проти себе більшість селян України. Реквізиції були спричинені голодом у Росії. Харчові продукти силою забирали від українських селян і пересилали до міст Росії та для Червоної армії[3]. Крім цього, совєтський „український уряд" недооцінював важливости національного питання в Україні. Совєтська адміністрація, складена великою мірою з росіян і жидів, негативно ставилася до національних вимог українського народу. Наприклад, голова совєтського „уряду" України, зрусифікований румун Христіян Раковський, 13 лютого 1919 року на засіданні Київської Ради робітничих депутатів висловився так про національні домагання українців: „Декретування української мови, яко мови державної, є реакційним, нікому непотрібним заходом. Кому потрібне це?"[4].

Тогочасний совєтський „український уряд" в загальному нехтував національними правами українського народу. В результаті навіть повстанські загони, як Григорієва та інших „отаманів", які на початку 1919 року були по боці большевиків, весною виступили збройно проти совєтської влади. Ці повстанські заворушення, як теж наступ об'єднаних армій УНР і Української Галицької Армії, а рівнож офензива денікінців змусили Червону Армію наприкінці серпня 1919 року залишити територію України. Совєтський „український уряд" також мусів виїхати до Москви. Тоді провід Російської Комуністичної Партії (большевиків) на якийсь час відмовився від своєї політики підтримки окремого „українського уряду" і 2-го жовтня 1919 року розпустив Центральний Комітет Комуністичної Партії (большевиків) України та припинив діяльність „державних" органів Української Совєтської Республіки[5].

Але з кінцем 1919 року зміна ситуації переконала большевиків про потребу відновити совєтський „уряд" для України. Червона армія по перемогах над Денікіним знову опанувала велику частину України і треба було якоїсь політичної влади. Тому Восьма Конференція Російської Комуністичної Партії (большевиків), що відбулася на початку грудня 1919 року, найперше визнала, що важливість українських національних почувань в минулому була недооцінена большевиками і, щоб у майбутньому запобігти ворожнечі українського народу, було вирішено не ставити перепон розвиткові української мови й культури. Це, очевидно, зроблено з пропаґандивними цілями. Тоді Ленін і його прибічники ще раз підкреслили, що Україна має право на самовизначення і незалежність. Конференція зазначила, що селянство становить велику більшість населення України і тому треба налагодити якнайближчі контакти між селянами й большевиками[6].

Протягом двох тижнів після цієї конференції в Москві створено новий совєтський „уряд" України — Всеукраїнський Революційний Комітет — і новий партійний центр. Коли на початку грудня 1919 року Червона армія знову посунула на Україну, совєтський „український уряд" і партійні органи України переїхали з Москви до Харкова і почали нав'язувати ближчі контакти з тими соціялістичними партіями, які більше ніж большевики віддзеркалювали настрої українського населення[7]. І

власне в такій атмосфері Ленін написав свого „Листа до робітників і селян України з приводу перемог над Денікіним".

В цьому листі Ленін, потребуючи допомоги, закликав українських і російських трудящих до єдности для остаточної перемоги над Денікіним. Про майбутні державні взаємовідносини України і Росії Ленін писав так:

„Незалежність України визнана і ВсеЦВИКом (Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом) РСФСР (Російської Соціялістичної Федеративної Совєтської Республіки) і Російською Комуністичною Партією большевиків. Тому само собою є очевидним і цілком загальновизнаним, що тільки самі українські робітники і селяни на своєму Всеукраїнському з'їзді Рад можуть вирішити і вирішать питання про те, чи зливати Україну з Росією, чи лишати Україну самостійною і незалежною республікою і в останньому разі який саме федеративний зв'язок установити між цією республікою і Росією"[8].

Отже, як бачимо, щоб здобути підтримку українського народу для большевиків, Ленін на словах знову визнавав право України на самостійність і право українського народу на самовизначення, хоча в принципі большевики противилися створенню багатьох менших держав на місце колишньої царсько-російської імперії і на ділі робили все можливе, включно з аґресією, щоб не допустити до створення незалежних держав або зліквідувати вже існуючі.

У цьому ж листі Ленін писав, що в совєтському „уряді" України, крім большевиків, працюють також члени Української Комуністичної Партії (боротьбистів). Партія „боротьбистів" постала в травні 1918 року, в більшості з колишніх лівих українських соціял-революціонерів, і тому ця партія мала значні впливи серед українського селянства. Стараючись використати цей факт, в другій половині 1919 року большевики на Україні вирішили включити „боротьбистів" до свого уряду, щоб так здобути для себе підтримку українського села[9]. Про цю співпрацю большевиків і „боротьбистів" Ленін у листі до робітників і селян України писав:

„У цьому Ревкомі поруч з українськими комуністами-большевиками працюють, як члени уряду, українські комуністи-боротьбисти. Боротьбисти відрізняються від большевиків, між іншим, тим, що обстоюють безумовну незалежність України. Большевики з **цього** (підкреслення самого Леніна) не роблять предмету розходження і роз'єднання, **в цьому** не бачать ніякої перешкоди дружній пролетарській роботі. Була б єдність у боротьбі проти гніту капіталу, за диктатуру пролетаріяту, а з-за питання про національні кордони, про федеративний чи інший зв'язок між державами комуністи розходитись не повинні. Серед большевиків є прихильники повної незалежности України, є прихильники більш або менш тісного федеративного зв'язку, є прихильники повного злиття України з Росією"[10].

У цих словах Леніна завважуємо, що задля пропаґандивних цілей він в кінці 1919 року допускав можливість навіть членам большевицької партії домагатися самостійности України. Але треба пам'ятати, що Ленін писав це в час, коли перемога большевиків на Україні ще не була запевнена, і тому він хотів залучити до співпраці якнайбільше українців, включно з большевиками-„самостійниками" та „боротьбистами".

А в той же час Ленін-крутій, який у листі до робітників і селян України запевняв, що між большевиками і боротьбистами немає важливих

різниць у поглядах, — розробляв зовсім інший план, а саме, повний розгром партії „боротьбистів". На це вказує його „Проєкт резолюції про українську партію боротьбистів", датований цим же місяцем груднем 1919 року. Пляни Леніна висловлені в тому проєкті так:

„Грудень 1919.

Визнати боротьбистів партією, яка порушує основні принципи комунізму своєю пропаґандою поділу військових сил і підтримкою бандитизму, що просто на руку білим і міжнародному імперіялізмові.

Так само суперечить інтересам пролетаріяту їх боротьба проти гасла тісного і найтіснішого союзу з РСФСР.

Всю політику треба вести систематично й неухильно до ліквідації боротьбистів, що передбачається в недалекому майбутньому. Для цього *не пропускати жадної провини боротьбистів без негайного й суворого* покарання. Особливо збирати дані про непролетарський і найбільш ненадійний характер більшості членів їх партії.

Момент ліквідації визначити через короткий строк, момент буде встановлений Політбюром і повідомлений Укрревкомові"[11].

Ось і приклад Леніна-крутія, який в тому самому місяці публічно заявляє, що між большевиками і „боротьбистами" немає важливих розбіжностей і навіть, з пропаґандивних мотивів, твердить, що большевики мають право обстоювати самостійність України, а в приватній інструкції для своїх підлеглих наказує якнайшвидшу ліквідацію партії „боротьбистів" і то головним чином за їхнє обстоювання права України на незалежність.

Правдоподібно, „нащадки" Леніна, хоча такі самі брехуни і крутії як він, побачили, що відносно „боротьбистів" він „перетягнув струну" і що ця його дволичність може бути використана проти Совєтського Союзу. Тому вирішили змінити, фактично, пофальшувати дату його проєкту щодо ліквідації партії „боротьбистів". Тоді, коли в збірнику „В. И. Ленин об Украине", який вийшов в Києві 1957 року, в самому тексті проєкту зазначено, що проєкт написано в „грудні 1919 р."[12], тобто, в тому місяці, коли він писав робітникам і селянам України про повне погодження між большевиками і „боротьбистами", то в другому томі збірника „В. І. Ленін про Україну", що вийшов теж у Києві, але вже 1969 року, усунено з тексту проєкту „грудень 1919", а в пояснені подано, що цей проєкт Ленін нібито написав 6 лютого 1920 року[13].

Правдоподібно, нові кремлівські верховоди і їхні „гавляйтери" в Києві цією фальшивкою хотіли переконати читачів, що Ленін кілька місяців пізніше змінив свої попередні погляди щодо „боротьбистів", бо, мовляв, вони „не поступали як комуністи" і більшість членів цієї партії були „непролетарського і ненадійного характеру".

Щодо партії „боротьбистів", то під натиском большевиків ця партія була змушена самозліквідуватись у березні 1920 року. Деякі з них вступили до комуністичної партії большевиків. До того часу велика частина Комуністичної Партії (большевиків) України складалася з росіян і жидів. Вступ „боротьбистів" надав тій вітці всесовєтської компартії трохи більше українського характеру. Проте, під час сталінської „чистки" 1930-их років багато з тих колишніх „боротьбистів", які стали большевиками, зліквідовано[14].

ДЖЕРЕЛА

1) В. І. Ленін про Україну, том 2 (Київ: Видавництво політичної літератури України, 1969), ст. 403-410.

2) Donald W. Treadgold, Twentieth Century Russia (Chicago: Rand Mc Nally & Ca., 1959), p. 178.
3) Iwan Majstrenko, Borot'bism — a Chapter in the History of Ukrainian Communism (New York: Research Program on the USSR, 1954), pp. 120-122.
4) Павло Христюк. Замітки і матеріяли до історії Української Революції 1917-1920 рр., том 4 (Відень: Український Соціологічний Інститут, 1921), ст. 173.
5) Robert S. Sullivant, Soviet Politics and the Ukraine, 1917-1957 (New York: Columbia University Press, 1962), pp. 51-52.
6) Ibid., q. 52-53.
7) Ibid., q. 54.
8) Ленін, op. cit., ст. 404.
9) Майстренко, op. cit., ст. 126-127.
10) Ленін, op. cit., ст. 407-408.
11) В. И. Ленин об Украине, Киев: Государственное издательство политической литературы, 1957, ст. 647.
12) Ibid.
13) Ленін, op. cit., ст. 425.
14) Sullivant, op. cit., pp. 56-57.

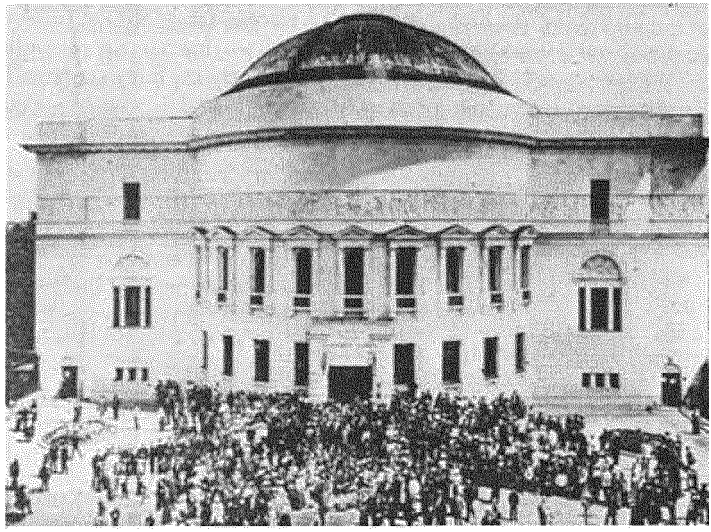

Будинок Педагогічного Музею, що був осідком Української Центральної Ради в 1917-1918 роках

"They Will Replace the Crown"

by Marko Bereza

I suppose that it is natural for an American traveling abroad to compare his standard of living with that of the country he is visiting. This tendency, I feel, is somewhat accentuated, along with the hope that you indeed have a better livelihood, when you travel to an Iron Curtain country.

During the Christmas 1976-77 season I traveled to Poland, which is considered materially above average in comparison to other East European countries, but for an American, it left much to be desired.

The standard line of advice for people traveling to Eastern Europe or one of the Soviet republics is to stay clean so that the secret police won't have any pretext to detain you. I also heard this advice, but like many others, did not pay too much attention to it until my wife and I boarded a connecting flight in Western Europe for Warsaw.

Most of the passengers seemed innocent enough, and after a sleepless 24 hours, we paid little attention to our fellow travelers. Poland was enveloped in a heavy fog which shrouded most of the airports, so our pilot did an about-face and we headed back, and were treated overnight at one of Hilton's West European branches. This incident would seem to be insignificant, except for the free stay in a top hotel, but it also inadvertantly revealed the identity of one of our co-passengers.

We lined up to make hotel arrangements and reservations on connecting flights for the next day, and a middle-aged gentleman adamantly demanded to be put on a plane to Warsaw that evening. Even though none were available, he persisted, and as far as I could determine, until after we had left for the hotel.

My wife and I saw the man at dinner at the hotel with a group of Polish-speaking tourists, as well as the next day at the airport. His behavior seemed normal to us still, but for some unknown reason, at the airport he changed the brown suit he was wearing to a blue suit he wore the preceding day.

I thought little of him on the plane, and forgot about him as we went through customs at Warsaw, but this gentleman persisted in making his presence felt.

After we were done with formalities, we exited from the terminal and waited outside for relatives. My wife went to reconnoiter the area, while I waited with the luggage. The first indication of this man's special interest in us surfaced when I spotted him directly across the street from me, eyeing my every move. Still, I thought that since he was standing in a bus zone, he might have been waiting for transportation, but after several buses passed and he remained, I felt it was a good chance that he was playing a cloak-and-dagger game with me.

I forgot about this man during my three-week stay in Poland, until our flight back. Returning again through a West European airport, the same man sat directly behind me and my wife on our connecting flight.

Security seems to be serious business in a Communist country, and the proverbial tail who sits reading an upside down newspaper, exists in all "proleteriat-run" states.

We had a run-in with another "James Bond-ski" during our trip. Outside a third-rate Polish version of our Korvettes, this time an older gentleman approached me and asked me in the native tongue what time it was. Before leaving the States, my wife and I decided that I would let her do all the Polish-language talking, so I motioned the question to my wife, and she responded. Once inside this department store, we did some shopping, but every now and then that old man kept popping up. He might have been a pickpocket, but I decided to find out.

This was a five or six-story building without elevators or escalators, so my wife and I hiked up four flights. To my surprise, this gentleman also puffed his way up and then decided to stand guard at the exit. We took our time looking for something to buy, but he was not dissuaded. Eventually I found another staircase and we departed never to see him again.

Since this was the holiday season most of the stores were quite well stocked on produce and consumer goods, according to Polish standards. Some meat stores that we peeked into did have poultry, but beef was nowhere in sight.

My relatives told me that they have to get up early in the morning to line up for bread and other goods, which will be all gone at the crack of dawn. This year there was a limit on how much fish you could buy, but as with anything else and anywhere else, if you knew the person behind the counter you could be lucky enough to get more.

Meat was the hardest to come by, other foodstuffs, such as cheese, bread, fruit and vegetables, or whiskey, was relatively easy to obtain.

If you happened to be fortunate enough to buy something, you were faced with a difficult task of carrying the goods home because there are no shopping bags.

. Consumer items are available to the public, but I found it hard to believe that anyone could afford to buy anything after I compared the wages and costs.

At the time of our visit, I was told that the average monthly salary was between 2,500 and 3,000 zloty per month. Also, at that time one dollar equalled 30-35 zloty.

At one store, a man's sports blazer cost 2,000 zloty. This price stood out in my memory because I tried on this jacket, but I found it to be too small, as well as all the other similar ones on the rack. When my wife asked for a larger size, we were told that there weren't any.

Prices for other consumer goods were also in that high bracket, but most of the people on the streets in the city were well dressed, too well dressed for the cost-wage relationship. I was later told that most women own sewing machines, follow Western fashion trends and make their own clothes.

Even with the high prices, all the stores were filled by potential buyers. It was curious to see people walk into a store, ask the person behind the counter to see a certain item, play with it, and then walk out.

The fact that you, the consumer, had to walk up to the salesperson for help was odd to me. A customer could stand in the store for hours and not even see a salesperson. And, God forbid, if you ask for assistance: you might be reprimanded. Later I realized that since the stores are not individually-owned, the salespeople don't care if you buy something or not.

Earlier, I quoted the official bank exchange rate for dollar to zloty. Poland has two rates, the legal one and the black market one. While we were there the black market exchange rate for one American dollar was about 180 zloty in Warsaw. Major cities outside the capital had a smaller exchange rate, while the rural rates were still lower.

The demand for foreign currency in Poland is quite high. Outside a bookstore which sells foreign periodicals, I was approached by a person who asked me in four languages whether I wanted to sell him any kind of foreign currency.

American money comes in handy for the purchase of what could be considered luxury items. For instance, the Polish version of a "Fiat" costs somewhere in the vicinity of 80,000-90,000 zloty, and the waiting list is five years. If between the time of payment and the date of delivery there is an increase in price, the consumer has to pay the difference. However, for about $2,000 you could buy the car immediately.

Despite this high price, there are a lot of cars in Poland, and in Warsaw we were stuck in a traffic jam which could rival New York City. Also, among the cars on the road, I did notice several high-priced Western models, such as Mercedes. This either attests to the affluence of Poles or the prevalence of American dollars.

U.S. money is also used to buy or build homes. In most cases, construction costs run about a quarter of a million zloty. If an individual is lucky enough to begin building a private home, it takes up to five years. The delay is caused by high prices and lack of materials.

Homes are put together piece by piece, and what can't be purchased is normally reappropriated from another construction site. As a result the homes look like jig-saw puzzules put together incorrectly with cement being used to fill up the holes.

Families who cannot build a home are forced to live in apartment buildings, which in most cases are old. New ones are constantly being constructed, but the waiting list for renting is several years, unless you know or bribe someone.

I am not surprised that there is such a long waiting list. I happened to watch for several days one construction crew in a small town. One day they worked the first half of the day, the second day they worked the second half of the day, and on the third day it snowed. On the fourth day the cement froze, so they couldn't work. They came back on the fifth day.

While Poland is a socialist country, I observed that religion was alive and well. Most of the churches we visited were functioning and frequented by the public. Nuns did walk freely on the streets, and on Christmas Eve my wife went to church and said it was completely filled.

This lack of fear is not shared by all inhabitants of Poland. We spent Ukrainian Christmas Eve with two different Ukrainian families and I was surprised to see that in both homes the head of the family drew all the curtains closed.

Ukrainians in Poland are forced to live a dual life. If they profess their heritage, or even speak the language, they will be discriminated. Their Ukrainianism ends with the front door of their homes. Granted, there does exist the Ukrainian Social-Cultural Society, which strives to perpetuate the culture, but in many localities schools have been closed and the organization's clubhouses are falling apart.

The several Ukrainian families with whom I came into contact admitted that they religiously listen to Voice of America, the Voice of Canada and Radio

Free Europe. They also expressed an interest in the lives of Ukrainians in America and the situation in Ukraine.

Poland is Catholic by all standards. Officially, the government and the church tolerate Ukrainian Catholics, but the Orthodox, among them Ukrainians and Byelorussians, are not tolerated especially by the populace.

One young Orthodox priest told us about several instances of local vandalism against his church. During a Christmas Liturgy, he said, a group of teenagers gathered outside the church and created a rucus. After our host asked them to be quiet, they became insulted and hurled several stones through the window. The police were called, but, after a brief investigation, said they could not find any of the alleged offenders and suggested that the charges be dropped.

Another time the young priest had an argument with one of the local folks outside the church, which moved this person to desecrate the outside of the church.

Since Poland is a satellite of the Soviet Union, its territory is frequently used for military maneuvers by the "big brother from the East", as the Russians are referred to. One city that I visited, which is a major Soviet military base, was also one of the few places in Poland were the Ukrainian Social-Sultural Society's newspaper is sold in the kiosks. Probably because of the large number of Ukrainians in the Soviet armed forces, pressure was put on local officials to allow this newspaper to be sold openly. Otherwise, Ukrainians in Poland must order the newspaper through the mail, which, for those who want to lead a concealed life, exposes them to the authorities.

I suppose not all aspects of Polish life are negative, as I may have led the reader to believe. As in many countries around the world whose history spans a millenium, there is a lot to see and experience. Historic landmarks, monuments, landscapes, and people offer a variety of subjects for the photographer. However, I did feel observed whenever I released the shutter of my camera, and I tensed up as if someone was about to confiscate my equipment or film.

Despite the hardships, most Poles have adapted themselves to their situation quite well. One factor which aids them is their sense of humor. Poles tell jokes about almost all phases of their life. Political jokes are very common, especially those which tell about their relation with "the big brother from the East."

For instance: The secretary of the Polish United Worker's Party is expecting a visit from Brezhnev. When his pet parrot overheard the plans for the forthcoming visit of the CPSU chief, he started chanting: "Brezhnev is a dummy, Brezhnev is a dummy." Shocked by such disrespect for the leader of the USSR, the Polish official pondered the situation and then decided to hide the parrot in the refrigerator. Brezhnev finally arrives in Warsaw, spends several days, and after signing a treaty, leaves. In a few days, the Polish leader remembers about his parrot, heads for the refrigerator, and opening it, finds his parrot shivering, flapping his wings and chanting: "Brezhnev is a genuis, Brezhnev is a genius." To this the Polish United Worker's Party secretary says: "Just a few days in Siberia and you already learned to behave."

While Poland is not a member republic of the USSR, even though consideration was given to such an idea, its fate is not different from that of the 15 Soviet Socialist Republics. I was surprised to find that after the socialist takeover in Poland, the Party leadership and the Moscow hierarchy allowed the country

to use the historic eagle as its emblem. This eagle is different from the pre-war eagle only in that the crown is missing, but as one Ukrainian in Poland quietly told me: "Someday they will replace the crown."

(The article was written and a pseudonym, because the author's relatives lives in Poland, and they feared recrimination if anything was put down on paper about the visit.)

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE.

J. Chełmoński Folwark.

УКРАЇНСЬКА МАНДРІВНА ІКОНА В АМЕРИЦІ

(Лист до читачів)

Слава Ісусу Христу!

Я, — найстарша членкиня „Марійської Дружини" у Вашінґтоні, маючи 92-ий рік життя, багато мала прикрих і болючих хвилин. Але також були хвилі великої радости, внутрішнього вдоволення, надії на краще, і все це давало охоту до життя, дивлячись на красу Вселенної, створеної Всемогучим Богом, згадуючи незабутню Україну.

Дуже багато я зазнала ласк, просячи Матері Божої про поміч, і наглядно я відчувала її опіку.

Таку велику радість я пережила тут, у столиці Америки, в неділю 5 червня 1977 р., коли загостила до нашої хати „Мандрівна Ікона" Почаївської Божої Матері.

Не можу висловити своїх почувань та радости, які я пережила, й вони остануться до кінця мого життя. Так легко та радісно було на душі! Я плакала з радости і в думці дякувала Богові за ласку, що я і мої діти діждалися великої події: гостити у нашій скромній хаті найдостойнішу, найбільшу Царицю Неба і Землі — Матір Божого Сина Ісуса Христа.

Тут хочу згадати про одно з її чудес, яке бачила на власні очі.

Це було 1914 року, в часі австрійсько-російської війни. До Кутковець під Тернополем, де мій пок. муж о. Григорій Скасків був завідателем парафії, заїхав до нас на кватиру сотник російської армії. Називався Яковенко — українець, родом із Полтави; син полковника,

Чудотворна ікона в Америці

який загинув на війні, а мати його осталась вдовою, маючи його єдиного сина.

Коли він увійшов до хати, я зауважила, що його офіцерська шапка продірявлена чотири рази, і спитала його: „Пане сотнику, що означають ці чотири дірки?" На це я дістала таку відповідь:

„Матушка, розкажу вам таку історію. Коли мій батько, як полковних, згинув на фронті, мати моя ще не забула великого болю, як і мене покликали на війну і на фронт. Моя мати була у великій розпуці, а при тому була дуже побожна. Коли вона зі сльозами в очах молилася гаряче перед іконою Пречистої Діви, їй голос сказав зашити образок Почаївської

Божої Матері в кляпу шинелі-плаща, і вона так зробила".

„Коли я на другий день, прощаючися з мамою, вбрався в шинелю, вона спокійно сказала: „Я зашила в кляпу шинелі образок Почаївської Божої Матері й віддала тебе в Її опіку. Ти не сам, йди щасливо з Богом, моя молитва вислухана і тепер буду спокійно чекати, коли ти повернешся". Я пішов відразу на фронт та дістав наказ здобувати ріку Збруч".

„Прийшло до великого бою-атаки, де кулі з карабінів падали, як рясний дощ. Я був кінnотчиком. Коневі, якого бачите на подвір'ї, кулі відірвали обидва вуха та хвіст, мені прошили чотири кулі ось ту шапку, а мені волосок з голови не впав! Тисячі солдатів упали в бою, а я живий та здоровий приїхав до вас та вірю, що вернуся живий до своєї любої мами, привезу цю шинелю та шапку їй. Цей плащ все тримаю на собі або при собі", — так закінчив свою хвилюючу розповідь сотник.

Чи ж це не чудо?

Нині п'ятниця 10-го червня 1977 р. За два дні наша наймиліша Гостя відійде від нас, а мені вже так сумно і жаль, що я останусь щодня сама, бо діти йдуть до праці. Я молилася, співала пісень, я бачила, що Мати Божа дивиться на мене, усміхається, а я така щаслива, так мені легко на душі. Я не відчувала своїх старечих недуг, бо Мати Божа була зі мною, бачила мою старечу неміч. Перед тим мені здавалося, що Мати Божа далеко від мене, не видить мене, а тут я разом з Нею — увесь тиждень.

Щаслива та родина й дім, що приймають до себе найдостойнішу Гостю — Матір Божого Сина Ісуса Христа.

Я хочу в кінці подякувати сердечно Всесвітлішому о. мітратові Василеві Макухові та Всечеснішому о. Йосифові Денищукові за відправу й звеличання нашого торжества, та всім присутнім приятелям, що молилися з нами й поділилися радістю.

Євгенія Скасків
з дітьми
Мирославою і Богданом

Про Почаївську Ікону Божої Матері

Почаївська Ікона Богоматері найславніша на всю Україну. Багато чудес сталось перед цією іконою. Найбільше чудо відбулось 23-го липня 1675 р., коли Пр. Діва Марія врятувала Почаїв та Україну перед загладою турків і татар.

1-го травня 1775 року папа Клемент XIV видав декрет, щоб укоронувати чудотворну ікону в Почаєві, і сам подарував золоті ікони для Ісуса й Марії.

Набожність до Мандрівної Ікони Почаївської Богородиці почалась в Катедральній парафії св. Николая у Чікаго, 8-го вересня 1972 р. і триває далі на вільній американській землі. Святу ікону перевозять від родини до родини. **(Ред.)**

ЧОТИРЬОХ РЕЧЕЙ НЕ МОЖНА ПОВЕРНУТИ: СКАЗАНОГО СЛОВА, ВИПУЩЕНОЇ СТРІЛИ, БОЖОГО ПРИЗНАЧЕННЯ І МИНУЛОГО ЧАСУ.

Арабська приказка

МОЛОДЬ БЕЗ РАДОСТИ Й ЕНТУЗІЯЗМУ — ПЕРЕСТАЄ БУТИ МОЛОДДЮ.

Мішель Кутюр'є

Василь ГАМУЛЯК

ВІДВІДИНИ ЕВРОПИ

РЕПОРТАЖ

Трапилася добра нагода: добрий приятель у Німеччині запросив мене з донькою Надійкою до себе влітку на відвідини. Їдемо, вірніше — летимо!

Коли входили ми до літака і коли він підносився вгору, мимоволі приходили думки про можливість нещасливого випадку. Вони дуже рідкі, але все таки трапляються. Я перехрестився і подумав: „Нехай діється Божа воля".

Казали нам, що переліт триває сім годин. Понад 25 літ тому ми пливли кораблем з Европи. Дев'ять днів тривала дорога, і майже увесь час я хворів... Літак летів так спокійно, що я не відчував ні болю голови, ані жадних неприємних ознак.

Обслуга літака продемонструвала нам, як вдягати рятувальні надувні камізельки і як поводитися, коли б літак був змушений осідати на море. Не дуже то все переконливо виглядає, але вони кожним разом мають це показувати.

Летіли ми на північний схід понад Новою Шкотією і Новою Фунляндією. Видно було слабі обриси побережжя. Бачили ми гарний захід сонця, що спускалось за хмари. Скоро почало темніти і ми, розмістившися вигідно в наших сидіннях, почали дрімати, а там і спати. Але та ніч для нас тривала недовго. По яких двох годинах почало прояснюватися і на північнім сході знов показалося сонце. Адже ми летіли на схід, „назустріч сонцю золотому", і приспішували його появу, скорочуючи ніч. Різниця часу східньоамериканського і европейського становить 5 годин, і настільки наша ніч була коротша. Ми летіли на висоті 10 кілометрів. Хмарки під нами здавалися купами снігу.

Служба в літаку почала свою денну працю, роздаючи вогкі гарячі пахучі рушники, щоб обтерти обличчя і руки, відсвіжити себе по короткім сні. Почали подавати снідання.

Вже й Европа! Ми пролітаємо понад Ірляндією, південною Англією, Остендою в Бельгії — до Німеччини. Було видно немов на географічній мапі закрути ріки Мозель, далі ріку Рен, місто Майнц. Літак почав знижуватися у Франкфурті. Бачили ми згори шахівницю та пасма різнокольорових куснів піль: жовті лани дозрілого збіжжя, зелену картоплю, кукурудзу, ліси, все таке знане нам з рідних сторін. Все тут засіяне, оброблене і зужитковане до найменшого кусня. Европа не може дозволити собі на ту вигоду, щоб залишати необроблені великі простори землі, а засівати лише там, де найбільше оплачується. Гарно виглядають села, вишикувані гуртами доми і

будинки вздовж вулиць і рік, як дитячі іграшки.

Летовище велике, нове. Написи тримовні: крім німецької, ще й англійською та французькою. Дуже легко тут порозумітися тими мовами.

Пересіли ми на льокальний літак і за 25 хвилин були вже на летовищі Кельн-Бонн. Звідти півгодини їзди автобусом і трамваєм, і ми були в домі приятеля, який чекав на нас і в якого перебули ми три дні.

Відразу впадає в очі порядок і чистота, ніде не видно обдертих будинків. Будують багато нових будинків, шляхів, особливо в Бонні, столиці держави.

Пішли ми на цвинтар, де відвідали могилу нашої знайомої. Могили і гробівці серед дерев, живоплотів, і дуже гарно впорядковані. Багато людей приходять, насаджують квіти на гробах або вкладають стяті квіти в посудини з водою, зрушують землю, виполюють бур'ян. Є допроваджена вода, коші на сміття, лавки, щоб відпочити. Люди часто відвідують гроби, неначе живих, і присвячують їм багато часу.

КЕЛЬН

Кельн (Колонія) це мільйонове місто, над яким домінує велична будівля катедри ґотицького стилю. Будували її століттями. Сіли ми при столику на площі й любувалися її видом. Всередині — стрункі колюмни, які губляться десь у висоті, гостро закінчені високі вікна, склепіння, і це все мимоволі спрямовує наш зір вгору, до якихсь недосяжних висот. Багато тут відвідувачів, туристів з різних країн, поведінка яких не завжди підходить до святкового настрою будівлі. Для тих, що приходять молитися, відведена невелика частина собору.

Купили ми картки з видом катедри і понаписували додому і до знайомих. Купили також кольонської води. Кольонська катедра і кольонська вода, це дві слави того міста.

Якраз тоді, 14 липня, був кінець шкільного року в Німеччині. Ми зустріли в автобусі дітей, які їхали зі свідоцтвами, щасливі, веселі. Скромно, але зі смаком, чисто убрані, дівчата з косами. Ще не зник там той звичай, що молоді уступають сидячі місця старшим, хоча говорили мені люди, що багато дечого змінюється на гірше та приймаються чужі, нібито „модерні" звичаї. Тоді починалися феріі, і багато людей виїздили з міст у гори, на море з наплечниками, шатрами. Поїзди переповнені прогульковцями.

З Кельну виїхали ми залізницею до Кобленцу і далі до Ґетінґену. До Кобленцу залізниця йде вздовж Рейну (Райну). На цьому відтинку Рейн пливе найгарнішою долиною, пробиваючись через гористу околицю. На горах багато руїн замків, схили гір покриті лісами і виноградниками, далі в долині на рівніших місцях — поля, а над рікою — оселі одна за одною. Панорама змінюється скоро: закрути ріки, кораблі, мости. На Рейні пливуть багато кораблів з різним вантажем, а також пасажирські, повні прогульковців, які приглядаються до гарних краєвидів, попиваючи пиво чи вино.

БАД ЕМС, „ЕМСЬКИЙ УКАЗ"

Від Кобленцу поїзд їхав на схід урожайною долиною ріки Лян, що впадає до Рейну. На ріці багато човнів, вудкарів, а на берегах стоять шатра прогульковців.

Далі проїжджали ми через Бад Емс, невелику купелеву місцевість, де в 1876 р. російський цар Олександер, що був там на лікуванні, видав „указ", яким заборонив користуватись українською мовою в письмі і друку. Про цю місцевість і той Емський „указ" якраз тоді

багато писалося, бо то був саме столітній ювілей тієї події, що мала припинити розвиток української письменности. Кілька тижнів перед тим (24-26 липня 1976 р.) наші науковці влаштували в Емсі наукову конференцію, присвячену „указові", та уміщено таблицю з написом про ту подію на домі, де вона відбулася. Про це ми читали й оглядали ту місцевість з вікна вагону під час переїзду і короткої зупинки. Побачили ми невелику церкву з цибулястими московськими банями, збудовану для тих московських „достойних" гостей і їх прислуги.

Ще далі переїздили ми через місцевість Вецляр, також зв'язаною з українською історією: під час Першої світової війни був там табір для полонених українців, вояків з російської армії. Вони там гарно організувались і провадили культурно-освітню працю, була там церква, бібліотека, видавництво книжок і газети. Інші такі табори для українців-полонених були в Рашгаті і Зальцведелі. Багато вихідців з тих таборів включилися в українську армію, там творилися перші відділи — зав'язки нашої армії.

ГЕТІНҐЕН

Місто Ґетінґен знане славним університетом, з якого вийшли також деякі наші учені, як: математик Володимир Левицький, фізик Олександер Смакула, орієнталіст Омелян Пріцак. По Другій світовій війні був там табір наших втікачів-еміґрантів, в якому жив фізик і поет Борис Лисянський. Мої тамошні знайомі ще із студентських часів виїхали на двірець і взяли нас до себе.

Дивне почуття було, коли пішов я в місто і побачив ті самі вулиці й будинки, де так часто бував під час студій. Немов повернувся кількадесят літ в часи своєї молодости. Заходили ми до бібліотеки, викладових заль, лябораторій.

Місто дуже розбудувалося: нові університетські дільниці побудовано на гористих околицях, а також багато гарних мешканевих домів, серед дерев, кущів і квітів.

НАШІ ЗАЛИШЕНЦІ

Плянували ми поїхати до Бравншвайґу, де були ми по війні під час „таборових" часів. Ми не могли дістати ні однієї адреси когось із наших знайомих таборян-„залишенців". Від нашого священика, пароха, що живе в Гільдесгаймі, вдалося довідатися, що по ліквідації табору „ДП" переселили людей до призначених їм мешкань, а деякі виїхали до недалекого Ганноверу. Дехто помер, між ними один із тих, якого ми хотіли відвідати.

Молодші працездатні наші люди включилися в німецьку економіку, працюють і живуть добре. Мають свої доми, дітей посилають до шкіл. Старші люди, що працювали давніше як професіоналісти, дістають пенсію, яка є досить висока і можна з неї добре жити. Найгірше з хворими, немічними і вдовами: їм приділено мешкання та допомогу, так що „жити можна і не вмирати", як пише одна з них. Але лікарська опіка забезпечена і добре поставлена.

По більших осередках є наші парохії, церкви, народні доми, де люди сходяться і приїздять навіть з дальших міст, головно в час більших свят, імпрез. Ті церкви і клюби будовані і удекоровані в більшості за допомогою уряду.

ЗАЛІЗНА ЗАСЛОНА

З Ґетінґену виїхали ми поїздом на південь. Гарна лісиста околиця. Коло містечка Віценгавзен є багато вишневих садів.

Далі проїздиться західнім берегом ріки Верри, яка творить в тому місці кордон між Західньою Ні-

меччиною і Східньою, що є під контролею комуністичного режиму. По другому боці ріки, на східньому березі — це вже зовсім інший світ. Видно прокладені вздовж берега залізні загороди з колючими дротами, а в деяких відступах високі сторожеві вежі. Це та „Залізна Заслона", про яку так багато ми чули, але мимоволі моторошно стає, коли бачиться її в дійсності, як розділяє одну країну на дві недоступні собі частини. Чули ми, скільки жертв було, коли втікачі старалися дістатись через кордон. Дуже великі труднощі роблять, коли хтось хоче леґальним способом переїхати на другу сторону. Навіть на телефонічну розмову поза заслону не скоро дістається дозвіл та, само собою, ті розмови підслухує червона поліція.

ШВАРЦВАЛЬД

У південній Німеччині, в гористій околиці Шварцвальду маю знайомих, які вже давно запрошували заїхати. Околиця прекрасна: невисокі гори, покриті лісом, на схилах виноградники-винниці, а де трохи рівніше, поля збіжжя та села й містечка вздовж потоків, що спливають з гір. Містечка зі старонімецькими домами, з розмальованими стінами, довкруги площі-ринку з криницею посередині, де вода спливає до цямрини - збірника, звідки черпали воду. Так нагадуються ілюстрації з книжок з байками Ґавфа, Ґріммів...

Пішли ми туди з нашими знайомими на прохід у ліс. Ліс, як це і в нас бувало, обчищений, без порозкидуваних пляшок, паперів.

— Ой, тату, мене щось впекло і свербить! Чи то може кропива? — скрикнула Надійка. Вона чула про кропиву, але не знала її.

Аж приємно стало мені побачити кропиву, що в Америці не знана, та й пригадалися давні часи, коли ми бігали босі і не раз вжалилися... Не любили ми її та нищили, де могли, а тепер вона мені такою рідною стала! Нагадався переказ про Євшан-Зілля.

МЮНХЕН

Столиця Баварії і найбільше місто південної Німеччини, Мюнхен, дуже розбудовується і розвивається. Постають нові дільниці. Новозбудована підземна залізниця найпорядніша, яку я бачив. Поїзди їдуть тихо, рівномірно. У вагонах можна розмовляти і не треба кричати сусідові в ухо, щоб тебе зрозумів, або вичікувати аж поїзд затримається... Вагони не обмазані „графітами", все чисте, новеньке. А найважливіше, що нема страху їхати навіть у пізніх годинах. Ніхто не думає про те, що може хтось напасти, вирвати торбинку, скалічити ножем. Люди собі спокійно ходять, навіть самітні старші жінки.

У Мюнхені гарні крамниці, багато покупців, великий вибір товарів, особливо шкіряних.

Тут знаходяться всі наші центральні установи й інституції. Є новозбудована єпископська катедра, друкарні, видавництво „Шлях Перемоги" та ін. Дуже гарне враження справляє Український Вільний Університет (УВУ), який при своїх скромних засобах виконує велику працю. Ректор д-р Володимир Янів, душа і довголітній керівник цієї установи, показував будинок, викладові залі, добірну бібліотеку.

Із знайомим я відвідав Пластовий табір у лісистій околиці над рікою Ізаром. Було полеве Богослужения, відтак обід та скечі, виконувані пластунами. Приїжджають туди пластуни з різних країн. Зустрічаючись там, змушені користуватись українською мовою, якою можуть спільно порозумітися.

В таборі ми мали приємну несподіванку стрінути Леоніда Плюща,

якого большевики випустили на Захід із „психушки", його дружину Тетяну і молодшого сина Лесика, котрий був з пластунами. По ході і вигляді Л. Плюща було видно сліди того, що пережив у московсько-совєтських тюрмах та психіятричних закладах.

Німці працьовиті, організовані й ощадні. По воєнній програ і знищеннях взялися й відбудували країну, зробивши це пляново.

У Німеччині працює багато чужинців з різних країн: Італії, Еспанії, Югославії, Туреччини, як так звані „ґастарбайтери" (робітники-гості). Офіційно їх трактують нарівні з німцями, але затруднені вони в праці, що не вимагає досвіду і вишколу. Багато живуть там з жінками, дітьми, мають свої церкви, школи, клюби, удержувані урядом. Приїжджаючи додому, привозять, крім грошей, різне добро, а то й своїми автами їдуть. Можливість тієї праці є великою поміччю для їхніх країн. Інші країни, як Франція, Швайцарія, Австрія, також затруднюють робітників-чужинців.

Питав я німців, як вони дивляться на будучність, живучи в достатку, але під самим боком Залізної Заслони? Вони здають собі справу з небезпечного положення, і всі говорять, що їх надією і обороною є Европейська Спільнота Держав. Тому вони є найсильнішим членом тієї Спільноти. Але найбільше покладаються на союз і допомогу з Америки.

ІТАЛІЯ, ФЛЬОРЕНЦІЯ

По недовгім побуті в Німеччині поїхали ми до Італії. Поїзд виїздив з Мюнхену ввечорі, в напрямі на південь, через Альпи. Мали ми переїжджати два кордони: німецько-австрійський і австрійсько-італійський. Кондуктор зібрав паспорти, розклав полиці для спання. Ніч.

Раненько я проснувся, коли інші ще спали. Ми їхали широкою долиною, між високих скелястих гір. Це вже була Італія. Ми з'їздили з головного хребта Альп в долину, вздовж ріки Адижі. Коли проїжджали через міста Тренто, Роверетто, долина ставала ширша, гори нижчі, а далі коло Верони цілком зникли і ми виїхали на низину родючої Льомбардії. Ще далі місто Больонія. Знову гори — італійські Апеніни. Ось і місто Фльоренція (Фіренце), де ми затрималися на два дні.

На двірці я лишився коло пакунків, а Надійка пішла до туристичного бюра шукати кімнати. Незадовго прийшла з адресою кімнат в приватнім домі, куди ми й поїхали. Кімнати високі, стіни й стелі прикрашені штукатурою, підлоги й підвіконня викладені мармуром, якого там подостатком і його багато уживають. Вікна мають дерев'яні віконниці. Забезпечившись мешканням, трохи перекусивши, пішли ми оглядати місто.

Фльоренція — одно з найцікавіших міст Італії (осередок ренесансу), дуже багате архітектурними і мистецькими пам'ятками. Найважливішою будівлею є величезна катедра „Дуомо", з великою копулою, викладена взором з темних і ясних кам'яних плит. Недалеко від неї висока дзвіниця. Перед церквою повно туристів, оглядають, фотографують, їдять, відпочиваючи десь в затишному місці. У Фльоренції є ще славна ґалерія образів „Уффічі". У великих залях порозвішувані образи з доби ренесансу.

Один з мостів на ріці Арно дуже старий. На ньому Данте зустрічав милу Беатріче. По боках є малі крамнички з ювелірними і мистецькими речами. Ми вирішили щось купити додому мамі, і звернули увагу на гарні складені короткі парасольки. Продавець почав голосно прихвалювати, показувати, говорячи по-італійськи, але ми

якось розуміли себе. Казав, що це роблене в Італії, але фірма німецька і тому то високоякісна річ. Вибрали ми відповідну барвою і почали торгуватися. Виторгували ціну, яка видавалася нам дуже догідною.

РИМ, ВІЧНЕ МІСТО

З Фльоренції до Риму поїзд їде через Апеніни, що простягаються вздовж італійського півострова. В нашому переділі їхав молодий, симпатичний італієць, який не знав чужих мов, але... ми увесь час говорили! Мали ми книжечку, туристичний провідник по Італії, і вишукували слова, яких нам треба було, а дещо вже встигли навчитись.

У Римі висідали всі пасажири з поїзду. У коридорах і в переділі завважили ми порозкидані папери, журнали, пляшки з пива... Чув я, що в деяких почекальнях туристи залишали такий нелад, що не можна було дати собі з тим ради.

Італієць, що з нами приїхав, дуже гарно зайнявся нами на двірці і допоміг нам. Купив плян міста і допоміг потелефонувати на потрібну нам адресу. На прощання порадив нам взяти таксівку, а не якенебудь авто, яких повно на площі перед двірцем і які напрошуються, а потім правлять великі ціни.

Заїхали ми до готелику при нашій парохії Сергія і Вакха (на Піяцца Мадонна дей Монті ч. 3). Парохія має великий будинок у середмісті, недалеко руїн Форум Романум і Колізею. Є там кілька кімнат, де за дешеві гроші замешкують наші подорожні. Ми прийшли в обідню пору, склали свої речі в кімнаті і пішли на долину до їдальні. Отець д-р Гарванко, парох, провів молитву і гості засіли до обіду. Зустріли ми там п. Оксану, нашу знайому, яка приїхала на літній студійний курс і, крім того, працювала в парохіяльнім музею. Був там один пан, що приїхав з Австралії відвідати своїх рідних в Україні, а повертаючись — вступив до Риму. Були два гарні, чемні студенти з Америки, Олег і Андрій. Андрій був студентом медицини, поучував нас, щоб не пити сирої води під час подорожі. Наступного дня він сам не прийшов на обід, захворів, і ми сміялися, що нас перестерігав, а себе не зміг охоронити.

Був також один грек, який зацікавився і студіював наш обряд, замешкавши у готелику.

Сестри Служебниці удержують той будинок, порядкують, варять. Кожного дня їздять також до посілості УКУ (Українського Католицького Університету) в іншому кінці міста, де працюють на великому яринному городі. Відчуваємо пошану і подив для тих скромних, тихих сестер, які цілком посвятилися праці і службі для наших церковних установ. Більшість із них походять із Південної Америки, де є ще досить багато покликань. У готелі є невелика, малюнками і різьбами прикрашена, каплиця. Там щоденно о. постулятор Гарванко відправляє Богослуження.

В музеї Патріяршого двору різні пам'яткові церковні речі, фотографії. Є ризи з київських церков, які совєти виставили на продаж у Ню Йорку, а наші люди постаралися їх викупити й не допустити, щоб дісталися в чужі руки. Є також невеликий молитовник, писаний ручно в підсовєтській Україні, бо там їх не друкують і великий брак. От модерні часи, вихвалювана техніка, а молитовники переписують ручно!

Найважливіший осередок нашого церковного життя в Римі є в західній частині міста (при Вія ді Боччеа 478), де міститься церква св. Софії, Український Католиць-

кий Університет (УКУ) і Мала Семінарія. Наш добрий знайомий о. Петро Стецюк дуже втішився, коли ми туди приїхали, супроводжував нас всюди і показував.

Церква св. Софії невелика, але дуже гарно прикрашена стилевими мозаїками, які ще не скінчені. Їх проєктує мистець Святослав Гординський, а виконує проф. Мацеї. Цікаво було побачити техніку тієї роботи, як із малих різнобарвних кусків викладається на стінах цілі образи і взори.

Будинок УКУ ясний, чистий, долівки білі, мармурові, всюди повно сонця, квітів і зелені. А порядок і чистота такі, що заздрісно стає приїжджому з Америки. В той час (кінець липня) літні курси вже скінчилися, але були там ще дві студентки з Англії, які залишилися довше і каталогували книжки в бібліотеці.

На курси в УКУ з'їздяться студенти з різних країн, і також наші визначні професори. Курсантам дається змогу під фаховим проводом оглянути Рим з його пам'ятками. Роблять також прогульки автобусом в дальшу околицю, до Неаполю, Везувію, Помпеї тощо.

Довкруги УКУ є великий сад і город, провадженний сестрами монахинями, а також господарство: кури й інший дріб. Показували там пави з барвистими перами. Я запитав, чого вони це тримають, не маючи жадної користи? Отець Петро відповів: „Тому, що то гарне". Ця відповідь звернула мені увагу на те, що я набрався вже американської ментальности: робити лише те, що приносить користь.

Наш Патріярх, кардинал Йосиф І, був тоді в своїй літній резиденції в Кастельґандольфо, гористій околиці над гарним озером, де є велика посілість оо. Студитів „Студіон". Я мав нагоду побувати там і зустрінути Блаженнішого на короткій авдієнції. Гарне, величне враження робить він, неначе дуб, що не згинається серед життьових труднощів, натисків, і не йде на поступки супроти сильних властей. Так було під час його заслання на Сибір, і так само є тепер, під час москвофільської політики Ватикану. Це було якраз в час відмови Блаженнішому дозволу приїхати до Філядельфії на Евхаристійний Конґрес.

Був я на Литії — вечірній молитві, відправі Студитів, і пізно ввечорі приїхав поїздом до Риму.

Всі ті наші церковні установи в Римі були засновані, зглядно відновлені заходами Блаженнішого Отця Йосифа І.

У Римі сталася мені неприємна пригода: опухла нога. Надійка купила ліки і масть, а пакунків не дала зовсім носити. Двигала за себе і за мене. Я потрохи ходив, а ввечорі лежав і „тримав ногу вгору", як сказав лікар. Швидко почав поправлятися, і подорожі не треба було переривати.

Другого дня священик о. Роман Самотей, професор Малої Семінарії, приїхав по нас автом і увесь день возив нас, показуючи катакомби і собор св. Павла.

Незвичайне враження роблять катакомби, ті видовбані підземні коридори, печери, що розгалуженими ходами кілометрами в три поверхи простягаються на південь від Риму, коло Вія Аппія. Там сходилися давні християни на Богослуження і ховали своїх померлих та жертви поганських переслідувань. Поховано там також кілька папів, котрі загинули за віру і правду.

В 79 р., за цісаря Нерона, під час переслідувань втікали християни з Риму дорогою Вія Аппія, і з ними також св. Петро. Там появився йому Христос, що йшов у напрямі до Риму. Коли св. Петро запитав:

— Куди йдеш (Кво вадіс), Господи? — то почув відповідь:

— Йду до Риму, щоб мене там розп'яли.

Зрозумів св. Петро, що він не повинен покидати Риму, і вернувся. Його там замучили, розп'яли — першого папу, керівника Христової церкви. На тому місці, де св. Петро побачив Христа, стоїть тепер церковця, що так і називається: „Кво Вадіс?", а посеред неї є мармурова плита, в якій відтиснений слід стіп Христа, що стояв там під час своєї появи.

Були ми ще в церкві, величезній базиліці св. Павла, а наступного дня оглядали Ватикан і церкву св. Петра, описів якої було вже багато.

Були ми ще в Колізеї, великім амфітеатрі, напівзруйнованім. Це той, як Шевченко писав у своїх „Неофітах", Колізей, де на арені гинули християни, мучені на очах озвірілої товпи видців. На тому місці, на руїнах тюремних келій і льохів стоїть тепер великий, але простий скромний хрест. А яке враження він робить! Це гідна ознака пошани мученикам і символ тріюмфу правди над тиранією.

Говорили нам, що в Італії треба дуже пильнуватись перед злодіями. Це правда, у мене також вкрали чеки, які я тримав у кишені. На щастя, це були „Травелерс чекс", забезпечені перед втратою. Я зголосив у консуляті і у відповідній аґенції вартість тих чеків мені вповні повернули.

Увечорі пішли ми на оперу „Мадам Батерфляй", виставлену на сцені руїн Каракаллі. Була тепла літня ніч, і аж дивно було, що ні один літак не перелітав, не перешкоджав гарній виставі. Летовище є десь далеко поза Римом.

ЮҐОСЛАВІЯ

З Італії поїхали ми поїздом через Трієст до Юґославії, країни з комуністичним режимом, але все таки отверту для туристів. Надійка їздила туди кілька літ тому.

У Трієсті пересіли ми на поїзд, що йде до Беоґраду в Юґославії. Поїзд спинався чим раз, то вище в гористій околиці. Ніде не було тут видно Залізної Заслони, що ділить Европу на два світи. Поїзд затримався на стації Сезана, вже на юґославській території, і ніде не видно було залізних загород, сторожевих веж, замінованих піль. Не в'їжджається неначе до концентраційного табору, і це справило перше приємне враження. Урядник не відчиняв валізок. Надійка взяла паспорти й пішла до бюра на стації. Там прибили печатки з візами, без жадних формальностей і безплатно. Ми в Юґославії.

Територія теперішньої Юґославії була від давніх часів під впливом і окупацією зі сходу — Візантії й турків, і з заходу — Венеції й Австрії, та мала дуже криваве минуле у своїх визвольних змаганнях. Країна не є однородною. Це федеративна республіка, що складається із 6 союзних нібито „рівноправних" республік: Сербії, Хорватії, Словенії, Боснії, Чорногори і Македонії. Є там п'ять різних мов: словінська, сербська, хорватська, македонська і албанська, три релігії: католицька, православна і магометанська. Уживають двох альфабетів: латинського і кирилицю, а тим всім рядить одна компартія і один „вождь" Тіто. Він комуніст, але патріот і старається про добро своїй країні, а найважливіше, що боронить її від впливів і зазіхань Москви.

СЕРБИ І ХОРВАТИ

Це дві найбільші народні групи Юґославії, говорять ніби однією мовою: серби називають її сербською, хорвати хорватською, а чужинці сербо-хорватською. Для нас дуже цікаво, як витворилася різниця між тими двома народами? Від довгих віків серби були під впливом і пануванням Сходу, і звідти

прийняли вони православний обряд, кириличне письмо і загально культурні риси. Хорвати під впливом Заходу прийняли католицький обряд, латинське письмо і західній світогляд. Одні й другі є тепер двома різними народами і їх ніби спільної мови не вистачає, щоб ті різниці залагодити і з'єднатися, хоча живуть в одній державі. Існує навіть ворожнеча між ними, зміцнена спогадами про ворожі виступи і міжусобиці з давніх часів та претенсіями щодо рівного політичного й економічного трактування в нових часах. Хорватія бажає власної державної незалежности.

ХОРВАТІЯ

Приїхали ми поїздом до Рієки, найбільшого порту Югославії на північному кінці Адрійського моря, а звідти автобусом гірською околицею вздовж морського побережжя, до недалекої Кралєвіци. То невелика місцевість в затишній частині морської затоки. Заїхали до готелику недалеко пристані. Там залишився я на десять днів, щоб дійсно відпочати, накупатись у морі, а Надійка поїхала на північ, де мала відвідати Данію, Норвегію, Шотляндію.

Кралєвіца була мені знана ще з давніших часів, тепер вона багато змінилася! Всюди гарні чепурненькі доми з черепʼяними дахами. Побудовано тверду дорогу горами вздовж цілого побережжя від Рієки до Котору.

Дуже багато є там туристів з різних країн, а найбільше з Німеччини й Австрії, які приїздять автами, привозячи човни і шатра. Розтаборюються в призначених місцях серед лісів і творять цілі колонії. Бачили ми там туристів і з інших країн: Франції, Італії, Голляндії, Англії і комуністичних: Мадярщини, Чехо-Словаччини, Румунії. Але ані там, ані десь під час своєї подорожі не побачили туристів із СССР.

Туристи в Югославії можуть їздити свобідно, куди хочуть, без жадних обмежень, і говорити з ким лише хочуть. Люди не бояться „контактів" з чужинцями. Комуністичного режиму не відчувається. В кіосках продають чужинецькі газети з різних країн. Я завважив що, не думаючи про це, привіз зі собою у валізці нашу газету з Мюнхену „Шлях Перемоги", і подумав про такий випадок у Совєтах. Це було б нещастя для мене і для їхніх урядовців, які не знали б, що робити зі мною і тією газетою, закидаючи „протирадянську пропаґанду"...

У Хорватії написи всюди латинкою. Сербської кирилиці не видно навіть по урядах, отже нема мови, щоб була якась урядова акція поневолення хорватів сербами, як от у нас русифікація. Великі підприємства всі удержавлені, але селяни мають власні господарства, а дрібні ремісники — власні варстати. Югославці їздять за кордон на роботи до західніх країн, і багато їх їде на перепустки до близького італійського Трієсту купувати усяку мануфактуру, а особливо штани „джінси". Кажуть, що вироби там значно ліпші від югославських.

Є там різні крамниці, навіть на американський зразок, із самообслугою, але треба мати свої торби. На базарах селяни і огородники продають ярину й овочі. Є точні приписи, що й як має бути продаване, і навіть за які ціни. Щодо цього, то відчувається режим.

Пішов я раз на базар купити сливок. Селянка відважила їх і всипала у пластикову торбу, як це й було приписано. Але потім завважила, що я мав свою паперову торбу і попросила чи не могла б пересипати їх до моєї, щоб затримати собі ту пластикову? Мені це подобалося: приписи — приписа-

ми, і вони занадто вимогливі та не достосовані до дійсних життьових потреб. А коли приватно можна їх обійти і упростити собі життя, то чому цього не зробити?

Хорватська мова різниться від нашої, але вона слов'янська, є багато подібних слів. Писане можна розуміти досить легко, бо є час застановитися і знайти значення слів. З говореною мовою тяжче, і треба повторювати, пояснювати, щоб нарешті зрозуміти, про що йдеться. Але йде значно ліпше по якомусь часі, коли завчиш певну кількість підставових, часто вживаних слів, які нам, українцям, легко засвоїти. Пригадую, коли я був тут малим хлопцем, то по кількох тижнях без труднощів порозумівався їхньою мовою і бавився з дітьми, моїми ровесниками.

Хорвати радо входять в розмову і роблять симпатичне враження. Бачачи, що я турист, не раз питають:

— Ви звідки?

— З Америки.

— Але ви говорите так, що можемо вас розуміти.

— Бо я українець і говорю по-українському.

— О, так! Рус?

— Ні не рус, а українець.

— А хіба то не є те саме?

— Ні, не те саме, а цілком щось інше. Є велика різниця.

— Яка різниця?

— От така, як між хорватами і сербами, ще й більша, бо у нас дві різні мови.

— Он як! — так і видно було, що зрозуміли добре. — У нас в Юґославії також живуть українці. Як поїдете до Боснії або Нового Саду, то там зустрінете їх.

До Боснії чи до Бачки, де живуть українські поселенці, я не поїхав, і тепер дуже шкодую. Обмежений час і досить трудна комунікація не дозволили, а я ще мусів уважати на свою ногу. Але всім іншим, що подорожують до Европи, раджу відвідати наші оселі в Юґославії. Всі говорять, що то гарні, гостинні люди, тримаються своєї церкви, звичаїв і ради, коли хтось свій приїде до них.

Їхав я раз до Ріски автобусом. Коло мене сидів досить молодий хорват, їв шоколядку і почастував мене. У них нема так, щоб їсти щось і не припросити свого сусіда. Дуже зацікавився Америкою і почав розпитувати про життя, працю, заробітки. Казав, що він працює при будові кораблів, як інсталятор водопроводів (пламбер) і дістає на годину 10 динарів, себто біля 60 центів американських. Питав, скільки він заробляв би в Америці? Я сказав, що не знаю докладно, але така робота чи не найліпше платна, яких 6 до 10 долярів на годину, отже від 10 до 15 разів більше. Це йому дуже сподобалося. Я сказав, що тут усе значно дорожче, є великі видатки на лікарів, мешкання, обезпечення і що це трудно порівнювати грішми. Він казав, що має в Канаді свояка, який міг би вистаратися для нього папери, і хоче еміґрувати. Я відраджував, кажучи, що більше грошей не дадуть більше щастя. Кажу: „Маєте гарну працю і таку прекрасну країну, то не покидайте її так легко!"

Отак розмовляючи, ми з'їли цілу торбинку шоколядок.

Релігійне життя не має обмежень у Юґославії. Люди ходять до церков, старі й молоді. Є багато манастирів і духовних покликань, яких так дуже бракує в інших країнах. Багато священиків і монахинь з Юґославії працюють у чужих країнах, в католицьких школах і установах.

Зі всіх народів, яких я зустрів під час подорожі, юґославці мені найбільше подобалися. Вони якісь близькі нам, добродушні. Під кінець мого побуту там одна урядничка в банку, довідавшись, що я від'їжджаю, сказала: „Не забувай-

те нашої Юґославії, приїдьте ще колись". Це так на прощання.

Виїхав я з Рієки до Австрії. Поїзд переїздив через Словенію, західню частину Юґославії, через Любляну, Марібор. Це вже інша республіка й інша мова. Я любувався краєвидами: невисокі гори, вкриті лісами, і рістня багата, буйніша, як у Хорватії. Села з церквами, по полях при дорогах трапляються хрести і фігури, яких влада покищо не нищить.

Їхав зі мною молодий словінець, студент економії. Словінці — безпосередні сусіди німців в Австрії, були довго під їхнім пануванням і ще дотепер мають з ними не полагоджені межево-мовні справи. Німецька мова там знана, але вони її не люблять, і той студент волів зі мною говорити по-англійському, ніж по-німецькому. Англійську мову знав добре і цілий час говорив про Словенію, про те, що ми бачили. Дуже радів, що його країна мені так подобалася. Висівши на одній стації з поїзду, підійшов до вікна і ще далі оповідав, що я ще побачу і на що маю звернути увагу.

Їхала також одна німка з Австрії, повертаючися з відвідин в Юґославії. Сказала, що ніколи ще не провела час так гарно і весело, як там, у тій „бідній" Боснії.

АВСТРІЯ, ҐРАЦ

Ґрац — друге за розмірами місто в теперішній Австрії, має чверть мільйона мешканців, університет і політехніку. Студіювало там багато українців, головно в 1920-их і 30-их роках, і їх організація „Січ" була дуже численна і діяльна. Тепер живе там декілька наших родин, раз на місяць приїздить до них наш священик з Відня відправляти Богослуження.

Заїхав я до свого товариша, з яким бачився ще учнем. Живе він із дружиною - німкенею, мають доньку, що саме скінчила середню школу. Оповідала вона, що релігії вчила її одна сестра-юґославка і що діти її найбільше любили.

Ходили ми з ними оглядати місто, парки і гору Шльосберґ із замком, з якої гарний вид на місто й околицю. Йдучи, згадав я в розмові щось про Гітлера. Жінка мого товариша аж настрашилася і просила, щоб про нього навіть не згадувати. А як сказав я їй, що вона сама німка, то заперечила:

— Ні, не німка! — сказала.

— А хто?

— Австрійка!

За німецької фашистівської окупації під час Другої світової війни австрійські німці не були зовсім ліпші від тих, із корінної Німеччини. А тепер про Гітлера не хочуть навіть чути і уважають себе окремою нацією, не німецькою.

ТАЛЕРҐОФ

Під самим Ґрацом на південь є місцевість Талергоф, відома з того, що там під час Першої світової війни був концентраційний табір, куди засилали політичних в'язнів. У той час, в 1914 р., коли вже москалі почали наступ на Галичину, зчинилася паніка, воєнна гістерія, ходили різні поголоски і обвинувачення. Тоді розпочалася нагінка на „шпіонів", „зрадників". Дуже багато наших людей, цілком невинних, стали жертвою злобних, безпідставних обвинувачень і потрапили до Талергофу. Кілька тисяч людей було в тому таборі, і яка четвертина з них там померла. Я вирішив відвідати те місце.

Мій дідусь був також засланий туди, у серпні 1914 р., і незадовго там помер. Справа була така: орав він поле і плугом перетяв телефонічний провід, який був прокладений просто по землі австрійською військовою частиною, яка готувалася до оборони. Розуміється, дідусь навіть не знав тоді, що це та-

ке і не завважив того проводу на землі. Але тих оправдань не взяли власті під увагу, зробили з нього „воєнного злочинця" та заслали до Талергофу, де він і помер у січні 1915 р. на 73-му році життя.

На місці табору є тепер летовище, а померлих поховали на цвинтарі в сусіднім селі Фельдкірхен та побудували пам'яткову капличку. Я замовив квіти із стрічкою і відповідним написом, і ми поїхали з моїми приятелями на цвинтар. Поклав я квіти в капличці. Невелика вона, округлої форми, всередині є напис:

„Тут спочивають 1767 чоловіків, жінок і дітей зі Східньої Галичини і Буковини, що померли далеко від рідного краю в таборі Талергоф як жертви війни. Нехай їхні душі знайдуть спочинок у вічному рідному краю!"

Коло цвинтаря є церква і парохіяльний дім, де мешкає священик, опікун цвинтаря, і в якого ми брали ключі до каплички. Парох показував книгу-альбом, в якій дуже старанно списані імена всіх померлих таборян. Я оповів, який то „злочинець" був мій дідусь. У списку ми знайшли і його прізвище.

Казав священик, що каплицю недавно відновлювано і що на ту ціль дістав він гроші також з Риму, від Блаженнішого кардинала Сліпого, в сумі 3 280 австр. шілінгів (180 долярів). Про Талергоф тепер мало хто знає, але наш Патріярх пам'ятав і дав даток від себе.

ВІДЕНЬ

З Ґрацу виїхав я в неділю раненько, з метою приїхати до Відня вчасно на Богослуження до нашої церкви св. Варвари і послухати нашого славного хору Гнатишина, визначного дириґента і композитора. Поїзд їхав прекрасними гірськими околицями, підіймаючися вгору аж до просмику Семерінґу, а відтак в долину. Я встиг прибути в церкву. Церковця дуже ґарно украшена, але невелика і навіть замала, як на той сильний спів хору.

По Богослуженні пішли ми з тамошніми парохіянами до ресторану, де вони сходяться при склянці пива чи вина: старі, ще з австрійських часів, емерити і молодші поселенці-втікачі. Я нікого там не знав, але представився і за їх порадою знайшов кімнату в одному нашому пансіонаті.

Все наше життя там зосереджується довкруги „Святої Варвари" (на Постґассе 8) і парохіяльного дому, недалеко звідти на Рімерґассе 1.

Відень, колишня столиця нашого „найяснішого пана" цісаря... З цим містом було пов'язане життя й історія Західньої України. Тепер це місто майже не розвивається і живе блиском та славою давніх Габсбурзьких часів...

У середмісті є велика церква св. Стефана, стара ґотицька будівля. На зовнішній стіні довкруги неї є плоскорізьби, що зображують різні біблійні сцени. Вони дуже ушкоджені і дотепер ще не відреставровані. Впадає в очі, що ті ушкодження зроблені навмисне і найбільше пообббивані людські постаті, голови, лиця. Казали мені, що то наслідки повоєнної російсько-большевицької окупації. Дуже нарікали там на ту коротку окупацію, а головно наші утікачі, що там опинилися. Їх виловлювали і завертали на „родіну". Хто не скрився вчасно, чи не зумів вирватися з окупованої зони, той потрапив до червоних „долґорукіх".

У Відні будують тепер підземну залізницю, що проходитиме якраз попри церкву св. Стефана, і на площі довкруги зроблено глибокі викопи. Довкруги середмістя провадить ґарний бульвар „Рінґ" і при ньому зосереджені всі найважливіші будинки. Цісарська палата „Бурґ" з приналежними будинка-

ми займає цілу дільницю. За кілька шілінґів показують багато цісарських кімнат: спальні, вітальні і їдальню із столом, заставленим до обіду. Стіни розмальовані великими малюнками або прикриті ґобеленами. Перед будинками на просторих подвір'ях і травниках є пам'ятники різних королів, князів на конях. Про деяких з них ми вчилися на лекціях історії. На одному з тих пам'ятників видніє напис: „Оборонцеві нашої німецької батьківщини (Дойчес Фатерлянд)". Австрія була німецькою державою, і нема що їм тепер так дуже відпекуватися від Німеччини, як це я чув від декого. Далі за Бурґом є будинок опери, музеї і величний пам'ятник цісаревій Марії Терезі, вже не на коні, а в сидячій формі. Ще далі при бульварі Рінґу є будинки парляменту, університету, ратуші.

Підійшов я до парляменту, збудованого в античнім стилі, з парадним заїздом. Нічого цікавого не було, двері замкнені. Але мені цікаво було подивитися на місце, де відбувалися наради, дискусії і де наші посли обстоювали права нашого народу. Мусіли поборювати впливи й інтриґи з боку поляків та набиратись досвіду в парляментарному житті.

Не раз нарікаємо на Австрію, але все таки треба признати, що під її правлінням ми, які були народом „без роду і без імени", мали нагоду піднестися, здобуваючи певні успіхи: школи, уряди, економічні установи, — ми стали пристановищем культурного розвитку Східньої України та врешті пішли на змагання за нашу державну незалежність.

Відвідав я ще палату Шенбрун, літню резиденцію у великім парку на далекому передмісті. Є там алеї з високими, рівно підтинаними деревами, водні басейни, статуї мітичних богів. При входовій брамі стоїть будинок, де в часах цісарів був приміщений військовий вартовий відділ. Не один наш „вояк русін" стояв там, бувало, на варті та думав і тужив за своїм далеким селом . . .

Є у Відні багато ресторанів і кавареньз усталеними столиками на широких хідниках вулиць, а деякі вулиці цілком замкнені для руху і на них по цілій ширині вулиці поуставлювані столики. Люди годинами сидять за кавою чи склянкою вина, розмовляючи або полагоджуючи різні справи. Видається, що мають більше часу, живуть спокійніше, вміють ліпше урядитися. На запити відповідають і говорять вишукано-чемно. Дуже уважають на титули, як всякі військові ранґи, гофрати, і любуються ними. Хто має два докторати, так і пише перед прізвищем подвійно: „Д-р, д-р" . . . Придержуються там ще деяких перестарілих форм, особливо старші люди. Напр., якийсь радник чи колишній офіцер не понесе на вулиці торбини з харчами, бо це йому не випадає . . . Таке було і в нас у давніх часах.

ШВАЙЦАРІЯ

З Відня поїхав я через Лінц, Зальцбурґ та Бреґенц до Швайцарії.

Переїзд границі в західній Европі не робить найменших труднощів. Поїзд не затримується, і навіть не пізнати, де той кордон. До переділу приходить урядник для контролі пашпортів. Витягаємо пашпорти, і як побачить американський, то звичайно навіть не бере в руки. Подякує і піде далі. Перевірку пакунків мало коли роблять. Під час моєї подорожі я ні разу не відчиняв валізок. Тільки в Америці їх знову переглядали. Майже всі европейські країни скасували між собою пашпорти, візи та митні оплати.

Коли порівняти це з тим, що оповідають наші туристи, котрі їдуть

до СССР, тоді побачимо, яка це різниця й улегшення подорожі. Перевірка пакунків там є найважливішою справою, яка людей найбільше нервує, і люди тішаться, коли щасливо її перейдуть.

Подорожникові в Європі по різних країнах деяку трудність справляють різні гроші. Приїжджаючи туди, треба мати місцеві гроші, щоб щонебудь купити. Треба це мати на увазі і в банку або в бюрі („міняльниці", як це називають в Югославії) запастися місцевою валютою. Гроші є різної вартости в різних країнах, монети й паперові різної барви і величини. (Не так, як тут доляри: всі зелені і однакового розміру).

Північна частина Швайцарії, від Боденського озера до Цюріху, над гарним озером, і до Берну — столичного міста, дасить плоска і стрімких гір нема. Є багато піль, засіяних збіжжям, що якраз жовтіло і достигало. Всюди видно типові швайцарські доми з довгими дерев'яними бальконами і вікнами, прикрашеними червоними квітами. Далі в сторону Льозанни краєвид стає більше гористий, це вже Альпи. В долині показується величезне плесо води, Женевське (або Леманське) озеро, стиснене з обох сторін високими горами. Поїзд спускається в долину над озеро до Льозанни, одного з більших міст, де відбувалися різні міжнародні конференції. З Льозанни поїхав я льокальним поїздом вздовж озера до місцевости Монтре, де живе знайомий лікар-українець. Околиця чудова: місцевість на узбіччі гори, що далі підноситься високо і стрімко. Деякі доми й великі лікувальні та відпочинкові санаторії побудовані досить високо, далі вгору лише ліси, а ще вище — скелі. Я не міг налюбуватися тим видом.

Дружина того лікаря, швайцарка, знає українську мову так само, як і його син та внук, хоча між собою говорять по-французькому. Та частина Швайцарії є французькомовна.

На вечерю господиня приготувала типово швайцарську страву „фондю". Це смачний топлений сир із вином і кориннями, який ставлять в посудині на середині стола, над малим полум'ям, щоб не застиг. Кожний довгою вилкою бере кусник білого хліба, намочує в сирі і їсть. Це дуже смачна страва.

Говорили ми про наших спільних знайомих. Вони розпитували про життя в Америці, а я про Швайцарію. Українців у Швайцарії небагато, живуть непогано, мають свою організацію у Цюріху.

Другого дня ми попрощалися і їх син завіз мене автом до Льозанни на залізничий двірець.

ФРАНЦІЯ

Ще кілька днів залишилося до кінця подорожі і я вирішив „скочити" до Франції, глянути на Париж, відвідати добрих знайомих, які запрошували до себе.

Недалеко Парижу є підміська оселя Сарсель, де міститься НТШ і де проф. В. Кубійович з невеликою кількістю співробітників опрацьовує і видає „Енциклопедію Українознавства". До них я й поїхав. П-і Дарія зустріла мене на залізничім двірці і добре зробила, бо до них треба ще їхати підміським поїздом, а відтак іти кусень пішки. Установа міститься в будинку кол. манастиря, з городом і садом.

Другого дня поїхали ми з проф. Кубійовичем до Парижу і він показував мені місто. Пішли до церкви Сакр Кер, збудованої з білого каменя на горбі. Недалеко звідти Монмартр, стара дільниця, де живуть мистці, малярі, які малюють образи на хідниках вулиць і зараз таки там виставляють їх на продаж. Там також знаний театр-кабарет „Мулен Руж" („Червоний млин"). Трохи далі — будинок

красуні-опери, що стоїть на площі, до якої з різних сторін сходяться шість вулиць, так що здалеку з різних сторін можна її бачити. Париж — місто з далекими перспективами, так що майже з кожної вулиці представляється вид на якийсь гарний об'єкт, не раз на кілометри віддалений. Є багато широких вулиць, бульварів неначе парки, обсаджених деревами, з просторими хідниками, а на них столики кавярень, ресторанів, „бістро" тощо.

На великій площі „Звізди" сходяться 12 вулиць і широких бульварів. На ній посередині є великий тріюмфальний лук, а під ним гріб „Невідомого вояка".

Катедра „Нотр Дам" є в середині міста на острові, який творить ріка Сена (Секвана). Там також музей Лювр. По другому боці ріки — стара дільниця, Латинський квартал, центр наукового студент. життя.

Доми в місті кількаповерхові. Нема модерних хмародерів, хіба десь далеко в нових передмістях. Елегантні виставові вікна крамниць. Своєю будовою, розпланованням це мабуть найгарніше місто Европи.

Одно недомагання впадає в очі: в Парижі доми старі, задимлені, нечищені. Виглядають темні, сірі, хоча своєю формою вони гарні, і самі вулиці чисті, нема бруду чи сміття. Французи самі признають, що так воно є, і кажуть, що найближчим їх великим завданням буде відчистити і відновити будинки міста.

Другого дня поїхав я до міста сам. Була неділя, і я був у нашій церкві, скромній, невеликій. Наш священик виїхав на той час, тому Богослуження відправляв священик-грек грецькою мовою, але в нашім обряді і хор відповідав йому по-українському. Є там невелика громада наших людей, порозкиданих по великім місті і провінції. Православна громада має свою церкву св. Симона, в пам'ять вбитого в Парижі Головного Отамана Симона Петлюри.

Про Лювр чи вежу Ейфеля написано вже так багато. Скажу дещо про французів.

Коли хтось із них знає чужу мову, відповість нею чемно, що треба. Але більшість із них чужих мов не знає. Якщо їх не розуміти, то не їх вина, а чужинця — тому, що не говорить по-французьки! Кажуть деякі, що французи нечемні, ароґантні. Може бувають і такі випадки, але я з тим не зустрічався. Скажуть чемно, але тільки по-французькому, і то все. На чужинцях їм дуже не залежить.

Таке наставлення французів і їх поведінку супроти чужинців можна зрозуміти, коли пригадаємо з історії, як це було з ними. В попередніх століттях Франція була осередком культури, „Великою Нацією", де розвивалися і звідки виходили добрі звичаї, манери та моди, і їх всюди наслідували. Французька мова була першою в світі, мовою міжнародного спілкування. Належало до доброго тону знати французьку мову, і багато вчилися її й уживали в аристократичних колах.

А тепер все цілком змінилося: англійська мова стала міжнародною, а французька зійшла на друге, третє чи навіть дальше місце. Чужинці не те, що не вчаться французької мови, а ще, приїжджаючи до Франції, говорять своєю мовою і ще хочуть, щоб французи їх розуміли та й говорили по-їхньому! Це ображає їхню національну гордість.

З Парижу виїхав я до Лондону, де вже була Надійка, приїхавши туди з подорожі по скандинавських країнах. Поїзд з Парижу до надморського порту Бульонь їде три години і, якщо б він міг так далі їхати, то за яких ще дві години був би вже в Лондоні. Але ще не збудований тунель, проєктований під морською протокою, каналом

Ляманш, що відділяє Англію і Францію. В Бульоні треба пересідати на корабель і пливти 50 клм, до англійського порту Фолькстон, а там пересідати на поїзд і їхати далі. Це забирає від 3 до 4 годин більше часу, однак, все дуже цікаве й різноманітне.

ЛОНДОН

Приїхав я пізно по полудні до Лондону, і на стації чекала вже Надійка. Поїхали ми до домівки СУБ-у (Союзу Українців у Британії), де є скромні дешеві приміщення для туристів. Потім пішли подивитися на Лондон, що свого часу був найбільшим містом у світі і столицею великої колоніяльної імперії.

Перш усього, впадає в очі лівосторонній рух на вулицях, що якось дивно-незвично виглядає. Дуже неприємно переходити вулицю. Автобуси двоповерхові, високі.

Оглядали ми з Надійкою крамниці, виставові вікна. Багато є крамниць із сукнами, кравецьких фірм із мужеськими убраннями. Англія славиться суконними виробами, і Надійка намовляла мене замовити порядне убрання. Але я не купував, так само як не купив у Німеччині нової валізки, а в Італії черевиків. Якось не хотілося тратити часу на такі речі.

Оглянули ми побіжно головні об'єкти, зв'язані з давньою англійською традицією й історією: поважний будинок парляменту, Вестмінстерську катедру, замок Товер, мости на Темзі, катедру св. Павла, площу Трафальґара з пам'ятником морської перемоги.

В той час стояло дуже посушне літо в Европі, а зокрема в Англії, хоча там звичайно багато дощу і мряки. Травники були посохлі і Гайд-Парк виглядав дуже бідно, з пожовклою травою. Газети закликали ощаджувати воду; водограї на площах були нечинні, сухі. Але для туристів така погода була якраз добра.

Вибралися ми до Британського Музею. Подивилися на плян, як до нього йти, але довший час крутилися й не могли трапити, хоча й знали, що він десь недалеко. Нарешті побачили площу з будинком музею, з клясичними колюмнами на фронті. Тут можна завважити різницю між Лондоном і Парижем. У Парижі якось простірніше і такі будинки, як музей Лювр, видно здалеку зі всіх сторін, не треба блукати й шукати.

У музею зайшли до відділу Вавилонських пам'яток. Був там один молодий чоловік з Іраку (а це була давніше Вавилонія), який голосно і темпераментно говорив усім, що ті речі покрали англійці з його країни і вони туди повинні бути повернені. На жаль, він не оскаржував большевиків, спеціялістів у привласнюванні чужих речей.

Були ми ще у відділі, присвяченім клясичній Греції. Різьби з Партенону, грецької святині з Акрополісу, були уставлені так, як вони стояли в тій святині. Подані докладні пояснення до тих різьб. Партенон був згодом уживаний як християнська церква, а за турецького панування як мечеть і маґазин стрільного пороху. В 1687 р. під час битви з турками набій з венецького корабля вцілив у Партенон, порох експльодував і зруйнував половину будинку. Яка шкода! Писали, що багато мармурових пам'яток люди пізніше нищили, розбиваючи їх і уживаючи як матеріял до інших будов, або мармурові статуї спалювали у вапняркаx на вапно. Не було зрозуміння ціни тих пам'яток, і тому більш розвинені держави вивозили їх до своїх музеїв. Тому то ця „крадіж" була тоді оправданою.

У Лондоні бачили ми досить багато формально англійців різних рас: індусів, муринів з колишніх

колоній. Бували вже навіть расові заворушення.

Про свої політичні справи говорять англійці цілком свобідно, навіть з гумором. Один провідник, що показував нам місто, говорячи про державну скарбницю, сказав, жартуючи, що там мають вони тепер небагато роботи...

В Лондоні є досить багато українців, головно колишніх „дивізійників". Вони організовані в Союзі Українців Британії, який має дім, де містяться різні установи. Там видають тижневик „Українська Думка".

Лондон був останнім містом нашої подорожі. Я вже був змучений ходженням і оглядинами; незвичний харч, незвичний порядок та забагато нових вражень... — час їхати додому, хоча самою поїздкою ми були дуже вдоволені.

Ми мали заплачені квитки першої кляси на всі залізниці в Европі, і тому їзда була дуже вигідна. Пригадуємо, як то було по війні, коли ми були в Европі бездержавними „діпістами" і країна була ще не відбудована. Поїздів мало, переповнені, вимагали спеціяльних перепусток... Кожний почувався та й був бідним, безправним. А яка різниця тепер? Почуття, що я, працюючи чесно, можу дозволити собі на таку подорож, на таку приємність, надає самопевности. Не живу з чиєїсь ласки. Маю належну вигоду, можу їхати, куди хочу, і знаходжу всюди відповідне трактування й пошану.

Літак відлетів о 2-ій год. по полудні з великого летовища Гіторн коло Лондону, і пролітав понад містами Брістоль, Кардіф, Ірляндію, а далі — океан. До побачення, Европо!

Летимо за сонцем, і тому день довгий, продовжується на п'ять годин. Через 7 годин приїздимо додому, а тут щойно 4-та год. по полудні, ясний день! Зустріч зі своїми домашніми, запити, розмови.

Якщо і Ви, читачу, помандруєте, забезпечтесь адресами наших людей, тоді Европа ще цікавіша.

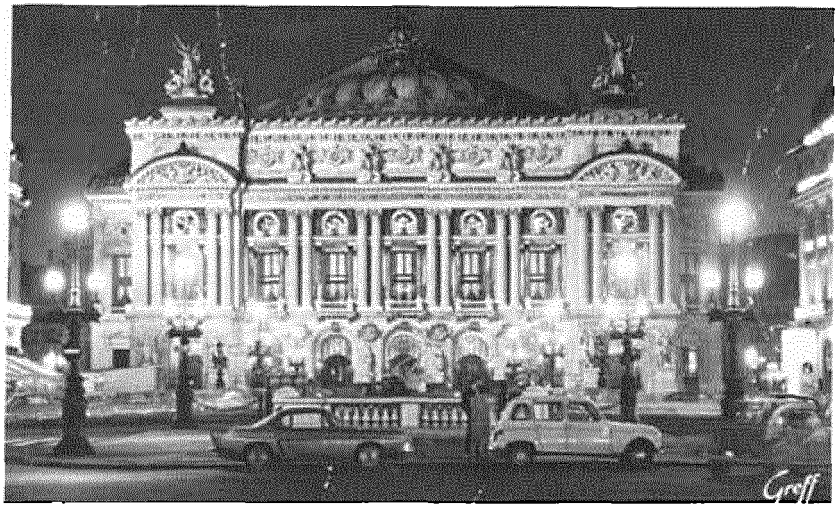

Паризька опера-красуня

Summer's Raison d'Être

by Roma Sochan

"Taboruvannia." For someone who's experienced it, it's nothing short of the raison d'être of summer.

It is camping in cool forests, hiking across the picturesque countryside, singing around a glowing bonfire, competing in invigorating sports, finding new friendships and renewing old ones...it is learning about oneself.

Summer camps play a major role in the educational programs of the three Ukrainian international youth organizations active in the United States: Plast Ukrainian Youth Organization (founded in 1911 in Lviv, Ukraine), the Ukrainian American Youth Association — SUMA (founded as "Spilka Ukrayins'koyi Molodi" in 1925 in Kiev, Ukraine), and the Organization of American Youth of Ukrainian Descent — ODUM (founded as "Obiednannia Demokratychnoyi Ukrayins'koyi Molodi" in 1950 in Philadelphia, Pa.).

Recognizing their paramount common goal of working for the good of the Ukrainian nation, last year the three youth organizations issued their first joint appeal (published in the June 23rd edition of Svoboda) urging parents to enroll their children in a Ukrainian youth organization and to allow them to attend a summer camp.

During the summer of 1977, Plast organized regular youth camps and sports, hiking, canoeing, maritime, counselors' and camp instructors' camps at sites in the states of New York, Connecticut, Ohio, Michigan, Minnesota, Wisconsin and California. SUMA held youth, hiking, sports and counselors' camps in New York, Ohio, Michigan and Wisconsin. ODUM conducted youth, counselors' and Ukrainian studies and bandura camps at sites in New York and Minnesota.

Hundreds of youths attend these camps each year. Many attend several types of camps in one summer. As a 22-year-old veteran of 20 youth camps and on behalf of all past, present and future campers, a well-deserved "thank you" to all the parents, youth organizations and camp counselors, who make summers worthwhile.

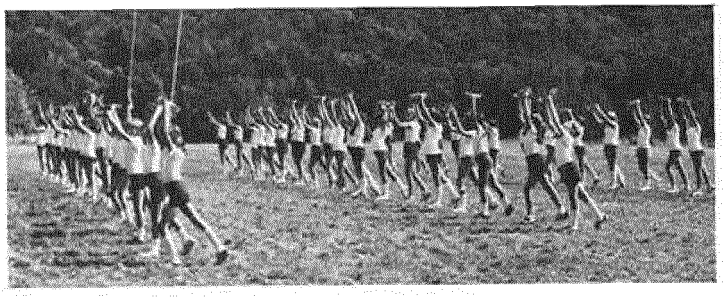

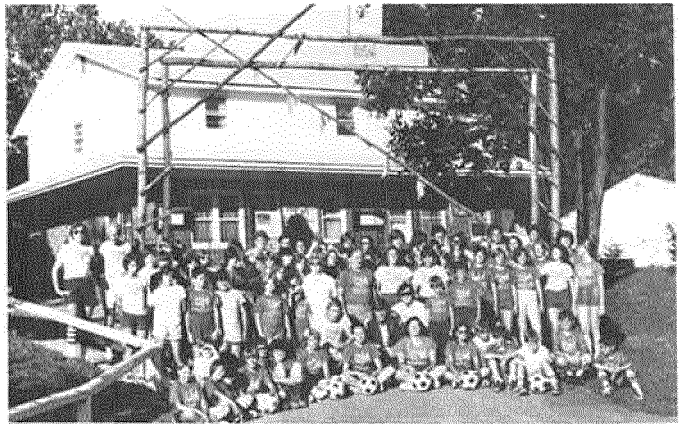

HIDI 6

SOYUZIVKA: EYE ON YOUTH

Like the UNA, which is often said to be the largest Ukrainian youth organization by virtue of its enrollment in the Juvenile Department, Soyuzivka, its beautiful estate in the Catskills is probably the most frequented place by young people of all ages from near and distant parts of the continent.

Apart from the thousands of young people who visit the place as vacationers or weekend guests, the UNA has instituted a series of special summer programs for youth at Soyuzivka.

The first such program to go in effect in 1954 were the Ukrainian Cultural Courses attended by youth of high school and college age. The three-week program combines study of Ukrainian subjects with relaxation and sports. The Courses are conducted by professional instructors who are specialists in their respective fields.

Since 1958, Soyuzivka's "Lviv" Villa houses children, aged 7 to 11, both boys and girls in separate tours of camping under the supervision of a camp director and youthful counselors.

Since 1971, Soyuzivka became the site of 12-day tennis camps each summer for boys and girls aged 12 to 18. Known for its excellent tennis facilities and reflecting the growing popularity of the sport, the camps, conducted by outstanding Ukrainian tennis players, have been growing steadily and producing Ukrainian tennis champions.

In recent years Soyuzivka has introduced other summer programs, such as the music and folk dance workshop, in an ever expanding effort to serve the Ukrainian youth. This will continue to be the case in the years ahead in line with UNA's established motto "Tribute to Pioneers — With Eyes Towards Youth."

It's a neat-looking group of Ukrainian youths attending the Ukrainian Cultural Courses. Seated in the center is Prof. Wolodymyr Bakum, director of the Courses in recent years, who succeeded the first and long-time director, the late Prof. Basil Steciuk. Dropping in to visit the students on that day were also UNA Supreme President Joseph Lesawyer (seated, fourth right) and Soyuzivka manager Walter Kwas (seated, fourth left).

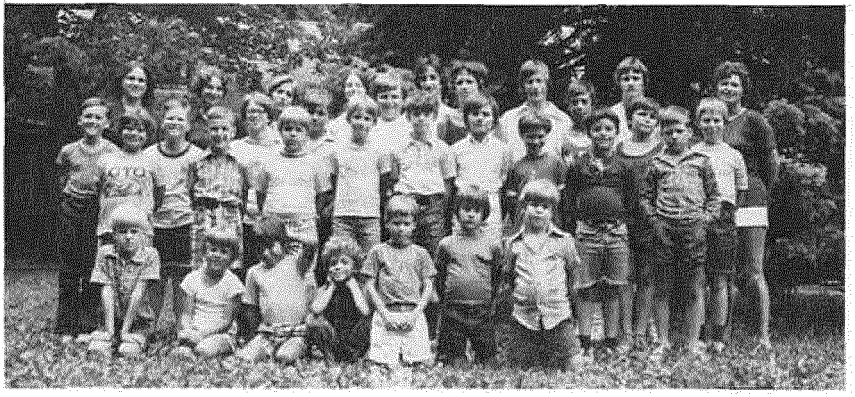

The boy campers line up for a group photo in the shade of a huge pine tree near the "Lviv" Villa.

A group of girls seem to be happy having just arrived at Soyuzivka for two weeks of camping.

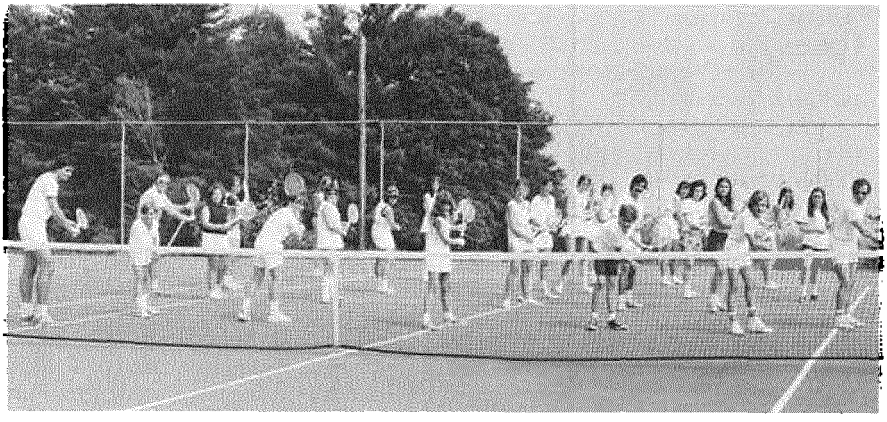

The intermediate group of tennis campers are shown the mechanics of the backhand.

С. РОЖДЕСТВЕНСЬКИЙ

СПРАВА БОГДАНА СТАШИНСЬКОГО

Дев'ятого жовтня 1957 року молодий чоловік з тонкими рисами обличчя та світлосірими очима, спокійний, гарно зодягнений, летів у пасажирському літаку з Берліну до Мюнхену. В кишені в нього був німецький паспорт на ім'я Зіґфріда Дреґера.

У столиці Баварії він зупинився в готелі „Штахус". Прибув він до Мюнхену з дорученням від КҐБ забити українця д-ра Лева Ребета. Убивник і його жертва обидва були українцями. Вбивника звали Богдан Сташинський.

Зовсім недавно особливий відділ КҐБ ухвалив рішення „усунути" з життя Лева Ребета, популярного лідера українських еміґрантів-самостійників, редактора антисовєтської газети „Український Самостійник", видаваної у Мюнхені.

Протягом п'яти років полювання на Лева Ребета відділ КҐБ посилав із східнього Берліну до Мюнхену аґента Б. Сташинського з завданням вивчати його життя, виявнити місце мешкання, звички і знайомства. І кожного разу Сташинський літав з Берліну з різними німецькими паспортами. У своїх донесеннях він писав, що Лев Ребет більшість часу зайнятий при редаґуванні газети на Дахауерштрасе в будинку ч. 9 та ч. 8 на Карльсплятц, де міститься центр української організації. Сташинський простежив усю дорогу Ребета до його квартири. Він зфотографував вхід у будинок, двері помешкання і, безумовно, декілька разів самого Л. Ребета. Все відсилалося до особливого відділу КҐБ в Берлін. Тоді ще Богдан Сташинський не знав, для чого все це потрібне було КҐБ.

— Ми мусимо знати все про наших найлютіших ворогів, — пояснили йому чекісти.

Сташинському було відомо, що за багатьма лідерами антисовєтських організацій еміґрантів у Західній Німеччині КҐБ встановив нагляд. Якраз одним з подібних спостерігачів був і він.

***

Історія Богдана Сташинського почалася в 1950 році, коли йому пішов дев'ятнадцятий рік життя. Учився він тоді у педагоґічному інституті у Львові, а його батьки жили в маленькому селі Боршовиці. Він мріяв стати викладачем математики. Раз на тиждень Богдан відвідував своїх батьків. Вони постачали йому харчі та невеликі гроші на дрібні видатки. Він часто на потязі їздив „зайцем", ховаючись від контролерів.

Одного літнього дня Богданові не повезло — його спіймав провідник і спровадив до відділу залізничної міліції. Проїзд „зайцем" без квитка, як йому сказали, вважався вже кримінальним злочином.

— Ви мусите з'явитися до відділу залізничної міліції (це був відділ КГБ) у Львові, там вам визначать штраф (грошеву кару) або інше покарання за безквитковий проїзд.

Молодий Сташинський знав, що помилування йому не буде. Вся його родина завзятих українців-самостійників вважалася антисовєтською.

У Львові його допитував капітан КГБ Ситниковський. Богдан зауважив, що цей капітан зовсім не цікавиться його безквитковим проїздом на залізниці. Він почав допит:

— Ми знаємо, хто ви і хто ваші батьки. Вони жорстоко помиляються, належачи до підпільної української організації. Карта самостійників-бандерівців бита. Одно моє слово і вся ваша родина буде арештована і заслана. Особливо ваша сестра, котра продовжує бути зв'язковою з партизанами. Ви цього не знаєте? А ми все знаємо. Коротше кажучи, я пропоную ось що: ви повинні служити у нас інформатором. За це — ні одна волосина не впаде з голови ваших рідних. Даю вам слово. Якщо ви згідні, то підпишіть оцей папір і — мовчіть. Зайве слово і ви — загинули.

Богдан довго не думав і підписав поданий йому папір.

— Це добре, — почав посміхатися капітан Ситниковський. — Віднині ви не Богдан, а Олег. Всі донесення підписуйте Олегом. А ось на дрібні видатки, — простягнув він йому пачку грошей.

Так був завербований Богдан Сташинський... Він продовжував навчання в педагогічному інституті, раз на тиждень зустрічався з капітаном Ситниковським, передавав йому все, що чув у рідному домі та інституті. Батьки звернули увагу на те, що Богдан більше не просив у них грошей.

— Я працюю в інституті, — казав їм Богдан, — а вам потрібні гроші більше, ніж мені.

Через сестру він, згідно з завданням Ситниковського, пробрався в підпільну організацію українців, і через кілька тижнів усі вони були арештовані. Молодого Богдана тоді ніхто не міг підозрівати.

У Львові невідомо хто вбив просовєтського українського письменника Ярослава Галана. Як не шукали вбивців, але не знайшли. Випадково Богдан довідався їхні прізвища і доніс Ситниковському. Наступного дня всі вони були заарештовані й під час катувань в КГБ признавалися, що вони вбили Ярослава Галана.

— Олег, ми переводимо тебе до Києва в спеціяльну школу. Ти підеш вгору! — сказав йому капітан Ситниковський. — Треба було придумати, що сказати батькам про причину поїздки в Київ. І вони вигадали: Богдан їде до Києва, щоб дістати вищу освіту.

Два роки вчився Богдан-Олег в Особливій школі розвідників КГБ. Тут він почав серйозно вивчати німецьку мову, яку вивчав колись у школі за німецької окупації Львова. Для більш леґального вдосконалення тієї мови Богдана послали в особливу школу до Дрездену, де він одержав пашпорт на ім'я німця Джозефа Лемана.

Іноді Богдан одержував вісті від своїх рідних. Всі вони були живі і все у них було гаразд — капітан Ситниковський дотримував свого слова. Ця обставина сприяла тому, що Богдан-Олег з великим запалом узявся до вивчення німецької мови та „науки" КГБ. В Карльсгорсті він познайомився з Сергєєм Александровичем Демоном, головою одного з

відділів КҐБ. Той сказав йому, що відтепер Богдан буде стежити за діяльністю українських самостійників на Заході.

Щоб остаточно зробити з Богдана Сташинського „німця", його скерували на працю в один металюрґійний завод поблизу Берліну під прізвищем Леман. Наприкінці 1955 року Богдан переїхав до східнього Берліну, де влаштувався перекладачем при торговій делеґації. В 1956 році він перший раз відвідав літаком Мюнхен, а в 1957 році побував і в інших містах Західньої Німеччини. Він мав лише одне завдання: стежити за українськими антисовєтчиками.

Богданові подобалася його праця, а головне — вона добре оплачувалась. Він любив відвідувати кафе в західньому Берліні, любуватися вітринами великих крамниць. Йому подобались і молоді німкені, привітливі та гарно зодягнені. Він познайомився та закохався в Інґу Поль, яка працювала в одній установі західнього Берліну, але мешкала в совєтській зоні в Далґові. Вона була переконана, що її кавалер дійсний німець Джозеф Леман і що зі службового обов'язку він часто подорожує до різних міст Німеччини.

Роман з Інґою не заваджав Богданові багато працювати по своїй „спеціяльності". Його донесення і спостереження начальство КҐБ вважало першокласними.

***

Ішов 1957 рік. Несподівано Сєрґей Александрович Демон покликав до себе Богдана й сказав йому:

— Прибула з Москви одна вельми важлива особа. Ця особа хоче поговорити з вами.

Людина з Москви виявилася технічним експертом КҐБ. Він привіз із собою незвичайну найновішу зброю. Рурка з електричною батерією викидала з себе не кулі, а невеликі кульки зі синильною кислотою. Той, хто вдихнув цю кислоту, через кілька секунд падав мертвим. Ніяка автопсія трупа не виявляла отрути. Все випаровувалось за кілька хвилин.

— Для безпечности той, хто вистрілює, мусить обов'язково перед вистрілом зажити особливу піґулку, а потім, після вистрілу, розбити спеціяльну ампулку і вдихнути в себе місткість, — сказав експерт. — Завтра, — звернувшись до Богдана, сказав він, — ми випробуємо цю зброю на собаці.

Наступного дня Богдан, Демон і експерт з собакою всіли до авта і виїхали за місто. Звернувши зі шляху в ліс, експерт прив'язав бідолашного пса до дерева. Він віддано лизав йому і Богданові руки. Експерт дав якусь піґулку Богданові.

— Проковтни її, і ось зброя. Підійди п'ять кроків до собаки й стріляй.

Собака, підібгавши хвоста, тихо заскавчала...

Богдан вистрілив. Ніякого шуму, тільки цокнуло. Собака упала.

Цю ніч Богдан не спав. Він ніяк не міг забути передсмертного погляду пса...

„А мені доведеться так само убивати людей, — думав Богдан. — Уникнути цього тепер уже неможливо"...

Він звичайно догадувався, що йому доведеться вбити Лева Ребета. І це лише початок...

Пізніше він пригадував: „Це був кошмар. Я намагався не думати ні про що. І все ж — я не міг не думати. Я зустрічав на вулицях молодих веселих людей і, одверто кажучи, заздрив їм. Їм не треба було вбивати. Я намагався виправдувати себе, пригадуючи всі дії українських

сепаратистів, їхні зв'язки з німцями. Трохи заспокоювався, мовляв, я — знаряддя відплати. Але пізніше знову мене починало мучити сумління. Я мав намір розповісти про все своїй Інзі. Вона для мене була тоді найближчою людиною, але я боявся й мовчав..."

Восьмого жовтня Сергей Александрович Демон викликав до себе Богдана й інструктував його. Газовий пістоль лежав у спеціяльнім олив'янім пуделку й був схожий на ковбаску. Він був заряджений.

— Даємо вам десять днів, — сказав чекіст. — Ось паспорт на ім'я Зіґфріда Дреґера. З цим паспортом ви повинні повернутися до Берліну, а мешкати в Мюнхені й літати будете з іншим паспортом — Джозефа Лемана. Більш докладні інформації чекають на вас у Мюнхені. Там же після закінчення „діла" віддасте зброю. Ні в якому разі не беріть її зі собою, коли будете летіти назад через кордон до Берліну. Зрозуміло? Бажаю вам успіху...

І Богдан Сташинський, він же Джозеф Леман і Зіґфрід Дреґер, відлетів до Мюнхену. Наступного ранку він перевірив газовий пістоль і поїхав до будинку ч. 8 на Карльспляц. Тут присів на лавці при зупинці автобусів, взяв газету і почав вичікувати свою жертву. Але в цей день він не зустрів Лева Ребета, не було його й наступного дня. На третій день він помітив свою жертву. Лев Ребет вийшов із автобуса, прямуючи до штаб-квартири українських самостійників.

... „Ніби електричний шок пронизав усього мене. Серце посилено забилося, — пригадував Богдан. — Я встав з лавки й вирішив випередити Ребета. Я швидко увійшов у будинок ч. 8 і в коридорі на першому поверсі став очікувати його. Коридор був темний. Мене не було видно. І крім мене нікого. Я чув, як відчинилися вхідні двері, а потім тяжкі, тверді кроки по сходах. Я вийняв пістоля й почав підходити до сходів. Зразу побачив його — Лева Ребета. Наші очі зустрілися. Ребет спокійно рушив уперед, нічого не підозрюючи. Я підняв пістоля й натиснув спуск. Ребет тяжко зідхнув і впав вперед з останньої східниці в коридор. Я переступив через нього і вибіг на вулицю. По дорозі проковтнув із ампули протиотруту. Голова крутилася. Я приспішив кроки..."

Убивник намагався не бігти. Йому здавалося, що перехожі дивляться на нього з підозрою. Він увійшов у парк. Сів на лавці. Серце продовжувало посилено калатати. Він випив води з паркового крану. Обмив спітніле лице. І вийшов із парку у напрямі Карльспляц. Перед будинком ч. 8 вже стояло поліційне авто і юрба глядачів. Хтось сказав: „Серцевий удар... Він уже мертвий".

Того ж вечора Богдан відлетів до Берліну. Вранці він прочитав у газеті, що о годині 10-ій 40 хвилин ранку український діяч Лев Ребет був знайдений мертвим на сходах першого поверху будинку ч. 8 на Карльспляц. Лікар ствердив, що причина смерти — серцева атака.

У Карльсгорсті Богдана Сташинського вшанували бенкетом Демон та інші чекісти „за вдале переведення операції по ліквідації ворогів Совєтського Союзу".

— За дальші ваші успіхи! — підіймали тост чекісти.

Але Богдан не міг забути ні собаки, ні Лева Ребета. Його стан помітила Інґа. Вона намагалася довідатись від нього, що з ним трапилося. Проте Богдан мовчав.

Минув рік. Богдан декілька разів їздив на розвідку до Голляндії, потім побував у Мюнхені, де йому наказано слідкувати за українським

письменником Степаном Попелем. В дійсності Степан Попель був Степаном Бандерою, головою українських сепаратистів. Богдан догадувався, що черговою його жертвою повинен бути він. І не здивувався, коли його викликали до Москви.

— Ви повинні ліквідувати Степана Бандеру так само, як Лева Ребета, — сказав йому чекіст, який звався Георгій Авксентьєвич.

— Але це трудна справа. Бандера дуже обережний і завжди ходить із озброєними охоронцями.

З Москви до Берліну, а потім до Мюнхену Богдан Сташинський летів не лише з газовим пістолем і фальшивим пашпортом, але і з набором ключів-двійників до квартири Степана Бандери в будинку ч. 7 по Крайтмайерштрасе. На третій день слідкування за квартирою Бандери Богдан зауважив його в автомашині біля гаражу. Він був чомусь сам.

Богдан подумав: „Зараз підійду, вистрелю і — всьому кінець!" І нова думка: „А навіщо, що він мені зробив?" — Серце посилено билося. „За ним попрямують інші. Ні, я більше не можу". І Богдан пішов вулицею геть від наміченої жертви.

Він твердо вирішив більше не вбивати. Швидко вигадавши історію про озброєних охоронців Бандери, Богдан подався до Берліну й там доніс про неможливість безкарного знищення Бандери своєму шефові-чекісту Демону. Той повірив. Вирішено було відкласти цю справу на більш сприятливу мить.

Богдан зідхнув вільніше. Одначе, в жовтні знову викликали до Москви і, видавши йому новий двоцівковий газовий пістоль, наказали: „Вбити за будь-яку ціну Бандеру".

Богдан знову відлетів до Мюнхену. На суді пізніше він свідчив: „Я не знав, що мені діяти. Я побував у своїх батьків у Галичині. Привіз їм багато подарунків. Вони щиро раділи та розпитували мене, де і як я працюю. Я брехав їм, як лише вмів. В дорозі до Берліну я роздумував: якщо не уб'ю Бандери, то „вони" мене зліквідують, а разом і всю мою родину. Ця думка давила і мучила мене. З іншого боку — я не хотів бути вбивцею. А проте, в якомусь півсні, як автомат, я поїхав до Мюнхену, вирішивши, що це буде остання моя справа..."

Декілька днів він слідкував за квартирою Бандери. З Бандерою майже завжди були охоронці. Але одного разу він зауважив, що в „Опель" всідає з Бандерою якась жінка. Авто від'їхало від будинку.

„Тепер або ніколи!" — подумав Богдан. Він перейшов вулицю, підійшов до будинку, де жив Бандера, відімкнув привезеним з Москви ключем двері, замкнув їх зсередини, увійшов у напівтемний коридор і сховався за двері. Він почув, як до будинку під'їхало авто й жіночий голос сказав: „До побачення". Потім хтось почав відмикати ключем зовнішні двері. Це був Степан Бандера. Богдан пішов вгору по сходах. Він почув, як Бандера увійшов у ліфт і став підійматися вгору. Коли Богдан вийшов сходами туди, де жив Бандера, той саме вийшов із ліфту з пакетом і попрямував коридором до дверей свого мешкання.

— Ми зустрілися біля дверей його квартири, — згадував Богдан. — Бандера тримав у правій руці пакунок з овочами, а лівою намагався всунути ключ у замок дверей. Я удав, що зав'язую шнурок на черевикові і, нахилившись, вийняв газовий пістоль. Бандера нічого не зауважив, він уперто відмикав замок. „Що, не працює?" — запитав я його. Бандера здивовано повернувся до мене. В цей момент я скерував пістоля прямо в його обличчя й натиснув спуск. Бандера впав..."

— Тому ми будемо вас дбайливо охороняти, — сказали вони Богданові, — і жити ви будете змушені у нас в Карльгорсті, а не в батьків Інґи.

Богдан зрозумів, що слідкувати будуть за ним ще дбайливіше.

***

Наступного дня вранці Богданові в супроводі двох охоронців-чекістів дозволили з'їздити із Карльсгорсту до будинку Інґи і побачити її та немовлятко в домовині.

— Швидше поховайте немовля й повертайтеся, тепер уже з Інґою, додому, видано наказ.

Коли Богдан зустрівся з Інґою і вони залишилися вдвох, він сказав їй:

— Ми повинні втікати негайно, в цю ж хвилину і продістатися в Західній Берлін, бо буде пізно. Ми не сміємо чекати похорону дитини. Після похорону нас посадять до літака і — в Москву, якщо не гірше. Благаю тебе, втікаймо негайно ж!

Інґа заплакала: — адже ти не бачив свого сина ні живим, ні мертвим. Як же так?..

— Благаю, втікаймо! — настоював Богдан. — Коли я від'їжджав в автомобілі до будинку, то зауважив на протилежному боці „їх" авто з двома чекістами. Дивись сама, авто продовжує стояти і аґенти слідкують за будинком.

Богдан знав, що в будинку Інґи був вихід у сад, а звідти прямо в ліс. До них підійшов шістнадцятилітній брат Інґи Фріц.

— Фріце, проведи нас через ліс вбік Фалькензее, — попросив Богдан.

— Зараз?

— Так, негайно! — і взявши за руку Інґу, що плакала, вони тихо вийшли в сад, а потім пробралися в ліс.

Аґенти КҐБ, які супроводили Сташинського, не зауважили цього й далі сиділи в авті, п'ючи пиво. Трійка прибула до Дальгову, потім, пройшовши три милі, до Фалькензее. Ніхто за ними не гнався. Тут Богдан та Інґа найняли таксівку. Богдан дуже добре знав, що, як тільки їх втеча виявиться, в першу чергу про це буде повідомлено на кордоні. В його кишені лежала пачка грошей, револьвер, „на всякий випадок" і два пашпорти: один — на Крилова, другий — Джозефа Лемана.

— В західній Берлін, і як можна швидше! Заплачу добре! — наказав Богдан таксівкареві. Німець, очевидячки, зрозумів, чому вони поспішають до західнього Берліну, й натиснув на газ.

— Поводься як можна спокійніше, — сказав Інзі Богдан, коли їхня таксівка під'їжджала до перехідного пункту совєтської зони.

Богдан вийняв свій пашпорт і посміхнувся. Вартовий поглянув на пашпорт і відкрив шляґбавм. Це сталося 12-го серпня 1961 року. Їм дійсно пощастило. Наступного дня кордон між зонами був наглухо закритий, а робітники почали мурувати „Берлінський мур".

...Коли Богдан з'явився в контррозвідці в західньому Берліні, ніхто з її офіцерів не хотів йому вірити. Але він подав їм декілька документів, свої фальшиві пашпорти і розповів відверто все про свою „роботу", не затаївши нічого.

Цілий місяць контррозвідка, а також німецька розшукна поліція перевіряли зізнання Богдана. Все до найдрібніших деталів виявилося вірним. В західніх газетах появилися перші відомості про „справу" Богдана

Сташинського і його втечу. Стало точно відомо, хто забив Лева Ребета і Степана Бандеру. Тим часом ТАСС вигадав версію вбивства Степана Бандери, заявивши, що це діло рук аґентів західньонімецької розвідки.

Німецький суд, вислухавши зізнання про вбивство Ребета і Бандери, міг засудити Богдана Сташинського на найвищу кару, але, взявши до уваги щире каяття підсудного й усі ті важливі відомості про дії КҐБ, про які він повідомив уряди західніх країн, обмежився лиш вироком восьми років тюремного ув'язнення. Сташинському йшов тоді 31-й рік.

В 1966-му році Богдан Сташинський вийшов з в'язниці. Його зустріла вірна йому Інґа. Вони пішли і... зникли десь на Заході, так, як зник Гузенко й десятки інших колишніх совєтських працівників.

Переклав з російської мови Д. Н.

Українці демонструють в обороні Нескореної України. Філядельфія, Па.

English Summaries

THE 60th ANNIVERSARY OF UKRAINE'S INDEPENDENCE

By IVAN KEDRYN

Ukrainian journalist and community activist Ivan Kedryn reviews in this article the events before and after the proclamation of the Fourth Universal on January 22, 1918, by the Ukrainian Central Rada. Although there was an opportunity to declare Ukraine's independence even earlier in 1917 (a view shared by Mykola Michnovsky, Symon Petliura and others), it was hindered by a tradition of various nationalities living together under the Russian Empire. The people of Ukraine were not yet ready to sever all ties with the occupying forces of Russia after 250 years of Russian domination. The author emphasizes the great importance of the Fourth Universal in the history of Ukraine, the evolution of political thought and the events following its proclamation, because it led to a series of actions against the occupying forces, including the later struggle by the Ukrainian Insurgent Army (UPA) and the current struggle of Ukrainian political prisoners and dissidents in the USSR — the present Russian Empire.

THE 60th ANNIVERSARY OF THE NOVEMBER 1st ACT

By IVAN DURBAK

The author retells the story of Ukraine's liberation in 1918. This heroic struggle was waged primarily by elements of the Ukrainian Sich Riflemen. The revolution was meticulously organized, and Polish and Austrian soldiers surrendered the arms without a fight. Poland did not want to allow Ukraine to slip out of its control, resulting in the Ukrainian-Polish war. The Ukrainian Galician Army surrounded the city of Lviv for seven months. Ukraine lost to Poland, notably because France aided the victor with modern military equipement. The November 1st Act proved that Ukrainians, even after 400 years of occupation, are able to fight for their independence. In 1919, the Western Ukrainian National Republic united with the Ukrainian National Republic. The war against Poland lasted until the end jof 1919, and against Russia until the end of 1920. Mr. Durbak was a participant of the November 1st Act, 60 years ago.

The network of "Sich" societies in Galicia, comprising young people mostly from villages, contributed a great deal to the development of national consciousness. Primarily sports and fire-drill oriented, the "Sich" units were organized by Dr. Kyrylo Tryliovsky beginning in 1900. The "Sich" members disliked the Polish officials who administered Galicia for the Austro-Hungarian Empire. The first Society of the Ukrainian Sich Riflemen was founded by Dr. Tryliovsky in the spring of 1913, as a military organization which had its

branches across Galicia. This Society launched the formation of the Ukrainian Sich Riflemen, the first military unit in Ukraine's modern history, which helped in the Ukrainian takeover on November 1, 1918, and played a major role in the subsequent War of National Liberation.

SVOBODA AFTER 85 YEARS

By IVAN SVIT

Journalist and specialist on the Far East Ivan Svit surveys the history of Svoboda since its founding in Jersey City, N.J., 85 years ago by Rev. Gregory Hrushka. Svoboda not only informed its readers of events in America, Ukraine and throughout the world, it explained American laws to the new immigrants, united them in their own churches and in the UNA, called on them to build their own clubs, schools, etc. Svoboda taught its readers the dignity of the individual and the dignity of an ethnic group. It united Ukrainians in the United States, Canada and other countries into one family. (Svoboda traveled as far as China, Brazil and Argentina in the 1920's.) Svoboda inspired many actions such as the erection of the Shevchenko monument in Washington, D.C., the establishment of chairs in Ukrainian history, literature and language at Harvard University, and a massive fund-raising campaign to aid earthquake victims in Yugoslavia. Svoboda is the oldest Ukrainian daily newspaper in the world, and as such, has special importance in the history of the free Ukrainian press.

SVOBODA AND RADIANSKA UKRAINA

By VITALY LECTHER

Vitaliy Lechter, a young journalist and new immigrant from Bukovina, tries to compare the material contained in the UNA organ, Svoboda, to that published in the Soviet government-controlled newspaper, Radianska Ukraina. The analysis results in the conculsion that the Soviet publication does not inform, but instead misinforms; does not cover world events, but instead tries to hide them; and fills its pages with the boring and endless Communist directives on how to fulfill the latest five-year plan. The author emphasizes that Svoboda is rich in content and is an important factor in the life of the Ukrainian community. He also praises the UNA publication for its unchanging stand against Communism, a doctrine which has proven to be totally unviable.

"VESELKA" SILVER JUBILEE

By DR. IHOR HURYN

The author, a teacher of Ukrainian language and literature at St. George's Academy in New York, greets the UNA published magazine for children on the occasion of its silver jubilee and describes its educational value for Ukrainian children. The magazine is distributed in several countries of the free world. The author calls on Ukrainian parents to subscribe this unique magazine for their children and thus help them become acquainted with Ukrainian heritage at an early age.

HISTORY OF THE UKRAINIAN PRESS IN AMERICA

By DR. ROMAN HOLIAT

The author, a member of the Shevchenko Scientific Society in America. handled his topic with the precesion of a scholar. Basing his article on many sources, he enumerates hundreds of titles of periodicals that appeared in the U.S. in the Ukrainian language, among them the oldest Ukrainian daily in the world — "Svoboda", — organ of the Ukrainian National Association, a fraternal benefit life insurance organization, which in 1979 will celebrate its 85th anniversary of service to the Ukrainian people. In this article the author enumerates even those periodicals which were published only for a short period of time, giving their name, years of publication, where published and by whom etc. The article is filled with titles and short descriptions of present-day periodicals — including daily newspapers, children's magazines etc. The author included those periodicals that appear in the English language for second and third generation Ukrainian Americans who do not read Ukrainian fluently. The article pays special attention to the English language "Ukrainian Weekly", which has been published by the Ukrainian National Association far the past 45 years, and to the children's magazine "Veselka", also a UNA publication, which has been appearing in Ukrainian for the past 25 years.

This survey of the Ukrainian press in America points out the variety not only of titles but also of outlooks of the different periodicals, while in occupied Ukraine the press is an instrument of the Communist party and does not reflect the real situation in Ukraine or the world.

GALICIAN COINS FROM THE YEARS 1350 to 1408

By YURIY V. KUZMA

Yuriy V. Kuzma, a recent arrival from Ukraine, who is a coin collector and an expert in numismatics, shows in this article that Galicia was never a Polish territory. He proves this by pointing out that the carvings on the coins in the Polish occupied Galicia during the fourteenth and early fifteenth centuries bore such insignia as "Halych Rus' " or "Coin of Rus' " or the lion, Galicia's coat-of-arms. Polish kings themselves recognized the fact that while they ruled over Galicia, it was not Polish territory and that Lviv was not a Polish city. These coins can be found in Polish and Ukrainian museums. The author himself has a few of them.

FROM THE REALM OF HISTORY AND CULTURE

By MICHAEL OSTROVERKHA

This article constitutes a compilation of biographies and works of some of the world's leading thinkers, scholars and writers. The author has chosen some of the more peculiar ideas and views of the thinkers that may otherwise be unfamiliar to the reader. For example, the author relates that when the Chilean Communist poet Pablo Neruda, himself a Nobel Prize winner, heard that the Russian writer Boris Pasternak received such an award, he said: "Characters who accept this bourgeois award should be shot..."

WHERE IS THE TREASURE OF THE ZAPOROZHIAN SICH?

By P. KOLOMIE ("M.U.")

On orders of Russian Empress Catherine II, the 60,000-man army of General Peter Tekeli destroyed the last Zaporozhian Sich located on the Dnieper River in 1775. The Zaporozhian Kozaks were greatly outnumbered and did not offer any resistance. They fled, taking with themselves gold, silver, precious gems and the like. This treasure has never been found. Perhaps it was buried somewhere forever...

DMYTRO BORTNIANSKY, A UKRAINIAN COMPOSER

By SYMON WOSHAKIWSKY

Russian musicologists, whether during tsarist times or now under the Soviet regime, constantly state that the great Ukrainian composers Dmytro Bortniansky (1751-1825) was a "Russian composer" and only once in a while call him a "Russian-Ukrainian composer". Basing his research on many sources — documents, Professor S. Woshakiwsky, an eminent musciologist residing in the U.S. proves that Bortmiansky was a Ukrainian, and not only by birth. Although he studied music in Italy for 10 years, in his operas and church pieces Bortniansky reflects a spirit of Ukrainian music and, without a doubt, belongs among Ukrainian classical composers.

RECENT REMINISCENCES ABOUT UKRAINE

By L. V.

The author, a recent immigrant from Ukraine, who settled here with his wife in 1976, tells about the current life of Ukrainians. He tells about the Russification of Ukraine and the banning of Ukrainian-language periodicals. The author writes that in Bukovina, the authorities allow only in 10 percent of the schools Ukrainian-language instruction. In response to protests, the people were told that "Russian is the language of Lenin". The author tells of the resettlement of Ukrainian youths to Asia to help on construction sites. There they must work without pay either Saturday or Sunday as their contribution to the "building of communism." The author also says that children are told in schools and in the Komsomol to spy on their parents.

OUR CULTURAL POLICIES

By DR. MICHAEL KUSHNIR

The author, a literary and art scholar from the United States, contrasts in his philosophical essay the world of idealism with the world of materialism. The author writes that the Ukrainian nation developed its own culture a thousand years ago, and in the course of numerous invasions and occupations, tapped this

source to defend its land, because geographicaly Ukraine does not have natural defense perimeters. Even in captivity, Ukraine has resisted its oppressors, advancing its just political cultural claims. The culture of Ukraine, its roots, development and spirituality is closely associated with the Western world.

UKRAINE IN POLISH ART OF THE 19-20 CENTURIES

By IHOR WERNYHORA

The author, himself a historian of world culture, cites scores of Polish artists of the 19th and 20th centuries, who were preoccupied with Ukrainian themes in their paintings, especially landscapes of the Carpathian Mountains. Among them he notes such illustrious artists as Piotr Michalowski (1800-55), Jan Matejko (1838-93) and Wladyslaw Jarocki (born in 1879). They also depicted Ukrainian Kozaks and village scenes. Some of them traveled from Poland to Ukraine, otheres were born in Ukraine and often sympathized with the plight of the Ukrainian people. Hundreds of paintings on Ukrainian themes are in the galleries of Warsaw, Cracow and other cities in Poland. Reproductions of these paintings are virtually non-existent since they are no longer being issued.

A NEW UKRAINIAN OPERA

By LEONID POLTAVA

The author, who wrote a rhymed libretto for the opera "Olha Kyivs'ka" by Ihor Bilohrud from Chicago, describes the theme of this work which concerns the adoption of Christianity in the tenth century Rus'-Ukraine. The opera is in four acts and the action takes places in Ukraine and Bulgaria. The recently formed Ukrainian Opera, Inc., a chartered non-profit organization, headed by singer Alicia Andreadis, is contemplating of staging this new operatic work in 1979.

COMPOSER IHOR BILOHRUD

By M. NEDVEZKY

The author presents a portrait of an eminent Ukrainian composer, Professor Ihor Bilohrud, who was born in Ukraine in 1916, studied music in Ukraine and in Germany, and settled in Chicago, Illinois, after the Second World War, where he is a director of a music school. Some of his works show an influence of the German composer Paul Hindemith. Bilohrud composed a symphonic poem "The Steppe", a cantata "Sun of Freedom" to the words of Hanna Cherin, an operetta based on the children's story "Little Red Riding Hood" and other works. In 1977 he was working on an opera "Queen Olha" dealing with the history of Xth century Ukraine.

THE FILMS OF YAROSLAV KULYNYCH

By LEONID POLTAVA

One of the Ukrainian film makers in the United States is Yaroslav Kulynych, who is most known for his documentaries, narrated in the Ukrainian

language, on topics such as: the aborigines in Australia, Ukrainians in countries around the world, and various cultural events. Among Mr. Kulynych's films are: "Ukrainians in Australia", "Under a Foreign Sky" (Ukrainians in South America), "Across Australia with a Camera", "Along the Path of the Kobzar's Glory" (about the unveiling of the Shevchenko monument in Washington, D.C., in 1964), "Saint Sophia" (Rome), and "The Fate of Nations" (about life in various countries on five continents). Mr. Kulynych has also produced a number of films on events of the UNA and its estate Soyuzivka.

POETRY OF UKRAINE

This article is an anthology of the works of several poets living in occupied Ukraine, and written during the past few years. A few of the poets are currently in internal exile (Yevhen Sverstiuk and Ihor Kalynets) while others, like Lina Kostenko or Mykola Petrenko, are living in Kiev or Lviv. The poems of the latter writers are rarely, if ever, published in Soviet Ukrainian compilations. The exiled poets focus their works on exposing the injustices of the Soviet regime. These poems tell of the beauty of Ukraine, love for mother whose son is incarcerated, love and concern for the Ukrainian language, which the Soviet government is attempting to destroy by way of Russification.

A STRONGMAN AND A MONK

By VASYL BARKA

In this new work the well-known poet describes the conflict between the world of violence and the world of justice and faith in God. The world of violence must at long last give in to the power of imminent death, which no "strongman" has managed to overcome. The poem is imbued with humane ideas. At the conclusion L.P. gives a brief biography about the life and work of V. Barka in conjunction with his 70th birthday.

THE POET OF THE UKRAINIAN NATIONAL REVOLUTION

By PROF. GEORGE HRYHORIYIV

On the occasion of the 100th anniversary of birth of Oleksander Oles (Kandyba), Prof. George Hryhoriyiv writes about the life and work of Oles, who was dedicated to the struggle of the Ukrainian people for freedom from Russia and other oppressors. Oles was among many who joyously greeted the Ukrainian revolution in 1917 and the declaration of independence of Ukraine in January 1918. After Ukraine's defeat in the War of National Liberation, Oles moved to Czecho-Slovakia where he continued to write. His works were banned in Ukraine, and only in the 1950's did a small anthology of his works appear in Kiev, though greatly censored by the Soviet officials. The main themes of Oles's works were love of Ukrainianism, the struggle for freedom and statehood, Ukraine's captivating landscapes, and the history of Ukraine. Oles died in Czecho-Slovakia in 1944. Ukrainian students in the United States and elsewhere in the free world today study the works of Oles. Several excerpts from the works of Oles are included at the end of the article.

TRAVELS OF TWO TSARINAS IN UKRAINE

By DR. MYKOLA M. ARKAS

The author, a noted Ukrainian writer who lives in the U.S., describes two episodes from Ukraine's history after it fell under the total domination of Russia following the battle of Poltava in 1709. Russian Tsarina Elizabeth, the daughter of Peter Grozny, married Ukrainian Hetman Kyrylo Rozumovsky. She voided a series of oppressive laws in Ukraine in what was a modest process of liberalization, which came to an abrupt halt with her death in 1761. The second episode concerns Catherine II, a German by birth, who liked to travel in Ukraine with Potemkin, one of her many favorites. She appointed him to the post of Governor-General of the Novorossiysky region near the Black Sea. To show how happy Ukrainians were under the Russian domination, Potemkin ordered the construction of phony villages along the Dnieper River with people dancing and singing as Catherine came down the river aboard a ship. It was all a big show and hence the name "Potemkin villages", which in fact never existed. Catherine made a lot of promises to the Ukrainian Kozaks, but when she returned to Russia she instituted serfdom in Ukraine in 1783. The article includes an appended biography of the author who resides with his family in Maine.

THE NUT TREE

By LUBOV KOLENSKY

In this short story the author — member of the editorial staff of "Svoboda" — relates the experience of a Ukrainian family which recently emigrated from Soviet Ukraine to freedom, to the U.S. Although all the members of this family rejoice in the liberty and prosperity that they found here, their hearts are still filled with sadness because they had to part with their native land. But the Ukrainian National Home in New York, Ukrainian friends, having Ukrainian spoken on the streets of this great city — all this soothes their souls a little and the new immigrants are starting to take surer steps in this new land.

TATIANA SHEWCHUK-BISHOP, A CANADIAN-BORN UKRAINIAN WRITER

By B. H.

Tatiana Shewchuk-Bishop, a poetess, writer and translator of Ukrainian works into English, was born in 1906 in Canada, and now lives in Spokane, Wash. She has written many books in the Ukrainian and English languages. Her main themes are faith in God and faith in the goodwill of mankind. Following her trip to Ukraine, she wrote "A Pilgrimage to Kiev" in 1967, in which she told of the status of Moscow-occupied Ukraine. Tatiana Shewchuk-Bishop is a member of the Ukrainian Cultural Association, U.S.A. Her translations of poems by noted Ukrainian poet, Evhen Malaniuk, also appear in this Almanac.

THE TRUE FACE OF THE SOVIET UNION

By WALTER LEWENETZ

The Union of Soviet Socialist Republics — the USSR — is not a "union" in the meaning of a voluntary union but a conglomerate of different nations and nationalities. This conglomerate was created by Russia by force of arms and demagogic slogans of V. Lenin, the leader of the Communists who promised a lot but delivered nothing. The author of this article — a member of the editorial staff of "Svoboda" — shows that the ruler of the USSR is the Russian nation and its sopkesman — the Communist party, the only party allowed in this present-day Russian empire, where the freedom and culture of all the non-Russian nationalities is persecuted. In the last few years in Ukraine and the other republics" opposition to Russian-communists occupation has increased.

LENIN — THE SWINDLER

By BASIL TERSHAKOVEC

The author, member of the editorial staff of "Svoboda", basing his article on many sources, shows that V. Lenin, the leader of the so-called October Revolution of 1917 in Russia, was a political swindler who wanted to preserve the integrity of the former Russian Tsarist empire by transforming it into the Soviet Union. Lenin at the same time recognized the independence of Ukraine in the form of the Ukrainian National Republic in 1918, while ordering his troops to invade it and destroy it. When there was a need, that is when the Bolsheviks, were in a difficult situation, Lenin recognized the existence of the Ukrainian nation and even allowed members of the Ukrainian Communist — Baret'bist Party to participate in his government, but always with the plan of physicaly liquidating them when the position of the Bolsheviks improved.

A VISIT TO EUROPE

By VASYL HAMULIAK

It is interesting after 25 years of life in America to visit the European countries where one had spent his or her youth. Vasyl Hamuliak writes about just such a visit to Europe. With his daughter he journeyed across Germany, Italy, Yugoslavia, Austria, Switzerland, France and England. The author has a good sense of observation of people, the environment and nature. There are many interesting tidbits of information in this travelogue. For example, the author notes that in Austria the people do not even want to hear about post-Hitler Germany, and although the Austrians speak the German language (because there is no Austrian language), they consider everything of theirs to be Austrian. In Yugoslavia he met people of various nationalities: Serbs, Croatians, Slovenes, etc., who constitute this small empire. Some of these nationalities, especially the Croatians, do not wish to live within the federated state of Yugoslavia, but instead seek independence. It is interesting to note that a person who came to America 25 years ago as an impoverished World War II refugee managed to save enough money through hard work to make this journey for his own cultural edification.

THE WANDERING UKRAINIAN ICON IN AMERICA

By EUGENIA SKASKIW

The miraculous icon of the "Blessed Virgin Mary of Pochayiv" is carried across the United States from city to city, from home to home. According to legend, this icon saved the Pochayiv monastery from enemy onslaught in 1775, and thereby saved all of Ukraine from the Tatar and Turkish invasion. The author, who is 92 years old, tells of the feeling of hope and salvation experienced by her when the icon was in her home. She is a member of the Sodality of the Blessed Virgin Mary in Washington, D.C. The icon is housed in the St. Nicholas Ukrainian Catholic Cathedral in Chicago, Ill. It has been journeying around the United States since 1972.

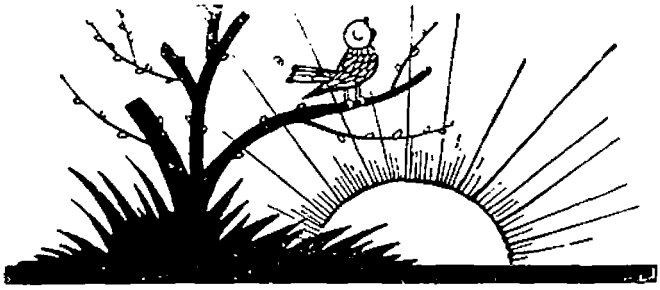

Енциклопедія — НЕОБХІДНА КНИЖКА ДОМА І В ШКОЛІ!

• Подбайте, щоби в кожній публічній бібліотеці була повна і стисла двотомова

Енциклопедія України

В АНГЛИЙСЬКІЙ МОВІ

UKRAINE: A CONCISE ENCYCLOPAEDIA

Том 1-ий $45.00 ←≪ ЦІНА ≫→ Том 2-ий $60.00

Хто замовить ОБА ТОМИ платить $94.50

Замовлення і належність ТІЛЬКИ ЧЕКАМИ або ПОШТОВИМИ ПЕРЕКАЗАМИ (М.О.) слати:

To: UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.
30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07302

УКРАЇНСЬКИЙ КОНҐРЕСОВИЙ КОМІТЕТ АМЕРИКИ

вітає
найстаршу братську установу
УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ
в рядах якого є десятки тисяч українців трьох поколінь.

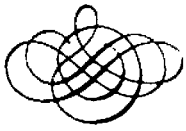

УНСоюз створили в минулому столітті українські поселенці в Америці. Їхні нащадки розбудували і зміцнили цю братську установу, і дали почин в 1940-му році до оснування Українського Конґресового Комітету Америки.

Вітаємо все Членство Українського Народного Союзу, Головному Урядові бажаємо йти шляхом наміченим піонерами, — для збереження української національної ідентичности в ЗСА і ширення правди про землю наших дідів і батьків — Україну.

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. ШЕВЧЕНКА

Відзначило у 1973-му році 100-річчя свого існування. Відзначатиме у 1978-му році 30-річчя існування в Америці.

Коли в Україні не існує української вільної науки, — коли тамошня наука запряжена також до воза русифікаторської політики займанця, — коли комуністична Москва продовжує політику царської Москви фальшування української історії і літератури та нищення всієї Правди про Україну і переслідує всіх тих чесних українських людей, які виступають в обороні тієї Правди, то місію плекання вільної української, ні від кого незалежної української науки виконує

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. ШЕВЧЕНКА

За все своє існування у вільному світі, зокрема в Америці, НТШ не отримало ані сотика з будь-якого чужинецького джерела. Воно існує і працює виключно завдяки жертвенності рідного громадянства.

Підтримуйте морально і матеріяльно Наукове Товариство ім. Шевченка!

Shevchenko Scientific Society, Inc.
302-304 West 13th Street New York, N.Y. 10014

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ! • ЧИТАЙТЕ! • ПОШИРЮЙТЕ!

СВІТЛО
THE LIGHT

ВИДАЮТЬ ОО. ВАСИЛІЯНИ

ВИХОДИТЬ ЩО МІСЯЦЯ У ВИГІДНІМ ДО ЧИТАННЯ ФОРМАТІ З ГАРНОЮ, МИСТЕЦЬКОЮ ОБГОРТКОЮ.

ПЕРЕДПЛАТА ТІЛЬКИ 6.00 ДОЛ. РІЧНО.

Адреса:

The Basilian Press

286 Lisgar Street ▪ Toronto, Ont., Canada M6J 3G9 ▪ Tel.: 535-6483

Ваші знайомі чи рідні будуть Вам вдячні ввесь рік, коли як Різдвяний Дарунок замовите для них „СВІТЛО"

• ▪ •

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІЯН

ІЗ ВЛАСНОЮ ПЕРЕПЛЕТНЕЮ

виконує сумлінно й за уміркованні ціни всякі друкарські роботи: ЧАСОПИСИ, ЖУРНАЛИ, КНИЖКИ, ВІДОЗВИ, АФІШІ, ЛЕТЮЧКИ, КАНЦЕЛЯРІЙНІ ДРУКИ, КОВЕРТИ, ВІЗИТІВКИ, ВЕСІЛЬНІ ЗАПРОШЕННЯ, ДРУКИ У ДВОХ АБО Й БІЛЬШЕ БАРВАХ, ТОЩО.

The Basilian Press

286 Lisgar Street ▪ Toronto, Ont., Canada M6J 3G9 ▪ Tel.: 535-6483

Українська Федеральна Кредитова Кооператива

„САМОПОМІЧ"

в Детройті

видає позички на всякі потреби на догідних услів'ях, платить квартально високі відсотки за ощадності.

Наші услуги: відкритий кредит, оплачена Кредитівкою асекурація на консумційні позички до висоти $10,000 і на життя до висоти $1,000 (в залежності від віку і висоти ощадностей), пряме одержування чеків Соціяльного Забезпечення, грошеві перекази, приймання оплат за газ і телефон, шер-дрефтс, які заступають чеки, завірювання документів та уділювання фінансових порад.

ЗАХОДЬТЕ ЗА БЛИЖЧИМИ ІНФОРМАЦІЯМИ ДО НАС.
ТРИ БЮРА ДЛЯ ВАШИХ ПОСЛУГ.

Централя: **11838 Jos. Campau, Detroit, Michigan 48212. Telephone: 891-4100**

На Заході: **7346 Michigan, Detroit, Michigan 48210. Telephone: 841-2390**

Ворен: **28792 Ryan Road, Warren, Michigan. Telephone: 573-7074**

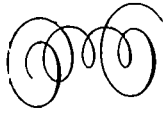

Щадіть! *Позичайте!* *Убезпечуйтесь!*

Member of:
Ukrainian National Association
National Association of Real Estate Boards
Florida Association of Realtors
Orlando-Winter Park Board of Realtors
National Institute of Farm and Land Brokers
Apopka Area Chamber of Commerce

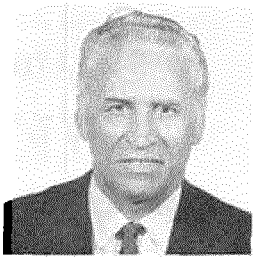

„КЛАПТИК УКРАЇНИ" на ФЛЬОРИДІ

Де квіти цвітуть цілий рік, де сонечко гріє, трава зеленіє, де помаранчеві сади, як Різдвяні ялинки, тут мінеральні джерела — скупаєтесь і почуєтесь, неначе в Черчу біля Рогатина —

в УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ.

Придбайте ділянку під хату. Мальовничі і заліснені ділянки величини 50 x 110 лише $5,500, а 85 x 120 від $8,000, можете купити за готівку або на сплати, до кожної ділянки є проведена міська, добра вода, відходові канали, електрика, телефон та асфальтові тверді дороги.

•

Маємо готові ділянки під будову двох і більше родинних домів, та велику площу під будову „Шапінг Сентер" комерсійних склепів.

Велика кількість наших родин вже купили площі в нашому селі, вже побудовано 15 хат, кілька хат в стадії будови, **в УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ.**

Ще 1975 році зорганізовано Товариство ім. Т. Шевченка, Відділ 380 УНСоюзу, а зараз отримано чартер на громадсько-церковну організацію під іменем „Юкреінієн Юніти оф Сент Владимир", себто Українське Об'єднання ім. Святого Володимира. Ціллю і обов'язком цієї Організації є: 1 — Об'єднати всіх українців нашого села, 2 — Побудувати Дім Культури і Церкву, де можна б зійтися. Наша Корпорація подарувала велику площу на ті цілі, зараз робить заходи для будови такого дому.

Тому, щоби створити тут, у нашій околиці, сильну УКРАЇНСЬКУ ТВЕРДИНЮ та дати можність нашим громадянам, що бажали б поселитись у нашому селі зі своїми людьми на постійно чи зимою, ми присвячуємо це оголошення.

МАЄМО ДРУГІ ПРОДАЖІ:
ФАРМИ • САДИ • ПЛОЩІ • ДОМИ • ІНВЕСТИЦІЇ

Sunnyland Realty MLS

855 N. Park Avenue Apopka, Florida 32703

Stephen Kowalchuk - Realtor Office: (305) 886-3060

Через ощадність до кращого завтра!!

УКРАЇНСЬКА ЩАДНИЦЯ

„ПЕВНІСТЬ"

у ЧІКАҐО

і

Філія у РОЛЛІНҐ МІДОВС, Ілл. (коло Палатайну)

- Платить найвищу, щоденно нараховувану, дивіденду, а саме:
  5¼% від біжучих щадничих конт,
  6¼%, 6½%, 6¾%, 7, 7½% та 7¾% від **СЕРТИФІКАТІВ**, залежно від суми та часу, на який вкладається.
- Кожне ЩАДНИЧЕ КОНТО є забезпечене ФЕДЕРАЛЬНОЮ УРЯДОВОЮ АҐЕНЦІЄЮ — ФСЛІК до суми $40,000.
- КОРИСТАЙТЕ З УСЛУГ, ЯКІ ДАЄ Щадниця „Певність":
  — Гіпотечні позики (моргеджі) на купно дому, землі, господарства на дуже догідних умовах.
  — *ОСОБИСТІ ЧЕКИ (ЧЕКОВІ КОНТА).*
  — ПЕНСІЙНІ КОНТА — IPA та КІО, на яких зложені гроші, відтягаються від прибуткового податку.
  — ЩАДНИЧІ КОНТА „РІЗДВЯНИЙ КЛЮБ" вже від $1.00.
  — ВОГНЕТРИВАЛІ ДЕПОЗИТОВІ СКРИНЬКИ.
  — ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ. — ПОДОРОЖНІ ЧЕКИ.
  — ПЛАЧЕННЯ МІСЬКИХ РАХУНКІВ за воду, газ, електрику та телефон.
  — БЕЗПЛАТНЕ НОТАРІЯЛЬНЕ ЗАВІРЕННЯ ДОКУМЕНТІВ.

ГОДИНИ ПРАЦІ:

Понеділок: 9-3 по пол.	Четвер: 9-3 по пол.
Вівторок: 9-3 та 6-8 веч.	П'ятниця: 11-8 веч.
Середа: закрито	Субота: 9-1 по пол.

SECURITY SAVINGS & LOAN ASSOCIATION

932-936 N. Western Avenue — Chicago, Ill. 60622 ■ Tel.:772-4500

і

2166 Plum Grove Road — Rolling Meadows, Ill. 60006 ■ Tel.: 313-991-9393

ГОДИНИ ПРАЦІ:

Понеділок: 9:30 до 8 веч.	Четвер: 9:30 до 4 по пол.
Вівторок: 9:30 до 4 по пол.	П'ятниця: 9:30 до 8 веч.
Середа: закрито	Субота: 8:30 до 12:30 по пол.

За інформаціями та порадами у всіх фінансових справах, просимо звертатися особисто або телефонічно з довір'ям!

ANTHRACITE DISTRICT MEMBERSHIP CHAMPIONS 1975-1977
Pictured on photo from left to right: Adolph Slovik, District Treasurer, Peggy Hentosh, 2nd Vice-Pres. District, Tymko Butrej, District President, Joseph Chabon, 1st vice-Pres. District, Helen Slovik, District Secretary Second row: Eugene Jankowsky, District Auditor, Orysia Jankowsky, Br. 164 John Kudrysch, former sec. No. 164, Walter Salak, Sec. Br. No. 9 for 30 yrs.

The cradle of the Ukrainian National Association is the Anthracite District. It had its beginnings in Shamokin, Pennsylvania, and brought forth to its governing helm, a Supreme President, Dmytro Kapitula. He served as Supreme President from June, 1908 to Jan. 1, 1918; during a most critical period for the organization. He served as its Supreme Auditor until his death, Dec. 25, 1953. Now, this Anthracite District, which had floundered for several years, is once again enjoying the honors of Membership Champions for 1975 and 1977.

ANTHRACITE DISTRICT OFFICERS FOR 1977

Honorary Chairman-Michael Hentosh
President-Tymko Butrej
1st Vice-Pres.-Joseph Chabon
2nd Vice-Pres.-Peggy Hentosh
Treasurer: Adolph Slovik
Secretary: Helen Slovik
Organizers: John Petruncio & Joseph Chabon
Auditors: Joseph Sedor, Anna Sninsky, Eugene Jankowsky

ANTHRACITE DISTRICT BRANCH SECRETARIES

BR. No. 1-Harry Wallick
No. 2-Elizabeth Senkowicz
No. 7-Helen Slovik
No. 9-Walter Salak
No. 31-Michael Stock
No. 78-John Petruncio
No. 85-Thomas Panco
No. 90-Joseph Sedor
No. 98-Olga Dudich
No. 129-Alice Bervinchak
No. 164-Tymko Butrej
No. 201-Roman Tenetylo
No. 228-Anna Sninsky
No. 242-Joseph Chabon
No. 265-Helen Zhilier
No. 305-Peggy Hentosh
No. 333-W. Bobersky
No. 357-Stephen Wozney
No. 382-Kathryn Harbest
No. 429-Rt. Rev. Hilary Wroblewsky

Скільки Буде Коштувати
Ваше Нове Авто?

МІСЯЧНІ РАТИ ПОЗИЧКИ

СУМА ПОЗИЧКИ	2 РОКИ	3 РОКИ	4 РОКИ
$2,000	$91.40	$63.62	$49.80
$3,000	$137.10	$95.43	$74.70
$4,000	$182.80	$127.24	$99.60
$5,000	$228.50	$159.05	$124.50

* При вплаті 1/3 ціни авта,
рати можуть змінитися, залежно від ринку грощей.

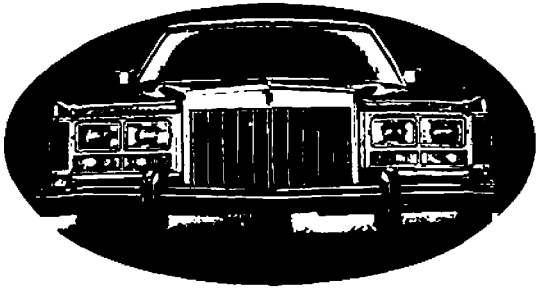

По дальші інформації телефонуйте на число

(312) 489-0520

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА

„САМОПОМІЧ"

в ЧІКАҐО

2351 West Chicago Avenue — Chicago, Ill. 60622

УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДНОМУ СОЮЗОВІ і „СВОБОДІ"
в АЛЬМАНАХ

Глянь на криницю, що із стіп могили
В степу сльозою чистою журчить:
В її оці личко місяця блищить
І сонця промінь грає в чистій хвилі.

З грудей землі б'ють водянії жили.
Струї живої рух не кінчиться й не спить.
Вода ж погожа тисячі живить
Весни дітей, що вкруг її обсіли.

Криниця та з чудовими струями —
То люду мого дух, що, хоч у сум повитий,
Співа до серця серцем і словами.

Як початок тих струй усім закритий,
Так з темних джерел ті слова повстали,
Щоб чистим жаром серце запалити.

ІВАН ФРАНКО

Т-ВО „УКРАЇНСЬКА СІЧ" — 39-ий ВІДДІЛ УНСОЮЗУ в СИРАКЮЗАХ, Н. Й.

УПРАВА:

Олекса Шмокалюк
председник

Д-р Мирон Ткач
заст. председника

Ярослав Величко
касир

Іван Пиндус
фінансовий секретар

Іван Пігулак
почесний член Управи

Микола Павлів
рекордовий секретар

Григорій Свенціцький
заст. касира

Микола Проскуренко
заст. фінансового секретаря

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ:

Василь Майкович, голова

Володимир Ревюк
член

Григорій Базар
член

З громадою і для громади!
В ощадностях наше майбутнє!

УКРАЇНСЬКА ЩАДНИЦЯ

Ukrainian Savings & Loan Association
1321 W. Lindley Ave., Philadelphia, Pa. 19141

- **Платить високі відсотки,** а саме:
  від біжучих ощадностевих конт 5¼;
  від сертифікатів 5½-7¾, залежно від суми і часу, на який їх вкладається.
- **Кожне конто має Державне Забезпечення,** F.S.L.I.C., до суми $40,000.
- **Для бажаючих купити** дім, підприємство, чи будь-яку посілість, Українська Щадниця дає позики (mortgages) на дуже догідних умовах сплати.
- **Для своїх членів** дає правні і нотаріяльні поради; згрошевлює заробітні і соціяльно-обезпеченеві чеки; продає державні бонди; видає подорожні чеки (Travelers Cheques), грошеві перекази (Money Orders) і т. п.
- **Працюючі** у власних підприємствах, або в таких, що не забезпечують їх пенсійним фондом, можуть відкрити в Щадниці пенсійне конто — IRA, вкладаючи на це по $1,500 річно. Гроші зложені на пенсійне конто віднімається опісля від приходового податку (Income Tax).
- **Години праці:** Кожного дня, крім суботи, від години 9:00 рано до 3:00 по пол.; в п'ятницю до 7:00 вечора.
- **Телефон** Української Щадниці: DA 9-7080, DA 9-7081.

ТУРИ в УКРАЇНУ
— 1978 —

Прийміть до серця
мальовничі степи,
зелені Карпатські гори,
широке, широке Дніпро,
блискуче Чорне Море!
Та модерні споруди
безмежної України.

Не чекайте довше,
відвідайте її цього року!

Від'їзд в неділю, 7 травня — 1 жовтня
Київ, Львів
8 днів ..... $869 — $834

Від'їзд в неділю, 18 червня — 16 липня — 20 серпня
Київ, Канів, Львів, Тернопіль, Варшава
16 днів $1289

Від'їзд 3 липня
Кошиці, Пряшів, Львів, Ужгород, Одеса, Ялта, Запоріжжя, Київ, Канів
21 днів $1489

Від'їзд в понеділок, 22 травня — 10 липня — 14 серпня
Ужгород, Тернопіль, Львів, Київ, Канів
15 днів $1289

Від'їзд в неділю, 25 червня — 23 липня
Львів, Ялта, Київ, Канів, Запоріжжя
16 днів $1378

Від'їзд 6 серпня
Ленінград, Львів, Ялта, Краснодар, Київ, Канів, Москва, Копенгаген
20 днів $1498

Тому, що кількість місць на кожні подорожі є обмежена, радимо замовляти собі подорож, яка Вас цікавить, якнайскоріше. Маршрути й ціни тур, можуть підлягати змінам через різні причини. По точні інформації, телефонуйте або пишіть до ДМИТРА чи МАРІЇ ГОРБАЙ, власники бюра.

SCOPE TRAVEL, INC.

192-12 Northern Blvd., Flushing, N.Y. 11358
(212) 357-5400 (New York City)

Your Family Banking Center

PASSBOOK SAVINGS

5¼%

FROM DAY OF DEPOSIT
COMPOUNDED DAILY

PAID MONTHLY

Instalment Loans

Auto • Personal
Home Improvement

CHECKING ACCOUNTS

REGULAR OR SPECIAL

ESTABLISHED 1839 THE OLD BEEHIVE

PROVIDENT SAVINGS BANK

JERSEY CITY • WEST NEW YORK • DUMONT • LEONIA • BAYONNE • UNION CITY
WESTWOOD ■ TEANECK ■ BELLEVILLE ■ POINT PLEASANT BEACH ■ RED BANK
SEAVIEW SQUARE SHOPPING CENTER

MEMBER FDIC

УКРАЇНСЬКА

ЩАДНИЧО-ПОЗИЧКОВА СПІЛКА

„Певність"

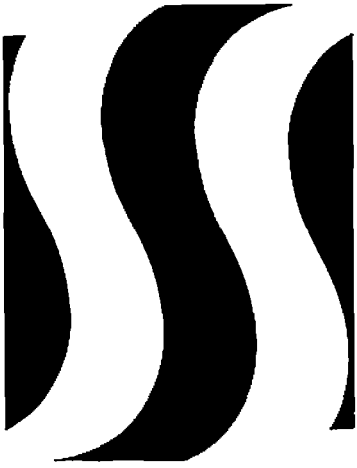

SECURITY
SAVINGS
AND LOAN
ASSOCIATION

932-936 NORTH WESTERN AVENUE • CHICAGO, ILL 60622
TELEPHONE 312 / 772-4500

2166 PLUM GROVE ROAD • ROLLING MEADOWS, ILL 60006
TELEPHONE 312 991-9393

YOUR ACCOUNT INSURED BY FEDERAL SAVINGS
AND LOAN INSURANCE CORPORATION

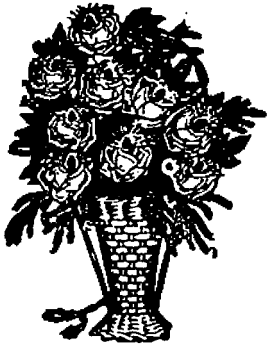

УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК

ПЕТРО ЯРЕМА

ЗАЙМАЄТЬСЯ ПОХОРОНАМИ

в

BRONX — BROOKLYN — NEW YORK — QUEENS
і ОКОЛИЦЯХ

КОНТРОЛЬОВАНА ТЕМПЕРАТУРА
МОДЕРНА КАПЛИЦЯ ДО УЖИТКУ

Phone OR 4-2568

Established 1906

PETER JAREMA FUNERAL HOME, INC.

AIR CONDITIONED CHAPELS

CHAPELS AVAILABLE IN ALL LOCATION

129 East 7th Street **New York City, N.Y. 10009**

Tel.: (201) 246-0549

Tel.: (201) 469-6288

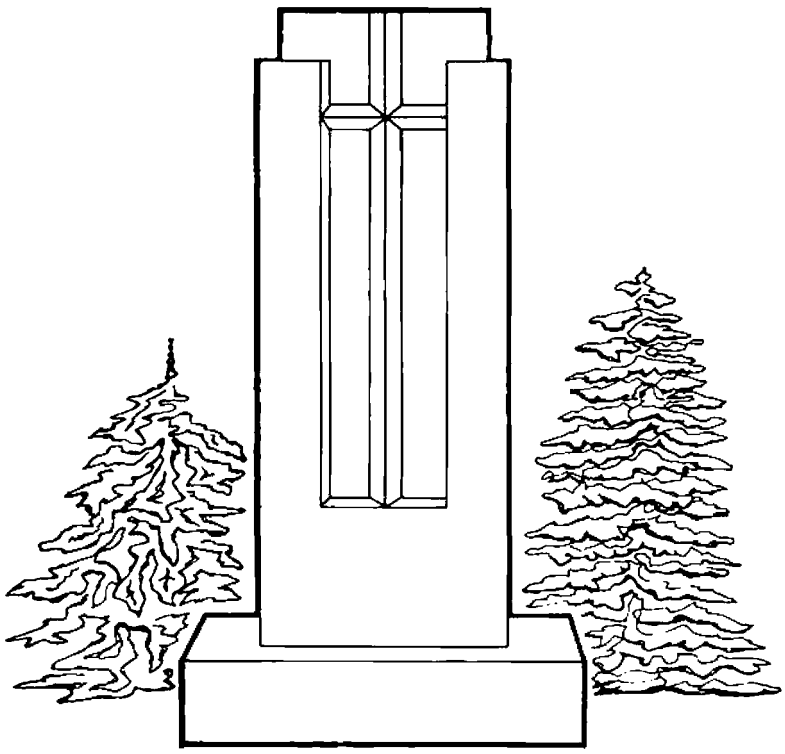

SOUTH BOUND BROOK MONUMENT CO.

Власник Ю. БЕЗСОНІВ

- Авторизовані репрезентанти виконавців гранітних робіт пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні.
- Приймаємо замовлення й ставимо гранітні й мармурові пам'ятники мавзолеї, статуї, рівнож у бронзі, огорожі й лави на всіх цвинтарях.

Office and Residence:
Box 445 A, Cedar Grove Rd., Somerset, N.J. 08873
(напроти „Українського Села", у віддалі 3-ох хвилин від Церкви-Пам'ятника)

Mailing Address:
P.O. Box 316, So. Bound Brook, N.J. 08880

Displays:
127 Main Street, So. Bound Brook, N.J. 08880

LYTWYN & LYTWYN

UKRAINIAN FUNERAL DIRECTORS

ESsex 5-5555

801 Springfield Avenue
Irvington-Newark, N.J.

AIR CONDITIONED • ОБСЛУГА ЩИРА і ЧЕСНА

- Our Services Are Available Anywhere in New Jersey.
- Також займаємося похоронами на цвинтарі в Бавд Бруку і перенесенням Тлінних Останків з різних країн світу.

TRIDENT SAVINGS

РИЗУБ

760 CLINTON AVE., NEWARK, N. J. 07108

Всестороння фінансова обслуга

ЩАДІТЬ І ПОЗИЧАЙТЕ У СВОЇЙ УСТАНОВІ

760 Clinton Ave., Newark, N.J.
Tel.: 371-1120

Філія: 700 Sanford Ave., Newark, N.J.
Tel.: 372-0303

58 YEARS OF SERVICE

58-ЛІТНЯ ОБСЛУГА

NOW PROVIDING TWO LOCATIONS FOR BETTER SERVING
THE NEEDS OF FAMILIES THROUGHOUT THE
DELAWARE VALLEY.

NASEVICH FUNERAL HOME

CONSCIENTIOUS SERVICE

CENTER CITY

Franklin and Brown Streets
Philadelphia, Penna. 19123
MA 7-1320

NORTH PHILADELPHIA

109 E. Tabor Road
(5400 N. Front Street)
Philadelphia, Pa. 19120
DA 9-1844

MICHAEL and ANNE NASEVICH

(212) 254-8779 Established 1920

KOBASNIUK TRAVEL INC.

157 SECOND AVENUE, NEW YORK, N.Y. 10003

WORLDWIDE AIR & SHIP TICKETS ▪ CRUISES ▪ HOTELS
FOREIGN and DOMESTIC TOURS ▪ CAR RENTALS
IMMIGRATION and VISITOR DOCUMENTATION

Authorized parcel & foreign remittances agents for:
PEKAO, TUZEX,
INTERNATIONAL REMITTANCES, Inc.

SEND FOR OUR 1978 UKRAINE GROUP TOUR BROCHURES

Notary Public
Vera Kowbasniuk Shumeyko

General Insurance
Anthony Shumeyko

ВАСИЛЬ і БОГДАН МУЗИКИ

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

(**основане в 1915 році**)

ПОНАД ШІСТДЕСЯТ РОКІВ

СУМЛІННОЇ ОБСЛУГИ ГРОМАДИ В ЧІКАҐО

MUZYKA & SON

Funeral Home

2147 - 57 WEST CHICAGO AVENUE

CA 7-1222 BR 8-7767 BR 8-7768

**УКРАЇНСЬКЕ КАТОЛИЦЬКЕ ВИДАВНИЦТВО,
КНИГАРНЯ й ДРУКАРНЯ
в ЧІКАҐО**

„СТАВРОПІҐІЯ"

- ВИДАЄ річні альманахи-календарі та іншу релігійну літературу.
- Друкує журнали, книги й інші друки.
- Має до набуття українські книги, газети, журнали, платівки, картки й інше.

2226 W. Chicago Avenue, Chicago, Ill. 60622

**Українська Православна Федеральна
Кредитова Кооператива
в Ню Йорку**

304 Схід 9-та вулиця (Дім Пласту)
Тел.: (212) 533-2980

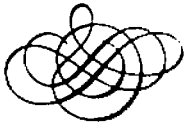

**Відкрито ЩОДЕННО (крім понеділка і свят) від год. 10-3 по пол.,
крім того у п'ятницю від 6-8 веч.**

• Обслуговує Українську Громаду Ню Йорку і околиці • Дивіденду 6% платимо квартально • • Ощадності кожного члена забезпечені до 40,000 дол. • БЕЗКОШТОВНЕ забезпечення на життя до 2,000 дол. • БЕЗКОШТОВНЕ забезпечення позичок до 10,000 дол. • Позички членам на всі потреби та на дуже низькі відсотки.

ROBERT PAUL KEYBIDA, D.M.D.

FAMILY DENTISTRY

1855 Sprinfield Avenue
Maplewood, New Jersey 07040

Родинний Дентист.
Принимає за попереднім
домовленням.
Tel.: (201) 761-4831

Call for appointment
(201) 761-4831

Best Wishes

Andrew & Evelyn Keybida

Maplewood, New Jersey

UNA Branch 322

D & C Esso Service Center, Inc.

COMPLETE AUTOMOTIVE SERVICE & TOWING

(201) 763-9620
(201) 762-0151

1796 Springfield Avenue
Maplewood, N.J. 07040

CHARLES & ANDREA KEYBIDA SEVERINI

З нагоди 85-ліття найстаршого українського щоденника в вільному світі

„СВОБОДА"

бажаємо Редакції найкращих успіхів — всіх Господніх ласк!

17-ий ВІДДІЛ УНСОЮЗУ ім. ІВАНА ОНИЩЕНКА в Чікаґо

Відділ Українських Баптистів в Чікаго відзначає своє ДЕСЯТИРІЧЧЯ і з тієї нагоди вітає своїх членів, а при тому дякує їм за піддержку на протязі 10-ти років і просить всіх братів і сестер вступати до нашого Відділу, патроном якого є основоположник українського баптистського руху — ІВАН ОНИЩЕНКО, який вступив в заповіт із Господом через святе за вірою Хрещення 1852 року.

УПРАВА ВІДДІЛУ:

Ярослав Билень
секретар

Петро Ґапонюк
касир

Антін Коцепула
голова

Пастор Олекса Гарбузюк
голова Контрольної Комісії

УКРАЇНСЬКА ЄВАНГЕЛЬСЬКО-БАПТИСТСЬКА БІБЛІОТЕКА в ЧІКАҐО

1042 N. Damen Avenue, Chicago, Ill. 60622

відзначає

П'ЯТНАДЦЯТИРІЧЧЯ СВОГО ІСНУВАННЯ 1963-1978

В бібліотеці маємо всі видання духовної літератури, як: Біблії, Нові Заповіти, співанники, платівки — наспівані хорами наших Церков, українською і англійською мовами. Маємо також на складі і книжки з загальної української тематики.

Просимо писати по каталог на адресу, подану вгорі, або на адресу керівника бібліотеки:

Jaroslav Bylen
5529 W. Berenice Avenue, Chicago, Ill. 60641

EDITION
BOOKS PAPER CORP.

419 Lafayette Street • New York, N.Y. 10003
Tel. (212) 777-1300

ДРУКАРНЯ
Виконує сумлінно друкарські роботи:
книжки, журнали, тощо.

УКРАЇНСЬКЕ ПОХОРОННЕ ЗАВЕДЕННЯ

KAPPA
FUNERAL HOME

ПЕТРО КАППА — Директор

СУМЛІННА І ЧЕСНА ОБСЛУГА

КАПЛИЦІ В ЧІКАГО Й НА ПЕРЕДМІСТЯХ

2321 WEST CHICAGO AVE. CHICAGO, ILLINOIS 60622

Tel. AR 6-4575 or 276-4576

PURCHASE YOUR COPY OF BASARAB, FENCHAK, SUSHKO, ET AL.,

The Ukrainians of Maryland

(460 pp. with over 200 photos)
from

Ukrainian Education Ass'n of Maryland, Inc.
c/o John Malko, Treas.
518 S. Wolfe Street, Baltimore, Md. 21231

.....

$6.50 per copy (includes postage)

Name .....

Street .....

City ..... State ..... Zip .....

Проф. Інж. ГАВРИЛО ГОРДІЄНКО

написав і видав книги тривалої вартості:

1. АГРАРНА РЕФОРМА НА ВОЛИНІ В XVI. СТОЛІТТІ. (ВИПРОДАНА)
2. ІСТОРІЯ КУЛЬТУРНИХ РОСЛИН. Ціна $10.00
3. ЧЕРВОНА КАЛИНА. Ціна 5.00
4. ПІД ЩИТОМ МАРСА. (СПОГАДИ) ТОМ 1. (До липня 1922 р.). Ціна ... 20.00
5. ПІД ЩИТОМ МАРСА. (СПОГАДИ) ТОМ 2. (Мої Подєбради 1922-1931). Ціна 20.00

Згадані книги находяться по бібліотеках академій наук, університетів, різних інших наукових закладів, в центральних бібліотеках, в редакціях часописів, в бібліотеках окремих визначних осіб і в приватних бібліотеках українських громадян по численних країнах світу на всіх континентах нашої плянети.

Лишаються невеликі рештки накладів. Книги цінні змістом, видані люксусово, можуть бути окрасою будь якої бібліотеки. Замовляти можна у автора:

G. HORDIENKO
577 Geneva Avenue, Philadelphia, Pa. 19120. U.S.A.

SP 7-9637

З нагоди 85-ліття „Свободи" дальших успіхів бажають

ЯРОСЛАВА і СТЕФАН ЛЮТАКИ

власники

HOLIDAY LOUNGE

BAR

75 ST. MARK'S PLACE
(8th Street)

NEW YORK CITY

DELTO EUROPA CORP.

146 First Avenue (bet. 8th & 9th Sts) • New York, N.Y. 10009
Tel.: (212) 228-2266

Має на складі різного рода товари до висилки на УКРАЇНУ. Також в нас є великий вибір: кераміки, друкованих обрусів і серветок.

Власник: **Роман Іваницький**

Na mnohaja i blahaja l'ita!
from

St. John the Baptist
Ukrainian Catholic Church

26 New London Turnpike
Glastonbury, Connecticut 06033

The Sisterhood U.N.A. Branch 138

Father Charles A. Mezzomo, Pastor

Bulldozer & Shovel Service • Excavating • Top Soil
• Driveways Installed •

George & Bill Dworetzky

LANDSCAPING - GRADING - PAVING

8-01 Lake Street — Fair Lawn, N.J. 07410
(201) 796-5134

NU-WAY STORE

"Clothes for the whole family"

Phone (306) 549-2322

Prop. JOHN H. HERMAN

Hafford, Sask., Canada

Tel.: GR 3-8784

Привіт „Свободі" з нагоди її 85-річчя.

ORCHIDIA RESTAURANT

COCKTAIL LOUNGE

Марія Підгородецька

145 Second Avenue
New York, N.Y. 10003

НОВОВІДКРИТИЙ

European Delicatessen "Natalka"

при 119 Second Ave. (ріг 7-ої вул., близ. укр. церкви) в Ню Йорку

- Має в крамниці — імпортовані товари з Польщі, СССР і Німеччини, рибні продукти і т. п.
- Домашня кухня — обіди, перекуски під найкращим зарядом кухаря зі Львова.
- Власне, свіже печиво.

Тел.: (212) 777-9724

HASYN FUNERAL HOME

ІВАН ГАСИН

найстарший український погребник
у Філядельфії, Па. й околиці.

4244-48 Old York Road

(215) 455-1400

Philadelphia, Pa. 19140

ОДИНОКА УКРАЇНСЬКА КВІТЯРНЯ

BEST FLORIST

2224 W. Chicago Avenue
Tel.: (312) 276-3747, (312) 486-5967 Chicago, Ill. 60622

УКРАЇНСЬКА АПТЕКА

AUGUSTA PHARMACY

276-6670 959 N. Western Avenue, Chicago, Ill.

Професійна, чемна обслуга

Власники:

КВІТКА КУЛЬЧИЦЬКА — ЗІРКА ЦИМБАЛІСТА

PHONE: GREENLEAF 6-0300 J. Z. BUNDZIAK

J and Z
Quality Meat Products

HOME MADE BOLOGNAS AND SAUSAGES

39 PALISADE AVE. YONKERS, N. Y. 10702

AMAZINGLY LOW PRICES • FAST SERVICE

ENVELOPES

Millions in Various Sizes, Styles & Colors Produced Daily

PLAIN • PRINTED • LETTERPRESS • OFFSET

HAIRLINE COLOR REGISTER

HUDSON ENVELOPE & PAPER CO. 33 W. 17th St. • New York, N.Y. 10011 **691-3333**

Бажаю якнайкращого успіху
та свободи нашій поневоленій Україні!

Сентралія, Па. ***Йосиф Сидор,*** *секр. 90-го Відд. УНС*

„СВОБОДІ"
з нагоди 85-річчя її служби Українському Народові
привіт від
70-го ВІДДІЛУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ
— ТОВАРИСТВА „ПОСТУПОВИЙ КЛЮБ" —
в Джерзі Ситі, Н. Дж.

Стафан Білик	**Іван Патуляк**	**Микола Шеремета**
заст. предсідника	*предсідник*	*секретар*

З нагоди Ювілею — передаємо привіт
Українському Народному Союзові і „Свободі"
від
УКРАЇНСЬКОГО СПОРТОВО-ВИХОВНОГО
Т-ВА „ЧОРНОМОРСЬКА СІЧ"
Нюарк, Н. Дж.

TED PONOS
JOSEPH SYGIDA

Phone: 373-6271

STUYVESANT MEAT MARKET, INC.

249-251 Stuyvesant Avenue — Newark, N.J. 07106

НАЙКРАЩОЇ ЯКОСТИ М'ЯСИВА І ВЛАСНІ М'ЯСНІ ВИРОБИ.

ВЕСЕЛКА

ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ

THE RAINBOW — A Children's Magazine

КОЛЬОРОВІ ІЛЮСТРАЦІЇ. ПОЯВЛЯЄТЬСЯ КОЖНОГО МІСЯЦЯ.

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ.

Річна передплата у ЗСА і Канаді ---------- $5.00
Для членів Українського Народного Союзу ---------- 4.00
(У інших країнах рівновартість тієї суми)

ЖАДАЙТЕ ОКАЗОВИХ ЧИСЕЛ.

Адреса: VESELKA — THE RAINBOW, P.O. Box 346, Jersey City, N.J. 07303

Phone CA 8-5590

Julian Baczynsky

EAST VILLAGE MEAT MARKET & DELICATESSEN

139 — 2nd Avenue
Bet. 8th & 9th Sts. New York City

200-ий ВІДДІЛ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ
Товариство „ВІЛЬНА УКРАЇНА" в Озон Парку, Н. Й.
сердечно вітає
Членство УНСоюзу, Головний Уряд УНСоюзу
та Читачів „Свободи".

ПРОФ. ТИМІШ БІЛОСТОЦЬКИЙ
председник

ІВАН ПРИГОДА
секретар

HAROLD M. PITMAN COMPANY
515 Secaucus Road • Secaucus • New Jersey 07094

Phones: (201) 865-8300
Direct Line From New York City • CHickering 4-6820
TWX 710 992-8930

John Sarafian

Т-ВО „СВОБОДА", 25-ий ВІДДІЛ УНСОЮЗУ

шле привіт

В-ВУ „СВОБОДА" у 85-ЛІТТЯ.

Уряд і Члени

НАЙКРАЩА ДОПОМОГА РІДНИМ В КРАЮ
ЦЕ ПОСИЛКА ВІД:

MERCURY GIFT SHOP, INC.

У НАШІЙ КРАМНИЦІ МАЄМО ТАКОЖ ПРОДУКТИ
И РУЧНІ ВИРОБИ З УКРАЇНИ.

101 First Avenue, New York, N.Y. 10003 Tel.: 674-3930

ROMAN PARCEL CORP.

Tel. GR 5-7430 324 East 9th Street New York, N.Y. 10003

PHONE (201) 332-7834-5

HUDSON CAMERA CORP.

INDUSTRIAL - PROFESSIONAL
- AMATEUR SUPPLIES

122 NEWARK AVE.
JERSEY CITY, N. J. 07302

ARCADE CAFE
&
BANQUET ROOM

"WHERE FRIENDS MEET & EAT"

Phone: (306) 549-2115
Prop Robert & Ksenia Hrycuik

OUR BEST WISHES

HLADUN FAMILY

(212) OR 7-2850 130 First Avenue New York, N.Y. 10009

S. Bardygula S. Bodnar

Хай живе „Свобода"
і її працівники!

NIKOLAS
CAFETERIA and BAR, Inc.

Tel. **GR 3-7180**

29 Cooper Square
New York, N.Y. 10003

"GLORIA"

- **Finest Incense**
- **Supreme Quality**
- **Special Blend**

Famed for its composition and outstanding in its field. It is the incense which serves its purpose best.

"GLORIA" makes good scents...

G. BOZYK MFG., CO.
126 St. Marks Place
New York, N.Y. 10009

Compliments:

MICHAEL, ANNE & MICHAEL IV

NOTARY PUBLIC ■ LIFE, ACCIDENT & HEALTH
TAXATION ■ GENERAL INSURANCE AGENT
BROKER

ES 3-1688

173 Stuyvesant Avenue
Newark, N.J. 07106

GR 3-8918 **Res. GR 5-2804**

BLUE & GOLD TAVERN

— BAR and GRILL —

M. ROSCISHEWSKY

79 East 7th Street
New York, N.Y. 10003

Привіт від

EUROPA

Meat & Provision

527 Jersey Avenue

JERSEY CITY, N.J. 07302

HE 5-2221

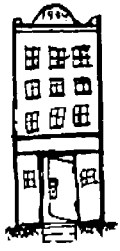

475-1351

JOHN HALAWAJ
Licensed Real
Estate Broker
Real Estate Sales

- Income houses
- Family homes
- Commercials
- Apt. rentals

324 East 9th Street
New York, N.Y. 10003

PHONE 278-0194

Joseph Datzko Insurance
GENERAL INSURANCE

2228 WEST CHICAGO AVE.
CHICAGO, ILL. 60622

CHRISTINE PYLYPOWYCZ

DElaware 3-8973

L. MIGDOLL CO.
ELECTRICAL CONTRACTOR
RETAIL STORE

License No. & Business
Permitt No. 2637

219 Monticello Avenue
Cor. Fairview Avenue

JERSEY CITY, N.J. 07304

Найліпший подарунок всім працівникам пера: великий, люксусово виданий

СЛОВНИК ЧУЖОСЛІВ

інж. П. Штепи

(Не тлумачний, але перекладний). 86.000 слів. Лише $20.00. Книжечка ПРО цей словник $1.00.

P. SHTEPPA PUBLISHERS

P.O. Box 2142. Stn. "C"
Downsview, Ont. M3N 2S9. Canada

Українська Крамниця М'ясних Виробів

„ С Я Н "

140 1-ша Авеню, Ню Йорк, Н. Й.

КРАМНИЦЯ ВІДКРИТА 7 ДНІВ В ТИЖНІ, НЕДІЛЯ від 10-5 по пол.

М. Грицков'ян — *власник*

SIAN MEAT PRODUCT & DELICATESSEN

140 1st Ave., New York, N.Y. 10009
(212) 777-4583

Phone BR 8-7890 *SAY IT WITH FLOWERS*

SUNNY SIPKA FLORIST

939 N. Western Avenue
J. SIPKA, Jr. Chicago, Ill. 60622

Phones: AR 6-1414 - 1415

OAKLEY REXALL PHARMACY, INC.

I. CHASEN, R.PH., B. DRAMER, R.PH.
FREE DELIVERY

2300 W. Chicago Ave. Chicago, Ill.
Cor. Oakley BNDD No. 3874268

TIMS CAFE

TYMKO & SHEILA BUTREJ *(OWNERS)*
TARAS *(SON)*
TANIA & TERENA *(DAUGHTERS)*

WISH ALL UNA MEMBERS, GOOD LUCK ON THE 85th ANNIVERSARY OF SVOBODA.

KOWBEL'S SHOP-RITE

LOCKER & COOLER SERVICE

Phone 549-2222 Hafford, Sask.

ANNE & ALBERT, PROPS.

Telephones:
EV 4-9475

VERA & WALTER JAWORSKYJ

V & W RESTAURANT

DELICIOUS FOOD
HOME COOKING

2358 W. Chicago Avenue Chicago, Ill. 60622

PHONE 549-2150 PHONE 549-2353

RYBRYNA HARDWARE

W. J. DAVIDUK, PROP.

SPORTING GOODS WATCH REPAIR
INGLIS ADMIRAL ZENITH PANASONIC SONY MICRO & T.V.'S
GIFTS PHOTO SUPPLIES JEWELLERY

P.O. BOX 190

MARTIN SENOUR Paints

HAFFORD, SASK. S0J 1A0

З М І С Т

Стор.

До читачів „Альманаху УНСоюзу — 1978" 8
Календарна частина 9
Олександер Олесь — 1918-ий (вірш) 21

СЛАВЕТНІ РІЧНИЦІ

Іван Кедрин — 60-річчя самовизначення України 22
С. Черкасенко — У день 1-го листопада (вірш) 29
Іван Дурбак — У 60-го річчя Листопадового Чину 30
К. Ч.-А. — Т-ва „Січ" і „Січових Стрільців" 49
Василь Авраменко — На хвилях революційних років 51

ЮВІЛЕЇ ВИДАНЬ УНСОЮЗУ

Іван Світ — „Свобода" за 85 літ 57
Віталій Лехтер — До 85-ліття „Свободи" 67
Ол. Олесь — Сніг в гаю (вірш) 74
By Zenon Snylyk — „The Ukrainian Weekly": 45 Years Young 75
Д-р Ігор Гурин — Срібний ювілей „Веселки" 79
Роман С. Голіят — Історія української преси в Америці 82

ІСТОРІЯ

Юрій В. Кузьма — Галицькі монети 1350-1408 років — свідки української історії 102
Симон Вожаківський — Д. С. Бортнянський — український композитор 108
Михайло Островерха — Зі світу історії, культури. (Матеріяли проф. С. Вожаківського і редактора М. Островерхи йдуть рівнобіжно) 108
П. Коломієць — Де скарбниця Запорізької Січі? 125
Ол. Олесь — Коли б ми плакати могли (вірш) 128
Л. В. — Найновіші спогади про Україну 129

КУЛЬТУРА

Д-р Михайло Кушнір — Наші культурні позиції (філософський есей) 135
Ігор Вернигора — Україна в польському нац. образотворчому мистецтві 143
Леонід Полтава — „Ольга Київська" — нова опера в Америці 149
Микола Недзведський — Композитор Ігор Білогруд — майстер сучасної музики 155
Опрацював Л. П. — Фільмова творчість Ярослава Кулинича 157

ПОЕЗІЯ, ЛІТЕРАТУРА

Поети з України — Вибірка поезій 171
Василь Барка — Могутник і чернець (нова поема). До 70-річчя Василя Барки. 174

Проф. Юрій Григоріїв — Співець Української Національної Революції, до 100-ліття нар. Олександра Олеся 178
Д-р Микола М. Аркас — Подорож двох цариць по Україні. До 80-ліття д-ра Миколи М. Аркаса 187
Ол. Олесь — В великих людях — вільний дух (вірш) 192
Любов Коленська — Горіхове дерево (новеля) 193
В. Г. — Уродженка Канади — українська письменниця. Переклади Тетяни Шевчук Бишоп з Є. Маланюка на англійську 200

СТАТТІ

By Zenon Snylyk — The Ukrainian Community: A Profile 207
Володимир Левенець — Правдиве обличчя СССР 213
Ол. Олесь — Ранок, ранок! (вірш) 218
Василь Тершаковець — Ленін-крутій 219

РЕПОРТАЖІ

By Marko Bereza — „They Will Replace the Crown" 224
Евгенія Скасків — Українська мандрівна ікона в Америці 229
Василь Гамуляк — Відвідини Європи 231
By Roma Sochan — Summer Raison d'Etre 248
By N. N. — Soyuzivka. Eye on Youth 253
С. Рождественський — Справа Богдана Сташинського 255
Summary 261

Оголошення 270
Зміст .....

З А У В А Г И

На стор. 71, 20-ий рядок згори прохаємо читати: *під керівництвом головного предсідника Дмитра Галичина* (у статті „До 85-ліття „Свободи").

На стор. 88 додати до переліку редакторів „Українського Тижневика" *Григорія Германа, Володимира Прибилу, Ростислава Хомяка і пані Гелен Сміндак.*

На стор. 91 додати до списку редакторів „Америки" — *ред. Миколу Пасіку.*

Редактор

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ, Інк.

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

P.O. Box 17a • 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07303

Telephones: (201) 451-2200, N.Y. Line (212) 227-5250-1

CANADIAN OFFICE
2323 Bloor Street West
Windermere Court — Suite 210
Toronto, Ontario M6S 4W1
Tel. (416) 767-3817

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

- *Має 16 кляс модерного забезпечення*
- *Забезпечує членів до 50,000 долярів;*
- *Виплачує найвищу дивіденду;*
- *Видає щоденник „Свободу", „Український Тижневик" і журнал для дітей „Веселка";*
- *Уділяє стипендії студіюючій молоді;*
- *Удержує вакаційну оселю „Союзівку".*

- *Offers 16 types of life insurance protection;*
- *Insures members for up to $50,000;*
- *Pays out high dividends on certificates;*
- *Publishes the "Svoboda" daily, the English language "Ukrainian Weekly" and the children's magazine "Veselka" (The Rainbow")*
- *Provides scholarships for students;*
- *Owns the beautiful estate Soyuzivka*

Українська Будівля — Ukrainian Building

Headquarters of the Ukrainian National Association

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УНС!
ЗАБЕЗПЕЧІТЬСЯ І БУДЬТЕ ЗАБЕЗПЕЧЕНІ!

JOIN THE UNA — INSURE YOURSELF AND BE SAFE!